విషయానుక్రమణిక

చిత్రపటములవివరములు

రంగుల పటములు:— బుద్ధుఁడు; బుద్ధుని వివాహోత్సవము.

ఇతరపటములు:—మాయాదేవి స్వప్నము; బుద్ధుని ప్రథమ నగరప్రవేశము; అసితముని భవిష్యత్కథనము; బుద్ధుని భార్యాన్వేషణము; స్వర్ణపంజరబంధము; బుద్ధుని నగరవిహారము; బుద్ధుని ప్రబోధము, విషాదము; బుద్ధుని సంసారవిసర్జనము; బుద్ధుని మహాత్యాగము.

బుద్ధదేవుడు

అజంతా చిత్రము క్రీ॥ శ॥ ౧-వ శతాబ్దము

శ్లో. ఆచార్యం స్వస్తికాసీనం జ్ఞానముద్రాంచ పుస్తకం, చిత్రస్తం బుద్ధిదోఽగాధ్యం వన్దేహం కరుణానిధిమ్.

చ. [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] బుద్ధదేవుని [illegible] —వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి.

శ్రీ ఆర్ట్ (ప్రెస్)—[illegible]

చెన్నపట్టణము, మార్చి ౧౯౨౪ 1924

సంపుటము ౧.   రుధిరోద్గారి సంవత్సరము ఫాల్గుణమాసము   సంఖ్య ౩.

గాంధి శతకము

మంగిపూడి వేంకటశర్మ గారు

ఇటఁ బెండ్లి యైనసతి న
చ్చట మరలన్ బెండ్లిగాక సరిగాదట యీ
యటమటలు మిక్కుటంబుగఁ
గటువులుగద వినుటకైన గాంధిమహాత్మా.

క. నీ విట్టి యాగడంబుల
నేవిధమున నైన మాన్ప నెంచి ప్రభులతో
వేవిధముల మొరలిడి తని
గావించితి విసువులేక గాంధిమహాత్మా.

క. మనరాజప్రతినిధితో
మనవినిఁ గావించి యచటిమనయవమానా
లను మాన్పఁగ యత్నంబులు
ఘనముగ నొనరించినావు గాంధిమహాత్మా.

క. మొరలాలకింపకున్నన్
సరకారు నెదుర్పఁదలఁచి శాంతముతో సో
దరులఁ గలసి యాందోళనఁ
గరముగ్రముగఁ జేసినావు గాంధిమహాత్మా.

క. నీ విట నుండఁగ బోయరు
భూవరులను దిట్టితనుచుఁ బోరాటంబున్
గావింప వత్తువనుచున్
గావలు లంపిరఁట వార్త గాంధిమహాత్మా.

క. పొగయోడ నెక్కి పోవఁగ
దిగనీయక యడ్డి రచటి తెంపరులు నినున్
దెగటార్పఁజూడ బ్రతుకుటె
గగనం బయ్యెనుగదన్న గాంధిమహాత్మా.

క. వమ్మయ్యె నెల్లయత్నము [చున్
లిమ్మెయి సత్యాగ్రహంబె యిఁక గతియను
సమ్మె యొనర్పఁగఁ జేసితి
గమ్మున హైందవుల చేత గాంధిమహాత్మా.

క. కట్టుబడియెఁ బనులెల్లన్
వట్టము దిట్టముగఁ దెల్లవారికి వచ్చెన్
కట్టలుకన్ బట్టిరి నిను
గట్టడికిని మూలమంచు గాంధిమహాత్మా

క. శిక్షించిరి నిన్నును నీ
పక్షపునాయకులనెల్ల బహుసహచరులన్
లక్షింపక న్యాయంబును
గక్ష ప్రధానంబుఁ జేసి గాంధిమహాత్మా.

క. నీకోమరుల నీసతిని స
నేకులబిడ్డలను స్త్రీల నిలిచిరి చెఱలన్
పాకీపని చేయించిరి
కాకన్ నీచేతఁగూడ గాంధిమహాత్మా.

క. ఎన్నికడగండ్లఁ బెట్టిన
జన్నపుదీక్షవలె నోర్చి జయలక్ష్మిని జే
కొన్నావు శాంతరణము జ
గన్నుతమగుసరణినడిపి గాంధిమహాత్మా.

క. సేవాసంఘముఁ బెట్టి భ
యావహమగుప్లేగు రేఁగినప్పుడు ప్రజలన్
సేవించితి నిజుపేదలఁ
గావా సమదర్శి నీవు గాంధిమహాత్మా.

క. బోయరుయుద్ధములో నాం
గ్లేయులభటులున్నచోటి కేగి చొరవమై
సాయపడవె బృందముతో
గాయపడినవారికెల్ల గాంధిమహాత్మా.

క. ఈ దేశమునకు వచ్చిన
మీఁదన్ స్థితిగతులు తెలియ మొలఁగితివీహిం
దూదేశమెల్లఁ జూచితి
గాదగునాయకులనెల్ల గాంధిమహాత్మా.

క. రహినిలిపి సబర్మతితట [ని
మహినొకసత్యాగ్రహాశ్రమము నింద్రియ
గ్రహ మూదిశిష్యుల కను
గ్రహమునబోధించినావు గాంధిమహాత్మా.

క. పంట మొదలంట చెడి యా
కంటికి సంకటముపడెడు కైరా ప్రజలన్
దంటతనంబునఁ బ్రోచితి
కంటకమగుపన్నుమాన్పి గాంధిమహాత్మా.

క. కూలి తగినట్లిడక యం
త్రాలయములవా రహమ్మదాబాదునఁగూ
లీల నలఁప మాన్పితి ది
క్కాలురడలనుపవసించి గాంధిమహాత్మా.

క. ద్విజవరచాంప్రాన్ తోఁటల
యజమానులుకూలిజనుల నలయింపఁగ స
ఖ్యజముగఁ గలహము దీరిచి
గజిబిజిమాన్పించినావు గాంధిమహాత్మా.

క. జర్మని చెలరేఁగి వడిన్
మార్మసగెడు వేళ మిత్రమండలివహి స
ద్ధర్మమని తోడ్పడవె స
త్కర్మరత, కరుణామృతాత్మ గాంధిమహాత్మా.

క. కౌలట్టుచట్టమును బరి
పాలకులొనరింప వద్దు వద్దని ప్రబలాం
దోళనమును గావింపవె
కాలజ్ఞుఁడవై ననీవు గాంధిమహాత్మా.

క. జర్మనుల కడ్డుపడితిమి [లో
కూర్మిని నాంగ్లులకు జయముఁ గూర్చితిమని
మార్మేలు కౌలటయ్యెనె
కర్మముఁ దప్పింపఁగలమె గాంధిమహాత్మా.

క. రాజప్రతినిధి నిన్నున్
దాఁ జీరకిఁగొనకపోయెఁ దగదిఁకఁ జాగన్
యోజన సత్యాగ్రహంకో
గ్రాజికిఁ దలఁపడితివయ్య గాంధిమహాత్మా.

క. భారతులకీర్తి కీయతి
ఘోరపుఁజట్టము కళంకగునుగావున స్త్రీ
పూరుషులెల్ల రనంగి
కారముఁ దెల్పవలెననవె గాంధిమహాత్మా.

క. హిందువులు ముసల్మానులుఁ [వా
బాందుగఁ బార్సీలు క్రైస్తవులు మున్నగు
రందఱికిని సహవాసముఁ
గ్రందుగ నీవాజ్ఞనిడవె గాంధిమహాత్మా.

క. శోకము సూచించెడుగతి
నేకార్యము సేయఁగూడ దీకృత్యమె మీ
కేకత్వం బిడునని ప్ర
జ్ఞాకౌశలయాజ్ఞనిడవె గాంధిమహాత్మా.

క. నీయాదేశముచొప్పున
సీయార్యావర్తమెల్లయెడ హరిదినమున్
జేయదె యత్యద్భుతముం
గా యోగిజనాగ్రగేయ గాంధిమహాత్మా.

క. సరకారులు నీదుప్రభా
భరమున వెరగంది నిన్ను బంధించిరి దు
ర్భరమగు నవ్వార్త ధుపా
కరులన్ దాపించె నరుల గాంధిమహాత్మా.

క. హరితాళోత్సవములలో
జరిగెను ఘర్షణలు కొన్ని జనులకు సర్కార్
నరులకు నెక్కొనకయెడ ము
ష్కారపుఁబనులు సంభవించె గాంధిమహాత్మా.

క. అత్యంతము మదిఁ జింతిలి
సత్యాగ్రహదీక్షనిలుప శాసించితి వా
ద్ధత్యము నెల్లనికతమున
గత్యంతరమేమిలేక గాంధిమహాత్మా.

క. నినుబంధించిన కారణ
మునఁగద యీఘోరకృత్యములు పుట్టె
చును విడిచి రంతనంతట [నటం
ఘనశాంతమునిండుకొనియె గాంధిమహాత్మా

క. జరిగినగత్తరలో నలు
గురైదుగురు తెల్లవారు కూలిరనుచు న
య్యూరుఁడు నిరపరాధుల ని
ష్కరుణను వేఁటాడినాఁడు గాంధిమహాత్మా.

క. ఆవేఁట సభామిషమునఁ
గావించుటకతన బాలకాంతావృద్ధుల్
వేవురు చచ్చిరి నొచ్చిరి
కావన్ గతిగానలేక గాంధిమహాత్మా

క. అసాధువధలు జరిగిన
వాసరముననుండి యాంగ్లపాలకులేడ వి
శ్వాసము పోయెను నీయెడ
గాసిల్లెను చింతవంత గాంధిమహాత్మా.

క. పాలనవిధిలోఁ గల లో
పాలనుసవరింపుమనుచుఁ బ్రార్థించిన వా
రాలనపాలన సేయక
కాలంబునుగడపినారు గాంధిమహాత్మా.

క. నైరంకుశాధికారుల
ఘోరప్రవర్తనముఁజూచి కోపించి మహా
దారుఁడవు సహాయతిర
స్కారము శాసించినావు గాంధిమహాత్మా.

క. రాటమున నూలువడుకుచు
నీటుగఁ జేమగ్గములను నేసినబట్టల్
పాటింపఁగవలె నని యు
ద్ఘాటించితి వెల్లరకును గాంధిమహాత్మా.

క. చరకమె చక్రము, సూక్తుల [శాం
నురిమెను "యంగిండియా" యెయురుశంఖము
తరసంబెగద యహింసయె
కరవాలం బిపుడు నీకు గాంధిమహాత్మా.

క. మరయేడ రాటమెక్కడఁ
దరమే రాటములు మరల ధాటికి నిల్వన్
సరిసరియని నినునవ్విరి
కరమరుదుగ నెల్లవారు గాంధిమహాత్మా.

క. శాసనసభలును విద్యా [గ్రస్
వాసంబులు కోర్టు కల్లు వదలుఁడు శాం
శాసించినట్లు నడువఁడు
గాసి వదలునంటిగాదె గాంధిమహాత్మా.

రా గ భ య ము

నోరి నరసింహశాస్త్రి గారు, బి. యే. [సాహితీసమితి]

నీ ఎదుట నిల్వగనె
నా ఎడద దడదడను
మనసు భయ విహ్వలత మైక మెత్తెడిని.

నీ నాలుక కదల్ప
నానాల్క తడియారు
గొంతులోనే స్వరము కంపించి పోవు.

కీలింప కేల్ కేల, కేలు వడవడ వడకు
తనువు చిరుచెమ్మటల, తానమాడెడిని.

ఇక నీవు ముద్దియ, నకట! యట భగ్గ మను
సుధసురా చర్మమట, చూడిపోవునురా.

కన్రగింట చేర్చితివి, శివ మెత్తి అరచితిని
కనుల బొట బొట నీరు, కార నేడ్చితిని.

చిరునవ్వు నవ్వితివి, గరిపారె నాపెదవి
ముఖము వెల్వెల్లనై, ముడుచుకొని పోయె.

ఈదీన నిటు నాకే, ఆదరించుట ఏల?
బాధించు టది ఏల?, భయపెట్టు టేల?

కళింగమండలి ఆంధ్రులు

బుర్రా శేషగిరిరావు గారు, ఎమ్. ఏ., ఎల్. టి.

ఆంధ్రు లుత్తరదేశపు క్షత్రియు లనియు దక్షిణదేశపు పడమటిభాగములకు వలస వచ్చి "దక్షిణాపథపతి"త్వమును చేకూర్చుకొని రనియు పలువురు చరిత్రకారు లూహింతురు. ఈయూహల కాధారములు పురాణములందు గల ఆంధ్రవంశపురాజుల చరిత్రలు, శతకర్ణి వంశపురాజులశాసనములు, ఆవంశపురాజుల నాణెములు దొరకినస్థలములు. ఈ ఆంధ్ర వంశపురాజులకు క్రీ॥ శ॥ ౧, ౨, శతాబ్దములో ఇప్పటి ఆంధ్రదేశమున గుంటూరు ప్రాంతపుధరణికోటయు, బొంబయిరాజధాని లోని పైఠాణ్ అనబడు ప్రతిష్ఠానపురమును రాజ్యస్థానములుగా నుండెను. చరిత్రకారు లలో కొందరు ధాన్యకటకమే అసలు ఆంధ్ర వంశపుకోవవారికి ముఖ్యస్థానమనియు, కొంద రు ప్రతిష్ఠానమే ముఖ్యస్థానమనియు మత భేదము కల్పించినారు. ప్రయోజన మేమ నగా;— ధరణికోటయే ముఖ్యస్థానమైతే ఆంధ్రవంశము దక్షిణాపథమున తూర్పునుండి పడమటికి విస్తరించిన దనవలసివచ్చును; ప్రతి ష్ఠానమే ముఖ్యస్థానమైనయెడల పడమటినుండి తూర్పునకు విస్తరించిన దనవలసివచ్చును. ఆంధ్రజాతిలో నొకకోవవారు తూర్పుగాను, మరియొకకోవవారు పడమరగాను దక్షిణా పథమున కుత్తరమునుండి వలసలు వచ్చి యుందురన్నచో వివాదములకు సమన్వయము కలుగకపోదు. కాని యిట్టిసమన్వయమున కాధారము లుండవలయును. అట్టి యాధార ములలో కొన్ని యిం దుదాహరింపబడును.

ఐతరేయబ్రాహ్మణమున ఆంధ్రుల ప్రశం స గలదు. అందాంధ్రులు శబరపుళిందులతో చేర్కొనబడిరి.

బృహస్పతి బ్రాహ్మణులు చేరరాని దేశములు చెప్పుచు "కారస్కరాః కళింగాశ్చ తథాంఽధ్రశబరాదయః" అని కళింగ, ఆంధ్ర, శబరజాతులను సన్నిహితవర్తులుగా నుదా హరించెను.

ఈయాధారములనుబట్టి ఆంధ్ర, కళింగ, పుళింద, శబరజాతులవలసలు ఒకదాని కొకటి యందు విడిగా నుండిన ట్లూహింపవచ్చును.

బ్రహ్మాండపురాణమున భరతఖండమందలి దేశములజాబితాలు కలవు. వీటివల్ల నీయాంధ్ర కళింగజాతుల సన్నికటత్వము కొంత తేటపడ గలదు. బ్రహ్మాండపురాణోక్తముగా

(౧) మధ్యదేశమండలి జనపదములు :— కురు, పాంచాల, సాల్వ, మాద్రేయ, శూర సేన, భద్రకార, బోధ, పతచ్చర, మత్స్య, కుశల, కౌసల్య, కుంతల, కాశి, కోసల, గోధ, భద్ర, కళింగ, మగధ, ఉత్కళ"ములు.

(౨) ఉదీచీప్రాంతపు జనపదములు:— బాహ్లిక, వాతధాన, ఆభీర, కాలతోయక, అపరాంత, సహ్య, పాంచాల, చర్మమండల, గాంధార, యవన, సింధు, సౌవీర, చీనా, తుషార, పల్లవ, గిరిగహ్వర, శాక, భద్ర, కులింద, పారద, వింధ్యాచులిక, అభీష, ఉలూట, కేకయ, దశమాలిక, కాంభోజ, దరద, బర్బర, అంగ, లౌహిక, భారద్వాజ, ప్రస్థల, దసేరక, లమక, తాలసాల, భూషిక, ఈజ్రిక"ములు.

(౩) ప్రాచీదేశములు:— అంగ, వంగ, చోళ, భద్ర, కిరాత, తోమర, హంసభాగ, కాశ్మీర, తేంగణ, ఝిల్లిక, ఆహుక, హూణ, దర్వ, ఆంధ్రవాక, ముద్గరక, అంతర్గిరిక, ప్లవంగ, మాలావర్తిక, సమంతర, ప్రావృషేయ, భార్గవ, గోపక, ప్రాగ్జ్యోతిష, పుండ్ర, విదేహ, తామ్రలిప్తక, మల్ల, మగధ, గోనర్ధ"ములు.

(౪) దక్షిణాపథమందలి జనపదములు:— పాండ్య, కేరళ, చోళ, కుల్య, సేతుక, మూషిక, క్షపణ, మహారాష్ట్ర, మహిషిక, కళింగ, ఆభీర, ఈషిక, సరవ, పుళింద, వైదర్భ, పౌరిక, మౌలిక, అశ్మక, భోగవర్ధన, కోంకణ, ఆంధ్ర, కులింద, అంగర, మారిష"ములు.

ఈజాబితాలనుబట్టి చూడగా కళింగులు మధ్యదేశములో కోసల, మాగధ, ఉత్కళులతో కలిసిమెలిసి యుండినట్టును, దక్షిణాపథమందు ఆభీర, సరవ (శబర) పుళిందులతో కలిసిమెలిసి యుండినట్లును తోచును. ఈ పురాణగాథలు ప్లినీ వ్రాసినభూగోళశాస్త్రము వల్లను, కాలచూరివంశపురాజుల శాసనముల వల్లను, ప్రస్తుతము గంజాంమండలములోని గ్రామనామములవల్లను సమర్థనీయము లగుచున్నవి. బరపురంతాలూకాలోని కొళింగొదాళ, గుంసూరుతాలూకాలోని కొళింగొపాదారొ, బల్లిగుడమాళియాలోని కొళింగి, కొల్లింగిబాడి, ఉదయగిరి మాళియాలోని కళింగిచు గ్రామము లీప్రాచీనకళింగులవలస లనదగియున్నవి.

ఇట్లే ఆంధ్రులు ప్రాచీనజనపదములందును దక్షిణాపథమందునుకూడా చెప్పబడినారు. కొంకణులతో చెప్పబడిన ఆంధ్రులు పైతాణ్ ప్రాంతపువారై యుందురు. వీరిశాసనములు చాలావరకు బొంబయిరాజ్యమందు కనబడుటవల్ల వీరే అసలు ఆంధ్రులనువాదము వచ్చినది.

బౌద్ధజాతకకథలందు తెలివాహా (తెలివాక) నదీప్రాంతమున ఆంధ్రరాజ్యము లుండినట్లు చెప్పబడినది. ఈజాతకములు క్రీ॥పూ॥ ౯ శతాబ్దమునాటివని కొందరు, క్రీ॥ పూ॥ ౬శతాబ్దమునాటివని కొందరును అందురు. బుద్ధుని పూర్వజన్మవృత్తాంతములు గనుక, బుద్ధునికి పూర్వపుదేశస్థితిని తెలియజేయు ననుట నిర్వివాదము. తెలివాహానది విశాఖపట్టణము మండలమునకును, మధ్యదేశము (Central Provinces), బస్తరుప్రాంతమునకును సరిహద్దుగా పారుచున్నది. గంజాంప్రాంతమున కొంకించుక పడమరగానే ఉండును. ఈగాథలకును

ప్రాచీనజనపదములందు "ఆంధ్రవాక" లను చెప్పిన బ్రహ్మాండపురాణమునకును కొంత సమన్వయము కుదురుచున్నది. ఇప్పటి గంజాం విశాఖపట్టణమండలములు పూర్వపు కళింగ దేశములోనివనులు శాసనములవల్ల స్థిరపడ్డది. ఈప్రాంతమందు క్రీ॥ పూ॥ శతాబ్దములనాటి ఆంధ్రులవలసలజాడలు కనబడుచున్నవి. ఇవి బౌద్ధజాతకములలో చెప్పబడినవే అయియుండవలెను. ఈప్రాంతములనుండి ఆంధ్రులు గోదావరి కృష్ణా డెల్టాలలోకి దిగినప్పటికే తెలుగులతో నైక్యమయియుండవలెను. గ్రామనామములే యిందుకు దృష్టాంతము.

గంజాంమండలము

ఆంధ (ఆంధ్ర) వరము + ఒడ్డె (ఓఢ్ర) పాడు (శ్రీకాకుళంతాలూకా)

ఒంధరోకోట (ఆంధ్రకోట)—గుంసూరు తాలూకా.

ఒంధరోగాం (ఆంధ్రగ్రామ)— బల్లిగుడ మాళియా.

ఒంధలిగుమ్మ (ఆంద్రగుమ్మ)
ఒంధలిఝోల్ల } — పర్లా ఖిమిడిమాళియా.

ఒంఢ్రసింగి
ఒంఢ్రగుడ } —రామగిరిమాళియా.

ఒండరిబిండి—సురడామాళియా.

ఒండ్రెగుడ + ఒడ్డనాయు— ఉదయగిరి మాళియా.

విశాఖపట్నం మండలము

ఒంధరుబిమ్మ—బిస్సంకటకంమాళియా.

ఆంధ్రదొడ్డి—గొల్గొండమాళియా.

ఒంధ్రుగుడ—గుణుపురంమాళియా.

ఒండ్రముండ—జయపురంమాళియా.

అంద్రవుడ—నవరంగపురంమాళియా.

ఈగ్రామనామములలో చాలాభాగము మాళియా (ఏజన్సీ) ప్రాంతమందు కనబడుట విచారణీయము. ఆంధ్రులాప్రాంతములకు వలసవచ్చి కళింగులు, తెలుగులు, ఓఢ్రులు, సవరలు, గదబలు, పుళిందులు, కోందులు మొదలగువారిమధ్య నివాసములు కల్పించుకొనిననాడాప్రాంతభూములు నాగరకములై యుండునేడవి యడవి బలిసిపోవుటనుబట్టి, యవి యిప్పటివలెనే యుండెననుటకు వీలులేదు.

ఈ యాధారములనుబట్టి పురాణములలోను జాతకకథలలోను అనుశ్రుతముగ వచ్చు గాథలు నమ్మదగినవనియు, ఆంధ్రులు, తెలుగులు కళింగులు కలిసిపోయి నేటి ఆంధ్ర=తెలుగుజాతిగా పరిణమించుటకు పూర్వపుస్థితి యిచ్చటకనబడుచున్నదనియు, ఈఆంధ్రులలో నొకకోవ-అది ధాన్యకటకపుకోవ కావచ్చును. గుంటూరుజిల్లాలోని కీయుత్తరకళింగభూములనుండి వలసవెళ్లియుండవచ్చుననియు తోచుచున్నది. ధాన్యకటకమనియు అమరావతియనియు శాసనప్రసిద్ధిగాంచిన ధాన్యకటకము ఆంధ్రుల కళింగమండలి ధాన్యకటకము పేరిట—ధన్నపురో (ధాన్యపుర-జయపురం మాళియా) స్థాపింపబడియుండును.

ఈగ్రామములు ప్రాచీనాంధ్రులవలసలనుటకు మరియొకయాధారము గలదు. ఈగ్రామనామములలో పెక్కులు గ్రాంథికభాషారూప

ము లనదగియున్నవి. వ్యాకరణము చూచి గ్రామములకు నామకరణము చేయరు. ఆ రూపము లప్పటిసర్వజనవ్యవహారమున ప్రసిద్ధములై యుండును. ఎట్లనగా:—

పినకోట, సిరసమోము (సంస్కృత ప్రాకృతమిశ్రసమాసము), ప్రాతిపురము, యేనుంగు, తంతురగుడ, కోమలిబొంద, కొదమగుడ, పెదపల్లంకి, రాక్కసరాయి, పగర, క్రొండెములు, తురంగి, తోలంగు, చెచ్చెరగుడ, వేలుపురాయి, వంతలుగుడ, పెంజ్లిబయలు, చెరంగులు, లంజియగుడ.

ఈగ్రామనామములనుబట్టి గ్రాంథికాంధ్రమనబడు భాషకు ప్రాచీనత యేర్పరుపదగిన యెడల నీభాష జాతకకథలలో చెప్పిన తెలివాహానదీప్రాంతపు ఆంధ్రరాజ్యములలో వాడబడిన దనవలయును. ఈయూహా సిద్ధాంతము చేయగలిగితే ఆంధ్రము క్రీ॥ పూ॥ ౯ లేక ౬ శతాబ్దమందే ప్రబలియుండెనని తేలును. ఇందు చూపబడిన జాడలు విమర్శనీయము లని మాత్రము నొక్కిచెప్పదగియున్నది.

ప్రేమ ఫలము

పాపినేని వెంకటేశ్వరరావు గారు

ప్రణయము భిక్షార్థులా యెట్టివారికైన
శాశ్వత సుఖానుభూతి యీజగతిజరుగ,
వల్లివిషాద భయంకర మైన బ్రదుకు
పంచదార గ నెంచి భ్రమించెదేల?

చైత్రమున చిగురించు వృక్షంబులెల్ల
శిశిరమం దాకులపాటు నొందు నిజము
సృష్టినిం బోలె ప్రేమయొక జీవితమున
పరిణతులు గల్గుచుంటి స్వాభావికంబు.

కన్ను లరవిప్పి నే నిన్నుగాంచి నపుడె
ఆర్ద్రహృదయంబు చలియించి యవశమాయె;
ప్రణయ కావ్యాంతి మాశ్వాసమును ముగించి
తనిసితిని నేను దుఃఖాశ్రు తర్పణముల.

జలుగు ప్రాయంపుటెడద పుష్పించినట్టి
ప్రేమ లతనెట్లొ కన్నీట పెంచుకొంటి;
విఫలితాశాతప మున తపించి పోయి
జీవలత చావ దెంత కృశించుచున్న!

స్వప్నమందైన దృఢభుజా బంధనంబు
ప్రాయపుటెడంద రాచిలింపాన బెట్టి
తోడిమ విడిపోవుచో రాలిపడెడు సుమము
పగిది కన్నీరు రాత్రి గర్భమున రాలు.

ప్రణయమున దుఃఖమనెడు విశ్వాసమొకటె
ఎడద నిడికొని యోర్పు వహింప వలయు
పదు గురితో బాటు గడచె నీబ్రదుకు గూడ
ఏల ముచ్చట్ల ముచ్చట కింతవగపు?

దివ్యదర్శనము

వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు

(గత సంచిక శేషము)

ఎవ్వఁడొ యాతఁ; డచ్చటికి నేటికి వచ్చెను; డెల్లనన్నవాఁ
డవ్వనితాలలామ మిడినట్టివి యట్టె భుజించునెట్టొ; యా
యవ్వయు నెవ్వగం దలఁప కాతని కోయిర మేల తెచ్చెనో;
యెవ్వరు గుర్తెఱుంగ రిది యెంతయు వింత యొకింత చెప్పెదన్. ౫౧

ఉ. బాల్యమునుండియుం గడుఁ బ్రసన్నుఁడు నీశ్వరతత్త్వభావనా
లౌల్యమునం జెలంగు నకలంకుఁడు నాతఁడు సచ్చిదర్థసా
కల్యము దెల్పి యవ్యయసుఖం బొడఁగూర్చు గురుం గుఱించి చా
పల్యమునన్ జరించె నట భారతవర్షము పెక్కువర్షముల్. ౫౨

సీ. అద్వైతమతము సాక్షాద్విరుద్ధముదీని, కిది విశిష్టాద్వైతు లిష్టపడరు,
ద్వైతు లిట్లు వచింతు, రీతీరు బాదరాయణసూత్రపంక్తికి నన్వయింప,
దుపనిషదర్థ మిట్లు పరిస్ఫురించు, విద్యారణ్యు లిట్లు భాష్యము రచించి,
రందు మాగురు లర్థ మిట్లు కల్పించిరి, పలువురు దీనఁ దప్పులు గడించి,
రంచుఁ బెదపెద్దపండితుల్ స్వానుభవము, లేనిచదువులు వినుపింపఁ బూని రెందు
నెందుఁ గాంచిన నతనికి సందియంబు, డిందుపడ దయ్యె, హెచ్చయ్యెఁ గొందలంబు. ౫౩

క. పలుమతములుఁ బలుదగవులుఁ, బలుసిద్ధాంతములుఁ బూర్వపక్షము లింకం
బలుసందేహమ్ములు గల, పలువురఁ గని యతఁడు మిగులఁ బరితాపించెన్. ౫౪

సీ. కటకటా! జగమెల్లఁ గటికిచీకటిలోనఁ, జీకాకుపడుట కేమో కతంబు?
పట్టు చిక్కకపోవు నెట్టొకో యిద్దాని, యాదికారణ మెట్టి దానొకాని?
ఇదమిత్థ మని నిశ్చయింపఁగా సత్యప్రకాశ మించుకయేని కానరాదె?
ఈశ్వరుం డొక్కరుం డెసఁగుచున్నాఁ డందు, రది యేమి యనృతమా! హా! మఱేమి?
పుట్టుపూర్వ మేమొ? గిట్టినపర మేమొ? నడిమి మూఁడునాళ్లనటన మేమొ?
దేశకాలములస్థితిగతులు నేమొ? నే, నేమొ? యింక సర్వమేమొ? యేమొ? ౫౫

శా. వెన్నుం గానఁగలేని కన్నులివి యీ విశ్వప్రపంచార్థముం
దెన్నుం గానఁగనేర్చునే కటకటా! దేవాధిదేవుం డొకం

డున్నాఁ డన్నిటి కాదినూల మతఁ డేదో కార్య మూహించి యీ
యన్నింటిన్ సృజియించె నందు రది యట్లైయుండు నట్లో గదా! ౫౬

ఉ. ఈశ్వరుఁ డొక్కరుండు కలఁడే యని యొప్పినయప్పు డాతఁడున్
నశ్వరుఁ డౌనె యజ్ఞుఁ డగు నావలెఁ, గాక యనంతశక్తియున్
శాశ్వతుఁడేని, తత్కృతియు శాశ్వతమై విలసిల్ల కేటికి
విశ్వము నశ్వరంబయి యవిజ్ఞత తో వెత లందఁగావలెన్? ౫౭

చ. తలఁపఁ దలంపఁగా మది వితాను జనించు జగమ్ము లీగతిన్
గలుగుట కేమికారణమొ? కల్గుఫల మ్మది యేమొ? దీనికిం
దొలుతటియున్కి యెట్టిదియొ? తుట్టతుదం గనునో? యనేక రీ
తులు తులకింప హేతువు నెదో? యెది యెట్టిదో? యేమికర్మమో? ౫౮

క. బ్రదికినచో లభియించెడి, ముద మేమో? చచ్చినంతఁ బోయెడి దేమో?
తుద యేమో? మొద లేమో? యెదియేమో తెలియలేక యేఁకరుటయ్యెన్. ౫౯

క. మోహ మిది తొలఁగకుండిన,చో హానికి వెఱవ నేల? సుఖపడ నేలా?
దేహాభిమాన మేలా? ఆహారం బేల? ప్రయత్నం బేలా? ౬౦

వ. అని యప్పటికిఁ గొన్నినాళ్లనుండి కఠోరనియమమ్మునఁ దదేకతానుఁడై తపించుచున్నవాఁ డతఁడు పలుదడవలు స్వప్నములం "దిట్టిబెట్టిదపుఁ బట్టుదల విడువుము. నాతిచిరకాలమ్మున నీసంశయమ్ములు సమయఁగలవు. లోకకళ్యాణము చేకురఁగల" దని స్ఫటికసచ్ఛాయస్వచ్ఛవిగ్రహుఁ డొక్కమహనీయమూర్తి నిబోధించుచుండ నయ్యది నిరంతరస్వచింతనసంస్కారజనితస్వప్నసామాన్యలక్షణమ కాఁదలంచి యవగణించుచుండె. మఱియు నాయా స్వప్నములందు సందృష్టములగుచుండు విషయములు కొన్ని పిదప జాగ్రద్దశఁ బ్రత్యక్షము లగుచుండుటయుఁ జూచుచుండెఁగాని యపరిస్ఫుటము లగునట్టియనుభవముల నతఁడు సరకుగొనకుండె. ఇట్లుండ నక్కాంక్షఁ జేరునాఁటికి మూఁడునాళ్లకుముం దొకవివిక్తస్థలంబున నిరాహారుఁడై కనులు మూసికొని తదేకచింతతో ధ్యానించుచున్నెడ. ౬౧

సీ. శీర్షంబు తగ బిగించినయట్లు గనుపట్టె, ఫాలభాగమునందు బరువు దోఁచె;
భ్రూమధ్యమున నెదో మోపెట్టినట్లయ్యె, నెదురఁ గన్పడె వెల్గు చెదరిచెదరి;
సుళ్లువాఱుచుఁ జతుష్కోణ మ్మగుచు మెర్గుఁ, దీవ లిట్టటుఁ గొంత దిరుగఁజొచ్చె;
నిశ్చలంబయి యంత నిల్చెఁ దెల్లనిపట్టు, తెర గట్టినట్టు జ్యోతిస్స్థలంబు;
అందు బంగారురాపొడిఁ బొందుపఱిచి, నట్టిదివ్యాక్షరములు గన్పట్టె బంతి
గట్టి విస్పష్టముగఁ జక్కఁగాఁ దళ త్త,ళద్యుతులు గన్నులకు సురాళమ్ముగొలుప. ౬౨

వ. "స్వప్నసాక్షాత్కారమును సంశయించితివి. పరిమితశక్తియగు నీకన్న మమ్ముఁ గనఁజాలదు. నీవలె నెందఱో కావలె ననువారున్నారు. లోకకళ్యాణము చేకురనున్నది. శరీరహింస చాలింపుము. విజయవాడకు వెడలుము. కనకదుర్గగుడికడ జ్యేష్ఠము చెల్లించుము. ఒక్క పుణ్యాంగన నీ కక్కడ భోజనమిడును. భుజింపుము. మాయంశ మగు కనకదుర్గ నీకుఁ బ్రత్యక్షమై కాఁగలది తెలుపును. శుక్రవారము నిశాముఖమునఁ జూడఁగలవు. ఇదే బెజవాడ; కొండ; దుర్గగుడి; ఆహారమిడునామె; సందర్శింపుము." అని యీవిధమున నా యక్షరము లుండెను. బెజవాడనగరము, పర్వతము, దుర్గాలయము, చక్కఁగాఁ గానవచ్చెను. భోజన మొసఁగు పుణ్యాంగన పండ్లగంపతోఁ బరిస్ఫురించెను. దీని కావల దివ్యద్యుతితో "ఆదిమూర్తి" యని చేవ్రాలుండెను. కొన్నినిమిషము లివి మెల్ల నాతఁడు తేఱిపాఱఁ దిలకించెను. అంత నాతనికిఁ దలతిరిగెను. మేను గగురుదాల్చెను. కను లున్మీలితము లయ్యెను. చూడఁగాఁ జేరువ నొకపాఱుఁడు పారమార్థికకార్యతత్పరుఁ డిట్లు ప్రార్థించుచుండెను. "ఆర్యా! నిరాహారవ్రతమున నీబోఁటిమహనీయుఁ డిక్కడ నవయుట పాడిగాదు. విజయవాడకొండపయిఁ బలువురు తపస్వులు ప్రతివసియింతురు. తొల్లి యర్జునుండు తప మాచరించి యక్కడ శివునిచేఁ బాశుపతాస్త్రంబుఁ బడసె నని ప్రఖ్యాతి కలదు. తపస్సిద్ధిప్రద మాస్థలమని వినికి. కనకదుర్గ ప్రత్యక్షదేవత. ఇచ్ఛగింతురేని నేనును వచ్చి మి మ్మక్కడ విడుతును. విచ్చేయుఁడు." అంత వింతంబడి విస్మితుఁడై యాతఁ డాతనితోఁ బయల్వెడలి యక్కొండకు వచ్చి చేరెను. ఆనాఁ డక్కడ కనులకుఁ గానవచ్చినట్లే బెజవాడకొండ, దుర్గాలయము, పుణ్యాంగన యీనాఁ డిక్కడఁ గానవచ్చుట కాతఁ డచ్చెరువడెను. దైవలిఖిత మది తప్పక జరుగునని తృప్తిచెందెను. అడ్డు పలుకఁ జాలఁడయ్యెను. ఆహార మారగించెను. ఇంక నాపుణ్యాంగన భోజనపదార్థములను గొనితేరఁ గల్గుటకూడ నెట్లో యెఱుఁగఁదగును. ఆమె పరమభక్తురాలు. విజయవాడకు విచ్చేయుమహనీయుల నామె వెదకి గుర్తించి తఱచుగా నాతిథ్యసత్కారములు నెఱపుచుండును. స్వప్నములందు సాక్షాత్కరించి యామెకుఁ గనకదుర్గ కర్తవ్య ముపదేశించుచుండును. "శే పాకమహనీయుఁడు నాకొండపై నిరాహారుఁడై వచ్చి నిలువనున్నాఁడు. ఈ జ్యేష్ఠాంతమున కాయనయిష్టసిద్ధి యగును. ఆయన కందాఁక నాహార మర్పించుచుండుము." అని యామె స్వప్నమున దుర్గాదేవిచే నిబోధితయై నాఁ డట్లాహారముఁ గొని వచ్చెను. ఇదియ పూర్వవృత్తాంతము. ౬౩

శా. చేరెం దొల్తటి శుక్రవార మతఁ డాక్షేత్రంబు జ్యేష్ఠంబునన్
బై రానుండిన మూఁడువారములలోఁ బ్రత్యక్షమా యెప్పుడో

యేరీతిం గనుఁగొందునో యపుడు నా కేమేమి విజ్ఞానముం
గూరంజేయునొ దుర్గతల్లి యనుచుం గొండంత యుప్పొంగుచున్. ౬౪

క. లెక్కించుచుండ నాతని, కక్కొంచక జనియె నిర్వది దుదినము లిం
కొక్కటియె శుక్రవారం, బెక్కువ యాసించునది యదే చనుదెంచెన్. ౬౫

గీ. తప్పకుండ నాఁడు దర్శనమిచ్చు దు,ర్గాంబ తన కటంచు నమ్మె నతఁడు
వేచె వేచెఁ గన్ను వేఁదుఱు గొని యర,వాయిలేక కొంత రేయిదాఁక. ౬౬

క. "చీకటితప్ప మఱేమియు, నాకంటికిఁ దోఁప దిచట నాతల్లియు నా
రాక కెదురెదురె చూచుచు, నాకంటికి నవయుచుండు" నని యట వెడలెన్. ౬౭

సీ. నాఁడు స్వర్ణాక్షరములు గన్నాఁడు బ్రహ్మ,పదము చెందినయంతగా ముదము చెందె;
నేఁడు తనయాస వీడుకొన్నాఁడు నరక,లోక మందినయంతగా శోక మందె. ౬౮

ఉ. ఓవిశ్వేశ్వర! యోపరాత్పరతరా! యోసర్వనిర్వాహకా!
దేవా! నాపరిదేవితంబులకు నేదీ తగ్గ ప్రత్యుత్తరం?
బూవిల్తూర్చితి; వాస గొల్పితివి, యేమోయేమొ యత్యద్భుత
శ్రీవిస్ఫూర్తులు తోఁపఁ జేసితివి తత్సిద్ధిన్ విడంబింతువా? ౬౯

శా. నాచిత్తంబు పరీక్షచేసికొనుచున్నాఁడన్ యథార్థంబుగాఁ
బోఁచం తైనను దుష్ప్రవర్తనము దుర్బోధం బెఱుంగన్, బవి
త్రాచారంబున బ్రహ్మతత్త్వపరమార్థానందముం గూర్చి యా
లోచింతుం బలవింతుఁ జింతిలుదు నేలో నన్ను వంచించుటల్. ౭౦

ఉ. "క్షిప్రత లోకశోక మడఁగింతును మిమ్ము సముద్ధరింతు" నం
చప్రతిమద్యుతిస్ఫురణ నక్షరరూపమునన్ ననున్ బ్రబో
ధప్రతిపన్నుఁ జేసి పరితాపము వాపి యిదేమి? మోసపుం
గొప్రము వెట్టి త్రిప్పు తలకుం గడకుం జగదేకనాయకా! ౭౧

శా. నాసంకల్పము లేను గన్గొనినవింతల్ సుంతయేన్ దోషమా
యాసంసర్గము లేనివేయగుట తథ్యం బంటకున్ మన్మనో
వ్యాసంగంబును బుణ్యసాధ్వి మఱి యయ్యోచోటులున్ సాక్షు లిం
దేసందేహము కల్గఁజేసితివి యిం కేమందు నోయీశ్వరా! ౭౨

శా. దుస్సంకల్పముచేత నీ కన్నృత మేదో చూపఁగాఁబోలు, ర
క్షస్సో యింక మఱేదో యంచు నెవరేన్ సందేహమందన్ మనం

బుస్సూరంచుఁ దపించెదున్ గటకటా! యెందేమి బెంగైనదే
నిస్సామాన్యమహానుభావుఁ డగు నీనిర్వాహ మోయీశ్వరా! ౭౩

శా. "నీ వేమో తలపోయుచుంటి వదియే నీకన్నులం దోఁచె; భ్రాం
త్యావిష్టుండవు గుర్తెఱుంగ" వనుపల్కాంగీకరింపందగున్
నావైక్లబ్యముచేతఁ గల్గినదటే నాతండ్రి! యానాఁడు ధ్యా
నావిర్భూతము దివ్యదర్శనము! మిథ్యార్థంబుల ట్లుండునే? ౭౪

శా. ఆశ్చర్యంబుగఁ దోఁచె విద్యుతులు చెల్లాడెన్ విచిత్రంబుగా,
నైశ్చల్య మ్మొదవెన్ ద్యుతిస్థలికి, స్వర్ణచ్ఛాయముల్ దానన
త్యాశ్చర్యంబుగ నక్షరంబులును నయ్యైస్థానముల్ కన్పడెన్,
పశ్చాద్భ్రష్టము లిందుకున్ సరిపడెన్, భ్రాంతత్వ మిం దేదియో? ౭౫

చ. కలఁడు కలండు సృష్టికిని గర్త మహాద్భుతశక్తిమంతుఁడన్
దలఁపున నింతదాఁకఁ బరితాపముఁ జెందుచునుంటి నయ్యయో!
కలఁడు కలం డనంబడెడుకర్త యొకండు కలండొ లేఁడొ? హా!
తలఁచిన హృత్పుటంబు శతధా పగులున్ దుద కెంతమోసమో! ౭౬

క. అంచుం బలవించుచు జను, దెంచె నతం డంతఁ గొంపదిగి యానాఁడే
పంచనఁ బడి మది నెదియుం, గాంచం డయ్యెన్ భుజించుకాలము దాఁటెన్. ౭౭

గీ. శుక్రవారంబగుటనేమొ శుభ్రవస్త్ర, భూషణమ్ములు దాల్చి యప్పుణ్యకాంత
భక్ష్యభోజ్యంబు లాయత్తపఱచి యెదురు, చూచుచుండె నాతం డట వచ్చుటయును. ౭౮

చ. "కడపటిశుక్రవార మవుఁ గావునఁ దప్పక దేవి దర్శనం
బిడియెదు నేఁ డటంచు మది నెంతయు సంతస మంది యప్పముల్
వడలును పాయసం బెదియొ వండితి నయ్యవి చల్లనారెడున్
గడుఁ దడవయ్యె వేగ మడికట్టుకొనంగదవయ్య! నాయనా"! ౭౯

వ. అని యామె పలుకుటయు నాతండు,

శా. "తల్లీ! వందనమమ్మ! నాకనినవింతల్ నన్ను సంతోషపుం
గల్లోలమ్ముల ముంపఁగాఁ గనకదుర్గం గాంచెదన్ బ్రహ్మాత
త్త్వోల్లాసంబునఁ దేల్చు నామె నను నంచున్నాఁడ నిన్నాళ్లిటం
బొల్లై పోయెను నేఁటి కేటి కిఁక నీభుక్తిం బ్రసక్తింపఁగన్? ౮౦

శా. త్మ! వాదన మమ్మ! యొక్క నెలగాఁ దంటాలు నాచేతఁ బా
టిల్లెన్ నీకును, నేఁటితోఁ గడుపు నిండెన్ దిండి నా కేటికో?
యెల్లన్ శూన్యము; సత్పదార్థ మొకయింతే లేదు లోకమ్మునన్
గల్లల్ పొల్లలు; లేఁడ యీశ్వరుఁడు; దుర్గాదేవి లే; దమ్మరో! ౮౧

వ. ఇట్లనుచుండ, ౮౨

ఉ. "ఆడకు నాడకోయి తనయా! యనయార్థము; లాగు మాగు; ము
న్నాఁడు జగన్నియంత పరమాత్ముఁడు; తత్కళ దేవి దుర్గయుం
గూడ నెసంగుచున్నది; యగోచర మీశ్వరశక్తి, చూచియుం
జూడక నీ వెదో పలుకుచుంటివి తన్మహిమానభిజ్ఞతన్. ౮౩

క. అగులే నాకంటికి ని, ష్టగపడలే దందు; వింత యాహారింపం
దగు; నింత విశ్రమింపం, దగు; నవకాశంబు లేదొ తథ్యము తెలియన్. ౮౪

శా. చక్షుర్గోచరమైన యీజగతికిం జాలై యనేకాద్భుత
ప్రేక్షాలక్షిత మెంతయేన్ కలదు తద్విజ్ఞానసర్వస్వమున్
లక్షింపన్ దగు శక్తి మర్త్యులకుఁ గల్గన్ లేద, యద్దానఁ బ్ర
త్యక్షంబైనది నీకొకింత, యట మాలై యింక నేమున్నదో! ౮౫

శా. కానన్ రాదనె దామె నీయెదుర సాక్షాత్కారమై నిల్చినన్
గానం గాఁదగుశక్తి యున్నదటె నీకందోయికి న్నాయనా!
ఈనాఁ డింకను జాముప్రొద్దరుగలేదే? నీకుఁ జేకూరు న
య్యానందమ్ము నిజమ్ము భోజనము చేయన్ లెమ్ము నన్ నమ్ముమీ!" ౮౬

వ. అంచు నప్పుణ్యసాధ్వి యుత్కంఠ నుద్దీపింపఁజేయుపలుకులు ప్రాభవంబు దోఁపఁగాఁ బలు
కుటయు నాతండు చూతముకదా యనుచు మాఱాడనేరక భోజనమ్మున కంగీకరించె. ౮౭

మ. అమృతప్రాయములైన భక్ష్యములు భోజ్యంబుల్ ఫలంబుల్ మన
శ్రమ మల్లంతనె చల్లనారునటు లాసాధ్వీలలామంబు నె
య్యముతోఁ దియ్యముతో వినోదములు మాటాడించుచు బెట్టె, నా
సమయం బేమివిచిత్రమో యతనికిన్ సంతోషముం గూరిచెన్. ౮౮

క. కుడిచినతోడనె నిద్దుర, పడఁ ద్రోచెన్ జూచె నామె "పవళింపుమి యి
క్కడనే నేఁ" డనుచుం దల,గడగా నొకమూట చక్కఁగట్టి యొసంగెన్. ౮౯

క. ఈయం గైకొని యాతం, డాయింటియరుంగుమీఁద నటు శయనించెన్
మై మెఱుఁగఁడు నిద్దురలో, "నాయన! నాయన!" యనన్ వినంబడి లేచెన్. ౯౦

క. లేచెన్ స్త్రీవిగ్రహముం, జూచెన్ సంతోషపరవశుండై యట ప్రా
ణాచారము పడి స్తుతికిన్, వాచారంభణము చేసె వాంఛాపూర్తిన్. ౯౧

గీ. ఆమె మొఱపెట్టు "నిది యేమి యన్న! యిట్టుపక్రమించితి వాఁకంట బడలియున్కొ-
ఓగిరము తోడఁ గొండపైఁ కేఁగి చుట్టి, చుట్టి నినుఁ గాన కిదె వచ్చుచుంటి నన్న! ౯౨

క. ఎంతకు రావైతివి నేఁ, డింతాలస్యమ్ముకత మదేమో యని వి
భ్రాంతి ఫలాహార మ్మిది, సంతనకట్టుకొని కొండఛాయకుఁ జనితిన్." ౯౩

గీ. అంచు నయ్యమ వివరింపఁ గాంచికూడ, వీడఁ డాపట్టు మఱియిట్టు వేఁడఁదొడఁగె
"తల్లి! దుర్గాంబ! నీరూపు దాఁచి వచ్చి, తమ్మ! మెఱుఁగుదు నిన్నేను నమ్మనమ్మ!" ౯౪

శా. దేవీ! యీవిధ మేల చేసెదవు? సాధ్వీమూర్తిఁ బ్రత్యక్షమై
యీవీఁజెండిఁ బరీక్షచేయఁ దలఁతే యేమమ్మ! యాహార మా
హావుట్టం దగఁ బెట్టి నిప్పుడెకదా యాయమ్మ లోనుండెడిన్
"రావమ్మా" యని పిల్వ వెల్వడును దుర్గాయమ్మ మాయమ్మహా! ౯౫

వ. అనుటయు, ౯౬

శా. "ఎట్టెట్టా! భుజియింపఁ బెట్టినటె యిం దేతెంచి యాతల్లి నీ
వట్టే యేల మెఱుంగనేరవయి తన్నా!" యంచు లోఁజొచ్చి క
న్గట్టం గాంచెను గాంచనోజ్జ్వలము లెన్నో గిన్నె లా సాధ్వి, యా
దట్టుండుర్వెనఁ జొచ్చి దీపముకడన్ దర్శించెఁ దద్రూపమున్. ౯౭

క. గమగమవలిచెడు పలుభక్ష్యములం గనె గిన్నెలందు సాధ్వి, యతండున్
భ్రమితుండై యేమియుఁ దెలి,యమిఁ దెల్ల మొగంబు వెట్టి యట్టే నిలిచెన్. ౯౮

గీ. "కనకదుర్గాంబ నీకు దర్శన మొసంగెఁ, బండె నీభాగ్య" మని యామె ప్రస్తుతించె;
"శుద్ధమూర్ఖుండఁ జూచియుఁ జూడనేర, నైతిఁగా" యని యాతండు కాతరించె. ౯౯

ఉ. "వాయికివచ్చినట్టుగ నవాకులు పల్కితిఁ దొల్త నన్న దే
దో యది "వందనం" బనెడి దుండఁగ, దుండగమే సమస్తముఁ

పూాయ మొనర్చి నన్నుఁ దియమాటలఁ దియ్యనిపిండివంటలన్;
హేయము నాయకార్య; మిపు డెక్కడ రోయుదు నేమి చేయుదున్" ౧౦౦

వ. అంచు నాతండు పరిపరివిధమ్ములఁ బరితపించుచుండ నాయమ యిట్లనియె. ౧౦౧

శా. "సంతోషింప వనా! స్వహస్తమున నా సాక్షాన్మహాదేవియే
సంతర్పించెను దివ్యభోజ్యములతో సందర్శనం బిచ్చి, నీ
కంతే చాలును నాకుఁ జేకురెనటయ్యా! కొండచుట్టుం బరి
భ్రాంతిం బొందుటతక్కఁ జక్క గృహమం దాయమ్మ క్షేంచేయఁగన్. ౧౦౨

గీ. ఆరగింపఁ బెట్ట నంతె కా కింక నీ, లేదె నీకు దేవి యేదియేని
చక్క సంస్మరించి సర్వ మప్పటికథ, నుడువు" మంచు నామె యడుగ నతఁడు. ౧౦౩

క. "తలక్రిందఁ బెట్టుకొనుమని, తలగడ యొక టిచ్చె" ననుచు దానిం దెచ్చెన్
వెలుఁగునఁ జూడఁగ నందుం, గల దొక తాటకుపుస్తకము గుప్తంబై. ౧౦౪

క. అచ్చెరువడి యద్దానిన్, విచ్చి కనుంగొనిరి వర్ణవిన్యాసములో
నచ్చొత్తినట్టు కనులకు, ముచ్చట గల్పించెఁ జదువ మొదలిడి రంతన్. ౧౦౫

ఇది పూర్వకథ

నలుపైన నేమె?

అధికార్ల సూర్యనారాయణరావు గారు, బి. యే. బి. యల్.

చక్కనిదానవే జానకీనీవు
నల్లనివానినే పెళ్లాడినావు?
వలపునిలిపినవాడు నలుపైన నేమె?
కలిమిచూపులవాడు నలుపైననేమె?
నామదిగొనువాడు నలుపైననేమె?
నాబాలకృష్ణుండు నలుపైననేమె?
నాకాంతు ముద్దాడ నలుపంటదమ్మ!

నానాథుఁ బ్రేమింప నలుపంటదమ్మ!
నాపతి నవ్వంగ నలుపంటదమ్మ!
నాబాలకృష్ణుండు నలుపైననేమె?
వరలక్ష్మి వలచేటి వైకుంఠుడమ్మ!
సీతమ్మ చేపట్టు శ్రీరాముడమ్మ!
గోపిక లాలిచేటి గోపాలుడమ్మ!
నాబాలకృష్ణుండు నలుపైననేమె.

ఆంధ్ర వాఙ్మయమున ఆంగ్లసారస్వతప్రోద్బలము

దేవులపల్లి అప్పలనరసింహం గారు, ఎమ్. ఏ., ఎల్. టి.

(గతసంచికానుబంధము)

IV మన పద్యవాఙ్మయము

ఈ భాగములో ఆంగ్ల వాఙ్మయ ప్రోద్బలము ఇటీవలనే ప్రారంభించినదని చెప్పవలయును. అనేక అముద్రితప్రాచీనగ్రంథములను వెలికిదీసి యచ్చువేయించు కుతూహలమును గలుగజేయుట యటుండ, మూడు విధముల నీ ప్రోద్బలము గలుగుచున్నట్లు నాకు తోచుచున్నది:- (1) చిన్నకవితలను ప్రోత్సహించుట మొదటివిధము. పెద్దకావ్యములను వ్రాయుట కాలానుసరణమున ఇంగ్లీషునగూడా తగ్గిపోయినది. గ్రంథవిస్తరభయ మీకాలమున నన్నిదిక్కులను గనుపడుచున్నను, పద్యవాఙ్మయమును ముఖ్యముగా నరికట్టుచున్నది. పలువ్యాపారములయందు మనస్సు చెదరుచుండుటను ఇక్కాలమున పద్యకవితను అనుభవించు సావకాశము వ్యక్తులకు లేకుండుట వింతగాదు. (2) ప్రకృతివర్ణనముల నెక్కుడుజేయుట రెండవవిధము. దీనికి 19-వ శతాబ్ద ప్రారంభకాలపు ఆంగ్ల కవిరాజు వర్డ్సువర్త్ (Wordswo:th) నాటినుండి ఆంగ్ల వాఙ్మయమున ప్రాముఖ్యము గలిగినది. ఆ కవి కృతములను జదువజదువ మన ఆంధ్రమునకు గూడ దృష్టియావంకమరలినది. ప్రకృతియొక్క వివిధరూపములనుమార్పులను చూచి యానందించుటయు, "ఉన్నది యున్నయట్లు మధురోక్తుల"తోడను ఉత్ప్రేక్షలతోడను వర్ణించుటయు మొదటిసోపానము. ప్రకృతి రూపమై కృతోదులయం దొకప్రత్యేక మహావ్యక్తి యొక్కచర్యను చూచుచున్నట్లు గమనించి యానందించుట రెండవసోపానము. ఆ మహావ్యక్తితో మానసికసల్లాప మనుభవించుట, అద్దాని చర్యలయందు మానవజీవితమునకు మార్గదర్శములగు సూచనలు గనిపెట్టి తెలివినొందినట్లు భావించుట, యిట్టి ప్రకృతిభావనకు లక్షణములు. ఇందలి ఆఖరుసోపాన మేది? ప్రకృతిమననము క్రమక్రమముగా హెచ్చిత్వరలో అంతరాత్మను ప్రబోధించి, జీవాత్మకును ప్రకృతికిని పరాత్పరునితో గల సంబంధమును మనస్సు గ్రహించి స్థైర్యమును నిత్యానందమును పొందుట. అన్నిత్రోవలును పరాత్పరుని తెలిసికొనుటకే. వేదాంతము తర్కము యజ్ఞములు మొదలగువానికన్న సూక్ష్మమగు త్రోవ యిది. సర్వభూతస్థుడైయున్న తన్ను తెలిసికొనుమనిగదా యర్జునునకు విశ్వరూపమును శ్రీకృష్ణుడు గనుపర్చెను! ఈభావము కవిత్వమున ప్రాముఖ్య మొందించుటకు వర్డ్స్ వర్త్‌కవియే కారకుడు. ఇట్టి ప్రకృతివర్ణనము వాల్మీకిరామాయణములోకొన్నిచోట్లగలదు.

సీతారాములు చిత్రకూటమున నివసించు సందర్భమున ప్రకృతిని జూచి యానందించుటయు, దానివలన ప్రేక్షకుని మనోభావములు పెంపొందుటయు జూడనగును. "మృగయూథనిపీతములై కలుషములైనమందాకినీజలములు రామునిమనస్సును హరించుచు"న్నట్లు సీతతో చెప్పుచున్నాడు. రాముడు "గిరివనప్రియుడు"ను "సీత ప్రియకానన సంచార"యును "వనోన్మత్తయును" అని అనేకసారులు వర్ణింపబడుట చూడ వాల్మీకిమహాకవియొక్క ప్రకృతి మననానందము మనకు తేటపడగలదు. తరువాతికవులలో మంచివర్ణనలు గలవు గాని యిట్టి మనోభావములతో సంబంధము లేదు. వర్ణనలు ఒకవిధిగా భావించి ప్రబంధములలో అమర్చబడుచు వచ్చెనేగాని వాల్మీకి, వర్డ్స్‌వర్త్ వర్ణనలవలె కవిహృదయోద్భవములు గావు. ప్రకృతిని సఖిగాను, పరమవేదాంతరహస్యబోధినిగాను, దుఃఖితాంతరాత్మకు శాంతిదాయకమగు నోషధిగాను, మననము జేసిన కవిని మనభారతవాఙ్మయములయందు గానము. (3) జానపదకవితను (Popular poetry) ప్రోత్సహించుట మూడవవిధము: "జానపదకవిత" యన విద్యలేని జనసామాన్యమునకు రుచించు కవిత లని నాయర్థము. మోటుతనము ఉండనక్కరలేదు. కొంచెము గ్రామ్యశైలిని కలిగి యుండవచ్చును. నాగరికతవలన పైమెరుగు లేకపోయినను మానవప్రకృతికి సహజమగు యాథార్థ్యము, అన్యోన్యప్రేమ, అవ్యాజప్రేమ, అల్పసంతోషము మొదలగుభావములతో నలరారు ముగ్ధకవితకు జానపదకవితయని పేరుపెట్టితిని. ఇందులో చిన్నకథలు బొబ్బిలిపాటవంటివి చేరును. "కన్యక" "సుమబాల" యనునవి ఈజానపదకవితాశైలినలవరుచుకొని విద్యార్థికులచే వ్రాయబడినవి. ఇట్టి ముగ్ధభావములుగూడా వాఙ్మయమున నాదరింపదగునని ఆంగ్లదేశమున వర్డ్స్‌వర్త్ మొదలగువారు పోరిరి. పల్లెజనులకథలు, భాషణములు ఆధారములుగా జేసికొని అనేక చిన్నకవనములను జేసిరి. అవి ఆదర్శములై కొన్నాళ్లు వరలినను ఇప్పుడు ఇంగ్లాండులో ప్రాముఖ్యము గలిగి యుండలేదు. ప్రపంచమునందాశయములు మారుచున్నవి. అయినను మన ఆంధ్రదేశమున పామరజనప్రబోధమునకును, వారియెడల నాగరికజనమునకు సానుభూతిని భ్రాతృభావమును పెంపొందించుటకును ఇట్టి చిన్నికవితలు తోడ్పడును.

వైద్యజ్యోతిషాది శాస్త్రగ్రంథములను కంఠపాఠముచేయుటకు సులభముగా నుండుటకై పద్యములలో వ్రాయువాడుక అన్నిభాషలలోను గలదు. "సస్యానంద"మను నొక ప్రాతకావ్యము దొరకినట్లు నేటి ఆంధ్రపత్రికలో చదివితిని. ఇవి యటుండ ఇంగ్లీషువాఙ్మయముననున్న రకము లన్నిటికిని ఏవో కొన్ని ఉదాహరణముగా మనసారస్వతమున కనుపర్చవచ్చును. అటుల కనుపర్చుసందర్భమున మన పద్యవాఙ్మయాభివృద్ధి కనువగుత్రోవలను నాకు గోచరించినంతవరకు సూచించెదను. ఇంగ్లీషు పద్యవాఙ్మయమున నీ యాఱుభాగములను ముఖ్యముగా గాననగును:—

(1) కావ్యకవిత (Epics.) దీనిలో సహజ వీరకావ్యములు (Natural or Heroic Epics), పద్యకథలు. (Verse Tales, Narrative poems), పాటకథలు (Ballads), వికటప్రబంధము లును జేరును. "Ballads" అను పదమునకు సరియైన తెలుగుమాట "పాట" యను శబ్దము వాడుకలోనున్నది- "బొబ్బిలిపాట" ఉదాహరణము "పాటకథలు" అను శబ్దము బాగుండు నని తోచి ఉపయోగించితిని.

(2) నీతి కవిత: (Didactic and Satiric Poetry) శతకములును తిట్టుకవిత్వములును ఈభాగమున జేరును.

(3) పాటకవిత: (Lyric Poetry) కీర్తనలు, తరంగములు, యాలపాటలు ఇందులో జేరును.

(4) గోపవిహారములు: (Pastorals)

(5) మృతస్మృతులు: (Elegies)

(6) వర్ణనములు: (Descriptive Poetry)

కృష్ణాపత్రికలో "చిత్రమాలికలు"—అను రవివర్మవ్రాసిన బొమ్మల వర్ణనములు, "వివిధ కుసుమావళి"యును, ఇప్పుడు పత్రికలలో తఱుచుగా పడుచున్న ప్రకృతిసౌందర్యవర్ణనలును ఈభాగమున జేరును.

(1) కావ్యకవిత: (Epic Poetry) అన్యాదర్శములు లేక సహజముగా స్వదేశపు పూర్వ వీరులకథల నాశ్రయించి ఉద్భవించెడు రామాయణము, భారతము వంటి కావ్యములను సహజకావ్యములని వీరకావ్యములని వ్యవహరింప నొప్పును. ఇట్టివి ఆంగ్లమునగాని ఆంధ్రమునగాని లేవు. భాషాంతరీకరణముల వల్ల యీ రెండుసారస్వతములకును ఈకొఱత కొంత తీరినది.

ఈకావ్యములను కొంతవఱకు ఆదర్శముగా తీసికొని కథ కొంచెముగాను, వర్ణనలు కవితాచమత్కృతులు ఎక్కువగాను గలిగి, శైలి కౌశల్యము, ఉత్ప్రేక్షాద్యలంకార ప్రయోగ చతురతను గనుపర్చుటకు తంటాలుపడెడు కావ్యమును, సభాకావ్యములు (Court Epics కృతకకావ్యములు (Artificial Epics) అని చెప్పవచ్చును. వీనికి ప్రబంధము లని పేరు ఆంధ్రవాఙ్మయమున వాడబడుచున్నది. ఈ ప్రబంధములకు సంస్కృతములోని సభాకావ్యములు ఆదర్శములు. మనుచరిత్రములు, ప్రభావతీప్రద్యుమ్నము, తెలుగు వాఙ్మయమున ముఖ్యకావ్యములు. కళాపూర్ణోదయము ప్రబంధశైలితో కాదంబరిని బోలు అద్భుత కథారచనను కలుపుచున్నది. ఈ కావ్యమున శ్లేష తీసివేసినయెడల "పద్యనవల" యనదగి యుండును. దీనిని రామలింగారెడ్డిగారు బాగుగ విమర్శించియున్నారు. ఇది యొకనూతన ఫక్కీ కావ్య మని చెప్పవచ్చును. 'అల్లికజిగిబిగి' విశేషముగ గల ఇట్టి కావ్యముల కల్పించు కాలము పోయినది. దీనిని బోలు కావ్యము ఇంగ్లీషులో స్పెన్సరు రచించిన ఫెయిరీక్వీన్ "(Faerie Queen)" ఒకటి గలదు. అది అసంపూర్ణము. టెన్నిసను (Tennyson) దాని మోస్తరు కావ్యము వ్రాయసమకట్టెను గాని అది చిన్న చిన్న పద్యకథల క్రిందపరిణమించెను. బ్రౌనింగు సతి యను "కవయిత్రి" వ్రాసిన

"అరోరాలీ" ఒక పద్యనవల. ఇందులో అద్భుత కథనములు లేవు. సాంఘికవిషయములే. మొత్తముమీద కళాపూర్ణోదయము మహోత్కృష్టకావ్యశైలిని వ్రాయబడియు, ఇంపు గొలుపు దేశ్యప్రయోగసరళితో నొప్పారుచు, అపూర్వమగు కథారచనయందలి చమత్కృతిని గనబరచుచు నొకవింతరీతిని శోభిల్లుచున్నది. ఆరీతిని అది అసమాన మనియే చెప్పవచ్చును.

ఈ ప్రబంధములలోని సుగుణము లటుండ సంస్కృతకవులయాదర్శములను మీరు నతిశయోక్తులును, ఏవగింపును గూడ గలిగింపదగు శృంగారవర్ణనలును, శ్రీ రామలింగారెడ్డిగారిచే తగురీతిని వారి కవిత్వతత్త్వవిచారములో నిందింపబడినవి. శైలి యన్ననో అతి సంస్కృతసమ్మిశ్రమో, అతి ప్రాచీనాంధ్రశబ్దయుతమో, నిరోష్ఠ్యాదినియమకర్కశమో యగుచు కొన్ని కావ్యములను సారస్వతమునకు ముఖ్యలక్షణమగు చిత్తాకర్షణగుణమును లేనిదిగా నొనర్చుచున్నది.

కావ్యములలో పద్యముతో వచనమును గూడ వాడుటవలని లాభములు రెండు: ఆంగ్లసారస్వతమునందువలె గద్యపద్యములకు స్పర్థ లేకుండుట యొకటి. (18-వ శతాబ్దమందు) గద్యము కవనమునకు తగదను వాదము ఇంగ్లాండున ప్రబలియుండెను. 19-వ శతాబ్దమందంతటను కార్లైల్, రస్కిన్ మొదలగు గద్యకారులు ప్రతిభాయుతమగు వర్ణనలను జేయుటయందును భావోద్దీపనమును గలిగించుటయందును పద్యకారులను మించి కవయించుచు విచక్షణులచే గద్యపద్యములు రెండును కవితకు సర్వసాధనములే యని నిరూపింపబడుటకు కారకులైరి. అట్టి వివాదకు మన వాఙ్మయములయందు "కాదంబరి" వ్రాసిన బాణకవినాటినుండియు త్రోవ లేనే లేదు. కాని "నిర్వచనోత్తరరామాయణము" వంటి దీర్ఘకావ్యములను జూడ గద్యయందు కొంత నిరసనభావ మున్నట్లు తోచును.

రెండవలాభము చదువరులకు సులభగోచరము. చెవికి విసువు జనింపకుండుటకై వృత్తముల మార్పుట, గద్యముల నాయాచోట్ల జొనుపుట అవసరమనియే కవిత్రయమునాటినుండియు మనకవులు తలంచినట్లు స్పష్టము. పరిమితి తక్కువయైనను భారతములోని నలోపాఖ్యానము, భాగవతములోని వామనచరిత్రము, గజేంద్రమోక్షము, రుక్మిణీకల్యాణము, కుచేలోపాఖ్యానమును ప్రబంధశైలికిని రచనకును ముఖ్యాదర్శములై యున్నవి అని నా అభిప్రాయము. వర్ణనలలోను, భావవివరణములలోను, పాత్రపోషణలోను ముఖ్యమగు పాశ్చాత్యకావ్యములకు తీసిపోవు.

ఈ ప్రబంధభాగములో ననేకగ్రంథములు ప్రాతవి కలవని శ్రీ మానవల్లి రామకృష్ణకవిగారు ఆంధ్రపత్రికలో (11-5-1917) "అపూర్వవాఙ్మయపరిశోధనము" అనువ్యాసమున తెలియజేసియున్నారు. వానిపేర్లనుబట్టి అవి మన పురాణేతిహాసకథలను అనుసరించి వ్రాయబడినట్లు తోచును. కవులపేర్లుకూడ ప్రసిద్ధిగలవే. అందుచేత నివి ప్రచురణ మందదగును.

ఇంతవఱకును సంస్కృతవాఙ్మయప్రోద్బలమే విమర్శించితిని.

ఆంగ్లవాఙ్మయప్రోద్బలమునకు పూర్వము దేశమునం దొకతీరున నుద్భవించియున్నను, పాటశైలిని చెప్పబడిన "బొబ్బిలికథ," "దేసింగురాజుకథ" అనునవి సామాన్యప్రజలలో నత్యాదరమును పొందుచున్నను వానిలోని అతిశయోక్తిగల శైలిని తగ్గించి వాని సారస్వతపు విలువను పెంపొందించుటకు మార్గము జయంతి గంగన్నగారిచే చాళుక్య-చోళచరిత్రములకు సంబంధించి పాట కనువగు ఛందస్సున వ్రాయబడిన "సుమబాల" యను కథచే జూపబడుచున్నది. దాసరులు పాడుపాటకథలయందువలె పల్లవి ఉపయోగింపబడుట లేదు. ఆర్భాటము, పునరుక్తులు లేవు. బహుసరసముగా చెప్పబడినది. ఇష్టమున్నచో చితారు మీటుచు తాళములు వేయుచు పాడవచ్చును. లేదా మనస్సుననే యా రెండును జరిపించుకొని చదివి యానందింపవచ్చును. ఇంగ్లీషున లే (Lay), బేలడ్ (Ballad) అను రకములకవిత యిట్టిది. కృష్ణాపత్రికలో పడిన "కన్యక" ఆంధ్రపత్రిక రుధిరోద్గారి సంవత్సరాదిసంచికలోని 'రాణిసారంధ" సారస్వతసర్వస్వము అను మాసపత్రిక రెండవసంచికలోని "చందనచర్చ", "విధేయత" యనునవి యిట్టిపాటకథలే. నీతిబోధించుచున్నను కథారచన సహజసరళమై క్లిష్టత లేక యున్నది. "విధేయత" యనునది ఇంగ్లీషున "కేసాబియాంకా" యనుదానికి ఆంధ్రపరివర్తనము. మూలముయొక్క దీప్తి ననుకరించుచున్నది. "అల్లీ ప్రభునికూతురు" అనుకథకూడ ఇదే రీతిశైలిని ఇంగ్లీషునుంచి ఆంధ్రములోనికి పరివర్తన చేయబడినది చూచితిని. తందానపదములు, బాలనాగమ్మకథ మొదలగునవి ఈ జాతిలో చేరును. వీనిని శుద్ధపరచి పుంజీకరించి ప్రచురింపదగును.

వీనివలె సులభరచనగలిగియు పాటతీరు ఛందస్సునగాక చదువుట కనువగు ద్విపదవంటి ఛందస్సున వ్రాయబడిన పద్యకథలు ఆంధ్రపత్రిక దుందుభిసంవత్సరాదిసంచికలో గానవగును. "ఏకాంతప్రేమ" "వీరశిఖామణి" యనుపేరులు గలిగియున్నవి. కవికొండల వేంకటరావుగారి "వివిధకుసుమావళి"లోని "సారంగధర"యు ఇట్టి పద్యకథయే. సారంగధర మెట్టకు విలాసముగ వెళ్లిన ఇద్దరు యువకుల ప్రశ్నకు జవాబుగ నొకగొల్లనిచే సారంగధరుని విషాదకరమగు యుదంత మంతయు సహజమృదులముగాను అల్లికజిగిబిగి లేకుండగను చెప్పబడినది. "చండప్రతిజ్ఞ" యను పద్యకథ సారస్వతసర్వస్వములో పడుచున్నది. ఇది క్రొత్తరీతికథనమును ప్రబంధవృత్తములతో కలుపుచున్నది. శైలికూడ ప్రబంధశైలిగానే యున్నది. అంతసహజముగా గనుపడుట లేదు. అదియే మొదటిసంచికలో "గీతిక"యని పాటకథశైలిని వ్రాయబడినది. కథ యీశైలి కనువై యున్నది. ఈ పాటకథలకు ఉపయోగింపబడు ఛందస్సు యతినియమముమాత్రము గలిగిన చిన్నపంక్తులతో నొప్పుచు సర్వసులభమై శ్రావ్యమై యుండును. వెంటనే చదువరికి బోధపడు రూ

పక ఉపమాన అతిశయోక్తి మొదలగు అర్థాలంకారములను మాత్రమే ఉపయోగించును. వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు వ్రాసిన "అలవాటు," సారస్వతసర్వస్వములో పడిన "టక్కరి" యను గబ్బిలపుకథ; ఇట్టి నీతికథలు పద్యకథలలో జేర్పనగును. ఇట్టివి ప్రజలలో తెలివి యెక్కువయయినకొలదిని తగ్గు ననరాదు. భాషయందలి గౌరవము ప్రేమ ఎక్కువ యైనకొలదిని కృత్రిమనాగరికతాపాశములు సడలి, అకృత్రిమములును, ప్రకృతిసహజములును నగు మనుజులయొక్క నడతలయందును భావములయందును గల రామణీయత ఎల్లరహృదయముల నాకర్షించు కొలదిని అభివృద్ధి నొందు ననుకొందును. బైరను (Byron) వంటి ఆంగ్లకవులు ఒకప్పుడు కథను ఉద్దీప్తిగా ప్రదర్శించుటకై దానిలోని సంగతులను వరుసగా చెప్పుట మాని దానిలోని ముఖ్యభాగములను విడివిడిగా నాటక సీనులవలె ప్రదర్శించి వీనిని పొందుపఱచుకథాసూత్రమును అంతర్లీనముగా నుంచుట వాడుక కలదు. "రాశిసారథులో" ఇట్టితీరు అనుకరింపబడినది.

ఇట్టి "పద్యకథ" పాటకథరకములకు ప్రాముఖ్యము కలుగుచుండుట కేవల ఇంగ్లీషు వాఙ్మయప్రోద్బలమున అనియే చెప్పవచ్చును. ఇవియేకాక, "స్త్రీలపాట"లనుపేర చక్కని దేశ్యభాషయందు రచించబడిన కుశలవకథ, ధర్మరాజుజూదము మొదలగు పాటకథలు పండితజనమనంబులనుగూడ నాకర్షించుచుండుటకు కారణము ఇట్టి జనప్రియకవితకు ఆంగ్ల వాఙ్మయమున 19-వ శతాబ్దమున చేకూరిన అధికమన్ననయే.

ఈ కావ్యభాగమున "గీరతము" వంటి వికటప్రబంధములను జేర్పవలయును- ఆంగ్లకవి పోప్ (Pope) రచించిన మూఢవిజయము (Dunciad) అను వికటప్రబంధమును బోలియున్నను అట్టి రచనాకౌశలమునుగాని సంపూర్ణవిజృంభణముగాని "గీరతము"న గానము. మన ప్రసిద్ధకవులు పలుతడవుల వ్రాయబడిన పద్యపుంజములను "మేకుబిగింపు పర్వము" మొదలగు ఇతిహాసానుకరణ పదములతో నామకరణ మిడి ఒకచో జేర్చి యచ్చువేసిరి. ఇంతకన్న పద్యకథ (Narrative Poems) అనదగిన వారి "నానారాజ సందర్శనము" ఎక్కువ రచనపొందికను గలిగియున్నది. వికట ప్రబంధములు మనకు క్రొత్త గాదు. "రావణదమ్మీయ" మనుద్వ్యర్థి కావ్యము విస్పష్టముగా రెండర్థములను ప్రయోగించుచు కవియొక్క శత్రుప్రనరు హేళనీయప్రభను గల్పించి సర్వజనసముఖమున కొరతదీయుటకు ఉపయోగింపబడినది. ఇట్టివి హాస్యప్రియమగు మానవజాతికి ఒకరీతి ముదము గొల్పును. అయినను వీనియందు విశేషప్రతిభ గానరాదు. దీనిని ఘనతరకవిత యనరాదు. ఇట్టిట్టికావ్యములలో వాగ్దేవతను బహునీచశైలికి దింపిన కవులును గలరు. వారికావ్యములను శ్రీ దొరతనమువారణచి వేసి లోకోపకృతి జేసిరి అని చెప్పవలసియున్నది-

(2) నీతికవిత: కావ్యములలో నీతిభాగములు మెండుగా నుండును. భారతములోని భీష్మపర్వము కేవలము నీతిబోధకము. అయితే ఇవి ప్రత్యేకవాఙ్మయభాగములుగావు.

నీతిభాగముల పేరెత్తగనే, సుమతి వేమన మొదలగునీతిశతకములుజ్ఞాపకమునకువచ్చును ఇవి ఆటవెలది, కందము, ద్విపద మొదలగు సులభమైన ఛందస్సుల నలరారి పండితపామరుల పిన్నపెద్దల పెదవులయందు నిత్యము వినబడుచుండును. భర్తృహరినీతిశతకము పెద్ద వృత్తములలో ననువదింపబడినది.

శతకములు ఏదోఒకదేవతనుగాని ప్రభువునుగాని సంబోధించుచు, దుర్జనులను దుష్టములగు సంఘాచారములను దూషించు తిట్టు కవిత్వమును మెండుగా గలిగి, మనదేశమున మిక్కిలి వ్యాప్తిగాంచియున్నది. వేణుగోపాలశతకము, రామలింగేశశతకము, నరసింహశతకమును ఇక్కడ నుదహరించవలయును వీనిలో కొన్నిచోట్ల ముతకమాటలను భావములను గందుము. అయినను మొత్తముమీద నివి ఉదారభావములుగలిగిన కవివరులచే వ్రాయబడినవి. ఇవి వికటప్రబంధములవలె వ్యక్తులయెడల ససూయచే నుద్భవించినవి కావు. దుర్జనదురాచారతిరస్కారము లొకప్పుడు నిర్మలమై ధర్మబద్ధమైన ఆగ్రహముతో నిండియుండును. అట్టిభావములతో ఉద్రేకించునప్పుడు మహాప్రతిభగల కవిత్వ భాగములోనికి తలయెత్తును.

ఈనీతికవనములు సంస్కృతవాఙ్మయ ప్రోద్బలమునే గనుపర్చుచున్నవి. "అలవాటు" "టక్కరి" యను నీతిబోధకములగు చిన్నకథలను ఈభాగమున జేర్చవచ్చును. ఇవి పద్యకథలు. తెలివి లేనివారగు తల్లిదండ్రులచే అతి ముద్దుచేయబడిన యువకుని చెయిముట్టుసరసములు మితిమీరినందున తనకును అట్టి మోటుతనము అలవాటు అను నెపమున ఒక బుద్ధిమంతుడు వానికిని వానియబ్బకును బుద్ధి చెప్పుట ఈ "అలవాటు"లోని కథ. "టక్కరి" గబ్బిలపుకథ, మోసపుచ్చుటయే నీతిగాగల గబ్బిలము యిరుతెగలచేతను ధిక్కృతమై గొందుల నణగుట యిందలి కథ. ఇంగ్లీషున గే, డ్రైడెన్ అనుకవులు వ్రాసిన "ఫేబిల్సు" చిన్నకల్పనాకథలతీరున వ్రాయబడినవి. పత్రికల సాయముననే యిట్టి చిన్నకవితలు వరలనోపును. తరువాత క్రమముగా సంపుటముల క్రింద ప్రచురణ కావచ్చును.

ఆంగ్లభాషాప్రోద్బల మీ భాగమున బహుతక్కువ. "సోలోమోను నీతిసామెతలు" బహు ఉత్కృష్టమైన నీతిగ్రంథము. సరియైన తెలుగువాక్యప్రయోగసరళిలేనందున తెలుగు వాఙ్మయమున జేర్చుటకు వలనుపడదు. ఇది చక్కని చిన్నపద్యములతో లేక ద్విపద ఛందస్సునసర్వజనములకుఆకర్షకమునుసులభగ్రాహ్యమును జేయవచ్చును. ఇది నూతనవేమనలకు సూచనగా జెప్పుచున్నాను. నీతిని వేదాంతమును బోధించుపాట లెన్నియో గలవు. "ఈశ్వరోపాసనము" అను నేకపాట వరుసకవిత రుధిరోద్గారి సంవత్సరాది సంచికలో కలదు. ఇది నీతివాక్యపూరితము. బాగున్నది. జాన్సన్ (Johnson) కవి వ్రాసిన

"మానవవాంఛానిష్ఫలత "(Vanity of Human Wishes) భాషాంతరీకరింపబడవచ్చును. గాని ఉదాహరణములు మనదేశప్రబోధమునకు దగినరీతిని మార్చబడవలయును. ఈనీతికవితలు విసువుజనించునంత విస్తీర్ణముగ నుండరాదు. పలువిధముల నూతనోద్బోధము గలుగవలసిన ఈదినములలో అత్యుదారములగు ఇంగ్లీషుకవుల నీత్యుక్తులు సంగ్రహించి తెలుగుపద్యశైలిని ఆంధ్ర జనసామాన్యమున కందింపవచ్చును.

3 పాటకవిత:--- కవితనంతయును పాటగానే ఎంచనగును. కొన్నిభాగములు పాడబడును. కొన్నిచదువబడును. అన్నియును కవిహృదయములోని భావములు లోలోన ఉద్రేకించి పాడిననేగాని పైకి వాగ్రూపమున విజృంభింపనేరవు. నాటకరీతిని ఇతరుల భావప్రపంచమును ప్రతిభతోనూహించి చిత్రించుటయందును ఇట్టి సానుభూతి, మెళ్లుక్కి మొదటకవి మనమున పాటరీతిని విజృంభించును. లేదా, భక్తి, వేదాంతబోధ, ఎద్దియేని నూతనోద్బోధము, ప్రియజనవిహారము మొదలగు వానిచే తరువబడిన కవియొక్క స్వాంత మనస్సులో నుండి భావతరంగపరంపర పెల్లగసి వాగ్రూపము దాల్పవచ్చును. ఇది రాగలయబద్ధము గావింపబడి పాటగావచ్చును. ఛందోమాత్రబద్ధమై పద్యగీతమై పరిణమించవచ్చును. రాగము పాటకుని స్వేంగితవివరణమందు ఉచ్ఛస్థాయిని నడుచునట్లే, పరేంగితనిరూపణకవిత (Objective Poetry) కన్న కవియొక్క స్వేంగితనిరూపణకవిత (Subjective Poetry) ఉచ్ఛస్థాయిని జెంది పాటయొక్క తీవ్రతను గనుపరుచును. మహాప్రతిభాశాలురగు కవులు రెండువిధముల కవితయందును సమతీవ్రతను గుణపరచుచుందురు.

భావగీతములు అనుపేరుతో కొన్నిచిన్న పద్యమంజరులు పత్రికలలో వెలువడుచున్నవి. వానిపేరు సార్థకము. ఇవి కవియొక్క మనస్సున సుఖదుఃఖాది అనుభవములలో నేదో యొకటి నిండియుంకి వెల్లువయై పారునప్పుడు ధరించు రాగయుక్తమగు పద్యరూపము అని జెప్పదగును. ఇట్టి నిజమానసికాంతరానుభవములను కవి మననముచేయునప్పుడు వానికితగిన పద్యపుతోడుగు సహజముగనే రమ్యరూపశబ్దభావాదులతోనిండియుండు కవిమనమునకు తానే స్ఫురించును. ఒకప్పుడు "అస్పృశ్యుల యాలాపము" నందువలె కవి తనయొక్క ప్రేమపూరితమగు హృదయమువల్లను, ప్రతిభాశక్తి వలనను ఇతరుల ఇంగితములను ఊహించి, గ్రహించి, తన్మయత్వమును జెంది ప్రదర్శించును. ఇది క్రొత్తఫక్కి యనవచ్చును. ఇట్టి వానికి రూపకగీతికలు, లేదా నాటకశైలి గీతికలు (Dramatic lyrics) అనిపేరు. భావగీతికలు కవియొక్క యింగితమున జనించినవి. రూపకగీతికలు పరేంగితనిరూపణమునందు జనించినవి. ఇట్టివి ఒకటొకటిగా పత్రికలలో పడుచున్నవేగాని పుంజీకృతములై విమర్శనకు తావిచ్చుటలేదు. "సీతకృతజ్ఞత" యను నొకరూపకగీతిక "సారస్వతసర్వస్వము" 2-వ సంచికలో పడినది. దీనిలో ప్రతిభ చక్కగా ఉపయోగింపబడినది. గాని ఇ

కృతజ్ఞతావాక్యము లేయదనున సీతాదేవి నోటినుండి వెడలియుండునో సూచింపబడక పోవుట యిట్టి రూపకగీతికలకు లోపము. దువ్వూరి రామిరెడ్డిగారి "సమరతృష్ణాగీతము" శాంతియుద్ధమునకు పురికొల్పుచున్నది. బాగు న్నదిగాని భావతీవ్రత చాలదు. అయినను శాంతియుద్ధమునకు ఇంతకన్న తీవ్రతగలుగ నోపునా? సుమారు ఇట్టి శాంతి భావయుతంబై తనరారు "ఉత్తమస్మృతి" రుధిరోద్గారి సంవత్సరాది సంచికయందే కాననగును. "అశ్రుతర్పణము" అను భావగీతిక లలితమైనున్నది గాని అశ్రుతర్పణమును జేయించు భావతీక్ష్ణత గీతికలోని ఉత్ప్రేక్షాపరంపరలలో నిముడ్చ బడలేదు.

దుర్మతి సంవత్సరాదిసంచికలో "భావగీతముల"నుగురించి సుధాకరుడు వ్రాసినవ్యాసములో పోతన సరస్వతిని సంబోధించు చోటు పద్యములును, శ్రీనాథుడు చేసిన శారదాంబ ప్రార్థనమును ఈభాగములో జేర్చియున్నారు. వీనితో తిరుపతి వేంకటేశ్వర కవులు జేసిన "హేయంబైన సభాపరాభవము రానీకమ్మ కాత్యాయనీ" అను కాత్యాయనీసంబోధనము తులతూగును. భాగవతములోని భ్రమరగీతలుకూడా చేర్పబడినవి. యివి కావ్యాంతర్భాగములుగనుక యీభాగమున జేర్చ వలనుగాదు. ధూర్జటికవియొక్క కాళహస్తీశ్వరశతకమునుగూడా యీభాగమున జేర్చియున్నారు. భక్తిశతకములన్నియును నీభావగీతములలో జేరును. ఒకభేదముమాత్రము గననగును. ఈభక్తిశతకములలో కవి భావములయొక్క విపులమగు ఆలాపనకన్న ఈశ్వరమహిమానువర్ణనమెక్కుడుగనుండును. యిక్కాలపు ఇంగ్లీషును అనుకరించు భావగీతములలో కవిహృదయవివరణమేముఖ్యము. యింకొకఅంశములో వారి అభిప్రాయముతో నేకీభవింపజాలను- భావగీతములను చిత్తరువులకు బోల్చిరి- నేను పాటకుపోల్చితిని. లలితకళలన్నియు నక్కచెల్లెండ్రే. అయినను వర్ణనము ఆధారము గనుక చిత్రకళకును కవితకును మిక్కిలి సామ్యముగలదని చెప్పవచ్చును. స్వేంగితవ్యక్తీకరణమునందు కవిహృదయవీణాగానమునే విందుము. కేవలవాక్కులగానమును కాదు. భావగీతములయందు గానకళతో నెక్కుడు పోల్కి గననగునని నాయభిప్రాయము.

సంస్కృతమునందున్న "గోపికాగీత"లను నవి వాని పాటకత్తు చెడకుండా ఆంధ్రమున యింకను భాషాంతరీకరింపబడవలసియున్నవి. కీర్తనల రూపకమున నొకభిక్షుకుడు పాడగా వింటిని. అవి యచ్చునచూపించగా చూచితిని. అంతవిశేషముగ జెప్పదగినరీతిని పరివర్తనము జేయబడలేదు- "హరిభజనమంజరులు" అను పేర వసురాయకవిచేత భజగోవిందశ్లోకములు సులభమగు పాట కనుయుక్తమగు పద్యవరుసను తెనిగింపబడినవి. ఇంగ్లీషునుంచి ఇట్టి గీతికలు ఏమియును తర్జుమా చేయబడినవి నాకంటబడలేదు.

నూతనముగా నెన్నియోరకముల గీతములచ్చుపడుచున్నవి. ఇది ఆంగ్లభాషా ప్రోద్బలమువలననే యనిచెప్ప వలనుపడదు.

దేశమందంతటనుగల పలువిధమైన ప్రబోధము కారణమగును. కాని కొన్ని జాతీయగీతములలో తప్ప విశేషప్రతిభ, భావోద్దీపనము, పదలాలిత్యము గలిసియుండుట గానము. భారతదేశమునంతను నొక స్త్రీవిగ్రహముగా భావించి నదులను ముక్తావళులనుగాను, ఒడ్యాణముగాను వర్ణించి "ఎంతో మహాత్మురాలవు మాయమ్మా" యని సంబోధించు నొక ఉత్తమగీతము నాకు జ్ఞాపకము వచ్చుచున్నవి. "ఆంధ్రతేజము" యను నొక ఉద్దీపకజాతీయగీతము ఆంధ్రపత్రిక సంవత్సరాది సంచికలో చూచితిని. ఇవి ఓడ్స్ (Odes) అను ఆంగ్ల గీతికలను బోలియున్నవి.

ముద్దుగొలుపు "జాబిల్లి వెలుగుల" వంటి పిల్లల నాడించుపాటలును "తుమ్మెద"పాట వంటి యాలపాటలు, అనేకములగు స్త్రీల పాటలును ప్రచురణమందుచున్నవి. మనస్సును కరగించి జ్ఞానమును నచ్చజెప్పు వేదాంతపుపాట లనేకములు వాడుకలో వినుచుందము. "మూడ చక్కనిచిన్నదీ, కడమేడ గదిలో నున్నదీ" యని అంతరాత్మను గురించి పాటయొకటి. "గురుబోధమనియే దీపముంచక పడవ నడపవె చెల్లెలా" యను సంవాదరూపకమగు జ్ఞానబోధకగీత యొకటి యిచ్చుట నుదాహరించెదను. ఇవి లాలిత్యము, చక్కని ఏకాగ్రభావమును గలిగియున్నవి. రసవిహీనమగు పదమాధుర్యమైనను లేని బ్రహ్మంగారు సిద్దయ్యగారల సంవాదమువంటి గీతములను కూడా చదువరులు వీధులలో విని యుందురు. ఇట్టిపాటలలో దేశ్యము ఎక్కువగా నుండుటవల్లను, శబ్దములయొక్క ఉచ్చారణ రాగము ననుసరించి విపరీతరీతుల పరిణమించుట వల్లను ఇవి వాఙ్మయమున గణింపబడుటలేదు. గాని సంగ్రహించి పర్శిమించిన ఒకటి రెండు సంపుటములుగా ప్రచురింపదగును. గోదావరి లంకలో నొక సాయంకాలము పసులకాపరి కుర్రవాడు పాడగా నీ క్రింది లలితగీతికాచరణము నొక్కటినివింటిని.

"ఆహాచిన్నదీ! చక్కని చిన్నదీ! చేమంతిపువ్వదీ!
ఏమిచేతునన్న యా కానికులముదీ"

తక్కిన చరణములు దొరుకునేమోయని ప్రయత్నించితిని; దొరకలేదు. శైలికైతేనేమి భావోన్నతికైతేనేమి రామదాసు చరిత్రములోని కీర్తనలు, త్యాగరాజ కీర్తనలు అగ్రగణ్యములు. అచ్చువేయుటలో శబ్దములు సరిగా వేసినయెడల వానికి పాటకవితయందత్యున్నత స్థానమిచ్చుట కేమియభ్యంతరము?

ఈ"పాటకవిత"కు "మధురకవిత" యను పేరు వాడుకలో నున్నట్లు నామిత్రులగు శ్రీయుత వేమూరి విశ్వనాథ శర్మగారు చెప్పిరి. ఉన్నను మధురశబ్దము అనేక కవితా భాగములలో గుణమును తెలియ జేయుటకు అవసరమగుటచేతను, కేవలము "పాట" కత్తు కవితను వినువారి మనస్సునకు స్ఫురింపజేయని కారణముచను నేను ఉపయోగించిన "పాట కవిత" (Lyric Poetry) అనుపేరే తగియుండునని చెప్పుదును. విచక్షణులరసి నిశ్చయింతురుగాత!

4. గోపవిహారానుసరణములు: ఇవి గ్రీకుభాషలో ౩.వ శతాబ్దమున జనించినవి.

మొదట గోగోపజీవితమునగల శాంతిసంతోషకరములును అకృత్రిమములును లలితతరములును అగు పచ్చికబయళ్లు వనములు, నదీప్రాంతసరఃప్రాంతభూములు మొదలగు వానియందలి సంచారములను, మోటుతనములేని ప్రాకృతజనసహజమగు ఆటలను పాటలను సంభాషణలను వానివలన జనించు మృదుల భావములను వర్ణించుటయందు నుతి కెక్కినవి. క్రమముగా రాజకీయాద్యనేకవిషయములను గురించిన అభిప్రాయములను అన్యాపదేశముగా నిరూపించుట కుపకరించినవి. ఇట్టివి మనభాషలో విడిగా గానము. శ్రీమదాంధ్రభాగవతమున దశమస్కంధములో ప్రథమ భాగమున శ్రీకృష్ణబలరాములు గోపుల మందలలోను జేసిన విహారములు చక్కని ఉదాహరణములు- ఇవి నిర్మలగోపజీవన వర్ణనములు. అన్యాపదేశమగునవి మనవాఙ్మయములలో నాకు గనుపడలేదు. ఆంగ్లవాఙ్మయమున ఇట్టి గోపాపదేశకవితలో వర్ణనలు, కథలు, మృతస్మృతులు, నాటకములును గలవు. ఈభాగమున మన నూతనకవుల కింకను అభిరుచి గలుగలేదు. ఇట్టి అన్యాపదేశమగు డొంకతిరుగుడు కవితయందు పలుశాస్త్రచర్చలుకల నడిచిన యీయుగమున ఆదరణముండదని తలచెద. గాని ప్రకృతిసౌందర్యమును, అలజడిలేక శాంతియుతమై మనోరంజకమగు గోపల్లెమునిపల్లెల జీవితములను మనస్సుకు నచ్చునట్లు జేయుటయందుపయోగింపబడవచ్చును.

౫. మృతస్మృతులు: (Ebgies) మొదట ల్యాటిన్ (Latin) భాషలో నొకరీతి ఛందస్సునకు పేరై చెలంగిన ఈ 'ఎలిజీ'యను మాట ఆఛందస్సున తరుచుగా వ్రాయబడుచువచ్చిన "విచారభావకవితల"కే క్రమముగ పేరై బరగెను. ఆంగ్లవాఙ్మయమున 'ఎలిజీలు' మృతస్మృతులే. సంస్కృతమున పండితరాయకృతమగు "భామినీవిలాసము"న కొన్నిచోట్లనీ "ఎలిజీ" లక్షణములు కనుపడును. గాని ప్రత్యేకము ఈభాగము కవితలను సంస్కృతమున నాకు జూచిన జ్ఞాపకములేదు. ఆంధ్రమున పెద్దనామాత్యుడు కృష్ణదేవరాయనిర్యాణమును గురించి చెప్పిన పద్యములు చాటువుగా వినియున్నాను. ఇప్పటి మన సారస్వతమున వసురాయకవి కృతమగు "సుతస్మృతి"యును, దేవరకొండ జగన్నాథముగారు రచించిన "మిత్రస్మృతి"యును నేను జూచితిని. ఇవి వృత్తములతో నల్లబడినను స్మరణపదములుకొసను జేర్చబడుటవలన శతకములలోను వలె నొకవిధమగు పాటకత్తును గలిగియున్నవి. శతకములలో పలురసములు చేరవచ్చును. ఇట్టి స్మృతులలో వీలులేదు గనుక విస్తరించినకొలదిని పాటకత్తును మార్చి కథాసరళి వర్ణనసరళిలోనికి దిగవలయును.

దేశసేవాతత్పరులగు మహాపురుషులు మనలను విడనాడి చనినప్పుడు పద్యరూపముగా విచారము గనుపర్చుట పద్యములయందును సభలయందును నిత్యమును గనుచున్నారము. ఇవియన్నియు మృతస్మృతులని చెప్పవచ్చును గాని ఇట్టి తత్కాలస్మరణములును ప్రచురణములును ఉన్నతకవితాభాగమున జేరవు. ఆంగ్లమున ఇట్టి కవితలకు "Copy of verses"

(పద్యవరుసలు) అని యందురు. దుఃఖబీజములు కవియొక్క అంతరంగముననాని నాని, ఉబ్బి, కేవలగుణప్రశంస, అతిశయోక్తులతో మాత్రమే నింపబడక, కవికి స్వానుభూతమై నిజమైన ప్రేమతోఁగూడిన విచారమును సూచించుచు చదువువారలకు కవితోను, కవియొక్క ప్రశంసకును విచారమునకును పాత్రమైన మృతజీవునియెడలను సానుభూత్యాదరములను గలిగించునవియే కవితాభాగమనదగు మృతస్మృతులని చెప్పనగును. ఇంతియగాక, ఇట్టిప్రేమయుతమగు దుఃఖమును గనుపర్చదగిన వ్యక్తిని లోకమునకు ఆదర్శప్రాయుడనునట్లును, వ్రాయుకవికేగాక లోకమున కంతటికిని ఆనష్టము యొక్క నొప్పి గలుగతగునని చదువరులకు ద్యోతమగునట్లును, కవి ప్రదర్శించుట ఉత్తమ మృతస్మృతులకు లక్షణము. విచారమునుజూపి, మైత్రినిదెలిపి, గుణములనేర్చి ప్రదర్శించి, ఉక్షోభమును శాంతినితాను పొందినరీతిని దూరదృష్టితో యిట్టి స్మృతికిని కవికల్పనగును. చిన్నదైనను రుధిరోద్గారి సంవత్సరాదిసంచికలోని రాజారామేశ్వరరాయలస్మృతి గమనించదగియున్నది. ఆయుత్తమపురుషుని గురించి యింకను విరివిగ తెలియవలెనను కుతూహలము గలిగించుచున్నది.

6. వర్ణనములు:- (Descriptive Poetry) దీనిలో రెండురకముల నేర్పరుపవచ్చును. వ్యక్తిరూపవర్ణన, ప్రకృతిరూపవర్ణన. ఇవి తక్కిన కవితాభాగములలో నంగముగా నుండుట బాహుళ్యముగా గనుచున్నాము. రేపల్లెకు వెళ్లుత్రోవలో నక్రూరుడు చూచిన జానపదసీమలవర్ణన, గజేంద్రుడు విహరించిన అడవిసీమలవర్ణనయు నిట్టివి. కళాపూర్ణోదయమున వారవనిత యుయ్యాలనూగుట, నారదునిరాక, మేఘముల ఆర్భాటము, వర్షము పూలతోట యిట్టియంశములవర్ణనలు ఎన్నియేనిగలవు. ఇవి యొకప్పుడు పాత్రానుగుణముగా కావ్యనాటకాదులలో గల ప్రధానవ్యక్తుల నోట నమర్చబడును. కవి అగ్నిమిత్రునిచే వసంతవనలక్ష్మిని వర్ణింపజేయించినాడు. వర్షము, కారుమబ్బులను అభిసారికయగు వసంతసేనచేత మృచ్ఛకటికయందు వర్ణింపజేసినాడు. బల్హాణీయములోని చంద్రవర్ణనమును గమనింపదగును.

అన్యకవితాభాగములయందిమిడియుండు వ్యక్తివర్ణనమునకు మేరయే లేదు. నాయికల సౌందర్యము ఆయానాటకములందు నాయకులచేత జేయబడును. రఘువంశములో దిలీపుని శరీరవర్ణన మాతనిగుణవర్ణనమును కలిపి ఒకమహాపురుషవిగ్రహమును గన్నులయెదుట బెట్టినట్లు చేయుచున్నవి. విజయవిలాసములోని సుభద్ర చేసిన "ఎగుభుజంబులవాఁడు" అను అర్జునిని వర్ణన జనసామాన్యమునోట నుండిగూడ వినబడుచుండును. గోపికలు తిరోహితుడైన శ్రీకృష్ణుని గురించి మల్లెలను సంబోధించుచు జేయు "నల్లనివాడు పద్మనయంబులవాడు" అను వర్ణన ఆంధ్రలోకమునకు నిత్యానందదాయియై యొప్పుచున్నది. కావ్యములలో నిట్టివర్ణనములను కవి స్వయముగానే చేయుట కూడా వాడుకయైయున్నది. పైనిజెప్పబడిన దిలీపుని

వర్ణన, మనుచరిత్రలోని ప్రవరాఖ్యుని వర్ణనమును యిందుకు ఉదహరించెదను. విడివర్ణనలయందువలె వీనిలోను కవియొక్క చాతురి ప్రకృతిని అనుకరింపవచ్చును; లేదా, ప్రకృతినొక మూలనుంచి నైషధములోని సరస్వతీవర్ణనవలె శ్లేషోత్ప్రేక్షములతో వినోదించవచ్చును. వినువారల రసికతను బట్టియు, దేశకాలాభిరుచులనుబట్టియు ఇట్టివి మారుచుండును. దీనికంతకు మనకు సంస్కృతవాఙ్మయమే ఆదర్శము.

అతిశయోక్తిప్రయోగబాహుళ్యము సంస్కృతాదర్శమున వ్రాయబడిన కావ్యములలోనే గాదు; జానపదకవితయందు ఇంతకు ఇంతకన్న మిక్కిలిగా గనుపడును. బొబ్బిలిపాటలో రావువారి బల్లెము ఒక పంక్తిలో ముప్పదిమూరలు యింకొకపంక్తిలో యెనుబదిమూరలు నని పాడబడినది. ప్రాసకొరకు ప్రకృతిని మరచుటగలదు. భారతినే గనునించు జానపదసభికులకు ఇది తప్పుగా దోచదు. రసికులగు నాగరసభికులకైనను ఇట్టివి జానపదకవితయందు సహజగుణమగుటను చిరునవ్వునకు మించిన విమర్శనకు గురిగానేరవు.

యిక విడివర్ణనలన్నచో ఆంధ్రమున క్రొత్తకేను కవితలని చెప్పుదును. నాకు తెలిసినంతవరకు కాళిదాసుయొక్క "ఋతుసంహారము" ఒక్కటియే కథ నాశ్రయించుకొనని వర్ణన. వర్ణనాప్రధానమైనను "మేఘసందేశము"యక్షుని విరహాకథను ఆశ్రయించుకొనినందున కావ్యభాగమందు గణింపబడుచున్నది. ఆంధ్రమున విడివర్ణనలు కౌపర్, వర్డ్స్‌వర్త్ మొదలగువారి పఠనమువలన నేర్చుకొనబడినవి. "వివిధకుసుమావళి"లో ఇట్టివి చాలా ఉన్నవి. ఇవి చిన్నవియై తమంతట తాము ప్రచురణకు రాజాలవు గనుక పత్రికలు బాగుగా ప్రతిష్ఠనొందిన తరువాత ఎక్కువయగుచున్నవి. కృష్ణాపత్రికయందు శెట్టి లక్ష్మీనరసింహంగారిచే ప్రచురింపబడిన "చిత్రమాలికలు" ఇట్టివి. ఇవి రవివర్మబొమ్మలలోని వ్యక్తులయొక్కయు, ప్రకృతియొక్కయు రామణీయకమును వాగ్రూపమున చిత్రించుచు అందలి సూక్ష్మభావములను వ్యక్తముసేయుచున్నవి. వీని శైలిమాత్రము కొంచెము క్లిష్టమని చెప్పవచ్చును. రుక్మాంగద మోహినీ వర్ణనలు హృద్యముగానున్నవి. ఈమాలికలు ఇంగ్లీషులోని "సానెట్సు" అను పదునాలుగు పంక్తులలో నిముడు చిన్నకవితలను బోలియున్నవి. అవి వర్ణనలకును కవికి అప్పుడప్పుడు ధ్యానమున పొడము వివిధభావములను వ్యక్తీకరించుటకును ఉపయోగింపబడుచున్నవి. ఒంటిగా నిలుచుటకు చాలక "మాలికలు" (eries) రూపమున ప్రచురింపబడును. అప్పుడు జనదృష్టిని ఆకర్షించును. ఈ "చిత్రమాలికల" రీతి నింకేవియును నాకంటబడలేదు. ఆంధ్రపత్రిక సారస్వతానుబంధమున "కోకిలము," "ప్రేమ," "సూర్యాస్తమయము" వర్ణనలను చూచుచునేయున్నాము. 10-11-23 తేది పత్రికలో దీపావళి వర్ణనలో చిచ్చుబుడ్లు నందనసుమములిట్లుండునని తెలుపుచున్నవియనియు, టపాకాయ గుణబద్ధమైన జీవాత్మ

వలె రూపుమాసియుండియు జ్ఞానోదయమున సర్వప్రాణాత్మకమునందు కలియుననియు చక్కగా నుత్ప్రేక్షింపబడినది. గాని టపాకాయ వర్ణనము కొంచెము మతిదీర్ఘమని తోచును. దీపావళి వర్ణన చాలాభాగమును మనమామూలు కావ్యశైలిని జేయబడినది. రుధిరోద్గారి సంవత్సరాది సంచికలోని 'శరద్రాత్రి' 'సంధ్యారాగము' గమనింపదగియున్నవి. 'కొండవీడు' వర్ణన కావ్యశైలిని జేయబడినది-చాలా బాగుగనున్నది. ఆదర్శప్రాయములగు ప్రకృతి వర్ణనలు యింకను వెలువడవలసియున్నవి.

వ్యక్తివర్ణనలు పైనుదహరించబడిన చిత్రమాలికలలో దప్ప యిదివరకు నేను చూచినట్లు జ్ఞాపకములేదు. అట్టి విడియగు వ్యక్తివర్ణనలు చిత్తరువులనుగాని, కథలనుగాని, ఏదో కవికి గలిగిన చురుకగు భావపరంపరనుగాని ఆధారము చేసుకొనకుండా తటస్థించుట అరుదు. ప్రకృతిసౌందర్యవర్ణనలను మాత్రము విడిగా జేయుటకు వీలున్నది. ఇట్టి వర్ణనలకైనను తత్సమయమున కవికి గలుగు మనోభావములే అర్థగౌరవము నిచ్చును; లేనిచో, వర్ణనలు వట్టిభట్టుకవితలుగాని లేక వట్టి జాబితాలుగాని అగును. సూర్యాస్తమయవర్ణనజేయుచు నొకకవయిత్రి సంధ్యారుణసూర్యబింబము కుంకుమనీళ్లు కలిపియుంచిన మంగళహారతి పళ్లెమువలె నున్నది అనువర్ణన యొకటి నాకు జ్ఞాపకమున్నది- ఇది ఆంధ్రపత్రికలో నెప్పుడో చూచితి ననుకొందును. ఈఉపమానముయొక్క ఉచితత్వమును ఇంపును చదువరులు గమనింప నగును. మంచివర్ణనల కుండవలసిన మితిని గనువలేదు. ఒకప్పుడు ఉపమానములతో గాక కవియొక్క మనస్సులో గలుగుచుండు వివిధభావములను వాటిలోని మార్పులను నిరూపణచేయుట వల్లను వర్ణన ప్రశస్తి నొందగలదు- వర్డ్స్‌వర్త్ యారో అనునదిని వర్ణించుచు దానిని జూచుటకై తనకు గలిగిన కుతూహలము నొక చిన్నికులకమందును, తరువాత నదిని చూచినప్పుడు గలిగిన యుత్సాహమును వివిధాలోచనలనింకొక కులక (Small Poem) మందును, అటుపిమ్మట దానిని మానసమున స్మరించి మననముచేయగా గలిగిన భావములను వేరొకకులకమందును వ్యక్తపరచియున్నాడు. ఆస్రవంతియొక్క అందమునకు కవియొక్క భావములు మితిలేని విలువను గలిగించుచున్నవి.

మనభాగవతములోని రామకృష్ణుల బృందావనవిహారవర్ణనము పాత్రోచితి, సమయోచితిని గలిగి మిక్కిలి హృద్యముగా నున్నను, విడివర్ణనగా నందున యీభాగమున జేర్పవలను పడదు. బాహ్యప్రపంచము, ప్రకృతియందము మానుషభావముల నేరీతిని వృద్ధిపరచగలవో యిందు చూడనగునని మాత్రము చెప్పుచున్నాను.

ఈరీతిని నానేర్చుకొలదిని ఆంధ్రసారస్వతమున నాటక గద్య పద్యభాగములను దిఙ్మాత్రముగా పరిశీలించి వానిలో నవ్యవాఙ్మయ ప్రోద్బలము వలన నుదయించిన జాతులను, శైలియందు ఉదయించిన నూతనాదర్శములను నిరూపించితిని. విమర్శనల యందుగాని, ఇతర విధములనుగాని యీవ్యాసముల గల పొరబాట్లను లోపములను చదువరు లుదారబుద్ధితో మన్నించి నేను జేసిన [illegible] సూచనల విలువను పరిశీలించి మనసారస్వతమును తమ తమ శక్తికొలది ప్రోత్సాహించి పెంపొందింతురని యాశించుచున్నాను.

భావతరంగములు

శ్రీ శేషాద్రి రమణ కవులు

“సరంముగాఁ గవిత్వమును సల్పఁగ నేరిచి శాస్త్రవేత్తనై
పరగితి, నన్నెదుర్కొనెడి వాఁడు సగౌరవదృష్టితోడ న
న్నరసెడి వాఁడు కానఁబడఁ, డాంధ్రధరాస్థలి గొడ్డుపోయెనో?
కఱ నరుదెంచెనో సుకవికాంతులపాలియకాలమృత్యువై? ౧

సీ. భట్టారకునిచేత భారతపర్వముల్, రచియింపఁగాఁ జేసె రాజరాజు;
సోమనాథునిఁ గవిత్వామృతరసమును, గ్రోలి కోరిక దీర్చె రుద్రవిభుఁడు;
అల్లవిద్యానాథు నాంధ్ర సింహాసన, స్థలి నిల్పె శ్రీమత్ప్రతాపనృపుఁడు;
శంభుదాసునిచేత సత్కావ్యమును బొంది, వేయాఱు లర్పించె వేమరెడ్డి;
గీ. సంస్కృతాంధ్రంబులందు భాషాస్వరూప, మరసి కవనంబుఁ జెప్ప నిరంకుశునకుఁ
గామితముల నొసంగు భూకాంతుఁ డొకఁడు, కానఁబడఁ డేమనందు నీ కలియుగమున!

మ. సరసాగ్రేసరచక్రవర్తులయి భాషావేత్తలై యుండు భూ
వరులే కన్పడరేమి కాలఫలమో ప్రారబ్ధమో; సాహితీ
పరిణామంబులు గాంచి తొల్లిటివలెన్ స్వర్ణాభిషేకంబు లె
వ్వరు గావింపరు నేఁటి ఱేండ్రు; కవి నెవ్వాఁ డింక వీక్షించెడిన్? 3

మ. వినమత్కాకతిసార్వభౌముఁడును సద్విద్యాబ్ధియూ పద్మనా
భునిపౌత్రుండను, సంస్కృతాంధ్రకవితాభూషాయితప్రాభవుం
డను, శ్రీనాథుఁడ, నైన నే నిటులె దైన్యం బొందుచో సత్కవీం
ద్రుని కెవ్వానికిఁ గావ్యకల్పనమునందుం జిక్కుఁ బ్రోత్సాహముల్? ౪

చ. తురకల కాంధ్రభూవిభుల దోర్బలభారము లోకువయ్యె; భూ
వరులును సర్వవేళల నవాబులకున్ దలలోనినాల్కలై
తిరుగుచు నున్నవా రెటులు దేశికవిత్వము వృద్ధినొందు? నే
సరఃశి నొసర్చెదన్ గవనసన్నుతసవంబును శూన్యబుద్ధినై? ౫

ఉ. ఎందుల కేగినం గవనమే విన వచ్చెడియాంధ్రమండలం
బందుఁ గవిత్వతత్త్వవిభవాళిశయంబుల మెచ్చుభూవరుల్
మందున కేనిఁ గన్పడరు; మాతృధరాస్థలి పొందునైచ్య మే
మందును? నెందు నాప్రతిభ నాంధ్రులముందటఁ జూపఁజాలుదున్? ౬

సీ. ఆదరించును లేదో యన్న వేమారెడ్డి, స్వాతంత్ర్యసత్కవిసామజమును!
పాలించునో లేదో ప్రౌఢరాయనృపుండు, దేశీయసుకవితాదిగ్గజమును!
సత్కరించును లేదో సర్వజ్ఞనృపమౌళి, పద్మనాభామాత్యపౌత్రమణిని!
అనుమతించునో లేదో యవచి తిప్పయసెట్టి, సకలవిద్యానాథు శాసనంబు!

తే. గౌరవించును లేదో భాస్కరుఁడు కావ్య,కల్పనానల్పశోభితుఁ గవివరేణ్యు!
ఘూడెరాయల శిష్యుఁడౌ కోవిదునకుఁ, గవికి శ్రీనాథునకె తెన్ను గానరాదె! ౭

చ. కవులస్వతంత్రముం జెఱిపి కావ్యవినోదసుఖైకదూరులై
భవనము వీడఁబోని నరపాలురు గన్పడుచుంద్రు గాని నా
కవితకు నర్హుఁడౌ ధరణికాంతుఁడు గన్పడఁ డెందునైన, గౌ
రవము తొలంగినన్ బ్రదుకరాదుగదా కవి యైనవానికిన్! ౮

మ. నరనాథుల్ నిజపాదపీఠముల చెంతన్ నిల్వఁ, గావ్యేందిరల్
పరిచర్యామతి సంచరింప, సుకవివ్రాతంబు సేవింపఁగా
ధరణీమండల మేలఁజాలు కవితాతత్త్వజ్ఞుఁ డేరీతిగాఁ
బరదాస్యంబున బద్ధుఁడై బ్రతుకు నిప్పాపంపుఁగాలంబునన్? ౯

మ. వడగాడ్పుల్ చెలరేఁగఁగా దొడఁగెడిన్, వైశాఖమూ వచ్చె, నా
యడుగుల్ పొక్కులు పొక్క, నాంధ్రకవితావ్యాసంగుఁడౌ భూపుఁ డె
వ్వాఁడు గన్పట్టఁడు, మామకీనకవితావారాశిభంగార్భటుల్
కడ కేరీతిని దేశమాతృహృదయాకంపంబుఁ జల్లార్పునో? ౧౦

తే. ప్రౌఢరాయకుమారపాలు పరిసరమునఁ, గలఁడు డిండిమభట్టారకప్రభుండు,
మొసలి మసలుసరోవరంబునకుఁ బోలెఁ, జనరు నృపుదరి కేపండితునకు వెఱచి. ౧౧

క. సర్వజ్ఞసింగభూవిభుఁ, డుర్వీపతులందు నుత్తమోత్తముఁడు కలా
ధూర్వహుఁ డగుటను నుర్వీ, గీర్వాణులు పోవనుత్సుకింపరు భీతిన్. ౧౨

తే. భట్టనారాయణుండు వచ్చి పాదుకొనియె, నన్న వేమమహీపాలు నంగణమున;
శాస్త్రవేత్తలకైన దర్శనఫలంబు, లొసరఁబోవఁట రెడ్డియొడ్డోలగమున. ౧౩

తే. రసికుఁడై సుకవిత్వగౌరవము దెలిసి, భావ మెఱిఁగింప వచ్చి తిప్పయ్యసెట్టి
ఘోరవారాశిలోపలిజలముపోలె, లోచనానందకరముగా లుబ్ధధనము. ౧౪

సీ. డిండిమభట్టుపాండిత్య మేపాటిదో, వాదంబులోఁ దేటపఱుపవలయు;
సర్వజ్ఞభూవిభుసాహిత్య మెట్టిదో, సంపాదిగా గ్రహియింపవలయు;
వేమభూపాలకు విద్యానురక్తి యే, పరిపాటి నుండునో యెఱుఁగవలయు;
అవచి తిప్పయసెట్టి యజ్ఞతానటనంబుఁ, జెఱిపి త్యాగాత్ముని జేయవలయు;

తే. ఘోండెరాయకృపాప్రాప్తకోమలాంధ్ర, కవిత చే దేశమంతయుఁ గైవసంబు
సలుపఁగావలె" నంచు, దీక్షను ధరించి, బయలుదేఱెను శ్రీనాథపండితుండు. ౧౫

మ. ప్రతిభాభాసురుఁడౌ కవీశ్వరునిచే భాషామహారాజ్యము
న్నతినిం జెందుటెగాక దేశమునకున్ బ్రజ్ఞాబలప్రాభవా
కృతి చేకూరు నటంచుఁ బల్కునుడి నిర్జీవంబు గాదంచు నా
చతురత్వం బది సాటుగాక కవితాసర్వంకషవ్యాప్తిచేన్. ౧౬

ఉ. కొండలదండ నెక్కుపురి గోచరమయ్యెను, ప్రొద్దు గ్రుంకె నె
వ్వండొ యశీతివర్షములవాఁ డొకఁ డిట్టుల వచ్చుచుండె నేఁ
డుండెద నిందు రేపకడ యోగ్యతలంబున కేగవచ్చు, దే
వుం డెటు లేరికిం గడపఁ బూనునొ యట్లగు, నేల జంకెనల్? ౧౭

ప్రాచీనాంధ్రు లెవ్వరు? ఆర్యులుకారా?

చిలుకూరి వీరభద్రరావు గారు

(గతసంచికానుబంధము)

"ఆంధ్రులు గంగాతీరవాసులని ప్రబల ప్రమాణములుగాన్పించువఱకు వారు దక్షిణాపథవాసులనియును, వారిదేశము దక్షిణాపథదేశమనియు అదియె కృష్ణా గోదావరీ నదీ గర్భదేశమనియును మనము నిశ్చయింతము." అని యాంధ్రుల చరిత్రములోని ప్రథమ భాగమునఁ బదునైదేండ్ల క్రిందట వ్రాసియున్నాఁడను. ఈపదునైదు సంవత్సరములనుండి చేసిన పరిశోధనము లాంధ్రులు గంగాతీరమున నుండియే దక్షిణాపథమునకును, అందుండి దక్షిణాపథాంతదేశమునకును బోయియుండిరని తెలుపుచున్నవి. విదేహదేశపు స్త్రీలే యాంధ్రమాతలని వక్కాణించుటచేత మన్వాది శాస్త్రవేత్తల యభిప్రాయమునుబట్టి యాంధ్రులౌత్తరాహులని వ్యక్తమగుచున్నది. మఱియు హరివంశమునందు కరూశ దేశాధిపతి యగు చాణూరమల్లుఁ డాంధ్రుఁడని వక్కాణింపఁబడినది. ఇతఁడు కృష్ణునితోఁడనైన యుద్ధమున మరణముఁ జెందెనని చెప్పఁబడినది. అందువలననే 'చాణూరాంధ్రనిషూదన' అను నామము విష్ణుసహస్రనామములలో నొకటిగాఁ జేర్పఁబడినది. తన యాశ్రమమునకును మిథిలా నగరమునకు నడుమ కరూశదేశ మున్నట్లు రామాయణము బాలకాండములో వాల్మీకి పేర్కొనియున్నాఁడు. మఱియును బౌద్ధ గ్రంథములలోఁ గూడఁ బెక్కుతావుల నాంధ్రు లుత్తరమునఁ గూడ నున్నట్టు గన్పట్టఁగలదు. వానినిగూర్చి ప్రత్యేక వ్యాసమునఁ దెలిపెద. ఉత్తరకోసలమునకు రాజధానియగు శ్రావస్తి నగరప్రాంతమున నాంధ్రు లున్నట్లు సావత్థియాం అంధకవనె, అని కొన్ని ప్రదేశముల పాలీభాషా గ్రంథములలోఁ బేర్కొనఁబడియుండుటచేత మనము దెలిసికొనుచున్నాము. ఆంధ్రశబ్దము పాలీభాషలో (ఆంధ్రప్రాకృతము) అంధశబ్దముగా వ్యవహరింపఁబడినదని బౌద్ధవాఙ్మయమునుండి పెక్కు దృష్టాంతములను జూపవచ్చును. శివస్కందవర్మ మైదవోలు తామ్రశాసనములో 'ఆంధ్రపథ'మునకు 'అంధపదియ' అని వ్రాయఁబడినది. (ఎపిగ్రాఫియా ఇండికా. సం. ౬. పే. ౮౭). ఏఁడవ శతాబ్దములో భరతఖండమును జూడవచ్చిన చీనాదేశపు యాత్రికుఁడగు హూనుత్సాంగు' అను వాఁడు దక్షిణకోసలమును మహా 'ఆంధ్ర' మని వక్కాణించినాఁడు. (See Edition of Thomas Watters) క్రీస్తుశకమునకుఁ బూర్వము రెండవశతాబ్దములో కళింగమును బరిపాలించుచుండిన ఖారవేలునికాలమున దక్షిణకోసలము శాతకర్ణి (ఆంధ్రరాజు)

పరిపాలించుచుండెనని 'హాతిగంఫా' శాసనము వలనఁ దెలియుచున్నది. చీనావాఙ్మయము నందును కోసల దేశమును (దక్షిణ) శాత వాహనరాజు పరిపాలించు చుండెననియు నతఁడు నాగార్జుననకుఁ బరమమిత్రుఁ డనియును వ్రాయఁబడియుండెను. మగధదేశమును బరిపాలించు "బలి" యను రాజునకు 'ఆంధ్రు' డను కుమారుఁ డున్నట్టు భాగవతమునఁ జేర్కొనఁ బడియుండెను. * ఇట్టి సంస్కృత ప్రాకృత భాషాగ్రంథములలో ఆంధ్రు లౌత్తరాహులయినట్టు స్పష్టము కాగలదు. అఱవలు మనల వడగు (ఉత్తరాదివారు) లనుట కిదియే కారణము కాఁబోలు. ఇప్పటి కాంధ్రులు కోసల విదేహదేశములలో నుండిరని తెలిసికొంటిమి. ఆంధ్రుల కీదేశములు జన్మస్థానములా లేక వీరికి జన్మస్థానము మఱి యెచ్చట నైనఁ గలదా యను విషయముల నింకను బరిశోధించి తెలిసికొనవలసియున్నది. వైదేహు లెవ్వరో కొంతవఱకు రెండవ వ్యాసమున జర్చించి యున్నాను. వైదేహు లిక్ష్వాకువంశీయులయిన క్షత్రియులనియును వారు శాక్యులకును లిచ్ఛవీలకును బంధువు లనియును పురాణములును బౌద్ధగ్రంథములును దెలుపుచున్నవని తెలిపి యున్నాడను. వీరలను గుఱించి వక్కాణింపవలసినవిషయములు పెక్కులు గలవు. వీరలను (శాక్యులను, లిచ్ఛవీలను) సూర్యవంశీయులయిన క్షత్రియులని రామాయణమును వసిష్ఠగోత్రులయిన క్షత్రియులని బౌద్ధగ్రంథములును జాటుచుండఁగా మనుధర్మశాస్త్రకారుఁడు వ్రాత్యక్షత్రియులనియును, వైదేహులను వర్ణసంకరు లనియుఁ జెప్పనేల? ఇప్పటి యాంధ్రులకును బైనజెప్పిన క్షత్రియ సంఘములకును రక్తసంబంధము గన్పట్టుచుండుటచేత వీరిసంపూర్ణచరిత్రము మన కత్యావశ్యకమై యున్నది. శాక్యులకుఁ బ్రతినిధిగ శ్రీరాముని, లిచ్ఛవీలకుఁ బ్రతినిధిగ లక్ష్మణుని, వైదేహులకుఁ బ్రతినిధిగ వైదేహిని మనస్సులో నుంచుకొని వారు దక్షిణదేశ దండయాత్రకు బయలుదేఱి యార్యమతమును, ఆర్యనాగరికతను వ్యాపింపఁ జేసిన విధమే వర్ణింపఁబడినదను నూహతో శ్రీమద్రామాయణమును జదివినచో వీరియొక్క చరిత్రము చాలవఱకు బోధపడఁ గలదు. ఈ విషయము గూడఁ బ్రత్యేకవ్యాసమునఁ దెలుపఁదగినదే. ఇంక వ్రాత్యులన నెవ్వరో రెండవవ్యాసమునఁ దెలిపినవిగాక ధర్మశాస్త్రములనుండి మఱి కొన్నివాక్యములను దెలిపెదను.

"బ్రాహ్మణాః క్షత్రియా వైశ్యా స్స్వాపథే యూర్ధ్వ ముద్దతః, అకృతోపనయా స్సర్వే వృషలా ఏవ తే స్మృతాః."

అనఁగా బ్రహ్మక్షత్రవైశ్యులకు విధింపఁబడిన కాలమునం దుపనయనముగాక సంవత్సరము దాటినచో వ్రాత్యు లనఁ బడుదురు. వారు శూద్రసములని మనువును,

"ఆషోడశాచ్ఛ వింశా చ్చతుర్వింశాచ్చ వత్సరాత్,
బ్రహ్మక్షత్రవిశాం కాల ఔపనాయనిక స్మృతః.
అత ఊర్ధ్వం పతం త్యేతేసర్వధర్మబహిష్కృతాః,
సావిత్రీ పతితా వ్రాత్యా వ్రాత్యస్తోమాదృతే క్రతోః."

---

* అంగ వంగ కళింగా ద్యాస్సింహపుం డ్రాంధ్ర సంజ్ఞికాః; జజ్ఞిరే దీర్ఘ తపసోబలేః క్షేత్రే మహీక్షితః॥

అనఁగా బ్రహ్మక్షత్రవైశ్యులకుఁ గ్రమముగా పదారు నిరువదిరెండు నిరువదినాలుగు వత్సరములవఱకు నుపనయనకాల మనియును, ఆ పైని గాయత్రీభ్రష్టులై వ్రాత్యు లనఁబడి వ్రాత్యస్తోమ మను క్రతువుతప్పఁ దక్కినకర్మలందనధికారులగుదురనియు యాజ్ఞవల్క్యుఁడును వక్కాణించిరి.

మఱియుఁ బ్రాచీనకాలమున వ్రాత్యులు శైవసన్న్యాసులుగ నుండిరని యథర్వణవేదమువలనఁ దెలియుచున్నది. వీరు మునులకంటె భిన్నులు. రెండెడ్లు గట్టిన బండిమీఁద గూరుచుండి బండివాఁడు కొరడా చేతబుచ్చుకొని బండి నడుపుచుండ వీరు వాని నధిష్ఠించి దేశద్రిమ్మరులై తిరుగుచుండు సాధువులు. వీరు పోవుచుండ వెనుక నిరువురు పరిష్కందులు వెంబడింప ముందు నిరువురు మనుష్యులు పరువిడుచుందురు. వీరు తలవెండ్రుకలను పొడవుగాఁ బెంచుకొందురు. పైనవస్త్రమును, తలపాగను ధరింతురు. విండ్లు చేతఁ బూనెదరు. అందెల ధరింతురు. ఇంతియగాక యొకపుంశ్చలియు, మాగధయు పరివారముతో నుందురు. (అ. వే. ౧౬-౧-౨) ఈ కాలమందు సాధువులెట్టి జీవితమును వహించియున్నను, యోగ్యతయున్నను లేకపోయినను గౌరవింపఁ బడుచుండుట మనము చూచుచున్నాము. అట్లే పూర్వకాలమందును వ్రాత్యులు ప్రజలచే గౌరవింపఁబడుచుండిరి. వారు గొప్పవారుగను దేవదేవులుగను, జూడఁబడుచుండిరి. (అ. వే. ౧౬-౧) మఱియును భవుఁడు, శర్వుఁడు, ఈశానుఁడు, రుద్రుఁడు, మహాదేవుఁడు వారికి సన్నిధానవర్తులై యుందురు. (నిశ్చయముగా వారు శివభక్తులు) (అ. వే. ౧౬-౫) వారిని రాజులు పూజించిరి. (అ. వే. ౧౬-౧౦) వారు గౌరవముగల యతిథులని బ్రాహ్మణులు వారికాతిథ్య మిచ్చుచుండిరి. (అ. వే. ౧౬-౧౨) ప్రాచీనకాలమున నప్పటి బ్రాహ్మణులు వీరిని పూజనీయులుగఁ దలంచినను, వైదికుల స్మార్తకర్మానుష్ఠానములు ముదిరిన వెనుక పై వ్రాత్యులను కర్మచండాలురని ధర్మశాస్త్రవేత్తలు వక్కాణింపుచువచ్చిరి. ఇట్లథర్వవేదమున ౧౫వ కాండమున 'వ్రాత్యమహిమ' విశేషముగా వర్ణింపఁబడినది. "వ్రాత్యుఁ డధికారి; వ్రాత్యుఁడు మహానుభావుఁడు; వ్రాత్యుఁడు దేవప్రియుఁడు; బ్రాహ్మణ క్షత్రియ వర్చస్సులకు మూలము; దేవాధిదేవుఁడు;" అని యథర్వవేదమున వర్ణింపఁబడిన వ్రాత్యుఁ డుపనయనాది సంస్కారహీనుఁడైన పురుషుఁడయి యజ్ఞాదివేదవిహితకర్మలకు ననధికారియై వ్యవహారయోగ్యుఁడు కాఁడని ధర్మశాస్త్రవేత్తలెందుకుఁ బేర్కొనవలసి వచ్చినది? తాండ్యబ్రాహ్మణములో వ్రాత్యులు 'నహి బ్రహ్మచర్యం చరన్తి నకృషిం నవాణిజ్యం.' (బ్రహ్మచర్యము చరింపరు, వ్యవసాయము చేయరు, వర్తకము చేయరు) అని చెప్పఁబడియున్నది. (౧౭-౧-౨) ఇవన్నియు నెందుకు? 'అతఁడెక్కడికిఁ బోవునో యచ్చటికి విశ్వమంతయు దేవతలును వానివెంట నేగుదురు. వాఁడు కూర్చుండినఁ గూర్చుందురు; కదలినఁ గదలుదురు; వాఁడు రాజవలె నడుచును.' అని యథర్వవేదము వక్కాణించుచున్నది. అత్య

ద్భుతముగా వర్ణింపఁబడిన 'వ్రాత్యమహిమ' యెట్టిదిగానుండెనో చదువరుల వినోదము కొఱకు నాభాగముల, భాషాంతరీకరణమును 'విజ్ఞాన సర్వస్వము'నుండి యెత్తి చూపు చున్నాను.

(౧౫-వ కాండము, ౨-వ పర్యాయ సూక్తము)

"ఎవరి యింటికైనను విద్వాంసుఁడగు వ్రాత్యుఁడు అతిథిగా వచ్చినయెడల స్వయముగా నా గృహస్థుఁడు అతని కెదురుపోయి యిట్లనవలెను:- "వ్రాత్యుఁడా! నీ నివాసమేది? వ్రాత్యుఁడా! ఇదిగో జలముఁ. వ్రాత్యుఁడా! అవి నీకు తృప్తిఁగలిగించుగాక! వ్రాత్యుఁడా! నీకు ప్రియమెద్దియో యట్లగుగాక. వ్రాత్యుఁడా! నీకు వశమెద్దియో యట్లగుఁగాక. వ్రాత్యుఁడా! నీకోరిక యెద్దియో యట్లగుగాక. వ్రాత్యుఁడా! నీ నివాసమెద్ది యన్నందున దేవయానమును పొందును. వ్రాత్యుఁడా! యిదిగోజలమన్నందున జలము పొందును. వ్రాత్యుఁడా! అవి నీకుతృప్తి గలిగించుగాక యన్నందున దీర్ఘాయుస్సును పొందును. వ్రాత్యుఁడా! నీకుఁ బ్రియమెద్దియో యట్లగుగాక యన్నందునఁ దన కేమిప్రియమో వానిని బొందును. ఇట్లు తెలిసికొనిన వాని యొద్దకు బ్రియము వచ్చును. వాఁడు ప్రియ నకుఁ బ్రియుఁడగును. వ్రాత్యుఁడా! నీకు వశ మెద్దియో యట్లగుగాక యన్నందున వానికి వశము వశమగును. ఇట్లు తెలిసికొనిన వానికి 'వశము' స్వాధీనమగును. వాఁడు వశులను గూడ వశము చేసికొనును. వ్రాత్యుఁడా! నీ కోరిక యెద్దియో యట్లగుగాక యన్నందున వాని కోర్కెలన్నియు సిద్ధించును. ఇట్లు తెలిసి కొనినవానియొద్దకు కోర్కెవచ్చును. వానికిఁ గోర్కెలలో గోర్కెలన్నియు ఫలించును."

వ్రాత్య మహిమ.

(౧౫-వ కాండము. ౬-వ పర్యాయసూక్తము.)

"ఎవనియింట్లో విద్వాంసుఁడైన వ్రాత్యుఁడు ఒకరాత్రి అతిథిగానుండునో వానికిఁ బృథ్వీ మీఁదనున్న పుణ్యాలోకములు ప్రాప్తించును. ఎవనియింట్లో విద్వాంసుఁడైన వ్రాత్యుఁడు రెండవరాత్రి అతిథిగా నుండునో వానికి అంతరిక్షమునందలి పుణ్యాలోకములు ప్రాప్తించును. ఎవనియింట్లో విద్వాంసుఁడైన వ్రాత్యుఁడు మూఁడవరాత్రి అతిథిగా నుండునో వానికి నాకమందు (దివి) నేపుణ్యా లోకములు కలవో యవి ప్రాప్తించును. ఎవని యింట్లో విద్వాంసుఁడైనవ్రాత్యుఁడు నాల్గవ రాత్రి అతిథిగా నుండునో వానికి పవిత్రమైన వానిలో పవిత్రమైన (పుణ్యానాం పుణ్యాః)లోకములు లభించును. ఎవనియింట్లో విద్వాంసుఁడైన వ్రాత్యుఁడు అపరిమితరాత్రులు అతిథియై నివసించునో వానికి నపరిమితములైన పుణ్యా లోకములు లభించును."

ఈ పైవర్ణనమునంతను జదివి సాయనభాష్యముతోఁగూడ నథర్వవేదము నచ్చొత్తించిన శంకర పాండురంగ పండితుఁడు "స గచ్ఛతీత్యాది, నపునరేతత్ సర్వవాత్యపరం ప్రతిపాదన మపితు కంచిత్ విద్వత్తమం మహాధికారం పుణ్యాశీలం విశ్వసమ్మాన్యం కర్మపరైర్బ్రాహ్మణైః ర్విద్విష్టం వ్రాత్యం అనులక్ష్యవచనం ఇతిమన్తవ్యం" "ఇది యంతయు నందఱు వ్రాత్యులను గురించి కాదు. విద్వాంసుఁడు,

మహాధికారి, పుణ్యశీలుఁడు, విశ్వమాన్యుఁడు, అయినప్పటికి కర్మపరులయిన బ్రాహ్మణులచే ద్వేషింపఁబడుచున్న యొకానొక వ్రాత్యునిగు ఱించి వ్రాయుండవచ్చును." (అని వ్రాసియు న్నాఁడు. (అధర్వణసంహిత ౧౫ సంపుటము). ఇంతటి ప్రజ్ఞావిశేషములు లేకున్నను ఈకాల మందున దక్షిణదేశమున 'పండారము' లను శైవ సన్న్యాసులు గలరు. అయితే పైని పేర్కొనఁబడిన వ్రాత్యునివంటి మహానుభావుని నెవ్వనినైన నొక్కని మనపురాణేతిహాసముల నుండి చూపవచ్చునా యని ప్రశ్నించుకొందు మేని నట్టివారు పందలకొలఁది గాన్పింతురు. గాని యందు ముఖ్యముగా మహాభారతము నకు గర్తయని చెప్పఁబడెడి కృష్ణద్వైపాయ నుఁడను వ్యాసమహామునీంద్రుని జెప్పఁదగును. అధర్వవేదమున వర్ణింపఁబడిన వ్రాత్యమహిమ యంతయు నీతనియందు గన్పట్టును. కాశీరాజ పుత్రికలగు (వైదేహకస్త్రీలు) అంబికాంబా లికలయందు దేవరన్యాయమున నీతనికిఁ బుట్టిన వారే ధృతరాష్ట్ర పాండురాజులని మహాభార తమువలన మన మెఱుంగుదుము. వైదికస్మార్త కర్మానుష్ఠానములు ముదిరిన వెనుక పైనుడివిన వ్రాత్యులను కర్మచండాలురని (భ్రష్టులు) ధర్మ శాస్త్రవేత్తలు వక్కాణించిరి.

ఒకానొకస్మృతిలో:—

"కర్మచండాలకా త్పుత్రం వైదేహీ పాండుశోపకమ్
శేషే బురుడజాతిత్వం సదా వంశవిదారణమ్."

(అనఁగా భ్రష్టసన్న్యాసికివైదేహస్త్రీయందు పాండుశోపకుఁడని పుట్టును. వీఁడే బురుడజాతి యనఁగ మేదరవాఁడు; వానికి వెదురుబద్దలు చేయుట వృత్తియని చెప్పబడియెను.) ఇట్లే మనువుకూడ:—

"చండాలా త్పాండుశోపాక స్త్వక్సారవ్యవహారవాన్
ఆహిండకో నిషాదేన వైదేహ్యా మేవజాయతే."

(అనఁగా చండాలునికి వైదేహియందు పాండు శోపకుఁడు పుట్టి వెదురుబద్దలుచేసి జీవించును. మఱియు దానియందే నిషాదున కాహిండకుఁ డనువాఁడు పుట్టును. వెదురుపేళ్లచేఁ బని చేయుటయే వృత్తి. ఇదే మేదరజాతి,) అని చెప్పెను. కాశీ కోసలదేశములందలి స్త్రీలు వైదేహకస్త్రీ లయినట్లుగా జైనగ్రంథము లను బట్టియు, బౌద్ధగ్రంథములను బట్టియు హిందూగ్రంథములనుబట్టియు స్పష్టపడగలదు. ఆంధ్రులును, మేదులును సోదరజాతు లని యును, చండాలు రనియు మనువు చెప్పిన విష యము నింతకుఁ బూర్వము తెలిసికొనియే యున్నాము. దీనినంతయుఁ బరిశీలించి చూచు నప్పుడు మన కొక్కవిషయము బోధపడఁ గలదు. కృష్ణద్వైపాయనునకు బహుకాల మునకుముందే అనఁగా ఋగ్వేదకాలముననే శివయతులప్రభ దేవజాతులలో వెలుఁగుచుం డెను. వారినిబట్టి దేవాంశసంభూతులయిన మనుష్యులలోను వెలుఁగుచుండె. ఋగ్వేద కాలమునకుముందు లింగార్చనమతము వేఱుఁ గను శైవమతము వేఱుగ నుండెను గాని ఋగ్వేదకాలమున శైవులు లింగార్చనమత మవలంబించినట్టు గాన్పించుచున్నది. ఎట్లయిన నేమి? ఋగ్వేదములో అనఁగా ప్రాచీనమంత్ర ములలో లింగార్చకులు, శివులు కూడ నుదాహరింపఁబడిరి. లింగార్చకులు శిశ్నదేవు

లని వక్కాణింపఁబడిరి. ఇంద్రుఁడు తనబుద్ధి చాతుర్యముచేత శిశ్నదేవులను సంహరించి నూఱుద్వారములుగల వారి నగరములోని యైశ్వర్యమునంతయుఁ జూఱఁగొనెను. (ఋ. మం. ౧౦-౯౯-3) శిశ్నదేవు లనఁగా సాయనాచార్యులవారు తమభాష్యములో:—

"శిశ్నదేవాః శిశ్నేన దీవ్యంతి క్రీడంతి ఇతి శిశ్నదేవాః అబ్రహ్మచర్యాః ఇత్యర్థః, తథాచ యాస్కః...... శిశ్నదేవాః అబ్రహ్మచర్యాః"

(అనగా శిశ్నముతో క్రీడించువారును, అబ్రహ్మచర్యులును గావున శిశ్నదేవులగుచున్నారనియు, యాస్కాచార్యుఁడుకూడ శిశ్నదేవులన అబ్రహ్మచర్యులని చెప్పె)నని వ్రాసినారు. (ఋ-మం ౭-౨౧-౫). ఇంద్రపూజకులయిన త్రిత్సులపైకి శివజాతివారు దాడివెడలినట్లు చెప్పఁబడినది. (ఋ-మం ౭-౧౮-౬) శిశ్నదేవులుకూడ నింద్రుని నెదుర్కొనిరనికూడఁ జెప్పఁబడినది. (ఋ. మం. ౧౦-౯౨-౧౦) ఇంకను బెక్కుచోట్ల నుదాహరింపఁబడి యుండెను. మొట్టమొదట భరతఖండములో లింగమతము శైవజాతులవారవలంబించి భరతఖండములో లింగమతము శైవజాతులవారవలంబించి భరతఖండమునందంతటవ్యాపింపఁ జేసిరి. ఈలింగమతము భరతఖండముననేకాదు, ప్రాచీనకాలమున కాల్డియా, ఈజిప్టు, పార్థియా, మేదియా గ్రీసు, ఫొనిషియా, ఇటలీ మొదలగు పాశ్చాత్యదేశములందుఁగూడ వ్యాపించియుండెను. ఆవిషయము నేటివిషయమున కంతగా సంబంధించినది కానందున దానిని విడిచి ప్రస్తుతాంశమునకు వచ్చుచున్నాను. ప్రాచీన ఋగ్వేద మంత్రములలోఁ శిశ్నదేవులుగ వర్ణింపఁబడిన వ్రాత్యులు అథర్వవేదమంత్రములలోఁ బూజ్యులుగను, దేవదేవులుగను వర్ణింపఁబడుటచూడ నా యుభయపక్షముల వారికిఁ గొంతకాలము స్పర్థలవలనను కులమతాచారభేదములవలనను, పోరాటములు జరిగిన పిమ్మట కడపటి పక్షమువారికే క్రమక్రమముగా విజయము కలుగుచు వచ్చెనని స్పష్టపడఁగలదు. ప్రాచీనకాలమున నీశివయోగులను 'ఆండీ' లని జనసామాన్యము వ్యవహరించుచుండిరి. ఈ 'ఆండీ' లను శివయోగులు యజ్ఞాదివైదికకర్మలయం దనాదరము కలవారగుటచేతను, వారు వీరినే తత్కర్మలాచరించు సమయమున నాహ్వానింపకుండుటయు జరుగుచువచ్చెను గాని కొంతకాలమునకు నట్టిగౌరవమును తామకూడ పొందవలయునని శివయోగులు ప్రయత్నింపుచువచ్చిరి. దక్షుఁడు యజ్ఞముసేయుటకై దన యల్లుడైన శివుని, బిలువఁబోయినపు డతఁడు మాట్లాడక యవమానపఱచినందున నాతని నాహ్వానింపకయే యజ్ఞము ప్రారంభించుటయు నాసమయమున శివునిభార్యయగు సతి దక్షుని కూతురుగాన, తండ్రి పిలువకపోయినను యజ్ఞమునకుఁ బోవుటయు, తండ్రి యామె నాదరింపక శివుని దూషించుటయు, అందుకు సహింపక సతి యగ్నిప్రవేశము గావించుటయు, దీని నంతయుఁ దెలిసికొని శివుఁడు వీరభద్రుని సృజించుటయు, అతఁడు దక్షాధ్వరధ్వంసమును గావించుటయు మొదలుగాగల విషయములతోఁ గూడుకొన్న పౌరాణికగాథలను

మూలము పైఁజెప్పిన స్పర్థలే కారణము. ఇందువలననే వీరిని దస్యువులని ఋగ్వేదాది గ్రంథములలో వ్యవహరించిరి.

మం. అకర్మా దస్యు రభినో అమన్తు రన్య వ్రతో౽మానుషః, త్వం తస్యామిత్రహన్ వధ ర్దాసస్య దంభయ. (ఋ. సం. ౧౦. ౨౨. ౮.)

'కర్మహీనా శత్రవః' (ఋ. స. ౬-౬౦-౬)

"ఉపక్షపయిత్రీన్ కర్మనిరోధినః బలప్రభృతీ నసురాన్." (ఋ. సం. ౬-౩౩-౬)

"అనుష్ఠా తౄణా ముపక్షపయితారః శత్రవః" (ఋ. స. ౧-౧౦౩-౩)

ఇందువలన మనము గ్రహింపవలసిన దేమన, యజ్ఞాది వైదికకర్మ లాచరించు తెగలవారికిని వైదికకర్మలకు విద్వేషులై శైవ శాక్తేయాదిమతము లవలంబించిన తెగల వారికిని నెడతెగని పోరాటములు స్పర్థలు గల వని తేటపడుచున్నది. లింగారాధనమతమె శైవులచే నవలంబింపఁబడి శైవమతమె లింగారాధన మతముగా నేర్పడుటయు, క్రమముగా యజ్ఞాదికర్మ లాచరించువారి ప్రభన్న శివయోగుల ప్రభావము దేశమున విస్తరించుట చేతను, అప్పటి విశ్వాసములనుబట్టి సమస్త ప్రజలకు వారు దేవదేవులుగఁ గన్పట్టుచుండిరి. శైవమతపరిణామచరిత్రము ఇక్కడ మనోజ్ఞముగ నుండును. అథర్వవేదమున 'వ్రాత్యో బ్రాహ్మణ క్షత్రియయో ర్వర్చసో మూలం' అనగా బ్రాహ్మణ క్షత్రియుల వర్చస్సునకు మూలము వ్రాత్యులని చెప్పి యుండుటచేత బ్రహ్మక్షత్రియులకు సృష్టికర్తలు శివదేవులే యని చెప్పవలయును. కాఁబట్టి శాక్యులను, లిచ్ఛవీలను వ్రాత్యక్షత్రియులని మన్వాదులు వచించుటకుఁ గారణము వీరు వ్రాత్యులవలన సృజింపఁబడిన క్షత్రియు లగుటచేతనే గాని మఱియొండువలన గాదని మనకిపుడు స్పష్టము కాఁగలదు. ఆండీలే (శివదేవులు) దేవదేవులు. ఆండీలే రాజులు. వైదికకర్మ లాచరించు దేవజాతులవారికి ప్రభువు ఇంద్రుఁడే. ఇంద్రశబ్దమునకు రాజని యర్థము కలదు.

శ్రు. త్వమిన్ద్రాధిరాజః శ్రవస్యు స్త్వంభూ రభిభూతి ర్జనానామ్, త్వం దైవీ ర్విశ ఇమా విరాజ యుష్మత్ క్షత్ర మజరం తే అస్తు. (అ. వే. ౬ కాండము ౯౮ సూక్తము. ౫ అనువాకము ౨ మంత్రము ౨ వ సంపుటము. ౨౦౧ పత్రము.

ఇందు 'త్వమింద్రాధిరాజః' అనునప్పుడు ఇంద్రుఁడన రాజనియు రాజన క్షత్రియుండనియు నర్థము చెప్పఁబడినది.

విద్యారణ్యభాష్యమునందు "ఇంద్రాభేదేన రాజ్ఞః స్తుతిః" అనియు "క్షత్రమ్ బలమ్ అస్తు భవతు" అనియు 'రాజతిః ఐశ్వర్యా కర్మా' అనియు చెప్పఁబడియుండుటచేత ఇంద్ర రాజ క్షత్ర శబ్దములను బర్యాయపదములుగ గ్రహింపవచ్చును.

మఱియు ఋగ్వేదములో :—

"ఆరాజానామహ ఋతస్యగోపా సిన్ధుపతీ క్షత్రియా యాతమర్వాక్, ఇడాంనోమిత్రావరుణాత వృష్టి మవదివ ఇన్వతంజీరదానూ (ఋ. మ. ౭ సూ. ౧౧)

"విద్యారణ్య భాష్యమ్, హేరాజానా సర్వస్య స్వామినౌ, హేమహోమత ఋతినోదకస్య యజ్ఞస్య గోపా గోప యితారౌ సుభామంత్రి తేపరాంగ్వత్సరే ఇతి పరాగవ ద్భావాత్, హే సిన్ధుం పతీనద్యాః పాలయితారౌ హేక్షత్రియాఃబలవంతౌ యువాం అర్వాగస్మదభిముఖం ఆయాతమాగచ్ఛతం ఇతి సాయణాచార్యః"

అని యుండుటచేత క్షత్రియుఁడని బలవంతుఁడని యర్థమగుచున్నది. అదియునుంగాక:—

"శౌర్యం తేజో ధృతి ర్దాక్ష్యం యుద్ధేచా ప్యపలాయనమ్, దానమీశ్వరభావశ్చ క్షాత్రం కర్మ స్వభావజమ్." (భగ. ౧౮ అ. ౪౩ శ్లో.)

అనఁగా శౌర్యము, తేజస్సు, ధైర్యము, చాతుర్యము, యుద్ధమున సుస్థిరత, సామర్థ్యము అనునవి క్షత్రియునకు స్వభావజన్యములైన గుణములని భగవద్గీతలు బోధించుచున్నవి. కాఁబట్టి యీ వ్రాత్యులనుగూడ ఇంద్రులనుగఁ బరిగణించిన కాలము గలదని చెప్పవచ్చును. ఇంద్రశబ్దము ఆంధ్రశబ్దముగ 'జెండావేస్త' మను పారసీ వేదమునందు వ్యవహరింపఁబడినది. వైదికులు ఇంద్రుని దేవుఁడన జెండులు ఆంధ్రుని దయ్యమనిరి. ఆంధ్రశబ్దమును ఇంద్రశబ్దమునకుఁ బర్యాయపదముగ వక్కాణించుట చూడ నొకే యర్థమునందు వాడిరని తెలియఁగలదు. ఇందునుగూర్చి శ్రీమాన్ పి. టి. శ్రీనివాసయ్యంగారు (ఎమ్.ఏ. ఎల్.టి.) తమచే రచింపఁబడిన "**Life in** Ancient India in the age of the Mantras" అను గ్రంథములో

"His name, too, occurs but twice in the Avesta in the form of Andra, as that of a minor demon and that not in the earliar **Gathas** but in the latter **Vendidad** and even there, the passage where it occurs is omitted in two of the oldest manuscripts (Haug: Essays on the Paris p. 272). These facts clearly point to the conclusion that Indra was an Indian God who was not known on the Bactrian plateau and come to be known to the writers of the Vendidad as a foreign god to whom no great honour was due. The theory that the separation of the speakers of the Vedic and the Zend dialects was due to the acceptance by the former of Indra as the chief god, has no shred of evidence to support it. Possibly future research will discover the root from which the name Indra is derived and it will perhaps prove to be a Dravidian root." అని వ్రాసియున్నారు. అనఁగా, అతనిపేరు సహా "ఆంధ్ర" అనురూపముతో ఒకచిన్న దయ్యముగా 'అవేస్థా'లో రెండుసారులు పేర్కొనఁబడినది. అదియును ప్రాచీనగాథలలో గాక కడపటి 'వెండిడాడ్'లో పేర్కొనఁబడినదిగాని యచటనైనను నాపే రాప్రాచీన లిఖితపత్రములలో రెండిట నదృశ్యమై యున్నది.

ఈ విషయములు, ఇంద్రుఁడు బాక్ట్రియా పీఠభూములలోఁ దెలియఁబడక, "వెండిడాడ్" వ్రాసినవారికి నెక్కువ గౌరవములేని విజాతీయదేవుఁడుగఁ మాత్రముఁ దెలిసికొనఁబడిన హిందూదేవుఁడయినట్టు సిద్ధాంతమగుచున్నదని స్పష్టముగా సూచించుచున్నవి. వైదికభాషావిదులు ఇంద్రుని ముఖ్యదేవునిగ నంగీకరించుటచేతనే జెండూభాషల మాట్లాడువారితో వేఱుపడవలసివచ్చినదను సిద్ధాంతమును బలపఱచుటకు రవంతయైన సాక్ష్యము గానరాదు. భావిపరిశోధనమువలన ఇంద్రశబ్దముయొక్క వ్యుత్పత్తి అనఁగా నెందుండి యదిపుట్టినదో తెలిసికొనుట సాధ్యము కావ

చ్చును. బహుశః ద్రావిడశబ్దమునుండియె పుట్టినటుల ఋజువయినఁ గావచ్చును."

వీరి యభిప్రాయము ప్రత్యేక వ్యాసమున విమర్శింపవలసిన దగుటచేత నేడు నిలిపి ప్రస్తుత విషయమునకుఁ గడంగుచున్నాను. ఇంతవఱకు చదువరులు తెలిసికొన్నది ఆంధ్ర శబ్దము ప్రాచీన పారశీకుల వేదములో నుండుటచేత "ఆంధ్ర" శబ్దము భరతఖండమునుదాటి ఇరాన్ దేశమున కేగఁ బ్రాకినదని. దీనిని జ్ఞప్తియందుంచుకొనుఁడు. శాక్యులు, లిచ్ఛవీలు వ్రాత్యక్షత్రియులని మన్వాదులు వచించుటకుఁ గారణము కూడఁ దెలిసినది. ఇప్పుడు బ్రాహ్మణస్త్రీకిని శూద్రునకుఁ బుట్టినవాఁడును, కర్మచండాలునకు వైదేహక స్త్రీకిని బుట్టినవాఁడును, సగోత్రస్త్రీని వివాహము చేసికొన్నవాఁడును చండాలురని చెప్పుటకును గారణము తేటతెల్లమయినదిగదా! ఒకప్పుడు సదాచారములుగఁ బరిగణింపఁ బడుచున్న ప్రాచీనాచారములను సంఘసంస్కరణ పరాయణులగు మన్వాదులు తమతమ ధర్మశాస్త్రములలో దూషింపుచుండిరని మనము సులభముగాఁ దెలిసికొనవచ్చును. కారణమేమి? వారికాలము నాఁటి కయ్యవి దూష్యములుగఁ బరిగణింపఁబడుటయె. లోకపరిణామ చరిత్రమునం దొకప్పుడు సదాచారములుగ నుండునవి మఱియొకప్పు డయ్యవి దురాచారములుగాఁ బరిగణింపఁబడి నిషేధింపఁ బడుట సామాన్యవిషయమె. ఒకప్పుడు స్త్రీలు సర్వతంత్రస్వతంత్రలై వివాహబంధములు సరిగా లేక భర్తలకుగాని బంధువులకుగాని లోఁబడినవారు గాక స్వేచ్ఛావిహారిణులై వర్తించుచుండిరని పూర్వగ్రంథములు సాక్ష్యమిచ్చుచున్నవి. అయ్యవి యిప్పుడు మనకు దూష్యముగఁ గన్పట్టు ననుటకు సందియము లేదు. పూర్వకాలమునందు స్త్రీలు గృహములలో నుండక భర్తలయొక్కయుఁ బంధువులయొక్కయు పోష్యములో నుండక స్వేచ్ఛావిహారిణులై కామభోగాసక్తలై యుండిరనియు, అట్లుండుట పాపముగాఁ దలంపఁబడుచుండ లేదనియు, అట్టి విప్పటికి నుత్తరకురుభూములం దుండెననియు, తనతండ్రి యెదుటనే తనతల్లిని గొనిపోవు బ్రాహ్మణుని ఉద్దాలక ఋషిపుత్త్రుఁ డయిన శ్వేతకేతువు కన్నులారఁ గాంచి నాటినుండి యా దురాచారములు పోవునటులు శపించి శాసించెనని పాండుమహారాజు కుంతీదేవితో నీ క్రింది శ్లోకములలోఁ జెప్పెను:

'అథా త్విదం ప్రవక్ష్యామి ధర్మతత్త్వం నిబోధ మే
పురాణం ఋషిభి ర్దృష్టం ధర్మవిద్భి ర్మహాత్మభిః
అనావృతాః కిల పురా స్త్రియ ఆసన్ వరాననే!
కామచారవిహారిణ్యః స్వతంత్రా శ్చారుహాసిని!
తాసాంవ్యుచ్చరమాణానాం కౌమారా త్సుభగే! పతీన్
నధర్మోఽభూ ద్వరారోహే! సహిధర్మః పురాభవత్
తం చైవ ధర్మం పౌరాణం తిర్యగ్యోనిగతాః ప్రజాః
అద్యా ప్యనువిధీయంతే కామక్రోధవివర్జితాః,
ప్రమాణదృష్టో ధర్మోఽయం పూజ్యతే చ మహర్షిభిః
ఉత్తరేషు చ రంభోరు! కురు ష్వద్యాపిపూజ్యతే,
స్త్రీణా మనుగ్రహకరః సహిధర్మః సనాతనః
అస్మింస్తు లోకే న చిరా న్మర్యాదేయం శుచిస్మితే!
స్థాపితా యేన యస్మాచ్చ తన్మే విస్తరతః శృణు
బభూ వోద్దాలకో నామ మహర్షి రితి నః శ్రుతమ్
శ్వేతకేతురితి ఖ్యాతః పుత్ర స్తస్యాభవ న్మునిః,
మర్యాదేయం కృతా తేన ధర్మ్యా వై శ్వేతకేతునా

కోపాత్కమలపత్రాక్షి ! యదర్థం తం నిబోధ మే శ్వేతకేతోః కిల పురా సమక్షం మాతరం పితుః జగ్రాహ బ్రాహ్మణః పాదౌ గచ్ఛావ ఇతి చాబ్రవీత్ ఋషిపుత్ర స్తతః కోపం చకారామర్ష చోదితః మాతరం తాం తథా దృష్ట్వా నీయమానాం బలాదివ క్రుద్ధం తం తు పితా దృష్ట్వా శ్వేతకేతు రువాచ హ మా తాత! కోపం కార్షీ స్త్వం ఏష ధర్మ స్సనాతనః అనావృతా హి సర్వేషాం వర్ణానా మంగనా భువి యథా గావః స్థితా స్తాత! స్వే స్వే వర్ణే తథా ప్రజాః ఋషిపుత్రో తతం ధర్మం శ్వేతకేతు ర్నచక్షమే చకార చైవ మర్యాదా మిమాం స్త్రీపుంసయో రితి."

ప్రాచీన కాలమునందలి యిట్టి దురాచారముల మనస్సులం దుంచుకొని మన్వాదులు తెలిసి కొంతయుఁ దెలియక కొంతయు నూహలపై నూహల నల్లి యేమేమో వ్రాసిరి. ఏమైన సాంకర్యమున్నచోఁ బైనుదాహరించినవానిం బట్టి యీ సాంకర్యము సమస్తవర్ణములకుం బట్టును. అదియునుగాక యీ వర్ణసాంకర్య వృత్తాంతము వర్ణధర్మము లేర్పడుటకు ముందెన్నఁడో జరిగినదియై యుండవలయును. ఉత్తరకురుభూములు, ఉత్తరమద్రభూములలో సత్ప్రజాపాలన ముండెననియు, ఉత్తరకురుభూములు దేవతాస్థానములుగ నుండి మనుష్యమాత్రులకు జయింప సాధ్యము గాక యుండెననియు నైతరేయ బ్రాహ్మణములోని యీ క్రింది వాక్యములవలన బోధపడఁగలదు.

"యదా బ్రాహ్మణ ఉత్తరకురూన్ జయేయం అథా త్వాం ఉహ ఏవ పృథివ్యై రాజా స్యా స్సేనాపతి రేవ తే హం స్యామితి సహోవాచ వసిష్ఠ స్సాత్యహవ్యో దేవక్షేత్రం వై తన్ నవై తన్ మర్త్యో జేతు మర్హ త్యద్రుక్షోన్మే ఏత ఇదం దదా ఇతి."

ఉత్తరకురుభూములు, ఉత్తరమద్రభూములు వైరాజ్యములుగ నుండెననియు, నయ్యవి హిమాలయమునకు దూరముగా నుత్తరభాగమున నుండెననియు నైతరేయబ్రాహ్మణములోని యీ క్రిందిభాగములవలన దెలియుచున్నది.

"తస్మాత్ ఏతస్యా ముదీచ్యాం దిశి యేకే చ పరేణ హిమవంతమ్ జనపదాః ఉత్తరకురవః ఉత్తర మద్రా ఇతి వైరాజ్యాయైవ తే ఽభిషిచ్యంతే."

ఎప్పుడో పైయుత్తరకురుభూములనుండి కురుపాంచాలురు వసులతోడను ఉశీనరులతోడను గంగాతీరమునకు వచ్చి రాజ్యమును స్థాపించి రాజులను బిరుదములను గాంచిరని యైతరేయ బ్రాహ్మణములోని:—

"యే యే చ కురుపాంచాలానాం రాజానః స వసోశీనరానాం రాజ్యా యైవ తే ఽభిషిచ్యంతే, రాజేత్యేనాన్ అభిషిక్తాన్ ఆచక్షతా."

అను వాక్యములవలన బోధపడుచున్నది. ఇఁక మనము వీరికిని శాక్యులకు లిచ్ఛవీలకు నెట్టిసంబంధముగలదో వానింగూడఁ దెలిసికొనవలయును. మౌర్యచక్రవర్తియైన చంద్రగుప్తుని మగధసింహాసనముపైఁ గూరుచుండఁ బెట్టిన విష్ణుగుప్తుఁడను చాణక్యుఁడు వ్రాసిన యర్థశాస్త్రమునందు:—

"లిచ్ఛివికా వృజికా మల్లకా మద్రకా కుకుర కురు పాంచాలాదయో రాజశబ్దోపజీవినః"

అని చెప్పియున్నాఁడు. పై చెప్పఁబడిన కులములు తమ్ముఁ దాము పరిపాలించుకొను చిన్నసంఘములుగా నుండి రాజశబ్ద బిరుదముతో నొప్పుచున్నవని తాత్పర్యము. అనఁగా నీ సంఘములోఁ జేరిన ప్రతిసభ్యునకు రాజను బిరుదము కలదనుట. కనుకనే వీరు క్షత్రియులుగాఁ బరిగణింపఁబడుచుండిరి. ఈ సంఘముల

వారు భిన్నకాలములందు భిన్నమతము లవలంబించిరి. వీరిలో వీరికి స్పర్థలు మతభేదములచేత బెఱిగినవి. కొందఱు వైదికమతమును, కొందఱు శైవశాక్తేయాదిమతములను; మఱి కొందఱు జైనబౌద్ధమతములను, ఈమతముల వారే యిటీవలకాలమున వైష్ణవమతములను, వైదికమతములనవలంబించియీయామతముల నధమావస్థనుండి యుత్తమావస్థకుఁ దెచ్చి దేశముయొక్కయు, సంఘములయొక్కయుఁ బురోభివృద్ధికిని, నాగరికతాభివృద్ధికిని, రసజ్ఞతాభివృద్ధికిని నెంతోతోడ్పడిరి. సంఘములలో పరస్పరస్పర్థలవలన తత్త్వజిజ్ఞాస బలపడి శాఖోపశాఖలతో విస్తరించినది. మనము వీని తత్త్వమునంతయు సహానబుద్ధిగలిగి గ్రహించినఁగాని వారికివారికి నుండుభేదములసంప్రదాయ చరిత్రములు బోధపడవు. వానిం దెలిసికొన్నఁగాని మనలో మన కైకమత్యము కలుగఁజాలదు.

కాకమ్మ

మునిమాణిక్యం నరసింహారావు గారు, బి. ఏ., (సాహితీసమితిసభ్యుడు)

వరలక్ష్మి మాటలు వరహాల మూట
కన్నతల్లీ చూపు కనకాల మెఱుపు
బుల్లెమ్మ నిలువెల్ల బంగారు కొండ
బువ్వనూ తినవమ్మ బొజ్జ నిండాను!
మామయ్య తెస్తాడు మల్లె మొగ్గల్లు
అత్తయ్య తెస్తుంది ముత్యాల పేరు
బాబాయి తెస్తాడు బంతి పువ్వుల్లు
పట్టుకుచ్చు జెళ్లో పెట్టుకో వచ్చు.
కాకమ్మ, కాకమ్మ, గంతేసి చెప్పు!
వరలక్ష్మి మామయ్య వస్తాడ రాడ
తెల్లటీ పరికిణీ తెస్తాడ తేడ?

* * * *

మావూరు నుంచిమా మామయ్య వస్తే
తెల్లటీ పరికిణీ నే కట్టుకొంటూ.
అక్కయ్యతో గూడ నేనాడు కొంటూ,
కాకమ్మ కాళ్లకు గజ్జ కట్టిస్తా.
గజ్జ ఘల్లుమనగ గంతేసి చెప్పు,
కాకమ్మ నీబిడ్డ కుగ్గు పోయిస్తా!
కాలెత్తి ఘల్లున గంతొక్క టెయ్యి!
వరహాల గంతునీ వొక్కటీ వేస్తే
ఘల్లున నీవొక్క గంతూను వేస్తే
వరలక్ష్మి మోమున వెన్నెలా గాయు
మెల్లగా నవ్వితే ముత్యాలు గారు
కిలకిల నవ్వితే కెంపులు జారు
పకపక నవ్వితే పగడాల తీరు.

* * * *

తోలకే కాకిని తోడుగా నేను
గంతుకు వంతుగా గంతు వేస్తాను;
కాళ్లను గజ్జెలు ఘల్లు మంటాయి
అమ్మకు వళ్లంతా ఝల్లు మంటుంది.

సుశీలారూపసులు

పొరనంది జగన్నాథస్వామి గారు, ఎం. ఏ. ఎల్. టి.

మదనుడు
సుశీల
రూపసి (సుశీల వదిన; అన్నభార్య; విధవ)
చిన్నపిల్ల (సుశీల చెల్లెలు)
తాతమ్మ (సుశీల తల్లితల్లి)
శిథిలమగుచున్న ఒక దీపస్తంభం; దాని గోపురము.

[గదిలో ఒకమూల తాతమ్మ ఒక ఎత్తైన కుర్చీలో నిద్రపోవుచున్నది. సుశీల మదనుల ప్రవేశము]

అంకము ౧

మదనుడు:— రూపసి వ్రాసిన ఉత్తరము చదివి వినిపిస్తాను. విను. "నన్ను కలియాలని బయలుదేరి రావద్దు. నీ వేగదిలో సాయంకాలము వేళ మామూలుగా ఉంటావో, అక్కడనే ఉండు:— అలాగైతే నేను రావడం చుట్టం వచ్చినట్లుండదు. నీవద్దకు రావడానికి ఎక్కిన పడవను దిగి దిగడములో ఈ ఉత్తరము వ్రాస్తున్నాను. ఇక్కడ అంతా నెమ్మదిగాను చూపుకింపుగాను ఉన్నది; కాని రోడ్లు మాత్రము వర్షపు నీటితో నిండియున్నవి. ఏలోగిట్లో నామరదలు సుశీల నాకొరకు చక్కని బస యేర్పాటుచేసిందో, ఆ యింటి ఉద్యానవనములో ఒక కొనను ఉన్న ఒంటి స్తంభ గోపురములు నాకు అగుపడేసరికి సూర్యుడు బహుశః అస్తమిస్తాడు."

సుశీల:— (చప్పట్లు కొట్టుతూ) ఆ! అదిగో సూర్యుడు అస్తమిస్తున్నాడే! ...... చూడు, చూడు...... అందుచేత ఆమె చాలాదగ్గిరికి వచ్చి యుండవలెను...... నేను చూతునా......

మదనుడు:— [ఆగమని చేతితో సంజ్ఞ చేసి, ఉత్తరమును కడతేరా చదవసాగెను] "మదనా, నిన్నొకమారే చూచాను. అదెప్పుడో జ్ఞాపకమున్నదా! నా వివాహము గడబిడలలో— నా వివాహమా! చాలు...... ఎవరూ పిలవకపోయినా వచ్చి, అందరూ కోరే సౌఖ్యమును తొలగింపజేసే అతిథిని ఎవరూ ఆ వివాహసమయములో చూడము. ఆ ఒక్కమారే నిన్ను చూచాను. చూచి మూడేండ్లైనది. అయినప్పటికీ చిన్నప్పటి నుండీ ఒక్క ఉయ్యాలలో నిద్రబోతూ కలిసిమెలిసి ఉండేవారు ఎంత చనువుతో ఒకరి దగ్గిరికి ఒకరు పోగలరో, అంత చనువుగా నీ వద్దకు నేను వస్తున్నాను..."

సుశీల:—(ప్రక్కకు తిరిగిచూచి) ఆహా! తాతమ్మ ఇంకా నిద్రబోతూ ఉన్నదే! ...... రూపసిరాగానే తాతమ్మను లేపుదామా?...

మదనుడు:—లేపమనే ఆమెచెప్పింది...

సుశీల:— (తాతమ్మవైపు చూస్తూ) తెల్లనిజుత్తులోనుండి కండ్లు కనబడవు......ఈ రాత్రి కులాసాగా ఉన్నట్లు కనబడదు...... ఒక్కమారు ఆమెను ముద్దాడవలెనని ఉన్నది.

మదనుడు:— జాగ్రత్త. ఇంత వేగిరముగా లేపకు. [తిరిగి చదవసాగెను.] "నీదగ్గిరికి వస్తున్నాను; నీవు నన్ను సుహృద్భావముతోనే పలకరిస్తావని నాకు తెలుసును...కొంచెమే మనము మాట్లాడేము. కొంచమైనా, ఇతరులు మాట్లాడే మాటల వంటివి కావు మనమాటలు"......

సుశీల:— అంతతొందరగా చదవవద్దు.

మదనుడు:— "అంతేకాదు. సుశీలను కౌగలించుకోవలెనని ఉన్నది.......నిన్నామె ప్రేమించడముచేతను, నీవామెను ప్రేమించడముచేతను నేను ఒకటి ఊహిస్తున్నాను. ఆమె మంచి మనిషి, సుందరి కావలసి ఉంటుంది. నీకంటే ఎక్కువగా ఆమెను నేను ప్రేమిస్తానని అనుకొంటున్నాను: ఎందుచేతనంటే, ఎక్కువ ప్రేమను చూపుట నాకు తెలుసును. నాకు సౌఖ్యము లేకపోయిందిగదా... నాకు కష్టము వచ్చినందుకు ఇప్పుడు సంతోషిస్తున్నాను; దుఃఖమువల్ల నాకు ప్రాప్తించిన సర్వమును నీకు పంచిపెట్టగలను. నాకు ప్రాప్తించినది మన ముగ్గిరికి సరిపడవచ్చునని నే నప్పుడప్పుడు తలస్తూవుంటాను. దురదృష్టము మనలను బాధించడానికి ఏమీ హక్కు లేదనిన్నీ, ఇకముందు మనజీవితమంతా క్రొత్తగా ఉండవచ్చుననిన్నీ, నేను తలస్తున్నాను. ఆనందము కొరకు మనము ప్రయత్నింతాము. మనలను, మన పరిసరములను సౌందర్యముతో నింపి, దుఃఖమునకు ఎట్టి అవకాశమూ లేకుండా ఉండేటట్లు చేదాము. అప్పటికీ అది బలత్కారముగా దారిచేసికొని రాగలిగితే, మనలను చేరే లోపల అదికూడా సౌందర్యముతో నిండేటట్లు పరిణమించును."

[తలుపు తెరుచుకొని చిన్నపిల్ల ప్రవేశించును]

చిన్నపిల్ల:— అక్కయ్యా, దొరికిందే తాళం చెవి, దొరికిందే.

మదనుడు:— ఏమిచెవి?

సుశీల:— గోపురద్వారం తాళంచెవి.

మదనుడు :—పోయిందనుకొన్నామే...

సుశీల:—మరొకటి చేయించాను.

మదనుడు:— అదికూడా పోతే ఎంత బాగుంటుంది!

సుశీల:—[తాళంచెవి ఇటు అటు త్రిప్పి చూచి] ఎంత పెద్దచెవి......పోయిన దాని వలె లేదే......

చిన్నపిల్ల:— చిన్నక్కా! తాళానికి ఈచెవి సరిపడుతుందోలేదో అని వాళ్లు పరీక్ష చేసి చూచినపుడు నేనక్కడ ఉన్నాను. తాళం వేసి తీసి మూడుమార్లు చూచారు. త్రుప్పుపట్టిపోయిన ఆచెవికంటే ఇదేబాగుంది. ......కడసారి మాత్రము తలుపు వేయడము కష్టమైనది; పెద్దగాలివేసి, తలుపు పడ్డాది కాదు......ఈరాత్రి గాలి హెచ్చుగా ఉంది. గోపురముచుట్టూ ఎగురుతూ ఉన్న సముద్రపు కాకులధ్వని వినబడలేదు......అవి ఇంకా నిద్రపోలేదు.

సుశీల:—నాకొరకవి ఎదురు చూస్తున్నవి; నన్ను చూచి చాలా రోజులైంది... రేపు వెళ్తాను.

చిన్నపిల్ల:—నన్ను తీసికొని వెళ్లవూ?

సుశీల:— నీ విప్పుడు వెంటనే పరుండే ఆలాగే తీసికొని వెళ్తాను. నీకొరకు దాది కని పెట్టుకొని ఉన్నది... [చిన్నపిల్ల వెళ్లినది.] ఆమె చక్కనిదేనా?...

మదనుడు:—ఎవరు?

సుశీల:—రూపసి.

మదనుడు:—ఆ. రూపసే.

సుశీల:— ఎవరివలె ఉంటుంది?

మదనుడు:— ఎవరివలె ఉండదు... ఆమెసౌందర్యము వేరు. ఇంతే నేను చెప్ప గలిగేది... వింతగాను, దివ్యముగాను ఉం టుంది. ఎప్పుడూ ఒక్కలాగే ఉండదు; వేరు వేరు రీతులు ఉంటూ ఉంటుందని చెప్పవచ్చు నేమో... ఆ సౌందర్యమును అనుభవిస్తే ఆనం దమునకు ఎట్టి ఆటంకమూ ఉండదని చెప్ప గలను...

సుశీల:—నేను చక్కనిదానను కానని నాకు తెలుసును.

మదనుడు:— ఆమె ఇక్కడకు వచ్చిన తరువాత నీ వాలాగున భావించవు. ఆమె యెదుట నమ్మదగనిది, ఉపయోగంలేనిది ఎవరూ చెప్పలేరు. సత్యం కానిదేదీ ఆమె ఉన్నచోట ఉండలేదు.

సుశీల:— సత్యంకానిదేదీ ఆమె ఉన్న చోట ఉండలేదు...

మదనుడు:— సుశీలా?

సుశీల:— మదనా?

మదనుడు:—మనము కలిసిఉండి నాల్గు సంవత్సరము లైందికదూ.

సుశీల:— ఈ వేసవి ఆఖరికి నాల్గో సంవత్సరము పూర్తి అగుతుంది.

మదనుడు:— ఈ నాల్గుసంవత్సరములు నాతో కలిసి ఎల్లప్పుడూ సొగసుగాను, మనో హరముగాను, అనురాగముతోను ఉంటూ ఉంటివి. నీ పెదవులను ప్రకాశింప జేయు చుండే నీ ముద్దునవ్వు నీ ఆత్మను నింపి యున్న ఆనందమును వ్యక్తపరుస్తూ ఉండెను... ఈ నాల్గేండ్లలో ఎప్పుడైనా నీకంట నీరు ఒత్తినదేమో చెప్పుమూ! ఎప్పుడైనా ఒక వేళ రెండుబొట్లు జారిపడ్డా, అందుకు కార ణము నీ పెంపుడు చిలుక పారిపోయిందనో, లేక తాతమ్మ కొంచము కోపముపడినదనో, లేకపోతే నీవు పెంచుతూవున్న సన్నజాజులు వాడిపోయినవనో అనికదా. అందుచేత ఆ పిట్ట గూటికిరాగానే, నీ తాతమ్మ ముద్దిడ గానే, నీవు నవ్వుతూ, పాడుతూ గదిలోనికి పరిగెత్తివచ్చి, బడినుండి ఇంటికివచ్చు చిన్న పిల్లవలె ముద్దాడుతూ నా ఒడిలో ఆడుచుండే దానవు. ఎందుకు ఇదంతా, మనము సుఖ దాంపత్యము గడపుచుంటిమని చెప్పవచ్చును. ఆలాగైనప్పటికి మనము ఉండవలసినంత సన్నిహితులుగా ఉంటిమా అనేశంక అప్పు డప్పుడు నా మనస్సున పొడముచుండెను. నిన్ను అనుసరింప నాకు ఓర్మి లేకుండెనో లేక నీవు అతివేగముతో ముందుకు పరుగెత్తి పోవుచుంటివో నాకు తెలియదు. ఇప్పుడు మాట్లాడుతూ ఉన్నట్లు ఎప్పుడైనా నీకు నా మనస్సులో ఉన్నదంతా చెప్పవలెనని ఉద్దేశించి మాట్లాడడము ప్రారంభించగానే,

నాకు అవగాహనకాని యేవో కారణముల చేత కాబోలు మరొకలోకమునుండి మా ట్లాడునట్లు ప్రత్యుత్తర మిచ్చుచుంటివి...... ఈ సాయంకాల మెందుకు ఇంతస్ఫుటముగా ఈ భావము నాకు ఉదయించవలెనో నాకు తెలియదు.

రూపసిమాట నాకు బాగా జ్ఞప్తిని ఉం డుటచేతనా? ఆమె వ్రాసిన ఉత్తరమువల్ల ఆమె వచ్చినదన్న వార్తవల్ల మన ఆత్మప్ర వాహామునకుండే అడ్డు కొట్టుకొనిపోయినదా? మనము పరస్పరమూ చూపగల్గే ప్రేమనంతా చూపినామా అని తోస్తున్నది. ఆమె ఇక్క డికి వచ్చినతరువాత అధికముగా మనము ఒకరిపై ఒకరు ప్రేమ జూపగలము. మన ప్రేమలో మార్పు, ఒకవిధమైన గాంభీర్యము, రావచ్చును.— ఆ సంగతి నీకుకూడా తెలు స్తుందికదా...

సుశీల:— ఆలాగైతే నీవు ఆమెపై అనురాగము కల్గిఉండు. నేను వెళ్లిపోతాను...

మదనుడు:— సుశీల!

సుశీల:— నాకేమీ అర్థముకాలేదు.

మదనుడు :— నీ క ర్థ ము కా కే మి సుశీలా? తెలియలేదని నీవు అన్నా నీకు తెలు స్తుందని నాకు తోచబట్టే, నీతో ఈ సంగ తులగురించి మాట్లాడుతున్నాను. నీ హృద యముయొక్క లోతును ఎప్పుడూ అంద నీయవు నరేకదా, దానిని కప్పిపెట్టిఉంచుట నీకు చాలాసరదా... అరే, ఎందుకు ఏడు స్తున్నావు? సుశీలా, నిన్నేమీ అనలేదే...

సుశీల:— నేను ఏడ్వలేదు. ఎందు కేడ్వ వలెను?

మదనుడు: — చూడు, నీపెదవు లెట్లు వణుకుచున్నవో, చూడు......

సుశీల:— నా ఆలోచనలు నన్నువిడిచి చాలా దూరమున ఉన్నవి... ఆమెకు సౌ ఖ్యము లేదన్నమాట నిజమేనా?

మదనుడు:— అవును నీ అన్నవల్ల ఆమెకు సౌఖ్యము లేకుండెను.

సుశీల:— బహుశః, ఆమె అందుకు తగియుండలేదు కాబోలు...

మదనుడు:— అబల, దుఃఖముపాలు అగుటకు తగియుంటుందని నేను అనుకోను.

సుశీల:—నా అన్న ఏమిటి చేసేవాడు?

మదనుడు:— నీతో చెప్పవద్దని ఆమె నన్ను బతిమాలుకొన్నది.

సుశీల:— మీ రిద్దరూ ఉత్తర ప్రత్యు త్తరములను వ్రాసుకొంటూ ఉంటారా?

మదనుడు:— అప్పుడప్పుడు.

సుశీల:— నీ వెప్పుడూ చెప్పలేదే.

మదనుడు:— నీ కెన్నోమార్లు చూ పేను. కాని నీకు చూడాలని లేకుండెను.

సుశీల:— నాకు జ్ఞాపకమే లేదు.

మదనుడు:— నాకుమాత్రము బాగా జ్ఞప్తిలో ఉన్నది.

సుశీల:— ఆఖరిమారు ఆమెను ఎక్కడ చూశావు?

మదనుడు:— ఒక్కమారే చూచానని చెప్పేనుకానూ. నీ అన్నయ్యఇంటి ఉద్యాన

ములో చూచాను. మాచుట్టూ విస్తరించి ఉన్న పెద్ద పెద్ద వృక్షములతోను...

సుశీల:— సాయంకాలమప్పుడా?

మదనుడు:— ఆ!

సుశీల:— ఆమె యేమి చెప్పింది?

మదనుడు:— మేము మాట్లాడినవి చాలా తక్కువ. కాని మా ఇద్దరి జీవితములకు ఒకే ఆదర్శము ఉన్నట్లు మేము పోల్చుకోగలిగేము.

సుశీల:—ముద్దాడుకొన్నారా?

మదనుడు:— ఎప్పుడు?

సుశీల:— ఆసాయంకాలము.

మదనుడు:— అవును. నేను వెళ్లిపోతున్నప్పుడు.

సుశీల:— ఆ! అలాగా!

మదనుడు:— సుశీలా! ఆమె కొద్ది రోజులే మనతో కలిసి ఉంటుందని అనుకొంటాను.

సుశీల: — అలాగుకాదు. అలాగుకాదు; ఆమె ఇక్కడ ఉండాలనే నాకోరిక...... [బయట చప్పుడు] అదిగో, అంగణములో లాంతరు వెలుతురు.

[నిశ్శబ్దము. వీధిద్వారం తలుపు తెరిచారు. రూపసిప్రవేశించును. ఒక్కమాటైనా ఆడకుండా దగ్గిరగా వచ్చి, సుశీలను తేరిపార చూస్తూ, నిలుచుండెను.]

మదనుడు:—ఏమీ! ముద్దాడుకోరూ?

రూపసి:— తప్పకుండా. [సుశీల అధరములను నొక్కి ముద్దుపెట్టుకొని, మదనుని సమీపించి, అతనినికూడా ఆలాగే ముద్దాడును.] మరి, నీవో.........

సుశీల:— నేను తాతమ్మను లేపాలి.

రూపసి:— (తాతమ్మను చూస్తూ)ఏమి గాఢముగా నిద్రబోతున్నది!

మదనుడు:— గంటలకొద్ది ప్రతీరోజూ ఈలాగే నిద్రబోతుంది...... ఆమెచేతులకు వాతము తగిలింది......దగ్గిరగా వెళ్లుదూ; ఈరాత్రి చూడాలని అన్నది.

రూపసి:— [తాతమ్మ చెయ్యిమీద చెయ్యివేసి, మెల్లగావంగి] తాతమ్మా!

తాతమ్మ:—(తెలివితెచ్చుకొని) సుశీల! (కళ్లు తెరిచి చూచి) ఆ, నీవెవరు?

రూపసి:— రూపసిని......

తాతమ్మ:—అబ్బా, తులుక్కుపడ్డాను.

రూపసి:— ముద్దివ్వవూ, తాతమ్మా.

తాతమ్మ:— నీకు తాతమ్మనా నేను? బాగా కనబడలేదు నీవెవరో...నీవెనక ఎవరువారు?

సుశీల:— (ముందుకు వచ్చి) నేను, తాతమ్మా.

తాతమ్మ:— ఆ! నీవా, సుశీలవా... నీవు అగుపడ్డావుకావు......దీపము కొంచము దగ్గిరగా తెమ్మా పిల్లా......

[సుశీల దీపము తెచ్చింది. వెలుతురు రూపసిపై పడగానే, రూపసిని చూచి]...... ఓహో, నీవు రూపసివే!......

రూపసి:— ముద్దివ్వవూ, తాతమ్మా!

తాతమ్మ:— అబ్బా వద్దు. ఈరాత్రి నన్ను ముద్దు పెట్టుకొనవద్దు. మామూలు

కంటె బాధ ఎక్కువగా ఉంది. ఆయాసము ఎక్కువ కాకుండ నన్ను ముద్దు పెట్టుకొన గలిగేది ఒక్క సుశీలే.

రూపసి:— నా కది నేర్చుకోవాలని ఉన్నది. ఆయాసము ఎక్కువ కాకుండా ఉండేటట్లు ముద్దుకోవడము ఏలాగో నాకు నేర్చుకోవాలని ఉంది......

తాతమ్మ:— సుశీలా, తిరిగి నిద్ర రాక ముందే ఒక్కముద్దుపెట్టుకొని దీపము దూరంగా తీసుకోపో. ఒక చిత్రమైన కలలో తెలివి వచ్చింది.

సుశీల:—(దీపము తీసుకోపోతూ) తప్పు పట్టుకోకుమీా. ఆమెకు ఆయాసము అధికముగా ఉంటుంది.

రూపసి:— తప్పు కేముంది ఇప్పుడు, సుశీల? ఏదో జారిపోయింది......ఏమిటిది నేల మీాద పడ్డది? (తీసిచూచి) ఏమిచిత్రంగా ఉంది ఈతాళంచెవి!

సుశీల:— నాగోపురద్వారం తాళం చెవి ఇది. దానిలో తాళం తీసిచూస్తే ఏమి కనబడుతుందో నీకు తెలియదు.

రూపసి:— ఎంత చిత్రంగా ఉంది. ఎంత బరువుగా ఉంది..... నే నొక బంగారం తాళం చెవిని తెచ్చారు. నీవు చూడుగాని...... చెవి కంటె చిత్రమైన వస్తువు మరేదిన్నీ లేదు సుమా; అది తెరిచిచూపేదేమిటో తెలియనంతవరకు, దానంతచిత్రమైంది మరొకటి లేదు.

సుశీల:— రేపు తెలుస్తుంది నీకు...... నీవు వస్తున్నప్పుడు నీకు అగుపడే ఉంటుంది; నీ ఇంటి ఉద్యానము చివరికి పాడవుతూ పాడవుతూ ఉన్న గోపురము నీకు కనబడ్డదా?

రూపసి:— ఆ, చూచాను. ఆకాశము నకు తగులుతున్నదా అన్నట్లు అగుపడ్డది. శిథిలమైపోతున్నదే. దాని గోడల పగుళ్లలోనుండి నక్షత్రములు కనబడినవి.

సుశీల:— అదే. ఆ. అదే నాగోపురము... పూర్వ మొకప్పుడు పడవలకు దారి జూపే దీపస్తంభం అది. దానిమీాదికి ఇప్పుడు ఎవరు వెళ్లరు. చాలాసేపు చుట్టూతిరుగుతూ మెట్ల దారిగుండా పోవలెను. దాని ద్వారం తలుపుతీసే తాళంచెవి నాకు దొరికింది. కాని ఆ వెంటనే పోయింది... మరొకటి చేయించాను; నే నొక్కర్తినే అక్కడికి వెళ్లుతూ ఉంటాను. అప్పుడప్పుడు చిన్నపిల్లను తీసుకొని వెళ్తాను. మదనుడు ఒక్కమారే వెళ్లేడు. తలతిరిగిందట. అబ్బా చాలాఎత్తు నీవు చూడు గాని. ఎదుట సముద్రము. దాని గోడలచుట్టూ నురగపడుతూనే ఉంటుంది. సముద్రపు పక్షు లన్నీ గోడల సందులలో గూళ్లుకట్టుకొని ఉంటవి నన్ను పోల్చి, అవన్నీ అరుస్తవి. వేల కొలది గువ్వపిట్టలు ఉన్నవి. వాటిని పారదోలాలని చాలా ప్రయత్నములు చేశారు. గానిఅవి పోవు...ఆయాసముగా ఉందాఏమిటి?

రూపసి:—కొంచము ఆయాసముగానే ఉంది సుశీలా. చాలాదూర ప్రయాణం చేశాను గదా...

సుశీల:— అవును అవును... రేపక్కడికి వెళ్దాము; అంతేకాకుండా ఈ రాత్రి విశేషముగా గాలి వీస్తున్నది. [నిశ్శబ్దము]

మదనుడు:—ఏమి టీచిత్రం? రూపసీ! నీతో చెప్పవలసిన దెంతో ఉంది... ఆరంభించగానే మొదటి కొన్ని నిమిషములవరకూ అంతా మౌనమే (నిశ్శబ్దమే). ఎందుకోసమో మనము కనిపెట్టుకొని ఉన్నామా అన్నట్లు నాకు తోస్తూఉంటుంది.

రూపసి:— ఆ నిశ్శబ్దమే * మాట్లాడాలని మనము కనిపెట్టుకొని ఉన్నాము.........

మదనుడు:—నీ కేమిటి చెప్పుతున్నది ఆ నిశ్శబ్దము?

రూపసి:— అదిచెప్పుతూ ఉన్నదంతా మళ్లా నేను చెప్పగల్గితే అది వాస్తవమైన నిశ్శబ్దమేకాదు ... కొన్నిమాటలనే, చక్కగా అర్థముకానిమాటలనే - ఎవరైనా సరే అనుకొనే మాటలనే- మనము మాట్లాడికొన్నాము. అయినప్పటికీ మనకు ఒకవిధమైన మనశ్శాంతి కలిగిందికాదా! ఆమాటలకు మించిన అర్థము మనకు స్ఫురించినట్లు మనకు తెలిసింది కాదా! బాగా పరిచయము లేనివారు కలుసుకొన్నప్పుడు అనుకొనే ము భా వ న మాటలే మనమూ అనుకొన్నాము; కాని మన ముగ్గురి హృదయములలోను ఉప్పొంగిన భావములన్నింటినీ ఎవడు వ్యక్తపరిచి చెప్పగలడు? అట్టి మాటలలోని ఏ ఒక్కమాట ద్వారానైనా ముందు రానున్నదంతా నిశ్చితము కాలేదని ఎవడైనా చెప్పగలడా?...... ఈ నిశ్శబ్దము నాకొక సంగతిని విశదపరిచినది. సుశీలను నాచెల్లెలిగా చూసుకొంటూ ఆమెపై ప్రేమ కలిగి పెట్టీపెట్టగానే నా ఆత్మద్వారా నాకు ఆలాగు ఒకధ్వని వినబడ్డది. అంతెందుకు —ఆధ్వని ఒక్కటే నాకు స్పష్టముగా వినబడ్డది...... [సుశీలను దగ్గరగా తీసుకొని] సుశీలా, ఎందుచేతనే ఎవరుపడితేవారు నిన్నింత అనురాగముతో ప్రేమిస్తారు? నిన్ను ముద్దుపెట్టుకొంటే నీకంటను ఎందుకు ఈ బాష్పబిందువులు వాటి అంతట అవే ఒలుకుచుండును? [పెదవులను నొక్కుతూ చాలాసేపు సుశీలను ముద్దు పెట్టుకొని] మదనా, నిన్నుకూడా. [మదనునికూడా ఆలాగే ముద్దాడి] ఈ ముద్దుకొరకే కాబోలు మనమందరము కనిపెట్టుకొని ఉన్నాము. ఈరాత్రి మనము పాలించే మౌనమునకు ఈ ముద్దే తగిన ముద్ర.

(నిష్క్రమించును.)

(నిశ్శబ్దము అంటే ఏమిటి అని చర్చచేయవచ్చును. రూపసియొక్క మాటలను జాగ్రత్తగా పరీక్షించినచో నిశ్శబ్దము సాధారణార్థములో ఉపయోగించలేదని తేలుతుంది. కొంతవరకు మౌనమునకు పర్యాయముగా ఈ మాటను ఉపయోగించినట్లు తట్టవచ్చును. ఇంగ్లీషులోని Silence కు తగిన మాటగా దానిని నేను వాడినాను. కవి ఆ ఇంగ్లీషు పదమువలన ఏమిటి సూచించవలచెనో నేను సరిగాచెప్పలేను. మాట్లాడుతూ ఉన్న ఇద్దరికిన్నీ బాహ్యమైన మరొకచేతనపదార్థముగా దీనిని భావించి, ఆస్వరగతమైయున్న దానిలో వీరున్నట్లున్నూ, దాని కదలికలచేత వీరి ఆత్మలలోకూడా కదలిక పుట్టుచున్నట్లున్నూ, కవి భావనచేసినాడా అని నాకు తోచుచున్నది. అట్టి గూఢార్థము ఇక్కడ ఉన్నదని నేను ఆలోచించి, నిశ్శబ్దమని తర్జుమాచేసినాను. రూపసి మదనుల మనస్సులలో ఉన్న భావములను వ్యక్తపరచలేకుండ ఉన్న అవస్థను నిశ్శబ్దమని పేరుపెట్టలేదని నావ్యాఖ్యానము.)

* అంకముయొక్క అంతమున ఉన్న వ్యాఖ్యానమును చూడవలెను.

అవస్థాభేదము

బసవరాజు అప్పారావు గారు, బి.యే.,

లే మావిగుళ్ల
మెక్కే పికమా!
లేకి తిండి నీ
కేలనే?
పూవుల జాడల
బోయే హరిణీ!
ముళ్లడొంక బో
నేటికే?

సురనదిజలముల
తూగే హంసీ!
మురికిగుంట జొర
నేలనే?
ఇంగిత మెరిగిన
మనసా! నీకీ
యొంగిలియోచన
యేటికే?

దోణిబిల్లాట

మాలే రాఘవరావు గారు

ఒక్కమధుమాసయామినిఁ జిక్కరేని
నిండుచెల్వంబు జగమెల్లఁ బిండియారఁ
బోసినట్టుల దిశల విభాసిలంగ,
మందగామియై పవనుండు మందిరాంగ
ణములనుండు జనంబుల నవయఁజేయఁ,
దాపసంతప్తదేహనై, తోపుచీర
వల్లెవాటొకవింత చెల్వం బొసంగ,
సురటిఁ జేబూని ననుడాయ, నిరుపురమ్య
నింటిచేరువ నున్నట్టి పంటకాల్వ
సైకతస్థలిఁ జేరి విశ్రాంతిఁ గొనుచు;
నాటలాడంగ మదివేడ్క యపుడువాడమ
నెదురుగదియంగఁగూర్చుండి, ముదముమీఱ
దోణిబిల్లాట నాడంగదొడరి, యందుఁ [అ
గోరి నేనోడిపోవంగఁ, గేరడంబుఁ
జేయుచు నిసుము నాదుకోసింటఁ బోసి,
కంచుకవిముక్తమైయొప్పు గబ్బిగుబ్బ
కవను వీపునవోవంగఁ గరములెత్తి
కన్నులనుమూసి, మెల్ల నగదుముకొనుచుఁ,
గొంచుకొనిపోయిపోయి యాపంచ నెటనొ
పారఁబోయింప, నందున్న పూరిపుడకఁ
బోవిడక జాగరూకతఁ బొదలి నేను
గుప్తముగ వ్రేళ్లసందున గుదురుపరుప,—
హస్తగతమైనయద్దాని నరయ కంత
నాటనాడిన నెలకన కతిరయమున
దిరుగఁదొడ్తెచ్చి గిరగిరఁద్రిప్పి విడచి,
"దోణిబిళ్లను గొనితెత్తువేని నిన్ను
మెత్తు" నని నీవు పల్క, "పనిత్తువబల!
కాలుఁగదపకయే నీదుకాంతిఁ దెంబుఁ [దు
జూపుదును జూడుమిదె" యంచుఁ జూపనపు
మందహాసంబుతో "నీదుమాయలెల్ల
నెఱిఁగియును మోసపోయితి, నీవు బల్లిరే!
యింద్రజాలికుఁడ" వటంచు నెనను జేర్చి
ముద్దునొసఁగితి వయ్యది ముగుద! నేను
మఱువనేర్తునె వేయిజన్మములకేని?—

మాణిక్యము

(ఒక చిన్న కథ)

రాయసము వేంకటశివుఁడు గారు, యం. ఏ. యల్. టి.

లోకులు నన్నుగుఱించి విపరీతముగఁ జెప్పుకొనిన నేమి? వారు పరిహసించినను పొగడ్తలు సలిపినను నాకొక్కటియే. నన్నుగుఱించిన సంగతులన్నియు వారికిఁ దెలియవు. కావుననె వా రీవిధముగ నావిషయమై యూహలు పడుచున్నారు.

వసంతకాలమున లేఁతమామిడిపిందెల సువాసనలు నా కనుకొలుకుల నేల దుఃఖబాష్పములతో నింపవలయును? "ఇస్సీ, మనోహర మెంతటి పిఱికివాఁడు! అతనికి మల్లెమొగ్గ లనిన నెంతో భయము!" అని బాలకులు సహితము నన్ను గేలిచేయఁజూచెదరు. ఇంకఁ బెద్దవారలకు నా బ్రహ్మచర్యము విపరీతపుచర్య. ఎంతయో నియమముతో నేఁ బూనిన దీక్ష వారు నిరర్థకమును ఛాందసమును ననుకొనుచున్నారు. కానిండు. వారితో నాకుఁ బని యేమి? పాఠకోత్తములారా! నాచిన్ననాఁటిసంగతి యొకటి మీకు వినిపించెదను. దానిని బట్టి మీరు సత్యమును గ్రహింతురుగాక!

మా ప్రయాణము

పరీక్షలో గెలుపొంది, యుద్యోగమునఁ జేరఁగాని నేను వివాహముసంగతి తలపెట్టనని చిన్ననాఁడు నియమము పూనితిని. ఎట్టకేలకు నాయుద్దేశము నెఱవేఱె పరీక్షలోఁ దేఱి, యుద్యోగమును స్వీకరించితిని. అంత నాకువచ్చిన వివాహపుసంబంధములను గొన్ని కన్నులారఁ జూచి మఱి పరిణయము గాఁ గోరి, నామిత్రుఁడు నేనును బయనమైతిమి. ఆ సంవత్సరమున వసంతకాలమున నెండలు తీవ్రముగ నుండెను. పగటిపూఁటయం దధికముగఁ బ్రయాణముచేసి, వేళకు భోజన సదుపాయములు లేకపోవుటచేత, మే మిరువురము దేహస్వాస్థ్యము తప్పి, యొకానొకనాఁటియుదయకాలమున నొకగ్రామము చేరితిమి. అది కుగ్రామము. మిత్రుఁడును నేనును డస్సియుంటిమి. ఊరిలో నడుగఁగా, ఒకచోట మాకు బస చూపించిరి. ప్రయాసముతో మేము బండిదిగి, ఎటులో దేహముల నాయింటఁ జేర్చితిమి.

అది పూరిల్లు. ఐనను వాససౌఖ్య మెఱిఁగినవారు కట్టినట్టిదిగఁ దోఁచెను. ఇంట నెవ్వరును లేరు. యజమానుఁడు ఉద్యోగపు కార్యములమీఁద నెచటికో పోయి యుండెను. స్త్రీలజాడయైనను గానిపింపలేదు. మా ప్రయాణములో భోజనవిచారణను గుఱించి స్నేహితుఁడే శ్రద్ధఁ బూనుచుండును. ఇపుడాతఁ డాయిల్లు నలుదిశలును బరిశీలించి,

"ఈదినము మనకు హరివాసరమే!" యని, తాపత్రయము పంక్తులు మూఁడుగాఁదీర్చి మొగమునఁ జిత్రింపఁబడెనా యనునట్లుగ మోము చిట్లించి, నేను బండుకొనియుండు చాఁపమీఁదఁ దాను నట్టె గూలఁబడెను.

కొంతసేపటికి కోనేటినుండి నీటిబిందె భుజము మీఁదఁ బెట్టుకొని బాలయొకతె వచ్చెను. ఆబాలికతో నేతెంచు పెద్దవారి నెవరినైనఁ బలుకరించెద మనుకొంటిని కాని, అట్టి వారెవ్వరును రాలేదు. పగలు పదిగడియల ప్రొద్దెక్కినది. కాని మట్టమధ్యాహ్న మప్పటివలె సూర్యరశ్మి తీవ్రముగఁ దోచెను. ఆఁకలి మమ్మిరువురను బీల్చి పిప్పిచేయుచుండెను. మాటాడుటకైనను శక్తిలేక నామిత్రుఁడుండెను. నేనును శోషిల్లియుంటిని. చిక్కిన వారు సిగ్గెఱుఁగరు. నేనపుడు మోమోటము వదలి, "అమ్మాయీ! మేము మార్గస్థులము. మిక్కిలి యాఁకలితో నున్నాము. పాపము, మీయింట నీవుతప్ప నెవరు నున్నట్టు తోఁపదు. వంటచేయుమని నిన్ను బాధించుట తగదు. మాకుఁ గొంచెము బియ్యమును పాత్రయును జూపించిన యెడల, వంటఁజేసికొనెదము" అని మరియాదకై నేనంటినే కాని, నిజముగాఁ గాలుకదలించుటకైనను మాకు శక్తిలేకుండెను.!

కాని సిగ్గునణఁచుకొని యాలలన, "ఆశ్రమ మీకెందుకు? వంటయగుచున్నది. మానాయనయు నిపుడె వచ్చెదరు. శీఘ్రమే భోజనము చేయవచ్చును." అని పలుకఁగా, మా కా మాట లమృతోపమానములయ్యెను. మేము

కోరకయే మాకాతిథ్య మీయనున్న యా బాల, అన్నపూర్ణాదేవిని మాకు స్ఫురణకుఁ దెచ్చెను. కృతజ్ఞతను దెలుపుటకు మాటాడుటకైన శక్తిలేక, కన్నుల యానందబాష్పములను మఱుఁగుపఱుచుచు, నేనంత నేల నెఱిగితిని. మిత్రుఁడు నేను నంత గాఢసుషుప్తియందు మునిఁగి పోతిమి.

పరులయింట విందు

“అయ్యా! మిక్కిలి ప్రొద్దెక్కినది. కాళ్లు కడిగికొని భోజనమునకు రండు!” అను నొక పురుషుని కంఠస్వరము రెండు మూఁడు సారులు నాకు వినఁబడి, నిద్రనుండి లేచితిని. “నేను వచ్చువఱకును మీకు భోజనమేల పెట్టలేదని మా యమ్మాయిమీఁద నేను కోపపడితిని. లెండి.” యని గృహాధిపతి భోజనశాలలోనికి మమ్ముఁ గొనిపోయెను.

అనాఁటి యుదయభోజనపు వృత్తాంతము నాకంతగ జ్ఞప్తిలేదు. ఇంటియజమానుఁడు భోజనసమయమున మాతో ననుచుండిన మాటలు బావిలోఁ బడినవాని చెవులకువలె మావీనులకు వినవచ్చుచుండెను. నిద్దురతో మేము తూఁగుచునే భుజించితిమి. కాని యన్నరసము జఠరమునఁ బ్రవేశించిన కొలఁదిని నిద్దురమత్తు కొంత తగ్గెను. మేమెట్టులో మెతుకులు నోటవేసికొని, తిరిగి చావడి మీఁదికిఁ జేరితిమి. సాయంకాలమునందలి యీ రెండ గానఁబడువఱకు మాకు నిద్దుర నుండి మెలఁకువ రాలేదు. అప్పుడు లేచి చూడఁగా, గృహమేధి యుద్యోగసంబంధపు కార్యమందును, పుత్రిక రాత్రిభోజన ప్రయత్నమునను నుండిరి.

భోజన సమయమునకు మాకుఁ గన్నులు విచ్చెను. అంతవఱకును, ఇంటియజమానుఁడు “మీ దేయూరు? పనియేమి?” అను ప్రశ్నములు మమ్మడుగలేదు. అడిగియుండినను మాకు జ్ఞప్తిలేదు. స్థితిగతులు కొంత సన్నగిల్లినను, ఆయన సాధుపురుషునివలె మాకగపడెను. కొలఁదికాలము క్రిందటనె పత్నీవియోగము సంభవించుటచేత, తనకీ యేక పుత్రికయే యాధారమని యాయన చెప్పినప్పుడు, మాకు విషాదముగలిగెను. తన గోడవలో మా సమాచారమడుగ మఱచితినని యాయన పలుకఁగా, నా మిత్రుఁడు రామనాథము మా ప్రయాణవృత్తాంతము సంగ్రహముగఁ జెప్పి, “అయ్యా! మా మనోహరము పెండ్లిపయనములలో నిట్లు మాజవసత్త్వము లడిగిపోవుచున్నవి. ఒకటి కుదిరిన నొకటి కుదురకున్నది. చదువున్నఁ జక్కఁదనములేదనియు, సంగీతములేని సౌందర్యమేల యనియును, సందియములతో, దల్లడిల్లుచున్నాఁడు. ఈతని పెండ్లిసంగతి యిఁక దేవునికిఁ దెలియునుగాని, నేను శీఘ్రమె యిలు చేరనిచో మాట దక్కునట్లుతోఁపదు” అని యతఁడు చెప్పివేసెను.

రామనాథము మంచివాఁడు. శాంతమూర్తి. ఏపనిగాని వేగిరపడి చేయువాఁడు కాఁడు; ఇతరులు చేసిన నోర్చువాఁడును గాఁడు. ఆ రాత్రి నిద్రించుటకుఁ బూర్వము మేమిరువుర మునుగలసి మాటాడుకొంటిమి. “మనోహరమూ! పెండ్లివిషయమున నీ కింతటి గట్టి పట్టు ఉండఁగూడదు. ఇంక ఖండాంతరములు

గడచిపోయినను, నీ కంటికింపగు కాంత గానఁబడుట కష్టము!" అని విసుగుచుఁ బలికెను.

మఱునాటి యుదయమున రామనాథము మాటలు వినఁబడి, పడకనుండి దిగ్గన లేచితిని. ఒడలంతయు భారముగఁ దోఁచెను. కన్నులు మండుచుండెను. బండిచప్పుడు వినఁగనే రామనాథము నాయొద్దకు వచ్చి, "మనోహరమూ! నేను బోయివచ్చెదను నీ వీబడలికతోఁ బయనము చేయఁగూడదు. పరులయింట నుభయులమును నిలిచియుండుట భావ్యముగాదు. కాన నేను బోవుచున్నాను. నీకు నెమ్మది గలిగినతోడనే బయలుదేఱుము" అని నాకు బోధించెను. అంత నేను, "సరేకాని, మనము వచ్చినపని పూర్తికాలేదే?" యని పలుకఁగా, ఎప్పుడు పోవుదునాయని యాతురతతో నపుడే బండిలోఁ గాలుపెట్టుచుండు నా మిత్రుఁడు "దానికేమిలే మనసు కుదిరినచో మను వెంత సేపు?" అనుచు బండి సాగించెను.

ఆదినమంతయు తీవ్రజ్వరము నన్నుఁ బీడించెను. ప్రొద్దెక్కిన కొలఁదిని ఉష్ణమతిశయిల్లెను. కాలుసేతులు పీకుకొనిపోవుచుండెను. దగ్గఱనుండు స్నేహితుఁడుకూడ విడిచిపోయెనే యని నేను బరితపించితిని. పగటికంటె రాత్రి నాబాధ యధికమయ్యెను. అప్పుడప్పుడు కనులుతెఱచి చూచునపుడు, నాకుఁ గాళ్లు పట్టుచు గృహస్థుఁడును, పానీయమిచ్చుచుఁ గుమార్తెయును, కలలోని బొమ్మలవలెఁ గానవచ్చుచుండిరి.

క్రొత్తబంధువులు

ఒక పవలురాత్రియు మాత్రమే నన్ను జ్వరము పీడించినను, నాశరీరము నందలి జవసత్త్వముల నది మొదలంటఁ గొనిపోయెను. అన్నమనిన బొత్తిగ నితవులేకుండెను. పడక విడిచి రెండడుగులు వేయఁగనే కన్నులు గిరగిర తిరుగుచుండెను. ఆపరిస్థితులందు నాకా గృహస్థుఁడే దిక్కు. ఆయన సౌజన్య మింతింత యని చెప్పఁజాలను. "చుట్టమై చూడవచ్చి దయ్యమై పట్టుకొనె" నన్నట్లు, అతిథిగా నేతెంచి వారింటికడ నేను దినములకొలఁది నిలిచితినని నామీఁద నించుకయు నాతఁడు విసివికొనఁడు. వలసిన యౌషధము లిచ్చుచును, ఇంపగు మాటలు చెప్పుచును, దైవమువలె నన్నాయన కాపాడెను. ఇంకను నధికముగ నాకు సాహాయ్యము చేయలేదనియే యాయన నొచ్చుకొనుచుండును.

ఇంక నాతని పుత్రికను గుఱించి యేమని చెప్పఁగలను? జనకుని శాంతభావమంతయు స్త్రీరూపము దాల్చివచ్చెనా యనునట్టుగ నాబాల గానఁబడెను. అంతటి లేవయస్సున నట్టి వివేక సౌజన్యములను గలిగియుండు వారెచటఁ గలరు? కలిగియుఁ గలుగని నిపుణతతోనే యామె యింటిపనులు దిద్దుకొనుచు, కోపము విసుపు ననునవి యెఱుఁగక, అన్నమనిన వాంఛ లేకుండు నాజిహ్వకుఁ దిరిగి యాహారమునందు రుచి గలుగఁజేయుటకై, లెక్కలేని చిన్నచిన్న పచనములు పచ్చడులనుగల్పించుచుండును. సదయహృదయ యగు నాకోమలి యుపచారములవలననే నేను దెప్పిఱిలి, తప్పటడుగులిడుచుఁ గ్రమమున శక్తి గలవాఁడనైతిని. బాలికలందు నైసర్గికముగ మాతృగుణములు దాఁగి యుండునను శాస్త్ర

వచనము నాకప్పుడు స్ఫురణకు వచ్చెను. ఈ మాణిక్యము మాణిక్యమేయని నేనపుడు గ్రహింపఁ గలిగితిని

ఒకనాఁటి మధ్యాహ్నసమయమున నేను మంచముమీఁదఁ బండుకొని, నాస్థితిగతులను గుఱించి యిట్లు తలపోయ సాగితిని. "ఆహా! దైవసంఘటనము లెంత విచిత్రములు! ఒకకార్యార్థమై మిత్రునితోఁ బయనముచేయుచు, మార్గమధ్యమున దేహస్వాస్థ్యము తప్పి పరులయింటఁ జేరితిని! ఇప్పుడు నాకీ గ్రామమే జన్మస్థల మయ్యెను! ఇంటివారు చిరకాలపు స్నేహితులైరి! కాని పరులయింట నీ లంకణములలోని మనుగుడుపులలో నామనుప్రసంగతి మఱుమాయమయ్యెనే!"యని, యిట్టి విడ్డూరమున కాశ్చర్యపడితిని.

పథ్యపు వెతుకు లొంటఁబట్టినకొలఁది, పూర్వపు వేగముతో నామనస్సు తిరుగఁ జొచ్చెను. రామనాథము వెడలిపోవుచుఁ బలికినపలుకులు మఱల మఱల తలంపునకు వచ్చుచుండును. అతని వాక్కులే నిక్కువమైనచో, ఇంకను ధాత నాకొఱకు వధువును సృజింపనే లేదు! కానిచో, చూచిచూచి లోపములతో నున్న యేబాలనో నేఁగట్టుకొనవలయును! ఇట్లు మనుప్రసంగతి నాలోచించినకొలఁదిని తెంపులేని యూహలకుఁ దావలమై నామనస్సు డస్సిపోవుచుండుటచేత, అది యెటులైన మఱచిపోవుటకుఁ బ్రయత్నించుచుండును.

మాణిక్యము

మనస్సునకు వేఱు వ్యాయామము లేకపోవుటచేత, ఆదినములలో నేను జుట్టునుండు వస్తుసముదాయమును బరిశీలించుటయందే ప్రొద్దు పుచ్చుచుంటిని. ఈ జగన్నాటకరంగమున నాకన్నులకపుడు గోచరమగు పాత్రములు రెండే. వారు మాణిక్యము, ఆమె జనకుఁడును. పితాసుతల గుణావలోకనమే యపుడు నేనుమనస్సునకు ముఖ్యవిషయముగఁ గల్పించుకొని వినోదించుచుండును. జనకుని సౌజన్యాది గుణములు మాణిక్యమునందు ద్విగుణీకృతమై యొప్పారుచుండును. కాని యాబాలరూపలావణ్యాదులపోలికలుమాత్రమంతగ జనకునియాకృతియందుఁ బొడకట్టవు. మాణిక్యముయొక్క రూపవర్ణనముచేయునపుడొక సంగతి పరికింపవలయును. పదిమంది బాలికలనడుమనిలువఁబడినపుడు మాణిక్యముయొక్కయంద మంతగఁ గానవచ్చునదిగాదు. శరీరసౌకుమార్యమునందును, ముఖకాంతియందును, ఆకాంతనుమించు మించుఁబోఁడులు పలువురు గానవచ్చెదరు. ఆచాన చక్కఁదనము చూచినతోడనే చూపఱకన్నుల మిఱుమిట్లు గొల్పునట్టిది గాదు. అట్టి సుదతుల సౌందర్యమును గుర్తించుటయందు పురుషులు సామాన్యముగ మోసపోవుదురు. జ్ఞానముచే నుత్తేజితమగు నాసుందరిచక్షువులను బరిశీలించువారికిమాత్ర మా చెలువ చక్కఁదనము విస్పష్టమగును. సోగకన్నులనుండి సౌందర్యలహరి బయలువెడలి మందగమనమున నా ముదిత ముఖసీమయంతటను నాట్యము సల్పుచుండునటులఁ దోఁచును.

మాణిక్యముయొక్క యందము ఆకలికి విశాలనయనములందేగాక, పలుకు పలుకు

నందును, చేయు ప్రతికార్యమునందును ప్రకటీకృతమగుచుండును. ఆ ముద్దియ ముద్దు పల్కులు, నిర్మలినమును గరుణాపూరితమును నగు హృదయముయొక్క ప్రతిబింబములే. ఆ తీయ్యని తేనెపలుకులు దేహమనఃక్లేశములను దూరీకృతముచేయుటకు సమర్థములుగా నుండును. ఆడుచుబాడుచు నాచేడియచేయు చిన్నిపనులు, గృహకృత్యములం దారితేఱినవారు చేయువానికంటె హృద్యములుగ నుండును. వానియందు లోపములున్నను, ఆ లోపములె వానికిఁ గ్రొత్తరుచులను గల్పించునటు లుండును.

గ్రామ నివాసియగు మాణిక్యముయొక్క యాటపాటలు వినోదములును నేను గుతూహలముతోఁ గనిపెట్టుచుందును. పనులన్నియు దానే చక్కఁబెట్టవలసి వచ్చినను, ఎప్పుడును వానిలోనే మునుఁగుచుఁ దేలుచునుండక, అప్పుడప్పు డాయువిద విశ్రాంతి గైకొనుచుండును. మధ్యాహ్న మాకోమలి కాటవిడుపు సమయము. అప్పు డా బాల పొరుగిండ్లకును, పొరుగింటి బాలికలు వీరింటికిని, రాకపోకలు సలుపుచుందురు. ఆటలలో వీరు ధరించు భూషణములు పెరటిలోని మల్లెమొగ్గలును, కోనేటిలోని చెంగలువపూవులును. మాణిక్య మీనగలను బిమ్మటను దాల్చుచుండును. అపుడా యెలనాగ సోయగమునకుఁ గ్రొత్తవన్నె వచ్చినటు లుండును.

మనుప్రసంగతి మఱచిపోవలయు నని ప్రయత్నించు నామనమున కిట్లు మాణిక్యము రూపగుణావలోకనము మఱల దానినే జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చెను. కాని యీమాటు రామనాధము మాటలసత్యము నా కనుభవమునకు వచ్చెను. నా మనస్సును వెతనొందించెడి సందియము లిఁక వీడినవి. పరిణయ మపేక్షించితినా నేను జేసికొనవలసినబాల లోకములో నొకర్తుకయ కలదు. "ఆ కన్నియ చేకూఱెనా, నా కిహలోకసౌఖ్యము. లేనిచో నేను గృహస్థాశ్రమమునకు వెలియయ్యెదను", అని నేను నిర్ధారణ చేసికొంటిని.

ఆబాల యెవ తెయో పాఠకులకుఁ దెలుపవలయునా?

దుఃఖవార్త

తరువాతి వృత్తాంతము త్వరితముగఁ జెప్పవచ్చును. నా యుద్దేశమును పిల్లగ మాణిక్యము జనకునితోఁ జెప్పితిని. ప్రథమమున నాశ్చర్యనిమగ్నుఁడయ్యును, బాగుగ నాలోచించి యాయన దానికి సమ్మతించెను. ఆయనవలనఁ దనవివాహపువృత్తాంతమును వినియుండిన మాణిక్య మంత నాకంటబడుటమానెను. ఇంక నొకటి రెండు దినములలోనే నేను బయలుదేఱి స్వగ్రామమునకు మఱలి వచ్చితిని.

పట్టనమందలి వృత్తిసంబంధమగువ్యాపారములలో నేనంతఁ దిరిగి ప్రవేశించి, పనులు జరుపుకొనుచుంటిని. ఇట్లు దినములు వారములును గడచిపోయెను. నేను ఉద్యోగస్థానమందలి కృత్యములలో గొట్టుమిట్టాడుచుండుటవలన మాణిక్యముసంగతి తఱచుగఁ దలంచుటకుఁ గాని, వారిరువురి సేమ మరయుటకుఁగాని, నా కవకాశము లేకపోయెను. ఇటులుండఁగ నొకా

నొకదినమున నాకొకరు ఉత్తరమొకటి తెచ్చి యిచ్చిరి. అది నేను విప్పిచూడఁగ నం దిటు లుండెను.——

చి. మనోహరమునకు, కలువలూరు.

నావెనుకటి యుత్తరము నీ కిదివఱకే చేరి యుండును. దైవమునకువలెనే నీకును మామీఁదఁ గరుణ తప్పినది. లేనియెడల నిది వఱకే వచ్చియుందువు. అమ్మాయి గడియల మీఁదనున్నది. కాని నిన్నుఁజూచినఁగాని ప్రాణము విడిచిపోనట్టుగ నున్నది. ఒకసారి వేగమె రావలెనని వేఁడుచున్నాను. ఇదే నాకోరిక.

వెంకటేశ్వరులు

ఈలేఖ రెండు పర్యాయములు నేను జదివినను, దానియర్థము నాకు మొదట బోధపడలేదు. పొరఁబాటున నాకింకొకరి యుత్తరమిచ్చిరేవని నేను జెప్పినను, లేఖ నాదేయని యాతడు పలికెను. కలువలూరివారికిని నాకును జుట్టఱికమెట్టిదని నేనచ్చెరు వందితిని. కాని లేఖ గొనివచ్చినవాఁడు తెలిపిన యొకటి రెండానవాళ్లనుబట్టి, వెనుకటి సమాచారమంతయు నాకు జ్ఞప్తికి వచ్చెను. ప్రాణసమానయని నేను భావించిన మాణిక్యమును గుఱించియే యీలేఖ! ఆమె జనకుఁడే యిది వ్రాసి పంపెను! వ్యాధిగ్రస్తయగు మాణిక్యమును నేనిట్టి సమయమున సందర్శింపరాదని యూహించి మాయింటనుండువారు మొదటి యుత్తరము నాకంటఁ బడనీయలేదని నాకిపుడు తెలిసినది. ఆహా! ఎంతటి మూర్ఖపుఁబని చేసిరి! లేనిచో నేనిదివఱకే మాణిక్యమును జూచుట కవకాశము గలిగెడిది. కాని యింక జాగు చేయఁగూడదని యెంచి, వేగముగఁ బోవు గుఱ్ఱపుబండి నెక్కి, శీఘ్రమే గమ్యస్థానముఁ జేరితిని. సరస్సున వెనుక నెంతో కలకలమను నెఱ్ఱకలువ లిపుడు ముఖములు ముడుచుకొని నటు లున్నవి! వీథిలో నగపడువా రెవ్వరును నన్నుఁ బలుకరింపకుండిరి!

అప్పుడు నేను వాయువేగమున నిల్లు సొచ్చితిని. "ఇప్పుడేలపోయెదరు?" అని యడ్డగించువారి మాటల సరకుగొనక నేను రోగి మంచము దగ్గరకుఁ బోయి నిలిచితిని. తులసి దళములతో జలబిందువులను మెల్లఁగ రోగి గొంతులోఁ బోయుచున్న మాణిక్యము జనకుఁ డపుడు నన్నుఁజూచి, "వచ్చితివా నాయనా!" యని కంటఁ దడిపెట్టి పలికెను. ప్రాణావసాన స్థితియందున్న మాణిక్య మపుడు, తన సోగకన్నులు తెఱచి, నావైపునకు దృష్టి నిగిడించెను. విషజ్వర ప్రకోపమువలన దేహము మిగుల శుష్కించియున్నను, చక్షువులు మాత్రము సహజసౌందర్యముతో నింకను వెలుంగుచుండెను. ప్రభాతసమయమున నల్లకలువ మొగ్గలనుండివలెనే యపుడా లలన కన్నులనుండి జలబిందువులు జలజలమని రాలెను. మిగుల ప్రయాసతో బాలిక యంత తనకుడిచేతి నెత్తి సైగచేయఁగా, నేను మిక్కిలి దగ్గరగఁ బోయి, కలువకాడవలెఁ జల్లనగుచున్న యాహస్తమును దాఁకితిని. అప్పుడు నాచేతిని మెల్లఁగఁ దన పెదవుల యొద్దకుఁ గొనిపోయి, ముద్దిడి, మాణిక్యము మెడ వెనుకకు వేసెను. "మాణిక్యమూ! నేను

వచ్చితిని. నీకిఁక భయములేదు సుమీ!" యని ప్రోత్సాహపఱుప నెంచి యెట్లో నేఁ బలికితిని. ఔనని సూచించుటకై తలయూఁపనెంచి, యా కాంత యంతటఁ గన్నులు తేలవైచెను. ఆకనుకొలుకుల నుండియే జీవము లేచి పోయెను.

నా నియమము

ఇంక నేఁ జెప్పవలసినదేమిగలదు? నా మనోనాయికయగు మాణిక్యము చెల్లి పోయెను. నా కిఁక మను వక్కఱలేదు. స్త్రీ జాతితో నాకు సంబంధము తీఱిపోయెను. మాణిక్యము సుందరాంగకములఁ బోలిన పదార్థములును, ఆలలనామణిని జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చు వస్తువిశేషములును, నాకిపుడు కంటకసదృశములు. ఆ సుందరి సోగకన్నులను బోలిన నీలోత్పలములను జూచి నేను శోకింతును. జడలో నెంతో సింగారముతో నా రమణి ముడుచుకొను మల్లెమొగ్గలు నాకు విషప్రాయములు. చిన్నిచేతులతో నా కోమలి కోసి నాజిహ్వకుఁ జైతన్యము గలిగించిన మామిడి పిందెల సువాసనలు, హృదయకమలముఁ గమలఁ జేయు వహ్నికీలలు!

మాణిక్యము గతించి యిప్పటి కనేక వత్సరములైనను, ఆ కాంత కాష్ఠపు వేడిమి నాశరీరమున కింకను సోఁకుచునేయున్నది. ఒకానొకప్పుడు నాకీలోకము యమలోక సదృశమగును. అప్పుడు వృత్తియు వ్యాపారమును విడిచి నేనిఁక జడునివలె లోకమునఁ దిరుగాడఁ జూచెదను. కాని జీవితముయొక్క పరమార్థమంతయు దుఃఖనిరోధమునందె నెలకొని యుండుట గుర్తెఱిఁగి, బుద్ధిని మరలించుకొని, ఉద్యోగపుఁబనులను మికుత్రాళ్లతో మనస్సును బంధింప నుద్యమింతును. కాని యేమి చేసినను, మాణిక్యమువలననుండి నామనస్సు మరలి రాకున్నది. ఇది వట్టి భ్రమయని మిత్రులు గేలిచేసి నాకుజ్ఞానబోధనముఁ జేయఁ జూచిరి కాని, నాకుమాత్ర మాసుదతి సంగతియే పరమసత్యముగఁ గన్పట్టును. ఈమనఃక్లేశముల నన్నిటిని వివాహమై మఱచిపొమ్మని బంధువులు పలుమారు నా కుపదేశించిరి. కాని నాయవ్యాజప్రేమమున కాస్పదమై, నాతో సాంసారికసౌఖ్య మనుభవింపఁ బుట్టెఁడాసఁ బెట్టుకొనియును, తా నకాలమృత్యువు వాతఁ బడుటవలన విఫలమనోరథయైన వనితను విడనాడి, వేఱొక యింతి చేపట్టుటకు నామనసున కీసుమంతయు నిచ్చపొడమకున్నది.

దుఃఖభూయిష్ఠమగు నీ మర్త్యలోక యాత్ర సమాప్తమై, విహంగము రీతిని నా యాత్మ నాకలోకమున కెగసి, యనతిదూరమున, నూత్న పారిజాత ప్రసూనములను గోసి, వానితోఁ బ్రియున కాతిథ్య మీయ వేగిరపడియును, నైసర్గికమగు తన పయోయారపు నడకలను మొదలంట వీడనేరక మందగమనమున నేతెంచు మాణిక్యము యొక్క సందర్శనసౌభాగ్యము నాకుఁ జేకుఱినప్పుడు, విఘాతములేని శాంతిని సౌఖ్యమును గ్రోల నేనువ్విళులూరుచు నున్నాఁడను.

(భారతి - మాస పత్రిక - [illegible], 1924)

యెంకి పయనం

నండూరి వేంకట సుబ్బారావు గారు, బి. ఏ.,

పడుకుంటె నాకేటొ బ్రమపుట్టినాదీ,
కడుపులో సెయ్యేసి కలిపేసినాదీ!

ఎడతెగని జలమంట
నడమనో పడవంట,
పడవెక్కినాయెంకి
పయినమయ్యిందంట. ప.

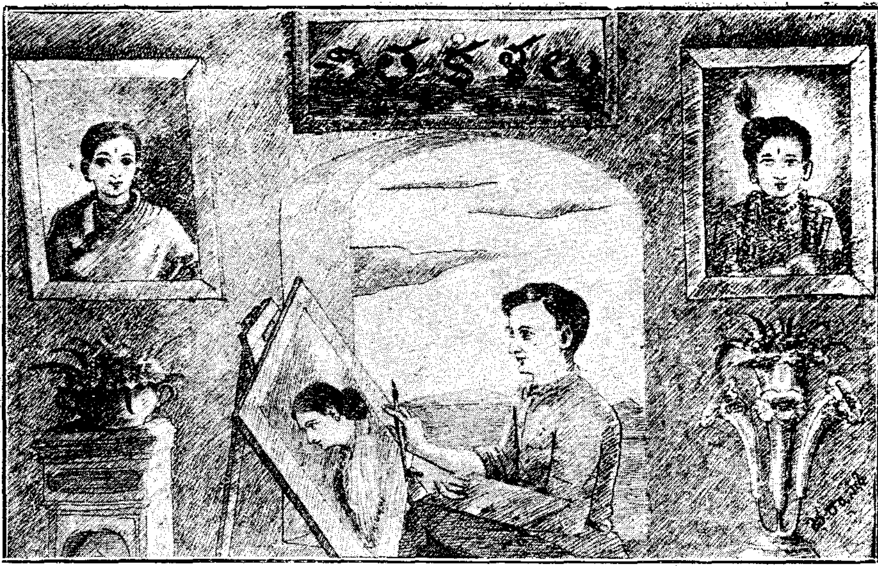
యెంకేటొ బ్రమపుట్టి
యెనకతిరిగిందంట,
సందెగాలికి పడవ
సాగిపోయిందంట. ప.

సీటిగాలికి యెంకి
పైటెగురుతాదంట,
పడిపోయిన క్లైటొ
పడవెల్లినాదంట. ప.

పిల్లసిగలో పూలు
కళ్లిప్పినాయంట,
మిడిసిపాటున దోనె
మీరిపోయిందంట. ప.

మెడిసాటుపూసోటి
మిణుకుమంటాదంట,
సంతాన గంతేసి
పడవపోయిందంట. ప.

అంసల్లె, బొమ్మల్లె,
అద్దాల బరిణల్లె,
సుక్కల్లె, నాయెంకి
సురిగిపోయిందంట. ప.

చిత్రలేఖనము

భమిడిపాటి రామసోమయాజులు గారు, బి. ఏ.,

చిత్రలేఖనమునందలి జాతులు : ప్రస్తుతకాలమున వాని వాడుక

జ్ఞానసంజనితములగు నుత్తమాభిప్రాయములను, చిత్రకారుడు తనచిత్రమునందు, కవి కావ్యముననను, శిల్పి శిల్పముననను, గాయకుడు గానమందునను జూపించి, ప్రపంచమెరుంగునట్లు జేయుదురనియును, ఈశక్తులన్నియును సమానములనియును, ఇదివరకే కనుగొంటిమి. ఈశక్తులన్నింటను, నొక్కొక్కదానిలో ననేక జాతులు గలవు. కవిత్వమునం దనేకవిధములగు కవిత్వమున్నది. ఒకకవి, వచన రచనయందే తనభావమునంతను దెలుపును; వేరొక కవి పద్యములందు దెలుపును; మరియొకడు పాటల రచించి బోధించుచుండును. అంతియే కాక వచనకావ్యములలో ననేకజాతు లున్నవి. పద్యకావ్యములలోగూడ ననేకజాతు లున్నవి. మరల నీ పద్యములం దనేకజాతులు గలవు. శిల్పమునందుగూడ ననేకవిధములగు శిల్పములున్నవి. బలపపురాతిశిల్పము, పిండిరాతిశిల్పము, మున్నగునవి. పాశ్చాత్యులలో, ప్రస్తుతకాలమం దన్నిదేశముల వారును, పూర్వకాలమున గ్రీకులు, రోమనులును, బలపపురాతితో ననేకవిగ్రహముల జేసిరి. బలపపురాయి యులికి లొంగివచ్చుచు, శిల్పియొక్కభావము ననుసరించుచున్నదో యనునంతటిమెత్తనై యుండును. ఇటలీదేశమునందలి బలపపురాతినే ప్రపంచమున జాలదేశములవా రుపయోగించుచున్నారు. ఆ బలపపురాయి (Italian marble) ప్రత్యేకము విగ్రహములనిమిత్తమై సృష్టింపబడినదో యన్నట్టులు, "చక్కని పాలరంగుగలదై, మెత్తనిదై నునుపుగలిగి యుండును. నల్లసేనపురాతితో

నొక్క హిందూదేశముననే విగ్రహములు చేయబడినవి. ఈ నల్ల సేనపురాయి పనిరాయి కాదు; అనగా శిల్పమునకు సులభసాధ్యమైనది కాదు. దాని కాఠిన్యమునకు సాటిగల కాఠిన్యము శిలాప్రపంచమున వేరొండు లేదు. ఐనను హిందువులు వేలకొలది యేండ్ల క్రిందట నీశిలతోడ ననేక దేవాలయముల గట్టిరి. హిందూదేశమునగల పురాతనశిల్పములన్నియు నీనల్లరాతితో జేయబడినవే. పిండిరాతిని ప్రస్తుతకాలమందు, 'పనిరాయి'యని యనేక దేశములవారు వాడుచున్నారు. ఇది సొగసునకుగాని చాలకాలముండుటకుగాని బలపపురాయి, నల్లరాళ్లతో సాటి కాదు. ఇట్లే గానమునందు గూడ ననేకజాతు లున్నవి. ఒక్కొక్క దేశమునం దొక్కొక్క విధముగు గానము వినవచ్చుచున్నది. పాశ్చాత్యగానము వేరు; హిందూస్థానగానము వేరు; కన్నడదేశగానము వేరు; వీనియన్నిటికిని బ్రత్యేకశాస్త్రములు కలవు. మరల, గాత్రగానము, వీణాగానము, సొన్నాయిపాట, హార్మోనియముపాట, జలతరంగిణి, ఫిడెలు మున్నగు విధములు పాటలలో గలవు. ఒక్కొక్క గాయకు డొక్కొక్క విధముగు గాన మభ్యసించి యం దౌన్నత్యము గాంచి, ప్రపంచమున వన్నెకెక్కుచుండును. ఆరీతిగనే చిత్రలేఖనమున గూడ ననేకజాతు లున్నవి. ఒక్కొక చిత్రకారు డొక్కొక దానియందు బ్రవీణుడై యొప్పుచుండును. రంగులతో జిత్రించుట, రంగులు లేక గీతలతోడనే చిత్రించుట, వెలుగునీడల జూపుచు (తెలుపునలుపులు వెలుగునీడలకు వాడుచు) జిత్రించుట యనునవి, మూడురకములు గలవు. మరల నీచిత్రములందు గుడ్డపైన వ్రాయునవి కొన్ని, కాగితముమీద వ్రాయునవి కొన్ని, గోడమీద వ్రాయునవి కొన్ని, అద్దముపైన వ్రాయునవి కొన్ని, యీ తీరుగా ననేకవిధము లున్నవి. శిల్పమునందుగాని, కవిత్వమునందు గాని, గానమునందుగాని, చిత్రలేఖనమునందుగాని, జాతు లెన్నియున్నను, మొత్తముపైన నన్నిజాతులయందును, శిల్పికవిగాయకచిత్రకారుల గమ్యస్థాన మొక్కటియే యై యున్నది. ఏ రాతితో జేసినను, ఏ శిల్పియైనను, దనభావమునే చూపించుచున్నాడు. వచనము వ్రాసినను, పద్యము వ్రాసినను, పాట వ్రాసినను, నేకవియైనను, తనయభిప్రాయముల తత్త్వమే తెలియజేయుచున్నాడు. గాత్రమునందుగాని, వీణయందుగాని, పిల్లనగ్రోవియందుగాని, యేగాయకుడైనను, వినువారి కానందము గలుగజేసి భగవంతునితో నైక్యమగునట్లు చేయుచున్నాడు. ఆ రీతినే యేచిత్రలేఖకుడైనను రంగులతో వ్రాసినను, గీతలతో వ్రాసినను, చేతితో వ్రాసినను, కాలితో వ్రాసినను, గుడ్డపైన వ్రాసినను, గోడపైన వ్రాసినను, కాగితముపైన వ్రాసినను- తన భావమునే చూపుచున్నాడు. మాటల నేర్చినవా "డన్నము కావలెన"ని యడుగుచున్నాడు. మూగవాడు కడుపు చేతితో తట్టి, మొగమున విచారముజూపి, యన్నము కావలెనను సంజ్ఞ చేయుచున్నాడు. మార్గమేదైనను, నుద్దేశమును ఫలితమును నొక్కటియేయైయున్నవి,

రంగులతో జిత్రముల వ్రాయుట వేల కొలది యేండ్లనుండియు బ్రపంచమున వచ్చుచున్నది. భారతదేశమందేకాక, తదితర దేశములందుగూడ నిది పూర్వమునుండియు జాల గారాబముతో బెంచబడు చున్నది. ప్రస్తుతకాలమం దీరంగుల చిత్రలేఖనమునకు నన్ని దేశములందును విపరీతాదరణ చూపబడుచున్నది. ఎప్పటికైనను జిత్రలేఖనమునకుగాని, కవిత్వమునకుగాని, గానమునకుగాని, యిట్టి గౌరవస్థానమే యొసంగబడును. అనేకవేల సంవత్సరముల క్రిందటి మనుష్యులు, జంతువులు, నాడు మొదలుకొని నేటి వరకును నీరుత్రాగుట, గాలిపీల్చుట, పండ్లు తినుట, మున్నగునవి మార్పులేక వచ్చి, నీరునకును, గాలికిని, జీవనాధారభూతములను ప్రాముఖ్య మొసంగ బడుచున్నదో; అప్పుడు నిప్పుడుగూడ, పగలు వెలుగున బని యొనర్చుకొనుట, రాత్రి చీకటిలో నిద్రజెందుట, మున్నగునలవాట్లు, మార్పులేక యెట్లు వచ్చుచున్నవో; అట్లే, గానకవిత్వచిత్రలేఖనమాదిగాగల విద్యలకు గౌరవముకూడ తగ్గకుండ వచ్చుచున్నది. హెచ్చుగుటకు నవకాశమున్నది. సత్పురుషు లెప్పుడైన గౌరవింపబడుదురు. ఒకప్పుడు వారి కనాదరణము సంభవించినను, అది మారిపోయి వారి కంచితమగు గౌరవము కొంతకాలములోనే వచ్చుచుండును. అటులనే యిటుపైన నైన ప్రపంచములో నీవిద్యలకు నాదరణము మిక్కుటముగానే యుండును.

ఈరంగుల చిత్రములలో ననేకజాతులున్న లున్నవి. నూనెతో కలిపి వేయురంగులు, నీటితో గలిపి వేయురంగులు, క్రొవ్వుతో గాని మరిదేనితోగాని కలిపి కణికలుగా జేయబడిన రంగులతో వేయబడునవి. నూనెలతో వేయు రంగులు సాధారణముగా గుడ్డపైన వేయుదురు. అట్టిగుడ్డ ప్రత్యేకముగా నందు నిమిత్తము తయారు చేయబడును. ఈ నూనె రంగులలో ననేకవిధములు గలవు. బల్లపైనను కర్రపైనను వేయునవి కొన్ని; అద్దము పైన వేయునవి కొన్ని; లోహపురేకులపై వేయునవి కొన్ని. ఈ రంగులచిత్రములలో పూర్వ మారితేరినవా రిటలీదేశపు చిత్రకారులు. తరువాత గ్రమక్రమముగా నన్నిదేశము వారును దీని నభ్యసించుచున్నారు. మొత్తము పైన పాశ్చాత్య దేశములయం దీనాడు వీని వాడుక యెక్కుడుగానున్నది. భారతదేశము నందుగూడ వీనివాడుక యున్నను, భారతీయ చిత్రకారులకు నీటి రంగులపైనగల యాసక్తి నూనె రంగులపై నాదినుండియు గానరాదు. ఈ నూనెరంగులచిత్రము లెండ కెండి వానకు దడసినను చెడిపోనేరవు. ఇండ్లలో గదులలో వీని నుంచుకొనినప్పుడు తక్కిన బొమ్మలవలె పురుగుల కవి సాధ్యము కావు. వీనిని పురుగు కొట్టలేదు. అందువలననే వీనిని చట్రములం దుంచినపు డద్దము లేకుండనే యుంచుదురు. ఈ రంగులతో వ్రాసినచిత్రపటము లనేక సంవత్సరముల వరకును చెడిపోకుండ నుండును. ఇట్టి రంగులలో కలుపునూనె సర్వసాధారణముగా స్వచ్ఛము గావింపబడిననూనెయై యుండును.

అన్నిరకములబొమ్మలు నీరంగులతో వ్రాయవచ్చును. ఈనూనెరంగులలోనే మరియొకజాతి యున్నది. దాని నద్దములపై వేసి చిత్రముల జూపింతురు. అద్దమునకు లోపలిభాగమున వేసి చిత్రములం దుంచినచో నాచిత్రములు, పైకి చక్కగా స్ఫుటములై కానవచ్చుచుండును. ఇట్టివి జర్మనీమున్నగు దేశములో వేలకొలది తయారుచేయబడి, హిందూదేశపు బజారులం దమ్మబడుచున్నవి.

నీటిరంగులు వాడుటలో భారతీయులు చాలకాలముక్రిందటినుండియు, మిక్కిలి యాసక్తి గలిగియున్నారు. అజంతాలోని చిత్రములు చిత్రింపబడిననాటనుండియు నేటివరకు, నీవిద్య భారతీయులందు గానవచ్చుచునే యున్నది. భారతదేశమునం దనేకకథలలో జిత్రప్రశంస వచ్చుచుండుటంబట్టి యీవిద్య బహుపురాతనమని యొప్పుకొనవలసియున్నది. నేడది చాల బలము గలదిగా నున్నది. బంగాళాదేశమందును, ఆంధ్రదేశమందును,మహారాష్ట్రదేశమునందును, నీనాడు నీటిరంగులపై ప్రేమ విపరీతమగుచున్నది. ఫలములజూచినను, అంతకంటె నెక్కుడుగా బుష్పముల జూచినను, చిన్నపిల్లల కెంతటి యానందమును నిష్కల్మష ప్రేమయు జనించునో, యంతటి యానంద మీరంగులపై భారతీయచిత్రకారులకు గలిగినది. గలుగుచునే యుండును! చిత్రలేఖనవృక్ష మీమధ్యకాలములో ననాదరింపబడి కృశించి యెండిపోబోయినను, ప్రస్తుతకాలమునందు దన సుతులయొక్క యాదరణసేవలచే జిగిర్చినది; చక్కని రూపుదాల్చినది; యెటుజూచినను గన్నులపండువౌనట్లు పెరుగుచున్నది; యనేకులకు దారిద్ర్యాతపవేదన నడంచి చల్లనినీడ నొసంగుచున్నది; తనపుష్పసుగంధములను దేశదేశములకు బంపి కీర్తి గాంచుచున్నది. ఈ వృక్షమునకు వార్ధక్యావస్థ లేదు; నిత్యయౌవనముతో దులతూగుచుండవలసినదే!—పాశ్చాత్యదేశములందుగూడ నీనీటిరంగులు జాలవరకు వాడుచున్నారు. కాని మనదేశమునందలి వాడుకకును, పశ్చిమదేశములందలి వాడుకకును చాల భేదమున్నది. ఆసంబంధమగుచర్చమరియొకచోట జరుపవలసియున్నది. ఈనీటిరంగులను జాలవరకు కాగితముపైనను గోడపైనను వేయుదురు. కొంతవరకు గుడ్డపైనగూడ వేయుదురు. అజంతా గుహాలలలో గోడలపైననే చిత్రము లత్యద్భుతముగా జిత్రింపబడినవి. ప్రస్తుత కాలమందుగూడ నన్ని దేశములందును గోడలపై జిత్రములు వేయుట వాడుకయై యున్నది. పాశ్చాత్యదేశములం దనేకగొప్పపట్టణములలో ననేకసౌధములలో గోడలనిండ ఘనులగు చిత్రకారులచే జిత్రింపబడిన పెద్దపెద్ద చిత్రములు చాలగా నున్నవి. ఈకాలమున నీగోడలపై చిత్రములు మన భారతదేశమందు జాల తక్కువగా నున్నవి. కాగితములపై చిత్రములు వేయుట యన్ని దేశములందును విపరీతవ్యాప్తిజెందియే యున్నది. గుడ్డపై వేయు నీటిరంగు చిత్రములు సాధారణముగా నాటకప్రదర్శనార్థమై తెరలకొరకుపయోగింపబడుచున్నవి. అవికూడ ప్రస్తుతకాలమునం

దన్ని దేశములయందును వాడుకయగుచున్నవి. జపానునందీ రంగుల వ్యాప్తి హెచ్చుగా కాన బడుచున్నది. రంగుసుద్దలతోడను, రంగు ముక్కలతోడను, సర్వసాధారణముగా, దళ మగు కాగితములపైనగాని, యట్టలపైనగాని చిత్రములు చిత్రింపబడుచున్నవి. ఈ చిత్ర ములు చిత్రించినపైన, వానిపై నేదేని రాపిడి కలిగినచో చెడిపోవును. ఇవి చాలకాల ముండదగిన చిత్రములు కాకున్నను, చాల యందముగా కానవచ్చుచుండును.

ఈరంగుల చిత్రములుగాక, నలుపు తెలుపులతో నొక్క వెలుగునీడలనే చూపించుచు, వ్రాయబడు చిత్రములుకూడ గలవు. అవి చూచుటకు నచ్చుముగా ఫొటోగ్రాపులవలె గానుపించును. ఈ తెలుపునలుపులను, వేరు వేరు రంగుపొళ్లవలనగాని, నీటిరంగులనుండి గాని, నూనెరంగులనుండిగాని తీసి వ్రాయుదురు. ఇట్టి చిత్రములు పాశ్చాత్యచిత్రలేఖకులకు మిక్కిలి ప్రీతినొసంగుచున్నవి. హిందువులలో ననేకులు వీనిని వ్రాయగలిగియున్నను, వ్రాయుచున్నను, మొత్తముపైన పశ్చిమ దేశములందువలె దాని నొకముఖ్యమైన దానిగా జూచుటలేదు. ఈ తెలుపునలుపుల వేయుటలో జాలవరకు, ననేకులగు చిత్రకారులు, తెలుపునకు మారుగా కాగితపు దెలుపును విడచిపెట్టుచు, నీడకు నలుపురంగు వేయుచున్నారు. కానియీయలవాటునకొక్క నీటిరంగులందే కాని నూనెరంగులం దవకాశము లేదు. నూనెతో వేయునప్పుడు నలుపుతెలుపులను రెండింటిని, వలసినచో నెల్ల నుపయోగింపవలసినదే. ఈనలుపు తెలుపులవలన జూపబడెడి చిత్రములుగూడ జూచుటకు చాల స్వభావానుగుణముగా నుండి, నేత్రానందము నొసంగును.

పైనజెప్పినజాతులు కాక, గీతలతోడనే యాకారమును జూపి వ్రాయు చిత్రములు ప్రస్తుతప్రపంచమున జాలవర కాదరింపబడుచున్నవి. ఈగీతలను సిరాతో కలమువలనగాని, పెనిసిలువలన గాని, లేక రంగుతో కుంచెవలనగాని, వ్రాయుదురు. కుంచెతో వ్రాయబడు గీతలచిత్రములు చాలరమణీయములుగా నుండును. కథలను జిత్రములతో జూపుటకును, సంఘసంస్కారార్థము ప్రజలకు నేర్పదలంచుకొనిన నీతులను చిత్రములమూలమున దెలుపుటకును, ముఖ్యముగా పాశ్చాత్యులీగీతలచిత్రములను (కలము, పెనిసిలు, తో వ్రాయునవి) వాడుచున్నారు. ఆచిత్రములందు వారు మహత్ప్రాముఖ్యము గాంచుచున్నారు. ఇట్టి గీతల చరిత్రముల వ్రాయుటకు, వస్తువులయొక్క యాకారపరీక్షయు, నవస్థాజ్ఞానమును, జిత్రకారుని మనస్సున నాటుకొని యుండవలయును. ఏ మాస పత్రికగాని వారపత్రికగాని చూచినమొదల పాశ్చాత్య దేశములయందు నీ గీతలచరిత్రము లద్భుతముగా గానవచ్చును. అజుంతాయందలి రంగుల చిత్రములందు నీగీత (line) మంచి పరిపక్వస్థితితో వెలుగుచున్నది. బొమ్మలకు రంగులు వేసి, యాకారము స్పష్టముగా దెలుపు నీగీతను, కుంచెతో జూపించుట, భారతదేశ చిత్రకళామర్యాదయై యున్నది.

పూర్వకాలమునందే కాక ప్రస్తుతమునగూడ, బంగాళా దేశమందుగాని, యాంధ్ర దేశమందుగాని, తక్కిన బొంబాయిరాజధాని మున్నగు స్థలములందుగాని, వ్రాయబడు రంగుచిత్రముల గాంచినచో, నీగీత కిప్పుడొసంగబడుచున్న ప్రాముఖ్యము స్పష్టపడగలదు. ఆ గీతయొక్క సొగసు కన్నుల నాకర్షించుచున్నది. జీరలేని మధుర కంఠనాదము పాటకెట్టిదో, యడ్డులేని మృదుపదప్రవాహము కవిత్వమున కెట్టిదో, నునుదీగవంటి కొమయ్యారముగల యీకుంచెగీత చిత్రలేఖనమున కట్టిదై యున్నది. పాశ్చాత్య చిత్రకారులలోగూడ ననేకు లీ రేఖారహస్యమును గ్రహించి, దానిలోని సొగసునంత జూపి, భారత దేశ చిత్రలేఖనానుకరణ మొనర్చుచున్నట్టు లిటీవలవారు వారు వ్రాయుచున్న నూతనచిత్రములే చెప్పగలవు. చైనా జపాను దేశములందుగూడ నీ రేఖాచిత్రములు ప్రబలియున్నవి. చైనావారు పాత్రలపైనను, వాడుకొనదగిన తక్కుంగల వస్తువు లనేకముల పైనను గూడ నీ చిత్రలేఖనము జూపుచున్నారు. పూర్వకాలమునుండియు నిట్టి చిత్రసహితములగు చైనాపాత్రలకు చాల విలువ యొసంగబడుచున్నది. ఈ చైనారంగులు చెడిపోకుండ చాలకాలమువరకును పాత్రలపై నిలచియుండును.

చిత్రలేఖనమునం దెన్నిజాతు లున్న నన్నిజాతులందును, ఒకే గమ్యస్థాన మున్నదని, యిదివరకే యంటిమి. చిత్రలేఖకుడు తన భావమునే చిత్రమందు జూపించుచున్నాడు. అట్లు చూపించెడి చిత్రములందలి సంగతులలో ననేకవిషము లున్నవి. చరిత్రలందలి మహాపురుషులయొక్క పరాక్రమాదులను గాని, భక్తినిగాని, జ్ఞానమునుగాని, దయనుగాని, దుఃఖమునుగాని, సంతోషమునుగాని, మరియేయవస్థనుగాని, చూపించుటకై వ్రాయబడునవియును, మనుష్యస్వభావాదుల నీతిబోధకములుగా ప్రపంచమునకు దెలియజేయుకొరకై చిత్రలేఖకు డాయాయవస్థలకు నాయా రసములకు నాయామహాపురుషులకు దగిన చిత్రముల దనభావమునందు గల్పించి, వాని దృఢపరచుకొని, చిత్రమునందు సృష్టించునవియును, ఒకవిధమగు చిత్రములు. అవి చిత్రకారునిభావమునుండియే పుట్టుచున్నవి. అట్లుగాక, ప్రపంచమున జీవించుచున్నవారిలోగాని, చనిపోయినవారియొక్క ఫొటోగ్రాపులను జూచిగాని, యెవరిపటమునైన వ్రాయవలసి వచ్చినపుడు, సరిగా వారివారి పోలికలతో నిజరూపములు దెలియునట్లు వ్రాయబడుచిత్రములు రెండవవిధములోనికి వచ్చుచున్నవి. ఇవి ప్రతిరూపచిత్రములు (Portraits). ఇవియునుగాక ప్రపంచమునందుగల నదులు, కొండలు, వృక్షములు, సౌధములు, సొంపులగు తావులు ప్రదర్శించుటకై వ్రాయబడు చిత్రములు మూడవవిధములోనివి (Landscapes). చెట్లనుండి తీయబడిన పండ్లు, కాయలు, కుర్చీలు, పెట్టెలు మున్నగు నిర్జీవవస్తువుల చిత్రములు నాలవజాతిలోనివి. కంటికింపుగ గానవచ్చు లతలు మున్నగా గలవానితో కల్పనాచాతుర్యముజూపు చిత్ర

ములైదవజాతిలోనివి. ఇట్లే చిత్రములం దీవిధములగు జాతు లనేకము లున్నవి. మొత్తముపైన నిన్నిటియందును జిత్రలేఖకునిభావము కొంతయైన గానవచ్చుచుండును. భావము బాగుగా నున్నవే ఘనములగు చిత్రరత్నములు.

పాశ్చాత్య చిత్రకారులలో జాలమంది, తమ చిత్రములందు బ్రకృతి నున్నదాని నున్నట్లులనే చూపుచున్నారు. వెలుగునీడలు, రంగులు, ఆకారము, వస్తుదూరము, వస్తుతారతమ్యము, మున్నగులక్షణములను, సరిగా ప్రకృతిలోవలెనే చూపించుచున్నారు. అట్టి చిత్రములందు భావము చాలతక్కువగా నున్నది. పైపై వన్నెలకు బ్రాముఖ్యము జూపుచు, చిత్రమున ముఖ్యముగా గానరావలయు భావమును ద్రొక్కివేయుచున్నారు. ఫొటోగ్రాపు యంత్రమునకును, పాశ్చాత్య చిత్రకారునకును భేద మేమియు లేదేమో యనిపించుచున్నచిత్రములుగూడ పాశ్చాత్య దేశములనుండి వెలువడుచున్నవి. భారతదేశమునందుగూడ గొంద రట్టివాని జూచి పైసొగసులతో వ్యామోహపడి, వాని ననుకరణము జేయుచున్నారు. అట్లని పాశ్చాత్య చిత్రకారులందరు నిట్టి పనికిమాలినబొమ్మల వ్రాసి, వ్యర్థజీవనులగుచున్నారని చెప్పుట సత్యముకాదు. బుద్ధిమంతు లెచ్చటనేని వెలయుదురు. ఏదేని యొక యంశమును, ఒక యుద్ధమును గాని, యొకపట్టాభిషేకమును గాని, లేక యొకమహాపురుషుని యాలోచనను గాని చూపవలసివచ్చినపుడు, పాశ్చాత్య చిత్రలేఖకుడు, పాత్రలకు దగిన శరీరస్వభావములు గలిగిన పురుషులను గాని, స్త్రీలను గాని, యవస్థకు దగినరీతిని నిలువబెట్టియో, కూరుచుండబెట్టియో, చూచి యున్నదున్నట్టులు దనచిత్రములోని కెక్కించుచున్నాడు. చాణక్యుని జిత్రింపవలసియున్న యెడల పాశ్చాత్యచిత్రలేఖకుడు, మంత్రిపదవియందుండుటకు దగినవాని నొకని జిత్రించును. చిత్రముమాత్ర మచ్చముగా మనుజుని బోలియుండి చూపరుల కానందము గలుగజేయును. అయినను దానియందు, చాణక్యుని కార్యదీక్ష, బుద్ధిబలము, తపశ్శక్తి, కార్పణ్యము, మున్నగుగుణములు బాగుగా మూర్తీభవించి యుండనేరవు.

భారతీయచిత్రము లట్లుగాక భావగర్భితములై యుండును. భావమునే ప్రధానముగా జేసికొని భారతీయ చిత్రకారులు పూర్వమునుండియు చిత్రముల వ్రాసిరి. అజంతాలోని చిత్రములు వ్రాసినవారుకాని, దక్షిణదేశదేవాలయములలోని విగ్రహముల జెక్కిన శిల్పులుగాని, యెదురుగా మనుష్యుల బెట్టుకొని వ్రాయలేదని వారి చిత్రములును, శిల్పములును చెప్పుచున్నవి. భావము నేతీరున బాగుగా జూపింపవలయునో ఆ తీరుననే వారు చూపించిరి. నేడు కూడ భారతదేశమం దనేకులు భావమునే ప్రధానముగా జేసికొని చిత్రముల వ్రాయుచున్నారు. బంగాళాదేశములో నొక క్రొత్త విధమగు చిత్రలేఖనము ప్రారంభమై ప్రబలుచున్నది. అది కేవలము మన దేశమునకు క్రొత్తది కాకున్నను, క్రొత్తసం

గతు లందున జాలవరకు నున్నవి. ఈ బంగాళాదేశచిత్రములందు భావమే ముఖ్యముగా గానవచ్చుచున్నది. కొన్నింటిలో భావముతప్ప మఱియేదియును గానవచ్చుటయే లేదు. పూర్వకాలపు జిత్రకారులు చాల తక్కువ రంగులతో జిత్రముల వ్రాసిరి. ఆజంతాలోని చిత్రములు "అయిదురంగులు నొకరేఖ" (Five colours and a line") తో వ్రాయబడియున్నవి. కాని యీ బంగాళా చిత్రములందు ననేకరంగులకూటమి గాన వచ్చుచున్నది. ఇందునను రేఖకు (line) ప్రాముఖ్య మొసంగబడుచున్నది. కాని యిందు వస్తువుల యాకారముగాని, వస్తుభేదముగాని, వస్తుదూరముగాని, వెలుఁగు నీడలుగాని, బాగుగా జూడబడుటలేదు. బంగాళాదేశచిత్రకారుల యభిప్రాయము భావమునే చూపించుటయై యున్నది. అందువలన తక్కిన లక్షణము లెట్లున్నను, భావము స్పష్టముగా దెలియుచున్నపట్ల నది మానసిక చిత్రముగా వారెన్నుచున్నారు. ఈ యభిప్రాయకారణమున, నీనడుమ కొందరు బంగాళాదేశపు చిత్రకారులు, బొత్తిగా వికారములుగా గానవచ్చు చిత్రములను వ్రాసి, భావగర్భితములని చెప్పుచున్నారు. బుద్ధిమంతులగు చిత్రకారులు, పాశ్చాత్యులలోను, భారతీయులలోను, ప్రపంచమున నేదేశమునందైన నున్నారు. నారేవిధమున వ్రాసినను, సర్వలక్షణసంపూర్ణములై చావులేని చిత్రములనే వ్రాయుచుందురు. వారిని విడచి, తక్కిన సామాన్యచిత్రలేఖకులజూచినపట్టున, పాశ్చాత్యులలో భావహీనములగు చిత్రములును, బంగాళాదేశములో లక్షణహీనములగు చిత్రములును వ్రాయుచున్నారు.

ఆంధ్రదేశమున, బ్రస్తుతమున, నీమంచిచెడ్డల గ్రహించినబుద్ధిమంతులు, నూతనములగు మార్గములలో జొచ్చి చిత్రములవ్రాయుచున్నారు. ఇందు వస్తువుల యాకారములును వస్తుభేదమును, వస్తుదూరమును జూపించుచు, రంగులమైత్రి (Unity in colour treatment) గల చిత్రములను, భావగర్భితములుగా జూచుచున్నాము. ప్రస్తుతమున గానవచ్చు చిత్రములలో నీయుద్దేశములుగల చిత్రములు చాలవరకు నిజచిత్రలేఖనానైపుణితో నొప్పారుచున్నవి. కాని, యిందుగూడ, గొన్నిలోపము లున్నవి. వానింగూర్చి ముందు చర్చింపబడును.

మొత్తముపైన చిత్రలేఖనమున గల విధము లనేకములు. వానిలో దెలుపబడుచున్న భావము లనేకములు. వానిని ప్రపంచమున ననేకదేశములవారు వాడుచున్నరీతు లనేకములు. ఒక్కొక్కదేశములో నొక్కొక్క గుణము, ఒక్కొక్క లోపముఁగూడ గానవచ్చుచున్నది, పూర్వమునకంటె నిప్పుడు, చిత్రలేఖన మభివృద్ధిజెందినది. చిత్రలేఖకునకు ప్రపంచమున గౌరవము హెచ్చగుచున్నది. చిత్రలేఖనముయొక్క ప్రాముఖ్యము జనసామాన్యమునకు బోధయగుచున్నది. భారతదేశచిత్రలేఖనమునకు ప్రపంచమునందంతట గౌరవ మొసంగబడుచున్నది. నిజముగు నుత్తమపదవి భారతదేశచిత్రలేఖనమున కింకను రానున్నది.

ప్రేమతత్త్వము

మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రి గారు

ప్రేమతత్త్వనిరూపణము

(ప్రథమభాగము)

కూర్కి లేచిన వేళకును దల్లిపక్కలోఁ,
గనరానిచో మోముగందనేర్చుఁ;
దల్లి రాఁజూచి పాదంబు లాడించుచుఁ,
జిఱునవ్వుమోముతోఁ జేతులెత్తు;
దల్లిచేతులుచాచి 'దాదా' యనంగఁ బ్రాఁ,
కుచుఁ బోయి యొడిలోనఁ గూరుచుండుఁ;
బనిచేసివచ్చుతల్లిని జూచి పర్వెత్తి,
కదిసినవ్వుచుఁ గాళ్లఁ గౌఁగిలించు;
నెంత మఱపించినను దల్లి యెచటికెపుడు, వెడలునోయంచు నెప్పుడు వెంబడించు;
నెంద తెల్లిమి చేసిన నీసడించు, సర్వమును దల్లియే యంచు సంతసించు.

సీ. తండ్రి దవ్వులఁగని తమకించి పరుగెత్తి, కలకలనవ్వుచుఁ గలియఁబోవు;
నాతఁ డెందులకేని యరుగుచో దైన్యంబు, గదుర నెక్కడికంచుఁ గదిసియడుగు;
తినుబండములు నాకుఁ దెత్తువా యిప్పుడే, వత్తువా యనివెంటఁ బఱచు నడుగుఁ;
దులకించుతొక్కుఁబల్కులు పల్కుచును వేడ్క, వచ్చి నాన్నాయంచుఁ బక్కఁ జేరుఁ;
తండ్రి పొరుగూరికేగిన తఱిని మాటి, మాటికిని 'నాన్న యేఁడి యమ్మా?' యటంచు
నడుగు; నీరీతిఁ దలిదండ్రులందుఁ జిన్న, పిల్లలకుసాజముగనుండు ప్రేమఁ గనమె?

చ. జనకులఁ బిల్లలిట్లు సహజంబుగఁ గూర్మిని జూచునట్లుగాఁ
గనఁబడుచున్న నందులకుఁ గారణ మాత్మ సుఖాభిలాషమే [౧]
యనఁదగి యాత్మరక్షకుల నవ్విధిఁ జూచుట యెల్లవారికిన్
జననముతోడఁ బుట్టినదినాఁగ నిదర్శనమౌను జూడుఁడీ!

చ. కనుఁగొనఁ దల్లిలేనికసుఁగందులు దండ్రిని బ్రాసినట్టి సం
దనులును బెంచువారె తమతల్లులు దండ్రులుగాఁగ వారికిం
జనవయి ప్రేమఁజూపరె? విచారణచేయఁగ సౌఖ్యహేతువౌ
జనమునఁదోఁచునేర్పు సహజన్మగుణంబగు నాత్మరక్తికిన్.

---

(౧) 'ఆత్మనస్తు కామాయ సర్వం ప్రియంభవతి' శ్రుతి

గీ. పసితనంబిట్లు కడచంగ బాలికలకు, బాలురకు నాటలందు నిబ్బరపుఁగూర్మి
గదురు, నప్పుడు వారలాఁ కలియు దప్పి, కేనియును లెక్కచేయక యిల్లు మఱచి.

సీ. త్రొక్కుడు బిళ్ల, దూదుముఁ, బుల్లపిచ్చుకగూళ్లు, కాళ్లా గజ్జె, కుందికాళ్లు,
పచ్చాకు, సరిబేసు, లచ్చనగాయ, లొప్పులకుప్ప, దాఁ గురుమూఁత, లిరుసు,
ఆలంకి, కొక్కొ, వానాలప్ప, గొబ్బిళ్లు, చీఁకటిమొటికిళ్లు, చెమ్మచెక్క,
గుడిగుడిగుంచాలు, గుజ్జెనగూళ్లును, గుజగుజరేకులు, గోటిబిళ్ల,
కోఁతికొమ్మంచి, చెడుగుడి, కుండబంతి, పరుగుపంతము, లుప్పనఁబట్టె లనెడి
యాటలాడుచు నుందు రేపాటనైన, వారివారికిఁ గనినట్లు వారువారు.

క. వారికి సహజము మధురాహారంబుల కోర్కె, మూడ్కి నాటలతమి, యా
కూరిమి హెచ్చెయల్లరి, కారంభంబగును దాని నణఁపక యున్నన్.

చ. మన మతి కోమలంబు చలమానము బుద్ధి, తదింద్రియంబులున్
దినదినవర్ధమానములు తీవ్రము, లాటలకూర్మి హద్దు దాఁ
టినఁ జెడుచేఁత లబ్బుట కడిందియె వారికిఁ? గాన నెట్లు వం
చిన నటువంగు వారి మృదుచిత్తము పెద్దలు వంపగాఁదగున్.

చ. గురుజనశిక్ష గల్గినను గొండెఱచిత్తము మంచిత్రోవకున్
మరలకయున్నచందము జనులుం గులవిద్యల నభ్యసింపఁ బాలురు
తఱితోడిశిక్షఁ జనులుం గులవిద్యలు నభ్యసిపఁ గూ
ర్తురుగద, దానివారితమిఁ దోఁచిన మూఁడవ మార్పునఁదగున్

మ. అది కౌమారము, నిర్విచారదశ, విద్యావృత్తి ధర్మగ్రహ
స్పదకాలంబు, వికస్వరామలమనీషామానసంబున్ భవి
ష్యదవస్థాదృఢమూలబంధమగు ప్రాయంబు, వారేమి నే
ర్చెదరో దేనికిఁగూర్తురో యదియ తచ్చిత్తస్థిరం బయ్యెడిన్.

చ. ఒకనికి విద్యయందు మఱియొక్కనికిం గ్రయవిక్రయంబులం
దొకనికి శిల్పమందు నిఁకనొక్కనికిన్ వ్యవసాయమందు నొ
క్కొకనికి దారులోహవసనోపలమృత్క్రియ లందు వారి వా
రికి మది కెక్కినట్టి కలఁ క్షేమ దగుల్కొను జీవికార్థమై.

చ. అఱువదినాలుగుంగలలయం దెదియో కల యొక్కఁడొక్కడున్
గఱచును బ్రీతి, నాకలకుఁగాని వృథామతి చోరకర్మమే

నెఱుఁగునుగాని యూరకొనఁ, డింత నిజంబు వివక్షచేయ నే
తెఱఁగునైన జీవనగతిం దలపోయనివెఱ్ఱు లుందురే?

శా. ఆకౌమారమునం గుమారకులయభ్యాసంబు లెట్లుండునో
లోకజ్ఞానము వర్తనం బెనయుమేలుం గీడునట్లుండు, నా
లోకింపన్ బుజువర్తనంబునకు నెట్లున్ మేలగుంగానఁ దా
మాకాంక్షింపఁదగుం గుమారులు సదభ్యాసంబులే యాత్మలోన్.

చ. అరయమిఁ జేసి యల్పమతియాత్మసుఖంబున కెల్ల భంగులన్
దొరఁకొనుచుండుఁగాని, సుఖదుఃఖము లెప్పుడు దైవయుక్తిచే
దొరకొనునంచు నాతనికిఁ దోఁపదు, కావున దైవచింత నే
నరుఁడును సాధువర్తనమునన్ సుఖయత్నము చేయఁగాఁ దగున్.

ఉ. కొందఱు చిన్ననాఁడు చెడుకూరిమి పాల్పడి బుద్ధిహీనులై
క్రిందును మీఁదుఁగానక చరించుటచేఁ గడగండ్లమారులై
వందురుచుందు రెందు నెలప్రాయమువచ్చిన వెన్కఁ గాన నే
ర్పందగు జీవనంబున కుపాయము గోర్కె మెయిం గుమారకుల్

గీ. కొంతమందికుమారు లత్యంతభక్తిఁ, దల్లిదండ్రులనుడి జవదాఁటకుండ
నిజకులోచితవిద్యలు నేర్చికొంద్రు, మానసము తత్కలాభ్యాసమ నుముగాఁగ.

గీ. ఎవరిచిత్తంబు లేవృత్తు లిచ్ఛగించి, తత్ఫలప్రాప్తి కెంతయుఁ దత్తఱించు?
సకలమయ్యదిప్రేమ రక్షణముచూవె, కోర్కు లన్నింటికినిబ్రేమ కుదురుగాదె?

సీ. తఱివేచి బీళ్లఁబుంతలఁ ద్రిప్పియయ్యాయి మృగములకదుపుల మేపువారు;
అదనుగన్గొని దున్ని పదనారవెదచల్లి, కలుపుతీయుచుఁ జేలు కాచువారు;
కొనుగోలు నమ్మకంబును గాంచి ధరవార్త లెఱిఁగి బేహారంబు నెఱపువారు;
పనివానితనము మెప్పనుగాంచ బహువిధ శిల్పకర్మంబులు చేయువారు;
నగుచు నయ్యా కుమారకులాత్మవృత్తు లభ్యసించుచుఁ, గోర్కెమైనందు నేర్పు
గదుర గడిదేఱుచుంటకుఁ గారణంబు, భావికాలాత్మ సుఖలాభ పరతగాదె?

సీ. కడుదీనమగు మాధుకరజీవనంబుగావించి వేదములు వల్లించువారు;
పరదేశములకేగి గురుకులావాసకష్టములోర్చి శాస్త్రముల్ చదువువారు;
పూఁటకొక్కకయింటి కూటి కాసించియాసించి కావ్యములు పఠించువారు;
అరుదైన యొజ్జల నాశ్రయించుచు వాద్య నృత్తగీతంబులు నేర్చువారు;
నగుచు నభిలాష మభిరుచి యభిమతంబు, దీరనావిద్యలం దెల్ల నారితేఱు;
వారలెందఱు లేరందుఁ గారణంబు, భావిసుఖకీర్తిధనలాభపరతగాదె?

ఆంధ్రులు

న్యాయమూర్తి శ్రీ వేపా రామేశం గారు

ఆంధ్రవంశపు రాజులకు ఆంధ్రభృత్యులనియు, శాతవాహనులనియుఁ గూడఁ బేరు. మత్స్య, వాయు, బ్రహ్మాండ, విష్ణు, భాగవత పురాణములలో ఈవంశపురాజుల పేళ్లపట్టిక యీయఁబడినది. పురాణమునందలి పట్టిక లన్నిటిలోను మత్స్యపురాణములోనిది శ్రేష్ఠమైనది. కలకత్తా హైకోర్టు న్యాయమూర్తియైన పర్జిటరుగారు పౌరాణికవృత్తాంతములను పరిశీలనాదృష్టితోఁ జదివి, తుదకు పౌరాణిక మూలము లన్నియు ఆదిభవిష్య పురాణము నుండి గైకొనఁబడినవని తేల్చియున్నారు. (Vide, The Purana Text of the dynasties of the Kali age by F. E. Pargiter) పురాణములందు వర్ణింపఁబడిన యీ వంశ మున్నదనుటకు శాసనములును, నాణెములును దాఖలా యిచ్చుచున్నవి. యీవంశము వారి మొదటి శాసనములు నానాఘాటు, నాసిక, కన్హేరీలలో మాత్రమే కాన్పించుచున్నవి. ఇవియన్నియు బొంబాయి రాజధానిలో బొంబాయి పూనాల కుత్తరమునఁ గలవు. ఇందున బట్టియు, ఋగ్వేదములోని యైతరేయ బ్రాహ్మణమునం దాంధ్రులు వింధ్యపర్వతముల కుభయపార్శ్వములనుండు పుండ్ర, శబర, పుళిందులతోఁ బాటు పేర్కొనంబడి యుండుటంబట్టియు చూడఁగా మొదటి ఆంధ్రులు నిజాం రాష్ట్రమందలి యిప్పటి పైఠానుప్రాంతప్రదేశమున నెచ్చటనో పరిపాలించినట్లు ఊహింపవచ్చును. ఈవంశపు రాజులలో నిస్సందేహముగ గౌతమపుత్ర శాతకర్ణియే శ్రేష్ఠుఁడు. అతనిరాజ్యము దక్షిణముగ నొకవేళ కృష్ణాతీరమునకు వ్యాపించియుండవచ్చును. అందు గుంటూరు మండలమందలి సత్తెనపల్లిదగ్గఱి అమరావతి చేరియుండుట మాత్రము నిశ్చయము. గౌతమపుత్రుని తరువాతి రాజులరాజ్య ముత్తరమున తగ్గి, గౌతమపుత్రుఁ డేలిన తెలుఁగు భాగము మిగులుటచేతఁ గావచ్చును. వారి శాసనములు తెలుఁగుదేశమున మాత్రమే కానవచ్చుచున్నవి. ఈ విషయముల ననుసరించి వింధ్యపర్వత ప్రాంతమున మొదట నొక తెగగా నుండిన ఆంధ్రులు ఆటుతరువాత ఇప్పుడు తెలుఁగుదేశ మనఁబడుదానిలో గొంత భాగమునకుఁ దమపేరు పెట్టిరనియు, అటుతరువాత నీ దేశమునకు ఆంధ్రదేశమని, ప్రజలకు ఆంధ్రులని, భాషనుకూడ ఆంధ్రభాషయని పేరువచ్చెననియు నూహింపవచ్చును.

ఈ వంశమునందలి మొదటిరాజుల చరిత్రతో మనకు జోక్యము లేకపోవుటచేత మనకథ గౌతమపుత్ర శాతకర్ణితోఁ బ్రారంభింపవచ్చును. ఆంధ్రరాజులలోఁ జాలమందికి పేరుచివర శాతకర్ణి అనుపదము కలదు.

వారిలో తల్లిపేళ్లనుబట్టి తెలియవచ్చువారు కొందఱు కలరు. ఉదాహరణము గౌతమీపుత్త్రుఁడు; వసిష్ఠీపుత్త్రుఁడు; మాఢవీపుత్త్రుఁడు. శాలివాహన అనునది శాతవాహన పదముయొక్క ప్రాకృతరూపము. అందువలన 'శాలివాహన, అనునది నిజమునకు ఒక రాజుపేరు కాదు. ఒక రాజవంశముపేరు. క్రీ. శ. ౭౮ లో శకము స్థాపించినవాఁడని చెప్పఁబడు శాలివాహనుఁడు ఈ వంశమువారిలో శ్రేష్ఠుఁడై యుండవలెను. రాజ్య విస్తారమునుబట్టి చూచినను, సైనిక విజయములనుబట్టి చూచినను ఈ వంశము వారిలో గౌతమపుత్త్ర శాతకర్ణియే నిస్సంశయముగ శ్రేష్ఠుఁడు. ఈతఁడే యొకవేళ శకస్థాపకుఁడైన శాలివాహనుఁడై యుండవచ్చును. పుదుచ్చేరియందలి జోవ్యో డుబ్రెయల్ దొరగారి మతప్రకారము శకులనఁబడు సిథియనుల నోడించినవాఁడు క్షాత్త్రపవంశజుఁడైన చష్టనుఁడు. ఈతఁడు గౌతమీపుత్త్రుని క్రింద రాజప్రతినిధిగ నుండెను. శకులను జయించినవాఁ డీతఁడే యనియన్నను, రాజుగాక అతినికి సేనాధిపతిగనో, సామంత రాజప్రతినిధిగనో యున్నయాతఁడు శకము స్థాపించినాఁడనుట సంభావ్యముగ లేదు. అదిగాక శాలివాహన శకస్థాపకుఁడు క్షాత్త్రపరాజను ప్రతీతి లేదు. సంగతు లన్నియు నీశకము శాలివాహన వంశమువారి దనిచెప్పుటకే సరిపోవునపుడు ఈ శకస్థాపనమును ఏ యితరవంశపు రాజునకో ఆరోపించుటకుఁ గారణము కనఁబడదు. గౌతమీపుత్త్రుఁడే శాలివాహన శ్రేష్ఠుఁడని, నిశ్చయించుటచేతను, ఆతఁ డతని శాసనముల ననుసరించి ౨౪ సంవత్సరములు పరిపాలించె నని తెలియుటచేతను ఆతఁడు క్రీ. శ. ౭౮ మొదలు ౧౦౨ వఱకు రాజ్యముచేసి యుండవలెను. ఆతనిశాసనములలో రెండు నాసికలో నున్నవి. ఒకటి కార్లిలోఁ గలదు. అసిక, అస్మక, మూలక, సురథ (సౌరాష్ట్ర), కుకుర, అపరాంత, అనూప, విదర్భ, అకర, అవంతి, వింధ్య, అచవట (సాత్పూరా కొండలు), పరిచట, సహ్య (సహ్యాద్రి కొండలు), కణ్హగిరి, మాక, శ్రీతాన (శ్రీశైల), మలయ, మహీంద (మహేంద్ర), శ్వేతగిరి, చకోరములకు ఆతఁడే యధిపుఁడు. ఆతని తల్లిపేరు గౌతమీ బాలశ్రీ. ఆతనిభార్య వాసిష్ఠి. ఆతని కుమారుఁడు వాసిష్ఠీపుత్ర శ్రీపులమాయి.

ఆతని కుమారుని పరిపాలనమునాఁటి శాసనములు అమరావతి, నాసిక, కార్లిలలోఁ గానవచ్చుచున్నవి. వాసిష్ఠీపుత్ర శ్రీపులమాయి క్రీ. శ. ౧౦౨ మొదలు ౧౩౦ వఱకు పరిపాలించెను. గ్రీకుచరిత్రకారుఁడైన టాలెమీ ఈతనిని పేర్కొనియున్నాఁడు. పైఠాణ్ ఆతని రాజధాని యని పేర్కొనఁబడినది (సం ౯-౧౮౨). పరిపాలనా ప్రారంభదశలో పులమాయికి ఆతనిముత్తవ తల్లి బాలశ్రీ బహుశః తోడ్పడియుండవచ్చును. ఈమె శాసనము నాసికలోఁ గలదు. పులమాయి తరువాతిరాజు వసిష్ఠీపుత్ర శివశ్రీ. బహుశః ఈతఁడే క్షాత్త్రపరాజగు రుద్రదమనునిచే నోడింపఁబడినవాఁడై యుండవచ్చును.

రుద్రదమనుఁడు గౌతమపుత్రుని క్రింద రాజప్రతినిధిగనుండిన చస్తనుని మనుమఁడు. గుజరాట్‌లోని జూనాగ్‌గడములోఁ గల క్రీ. శ. ౧౫౦ నాఁటి రుద్రదమనుని యొకశాసనము ననుసరించి యాతఁడు శాతవాహనుల నోడించినట్లును, దగ్గఱబంధుత్వ ముండుటచేత శాతవాహనరాజును జంపక విడిచినట్లును తెలియుచున్నది. కనేహారిలోని యొకానొకశాసనమున వసిష్ఠీపుత్ర శాతకర్ణిరాణి మహాక్షాత్రప రుద్ర...... కూఁతురని తెలుపఁబడినది. ఇందునుబట్టి రుద్రదమనుఁడు ఒకానొకశాతవాహన రాజుమామగారని యూహింపవచ్చును. కాని యీ క్రింది వంశవృక్షము ప్రకారము పులమావి రుద్రదమనుని అల్లుఁడగుట అసాధ్యము,

గౌతమీపుత్రుఁడు..సమకాలికుఁడు..చస్తనుఁడు
(క్రీ. శ. ౭౫-౧౦౨)
పులుమావి(క్రీశ౧౦౨-౧౩౦)జయదమనుఁడు
రుద్రదమనుఁడు
(క్రీ. శ. ౧౩౦-౧౫౦)

కావున శివశ్రీకూడ వాసిష్ఠీపుత్రుఁ డగుటచేత అతఁడైన రుద్రదమనుని యల్లుడై యుండవలెను; లేదా, అతనితరువాత వచ్చిన శివస్కందుఁడుకూడ వసిష్ఠపుత్రుఁ డగునేని అతఁడైనఁ గావలెను. అమరావతిలోని 'శ్రీ శివ మాక శాత' అనురాజుశాసనము బహుశః శివశ్రీదై యుండవచ్చును. శివశ్రీ క్రీ. శ. ౧౩౦ మొదలు ౧౩౭ వఱకు ౭. సం॥ పరిపాలించెను. శివశ్రీ తరువాత వచ్చినవాఁడు శివస్కందశాతకర్ణి. అతఁడు ౧౩౭ మొదలు ౧౪౪ వఱకు నేడేం॥ పాలించెను. ఆతని తరువాతివాఁడు యజ్ఞశ్రీ శాతకర్ణి క్రీ. శ. ౧౪౪ మొదలు ౧౭౩ వఱకు రాజ్యమేలెను. ఈతని శాసనములు నాసికలోను, కన్హేరిలోను కిష్ణాజిల్లాలోని చిన్నా అను గ్రామమునను గానవచ్చుచున్నవి. అటుతరువాత మఱి ముగ్గురురాజులు కలరు. (౧) విజయుఁడు (౨) చండశ్రీ (౩) రెండవ పులమావి. రెండవ పులమావిశాసన మొకటి బళ్లారిజిల్లాలోని మైకదోనిలోఁ గానవచ్చుచున్నది. వింధ్య పర్వతముల కుత్తరమున మహాక్షాత్రపుఁ డగు రుద్రదమనుఁడు లాగుకొనిన ఆంధ్ర రాజ్యమును చివర ఆంధ్రరాజులు తిరిగి సంపాదింపలే దనుట స్పష్టము. పురాణముల ప్రకారము మీ వంశము ౪౩౦ సంవత్సరములు పాలించినపిదప క్రీ. శ. ౧౯౬ వ సంవత్సర ప్రాంతమున ఆఖరై యుండును. ఈ వంశము శ్రీముఖునితో క్రీస్తు పుట్టుటకుఁ బూర్వము ౨౩౪వ ప్రాంతమున ప్రారంభమై యుండవలెను.

అశోకుఁడు తన శాసనములలో నీ వంశమును చేర్కొనియున్నాఁడు. శాలివాహన శకము; తెలుఁగుదేశమునకు, భాషకు, ప్రజలకు వచ్చినపేరు ఇవిమాత్రమే యీ వంశము వారి వని చెప్పుకొనుటకు నేఁటికిని మిగిలియున్నవి. ఆంధ్రుల శాసనములు ప్రాకృత భాషలో, బ్రాహ్మిలిపితో నున్నవి. ఈ లిపిలోనే మహాచక్రవర్తి అశోకుని శాసనములు కలవు. ఆధునిక ద్రావిడలిపి దీనినుండియే వచ్చినది. ఈ వంశమువారు బౌద్ధభిక్షువులకు దానధర్మములు చేసినట్లు కన్పట్టుచుండుటచేత వారు బౌద్ధమత పోషకులని చెప్పవచ్చును. ఆంధ్రవంశమువారి నాణెములను గుఱించి రేప్సన్ దొరగారి భారతీయ నాణెముల పట్టిక (Rapson's Catalogue of Indian Coins) అనుగ్రంథమున వివరముగఁ గలదు.

ఆంధ్రులు లేక ఆంధ్రభృత్యులు లేక శాతవాహనులు
ఆంధ్రదేశము పరిపాలించిన యీవంశపు రాజులపేర్లు

(1)	గౌతమీపుత్ర శ్రీశాతకర్ణి	(పరిపాలనము	క్రీ. శ. ౭౮	మొదలు	౧౦౨	వఱకు)
(2)	వసిష్ఠీపుత్ర శ్రీపులమాయి	...	క్రీ. శ. ౧౦౨	...	౧౩౦	...
(3)	వసిష్ఠీపుత్ర శివశ్రీశాతకర్ణి	...	క్రీ. శ. ౧౩౦	...	౧౩౭	...
(4)	శివస్కంద శాతకర్ణి	...	క్రీ. శ. ౧౩౭	...	౧౪౪	...
(5)	గౌతమీపుత్రయజ్ఞశ్రీశాతకర్ణి	...	క్రీ. శ. ౧౪౪	...	౧౭౩	...
(6)	విజయుఁడు	...	క్రీ. శ. ౧౭౩	...	౨౭౯	...
(7)	చండశ్రీశాతకర్ణి	...	క్రీ. శ. ౧౭౯	...	౧౮౯	...
(8)	పులమాయి (రెండవవాఁడు)	...	క్రీ. శ. ౧౮౯	...	౧౯౬	...

ఇందుకు ప్రమాణములు:—౧. పురాణములు

మత్స్య, విష్ణు, భాగవతపురాణములలో పైని పేర్కొనిన అందఱురాజులనుగుఱించియుఁ జెప్పఁబడినది కాని విష్ణు భాగవతపురాణములలో ఎవరెవ రెన్నేండ్లు పరిపాలించినది చెప్పఁబడియుండలేదు. వాయు పురాణమునందలి పట్టికలో మొదటి పులమాయి, శివశ్రీశాతకర్ణి శివస్కంద శాంతకర్ణి - వీరిపేళ్లు లేవు; బ్రహ్మాండపురాణమున విజయుఁడుతక్క మిగిలిన అందఱు పేర్కొనంబడియున్నారు. పురాణపుపట్టిక లన్నిటిలో మత్స్యపురాణమందలిది ఉత్తమమైనది.

౨. నాణెములు

రేప్సన్ దొరగారు రచియించిన 'భారతీయనాణెముల పట్టిక' అను గ్రంథమున వసిష్ఠీపుత్ర శ్రీపులమాయి నాణెములను గుఱించి ౨౨-౨౩ పుటలలోను, శివశ్రీనాణెములను గుఱించి ౨౯ వ పుటలోను, చండశ్రీనాణెములను గుఱించి ౩౨,౩౩ పుటలోను, గౌతమీపుత్రయజ్ఞ శ్రీశాతకర్ణి నాణెములనుగుఱించి ౩౮,౪౧,౪౫ పుటలలోను వివరముగఁ దెలుపఁబడినది. ౨౪ వ పుటలో శ్రీ...స్వామి అనువాని నాణెములనుగూర్చి తెలుపఁబడినది కాని యీతఁడెవరో వివరముగఁ దెలియవచ్చుటలేదు. కడపలో దొరికిన శాతవాహనులకు సంబంధించిన కొన్ని నాణెములను గుఱించి ౨౫ వ పుటలోఁ దెలుపఁబడినది. కాని వాటిమీఁది పేరు స్పష్టముగఁ దెలియుటలేదు. ఇట్లే ౨౫,౨౬,౨౭,౨౮ వ పుటలలో మఱికొన్ని ఆంధ్ర రాజులనాణెములనుగూర్చి తెలుపఁబడినది. ఈ నాణెము లన్నియుఁ దెలుఁగుమండలములలో దొరకినవే కాని వాటిమీఁది పేళ్లుకూడ స్పష్టముగఁ దెలియకపోవుటచేత అవి యెవరివో చెప్పుటకు సాధ్యముకాదు. ౪౬,౪౮ పుటలలో శ్రీరుద్రశాతకర్ణి వని చెప్పబడు నాణెములను గుఱించి కొంత తెలుపఁబడినది కాని యీతనిపేరు పురాణాదులలోఁ గానరాదు.

సంకేతాక్షరములకు వివరణపట్టిక

ఎ. ఇం.	ఎపిగ్రాఫియా ఇండికా.
పు.	పుట.
సం.	సంపుటము.
పటు.	పటము.
ఆ. స. వె. ఇం.	ఆర్క్యియలాజికల్ సర్వే వెస్టరన్ ఇండియా.
అ. లూ. నెం.	అప్పెండిక్సు లూడర్సు నెంబరు.
ఆ. స. సౌ. ఇం.	ఆర్క్యియలాజికల్ సర్వే సౌత్ ఇండియా.
బొం. గెజ.	బొంబాయి గెజటీర్.
భాం. ట్రాన్స్. ఇంటర్. ఓకాం.	భాండార్కరు ట్రాన్సాక్షన్సు ఇంటర్ నేషనల్ ఓరియంటలు కాంగ్రెస్.
ఎ. హి. డ.	ఎర్లీ హిస్టరీ డక్కను.
ఇం. ఏం.	ఇండియను ఏంటిక్వరీ.
జ. బొం. రా. ఏ. సొ.	జర్నల్ బొంబాయి రాయల్ ఏషియాటిక్ సొసయిటీ.
ఎ. రి.	ఎపిగ్రాఫి రిపోర్టు.

3. ఆంధ్రదేశమును బరిపాలించిన ఆంధ్రవంశపురాజుల శాసనములు

	రాజు పేరు	శాసనము ఉన్నస్థలము	పరిపాలన సంవత్సరము	వివరములు	శాసనవిషయములే గ్రంథములందు ప్రకటితమైనది.	విశేషాంశములు
1	గౌతమీపుత్ర శ్రీశాతకర్ణి	నాసిక	18	రెండవపక్షము, వర్ష ఋతువు, ౧వదినము	ఎ.ఇ.సం౮. పు.౭౧పటు: ౭:౪; ఆ.స.వె.ఇం.సం౪. పు౧౦౪. పటు౫౩:౧౩; ఎ. ఇం. సం౧౦. అ. టూ. నెం౧౧౨౫రు.	
		కార్లి	18	వర్ష ఋతువు, ౪వ పక్షము, ౧వదినము	ఎ.ఇం.సం౭. పు౬౪ప౨:౧౯; ఆ.స.వె.ఇం.సం౪. పు౧౧౨ పటు ౫౪:౨౦; ఎ.ఇం.సం౧౦.అ.లూ.నెం ౧౧౦౫ రు.	
		నాసిక	24	గ్రీష్మఋతువు, ౨వ పక్షము ౧౦వదినము	ఎ.ఇం.సం.౮. పు౭౩పటు౨:౫;	
			24	వర్ష ఋతువు, ౪వ పక్షము, ౫వదినము	ఆ.స.వె.సం.౪. పు ౧౦౫,పటు ౫౩:౧౪; ఎ.ఇం.సం౧౦.అ.లూ. నెం౧౧౨౬రు.	

	రాజు పేరు	శాసనము ఉన్నస్థలము	పరిపాలన సంవత్సరము	వివరములు	శాసనవిషయములే గ్రంథము లందు ప్రకటితమైనది.	విశేషాంశములు
2	వసిష్ఠీపుత్ర శ్రీపులమాయి (i)	అమరావతి	—		ఆ.స.సౌ.ఇం.సం౧.పు౧౦౦, పట౫౬:౧; ఎ.ఇం.సం౧౦.అ.లూ. నెం౧౨౪౮రు.	
		డిటో	2	హేమంతఋతువు ౪వపక్షము, ౬ లేక ౭వ దినము	ఎ.ఇ.సం౭ పు౬౪పట౬:౨౫. ఆ.స.వె.ఇం.సం౪. పు౧౦౬, పట౫౪, పు౧౫. ఎం.ఇం.సం౧౦.అ.లూ. నెం౧౧౪౬రు.	
		నాసిక	6	గ్రీష్మఋతువు, ౫వ పక్షము	ఎ.ఇం.సం౭. పు౫౯, ప౩:౧; ఆ.స.వె.ఇ.సం౪. పు౧౦౬, పట౫౪, పు౧౬; బొం.గెజ.సం౧౬. పు౫౪౪; ఎ.ఇం.సం౧౦అలూ. నెం౧౧౨౬	
		కార్లె	7	గ్రీష్మఋతువు, ౫వ పక్షము, ౧వ దినము	ఎ.ఇం.సం౬ పు౬౧పట౨:౧౪; ఆ.సవె.ఇం.సం ౪ పు ౧౦౬, పట౫౪:౧౬. ఎ. ఇం. సం౧౦.అ.లూ. నెం౧౧౦౦రు	
		నాసిక	19	గ్రీష్మఋతువు, ౨వ పక్షము, ౧౩ దినము	ఎ.ఇం.సం౭, పు౬౦, ప౧:౨ ఆ.స.వె.ఇం.సం౪. పు౧౦౭, పట౫౨:౧౭ [౧౭౬౪ పు౩౦౬ భా.ట్రాన్స్.ఇంటర్.ఓ. కాం. ఎ.హి.డ. పు ౩౧౬ బొం.గెజ.సం౧౬. పుట౫౫౩; ఎ.ఇం.సం౧౦.అ.లూ. నెం౧౧౨౩రు.	
		డిటో	22	గ్రీష్మఋతువు,—పక్షము, ౯వదినము	ఎ.ఇం.సం.౭, పు ౬౫, ప౨:౩. ఆ.స.వె.ఇం.సం౪. పు ౧౧౦, పట౫౨:౧౯. భాం.ట్రాన్స్.ఇంటర్.ఓ.కాం ౧౭౬౪. పు ౩౧౪ ఎ.ఇం.సం.౬౦.అ.లూ. నెం౧౧౨౪రు.	
		కార్లె	24	హేమంతఋతువు, ౩వ పక్షము, ౨వ దినము	ఎ. ఇం. సం౬. పుట౬౧.ప౩:౨; ఆ. స. వె. ఇం. సం౪. పు ౧౧౩, పట౫౪:౨౧; ఎ.ఇం.సం౧౦.అ.లూ. నెం౧౧౦౬రు.	౨౦వసం॥ రము కూడనీశాసనము నందు ఉదాహరింపఁబడినది.

	రాజుపేరు	శాసనము ఉన్నస్థలము	పరిపాలన సంవత్సరము	వివరములు	శాసనవిషయములే గ్రంథములందు ప్రకటితమైనది.	విశేషాంశములు
3	శివ శ్రీశాతకర్ణి.	కన్హేరి			ఆ.స.వె.ఇం.సం౫-పు ౮వ, పటు౫౧:౧౧; ఇం.ఏం.సం౧౨,పు౨౮౩; ఎ.ఇం.సం౧౦.అ.లూ. నెం౯౯౪రు.	ఇది వసిష్ఠపుత్ర శివశ్రీశాతకర్ణి రాణిది.
		అమరావతి			ఆ.స.సా.ఇం. సం.౧. పు. ౬౧ పటు౫౬:౨; ఎ.ఇం.సం౧౦.అ.లూ. నెం౧౨౮౯రు.	
5	యజ్ఞ శ్రీశాతకర్ణి	కన్హేరి		గ్రీష్మఋతువు, ౫వ పక్షము	ఆ.స.వె.ఇం. సం౫. పు.౮౫, పటు౫౧:౪; జ.బొం.రా.ఏ.సొ.సం౬ ప.౪; ఎ.ఇం.సం.౧౦.అ.లూ. నెం౯౭౮రు.	
		నాసిక	7	హేమంతఋతువు, ౩వ పక్షము౧దినము	ఎ.ఇం.సం౮. పు౯౪,ప౧:౨౪ ఆ.స.వె.ఇం.సం౪. పు ౧౧౪, పటు౫౫:౨౨ ఎ.ఇం.సం౧౦.అ.లూ. నెం౧౧౪౬రు.	
		కన్హేరి	16	మొదటిపక్షము, పంచమదివసము	ఆ.స.వె.ఇం.సం౫,పు.౮౯, పటు౫౧:౧౪; జ.బొ.రా.ఏ.సొ.సం౬ ప౪౪; ఎ.ఇ.స౧౦.అ.లూ.నెం౧౦౨౪	
		చిన్న (కృష్ణాజిల్లా)	27	హేమంతఋతువు, ౪వ పక్షము, ౫వ దినము	ఎ.ఇం.సం౧.పు.౯౬; ఎ.ఇం.సం౧౦.అ.లూ. నెం.౧౩౪౦రు.	
7	చండశ్రీ	కొడగోలు (పిఠాపురము దగ్గఱది)			ఎ.ఇం.సం౧౦.అ.లూ. నెం౧౩౪౧రు.	
8	రెండవ పులమాయి	మైకదోని (బళ్లారిజిల్లా)			ఎ.రి. సం॥రము ౧౯౧౫-౧౬.	

ప్రణయకోపము

అడివి బాపిరాజు గారు, బి. ఏ.,

ఏమి చేసేదండి బాబు,
నేనేమీ చేసేదండి బాబు!
నా మాటామంతీ లేక - మత్తోరింటీకెళ్తే - ఏ॥

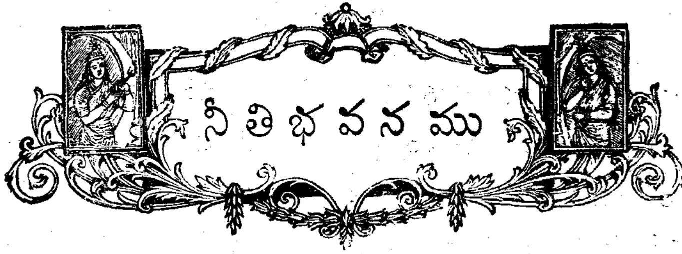
ఎట్లాగన్నేరంటి
ఏపూ మొగ్గా పెదిమె
ఇట్టే విరిచేసేసింది సామి;
ఒట్టూ పెట్టూకుంటూనంది - దాని
చుట్టూ గిరిసేగేసుకొంది - నేను
తిట్టూకొన్నానన్నివింది - బాబు
నా చుట్టాలల్లో నాకు - చూపూ తప్పించేస్తే - ఏ॥

ఎల్లా ప్రేమించానో
ఎల్లా లాలించానో
చల్లా వెలుగూ చంద్రుడెరుగు;
పోలముకల్లా వెళ్ళి వచ్చినంత
పక్క - పిల్లా లందీ యివ్వకొంత
వేడి - నీళ్ళూ తానామాడిరొంత
పెరుగూ అన్నం మెక్కి - పిట్టల్లాగా వుంటే - ఏ॥

జామాతో టాకన్న
సంగా పోలమూ కన్న
వరగోలు పెదగిత్తకన్న,
ఎంతపొంగూతు నే ప్రేమలిస్తి;
సంతరంగూ చీరాలెన్నో దెస్తి;
రెండు - బంగారపూ మురుగులేస్తి;
పైన - బుంగా బుంగ్రా పూలబోస్తి;
పళ్ళకొంగూ కట్టి గ్రుంకులాడ్తి;
నా సంగాతం తా ఎరిగి - సాగే పుట్టింటీకి - ఏ॥

గంటా నిముసమైన
కాస్త ఘడియలైన
నన్నొదిలి తానుండ లేదు;
కాపి - డడితే కూడా బిందె తెచ్చె;
పోలముకదలా కూడూ పట్టుకొచ్చె;
ఊరు - వదలా గుండె రొమ్మునాన్చె;
దాని పలుకూ కులుకూ తీపి
వన్నె వెలుగూకనక - ఎన్నినాళ్లుంటాను - ఏ॥

నే నేమీ చేసేదండి బాబు
నే నేమీ చేసేదండి సామి
నా మాటామంతీ లేక - మత్తోరింటీకెళ్తే - ఏమి ॥

నీతిభవనము

కొత్తపల్లి సూర్యారావు గారు

(తృతీయభూమిక)

శ్రీ మించు మించు మించుల
తో మురిపము మూపు జడల దూముడిగల
సామజముఖు దయనలువది [యా
నేమపు నీతులును వచ్చి నిల్చును మదిలోన్.

గీ. ఎన్నఁడును బల్కరింపక యున్నవారి
కైన సజ్జనులొసఁగుదు రరిగి ధనము
చేయి కొనిపోయి పెట్టు రుచిగల భోజ్య
వస్తువుల నాలుక కదేమి పలుకరించె? ౨

చ. అకలుషమానసు ల్పలుకు
నట్టి కటూక్తుల మేలు చేకురున్
సకలుషమానసుల్పలుకు
చల్లని పల్కులు మేలు చేయు లే;
వకుటిలవృత్తి శౌక్యముని
యంజక ఉప్పినట్లో శూలికిన్
శుకతురగుండు వైచినవి
శుద్ధసుమంబులో ప్రీతి చూడుమా! 3

గీ. ఒకరియొద్దనున్న యొకవస్తు వదివారు
తమకు నీయరేని దగినవాని
నొక్క మధ్యవర్తి నుంచికొందురు గోవు
పాలు దూడఁ బెట్టి పడసినట్లు. ౪

గీ. ఒరుల కుపకరింపక యుండ నున్న లోభి
విత్తమును దాత గొని యిచ్చు పేదవారి
కబ్ధిలో నున్న యుప్పనీ రంబుదంబు
గ్రోలి పానార్హమగువాన గురియునట్లు. ౫

గీ. గాఢమగు చెల్మి చెడి వెన్కఁ గదిసెనేని
దొంటిరీతి సుభావంబు లుంట కల్ల
యొలువఁబడియూక బియ్యమునుండి తొలఁగి
కలసినపుడుండునే యట మొలుచుశక్తి? ౬

గీ. అతిదృఢప్రేమగలయట్టి సతియుఁ బతియు
నెప్పుడును నొక్క ధర్మమే యెంచుచుంద్రు
తామరలఁ బోలు వికచనేత్రములు రెండు
నొక్క వస్తువునే చూచుచుండునట్లు. ౭

క. కడ లేని యెల్ల విద్యలఁ
బడసితిమని గర్జ లేల పండితులారా!
దడబడలు సేయు జడధియుఁ
బడదే మునిచేత నందె వార్చెడు వేళన్? ౮

గీ. మనసును వశంబుగానీక మట్టుమీఱు
కోపమును లోనలోననే కుదురఁబెట్టు
వఱదపొడిచిన నొడ్లలోపలనె నిల్పు
కొందురో పోఁతగట్టులు గట్టివైతొ? ౯

క. బలము గలవారిఁ జేరిన
బలహీనులుఁ బగఱఁ గాంచి భయపడ రెం
మలయల్లుజడలఁ గలయహి [దుర్
పులుఁగులతేనిఁ గని భయముఁ బొందునె
[చెపుఁడా! ౧౦

గీ. తమకొఱంతలను దీర్చికోఁ దలఁప రొరుల
కొఱంతలను దీర్పఁ బెద్దలు గోరుచుంద్రు
చంద్రుఁడందంగి యిల నిరుల్ చెదరఁగొట్టఁ
జూచుఁ దనలోనికందు నెంచుకొనఁబోఁడు.

గీ. ఐదుదుష్టేంద్రియము లేచి యజ్ఞ నంటి
త్రిప్పుచుండును బండితు లేఁపలేవు
చోరుగుతుక్కను సుడిగాల్లు చుట్టిత్రిప్పఁ
గాని ఱాతికంబంబును గదపఁగలవె? ౧౨

గీ. కష్టపడుచు నవద్వారకాయమందుఁ
బ్రాణములు పోకనిలుచుట బ్రమంబు; చిల్లి
కుండలోఁ బోసినజలంబు లుండుట బ్ర
మగునొ కాజిపోవుటయ బ్రమగునొ చెపుడ?

గీ. హానివృద్ధులుగల యర్థ మరసి పెద్ద
లర్థులకు ననుగుణముగ నదన నొసఁగు
దురు; బహుళశుక్లపక్షచంద్రునికిరణము
లవని కుపకార మొనరించు నట్లుగాను ౧౪

గీ. తఱుఁగనిధనంబుతోడ నుద్భవము నొంది
నారమని ధనులార! చెందకుఁడు గర్వ;
మంత బంగారుకొండ హేమాద్రి యొకని
యెడను చేతనుబడివంగ నెఱుకలదె? ౧౫

గీ. జగముపైఁ బ్రీతిలేని యోజనున కెంత
ధనము భూములు నున్న వృథాతలంప
మూఁగవానికి సద్గ్రంథములును గన్ను
గ్రుడ్డివానికి దీపంబుఁ గొఱయె కాదె. ౧౬

గీ. తమ్ముఁ దమతాతతండ్రులఁ దలఁచి ఘనులు
హీనులను జేరి ధనమిచ్చి వృద్ధిపఱుతు
రాత్మగాంభీర్య మరయక యంబురాశి
యుప్పళంబునకుం బాఱి యుపకరించు. ౧౭

గీ. అర్థులకు దానమిచ్చి మా యయ్య వేద
పడియెనని పుత్త్రుఁడిచ్చుటయుడుగఁబోఁడు
పండ్లగెల లోకమునకిచ్చి పడినయరఁటి
దుంపపిలకలు పెఱిఁగి ఫలింపకున్నె? ౧౮

గీ. శాంతవాక్యంబులకుఁ గడు జగము తుష్టి
నందుఁ గఠినోక్తులకుఁ దుష్టినంద దెపుడుఁ
జంద్రకిరణంబు వెడలిన జలధి యుబ్బు
సూర్యకిరణంబునకు నుబ్బ సూపునెక్కొ

గీ. సజ్జనులు రాఁగఁ బెద్దలు సమ్ముఖులగు
దురు విముఖులగుదురు రాఁగ దుష్టజనులు
తీయమామిడి పవ్యోర దిరుఁ జిగురు
వెట్టు వడగాడ్పునకు బుల్ల విఱుగు ముదురు.

గీ. ఒరులకష్టములను గాంచి యుర్విఁ బెద్ద
లాత్మకష్టములట్టులె యడలువారు
తక్కనవయవములకు బాధజనియింపఁ
గన్ను గనుఁగొని దుఃఖించుఁ గాదె జగతి

గీ. లక్షణమెఱుంగనట్టి యల్పజ్ఞుచదువు
గడబిడలు లక్షణజ్ఞుని గనెడువఱకె
కలజగంబెల్ల ముంచెడు గంగయలవు
శంకరునిజడఁ గాంచిన సరుదుకొనదె. ౨౨

గీ. గుణముగలవారిఁ బండితుల్ గోరుచుంద్రు
కులముఁ బాటింపఁబోవరా గుణుల యెడలఁ
బాముతలఁబుట్టుమణి కాసపడినయట్లు
పాల్కడలివిసమున కాస పడరు గాదె. ౨౩

గీ. ఎంతవైరాగ్యచిత్తుండు నెంతతపసి
గాని సంతతకామినీగణపరిచితుఁ
డైన దిటవు చెడుం జీము లనవరతముఁ
బ్రాఁక నఱుగదె కఠినంపు రాయిగూడ. ౨౪

గీ. గుణులగుణములఁగనియును గొదవలెంచు
వారిగుణ మదియేమన వచ్చుఁ దేంట్లు
మధురముగఁ బొడుపూగుత్తి మాని వేఁప
కాయనేగద వెదకును గాకి వనిని. ౨౫

గీ. పండితులు మూఢు సేవింపవత్తురేని
వారిగౌరవ మదితక్కువ యగునెందు
నెంతబరువైనవస్తువు లేని వచ్చి
పడవయెక్కినఁ దేలికపడవటయ్య! ౨౬

గీ. అల్పరూపంబుతోఁ దోఁచు నధికు దేహ
పరిమితినిబట్టి విద్య నేర్పులుపలేము
కిరణస్ఫూర్తికంటిపాప కెక్కినదియెంతొ
యంతయేగానిమింటలే దనఁగఁదగునె? ౨౭

గీ. కోవిదులు ప్రత్యుపకృతిని గోరకుండఁ
జేతనైనంత శ్రమపడి చేయుదు రుప
కృతిని దంతములే యుపకృతిని గోరి
నమలి రుచ్య పదార్థము ల్నాల్కకిడును?

గీ. అరఁటి పండక పచ్చికాయయును బనికి
వచ్చు ముసిఁడి ఫలించినఁ బనికిరాదు
కోపగించియుండియు ఘను లొక్కరువారి
కిడుదు రిడుదు రెయల్పులు హృష్టులయ్యు?

గీ. పరమపురుషునితోఁగూడు భవ్యమతియు
దేహకష్టము లెక్కకుఁ దేఁడు మదిని
నిందుబింబంబులోనుండుమృగము భూమి
పైనిగల పెద్దపులిఁజూచి భయపడునెకో.

గీ. క్రూరుఁడై కాలుఁ డసుబులు గొనఁగరాక
మునుపె దానధర్మంబులు చనును జేయ
నేఱురాకుండఁ గఱగట్టు లేర్పరింప
కొత్తుకొనివచ్చినపు డేమి యొనరి చెదరు?

గీ. సజ్జనులు తమయాపద సరకుసేయ
కితరులకు సాయ మొనరింప నెంచుచుంద్రు
కట్టఁగొని తలపైఁ గొట్టఁ గాఁ దలంప
హస్త మడ్డుపడుం దన యలతఁ గనదు.

చ. చదివి సమస్తశాస్త్రములు
సారమెఱుంగఁగలేక యెవ్వఁడే
మొదలిడు ధర్మకార్యములు
ముఖ్యఫలం బొనగూర్ప నెన్నఁడున్
ముదిరిన చేవబల్లదళ
ము న్మురిపంబునునైన తల్పుగాఁ
గుదిరిన నేమి జేనెఁ డొక
గొండ్లెము లేక యదేమి చేసెడున్.

గీ. అల్పునకుఁ గిన్కరాకుండ నడఁగునట్లు
వలయుఁ బొగడ నధికునకు వలదుగాదె!
చుట్టుదిరుగఁ జెఱువునకుఁ గట్టవలయు
వలయునే మహాంబునిధికిఁ దెలియు మయ్య!

గీ. యోగ్యునకు నిందపై భయముండుఁగాని
యుండునే యయోగ్యునకు నాయుదుటు చె
జ్యోతిగలకన్నుచీఁకటి స్రుక్కు, లొట్టఁ(బుఁడ
కన్ను స్రుక్కునె ప్రళయాంధ కారమునను?

గీ. విద్యగలవాని మెత్తురు పెద్ద లెప్పు
డితరులకు వారితోఁ బని యేమిలేదు
అరఁటిపండునకును క్షీర మాసపడును
పుల్లకల్లెలపడు, నాస పొల్చికొనుఁడు. ౩౬

గీ. పాత్రునకు దాన మిత్తు రపాత్రునకును
లేదని వచింత్రు యోగ్యు లెల్లి దఘుచేసి
సస్యమున కెత్తెదరొయంత్ర జలము వనము
లోని మ్రొడుల కెత్తెదరో నెరయఁగ. ౩౭

గీ. ఘనుల మ్రోలను దనుగొప్పఁ గానఁబఱుచు
కొనెడు మూఢులయున్నతి కొంచెపడును
వింధ్యమంతటి కొండయు వీఁకదక్కి
చదికిలం బడదే యగస్త్యముని మ్రోల?

గీ. మంచివారలతో మైత్రి మాటిమాటి
కెచ్చుఁగను జెడ్డవారితో నెచ్చఁబోదు
కాయముదిరినఁ గోయఁ బక్వమయి భోజ్య
మగును లేఁబిందె గోసిన నగు నెపండు?

గీ. పూవు వికసించినన్నాఁడె తావియుండు
మఱుదినంబున నుండియు మ్రగ్గిచెడును
అజ్ఞతోఁ జెల్మిచేసిన యపుడె సుఖము
పిదప నెల్లప్పు దుఃఖమే పెంచు నిజము.

గీ. హేమమయరత్నభూషల నెల్ల దాల్చు
రాజు లవి లేనికవులతో రారు తులకు
వివిధభూషణములు దాల్చు నవయవంబు
లవ్వి తాల్పని కన్నుతో నగునె యీడు?

గద్యము

ఇది సుప్రసిద్ధ శివప్రకాశస్వాములు రచియించిన నన్నెఱి యను ద్రావిడనీతిపుస్తకమునకుఁ గొత్తపల్లి సూర్యారావు కావించిన యాంధ్రపరివర్తనము.

నీతిభవనము

ఉపోద్ఘాతము

అవ్వయారు:— పాండ్యులపరిపాలనములోని మధురలోఁ గడపటిసంఘ మున్నకాలమున నుండిన పండితురాలు. ఆమె తండ్రి భగవన్ తల్లి, ఆది. ఈదంపతులు తామే గ్రామము లోనుండఁగా నే బిడ్డపుట్టునో యాబిడ్డ నాగ్రామములో విడిచిపెట్టవలయునని శపథము చేసికొనిరి. చోళదేశములో ఉరయూరను గ్రామమున ధర్మశాలలో నుండఁగా నీ యవ్వ పుట్టినది. ఈమెయే వారికి మొదటిసంతానము. తర్వాత మఱియేడ్గురు పుత్త్రులుపుట్టిరి. వీరిలో తిరువళ్లువనాయనారను నతఁడు విద్వాంసుఁడు. తమ యేర్పాటుచొప్పున నురయూరులోఁ బుట్టిన బిడ్డను విడిచిపెట్టుటకుఁ దల్లికి మనస్సొప్పక విచారించునపు డామె తనతల్లితో నిట్లనియె.

మ. మనసారం దలపోసి నా నొసటన
మ్మా! యేమిగా వ్రాసెనో?
తనహస్తంబులతీట దీర్చికొన నా
దైవంబు తాఁ జచ్చెనే?
యనుమానింపకు నన్ను పీడ నిసుమం
తైన స్వేచ్ఛారంబులే
దనుకొన్నట్టులు మీరు పొందు సుఖదుః
ఖాదుల్ పరుద్రెత్తురే?

అని చెప్పినఁ దల్లి సమాధానమున నక్కడ విడిచిపోయెనట. పిమ్మట నామెద్ద నొక హీనకులుఁ డెత్తిపెంచెను. కాలక్రమమున నవ్వ యతిసూక్ష్మముగఁ జదువునేర్చి యప్పుడున్న చదువరికొన్న స్త్రీలలో మిన్నయై యుండెను. అఱవముకోఁ గవిత్వము నేర్చెను. ఈమె యనేక గ్రంథములను రచించెను వినాయ

కర్ అఘవల్, ఆత్తిచూడి, కొంౘైవేందన్, మూదురై, నల్వళి, జ్ఞానకురళ్, వాక్కుండాం, మొదలైనవి. పై గ్రంథములలో, ఆత్తిచూడి, కొంౘైవేందన్, రెండును సూత్రప్రాయముగానుండు నీతులగుటచే ననేకులనేక భాషలలోనికి వ్రాసికొనిరంట. తెనుఁగులో, అవ్వగారి మస్వపునీతు లివియే.

అవ్వగారి తమ్ముఁడు తిరువళ్లువనాయనార్ తిరుక్కురళ్ అను గ్రంథమును, ధర్మార్థకామములమీఁద ౧౩౩౦ పాటలు (అర్థవృత్తములుగ) రచించి యక్కగారికిఁ జూపించెను. తమ్మునికంటె బుద్ధి సూక్ష్మతగల యవ్వగారు చదివి నాల్గవదియగు మోక్షపురుషార్థమును గూర్చి యొక్క పద్యములో నిట్లు చెప్పెను.

గీ. అర్థులకొసంగునదె ధర్మ, మార్జవమున
గడన చేసిన దేయర్థ, ముడుగకేక
మతిని, దంపతు లుంటె కామంబు నిట్టి
మూఁటివిడిపరునిగనుట మోక్షమగును.

తిరుక్కురళ్ - తెనుఁగులో నర్థకందములలోఁ గలవు. ఈమెకాలములో, పుగళేంది, ఒట్టకూత్తర్, కంబర్ మొదలగు పండితులుండిరంట. ఈమె యితరులను గృహస్థాశ్రమమున నుండుమని బోధించుచుఁ దానుమాత్రము యావజ్జీవము కన్యగానే యుండెననియు, నిన్నూటనలువదియేండ్లు జీవించెననియుఁ జెప్పుదురు.

ఈయవ్వ విఘ్నేశ్వరభక్తురాలు. నిత్యము దీక్షఁబూని శాంతమతితో విఘ్నేశ్వరుని బూజించుచుండునది. ఒకనాఁడు తొందరపడుచుఁ బూజ శీఘ్రముగా ముగింపఁబోయిన నది విఘ్నేశ్వరుఁ డెఱిఁగి యేల నీవిట్లు తొందరపడుచున్నదానవని యడిగెనఁట. "దేవా! సుందరమూర్తినాయనారు, చేరమాన్ పెరుమాళ్ నాయనారును గైలాసమునకుఁబోవుచు నన్ను శీఘ్రముగా రమ్మని"రని పల్కెనఁట. నీకేమియుఁ దొందరవలదు, యథాప్రకారము పూజసేయుమని చెప్పి పూజ ముగిసిన పిమ్మట నామెను దనతొండముతో మీఁది కెత్తి కైలాసములో మెల్లఁగా విడిచెనఁట. తర్వాత ముందుగా బైలుదేరిన సుందరమూర్తినాయనారు మొదలైనవారు వచ్చి యాశ్చర్యపడి నీవు మాకంటె వేయిరెట్లు వెనుక బైలుదేఱి మాకంటె ముందెట్లు వచ్చితివని యడిగిరఁట. అపుడు

గీ. ఏనుగును దేరు గుఱ్ఱము నెక్కి మీరు
వడిగవచ్చితి రే విఘ్నపతికటాక్ష
మునను మెల్లఁగఁ జేరితి వినరె సామ్య
మవ్వయును గుఱ్ఱమును నేక మయ్యె ననుట.

అని యామె వారితోఁ బల్కెనఁట. ఈమె మహిమ లెన్నియో చెప్పెదరు.

(౨) శివప్రకాశస్వాములు:— మున్నూఱు సంవత్సరములనాఁడు కాంచీపురములో కుమారస్వామిదేశికులని యుండిరి. వీరు తొండమండలము వెళ్లాలవారికి దీక్షాగురువు. వీరికి ముగ్గురు తనయులు. పెద్దవాఁడు మన శివప్రకాశస్వామి, రెండవవాఁడు కరుణైప్రకాశస్వామి, మూఁడవవాఁడు వేలప్పస్వామి. వీరి బాల్యమునందే తండ్రిగారు శివలింగైక్యమును బొందిరి. కాఁబట్టి తమకుఁ

జదువు చెప్పువారు లేక తమ్ములతోఁగూడి శివప్రకాశస్వామి, తిరుచునాపల్లి జిల్లా పెరంబలూరు తాలూకాలోని వాలికండపురము సమీపమున నున్న తురైమంగళమను గ్రామమునకుఁ బోయి యొకతోఁటలో శివపూజ చేసికొనుచుండఁగా నాగ్రామాధిపతి యణ్ణామలై రెడ్డివారి కక్కడ నొక మఠముగట్టించి యందుండఁ బ్రార్థించిరి. మంచిదని రెండేండ్లుండి, తామిల్లు విడిచి వచ్చినది చదువుకొనుటకుఁగదా యిక్కడ నుండ నేలయని రెడ్డిగారు మున్నూఱు వరాలిచ్చినఁ బుచ్చుకొని తిరునల్వేలి జిల్లాలోఁ దామ్రపర్ణీ తీరమున, చిందుపూదురై యను ధర్మపురాధీనమం దున్న వెల్లియంబళవాణస్వామి యొద్దకుఁజని మాకు వ్యాకరణశాస్త్రము నేర్పుమని కోరిరి. వీరికి సాహిత్య మెంతవఱకున్నది? శాస్త్రము చదువుటకు శక్తియున్నదా? యని తెలిసికొనుట కా గురువుగారు "ఆద్యంతముల యందు, 'కు' అను నక్షరము వచ్చునట్లు, నడుమ "ఊరుడైయాన్" అను పదము వచ్చునట్లు పద్యములను రచింపుఁడని యాజ్ఞాపించి వారి సామర్థ్యముం దెలిసికొని సంతోషపడి ముగ్గురకుఁ బంచలక్షణములతోఁగూడిన వ్యాకరణశాస్త్రమును గఱపించిరి. రెడ్డిగా రిచ్చిన మున్నూఱు వరాలు గురుదక్షిణగా సమర్పింపఁబోయిన శిష్యులతో గురువుగారు, నాకు మీరు గురుదక్షిణ యీయఁదలఁచితి రేని, తిరుచ్చెందూరులో నొక గురు తిరస్కారి యున్నాఁడు; వాని నోడించి రండు; ఓడించి వచ్చుటయే నాకు గురుదక్షిణ యిచ్చినంత ఫలము మీ కొసంగును పొండనిరి. తోడనే వారు మువ్వురు గురుతిరస్కారి కడకేగి, గుడిలోఁ గూర్చున్న వానిం జూచి, నీతో వాదింప వచ్చినారము; నీవు పండితుఁడవైనచో, నాద్యంతయమకముగల ముప్పది పద్యములు నిరోష్ఠ్యముగఁ జెప్పుమని, చెప్ప లేక నోరు తెఱచిన వాని యొద్ద నా రీతి పద్యములు తాము చెప్పి, వాని లోపఱుచుకొని గురుపాదముల యొద్దికిఁ దెచ్చిపెట్టి గురువు వలన దీవనలం బొంది తమ మఠములోనికి వచ్చి యనేకులకు వేదాంతము బోధించి సలక్షణ గ్రంథములను రచించిరి. శివప్రకాశస్వామి ప్రభులింగలీల, తిరుకూవపురాణము, సిద్ధాంత శిఖామణి, వేదాంత చూడామణి, తర్కపరిభాష, శోణశైలమాల, వేంగై అలంకారము, నన్నెఱి, భిక్షాటననవమణిమాల మొదలగు నిరువదినాలుగు గ్రంథములు రచించిరి. పెద్దతమ్ముఁడు కాళహస్తీశ్వరపురాణమును రచింప మొదలిడి ముగింపకయే మృతినొందెను. దానిని శివప్రకాశస్వామి కొంత పూరించుచు లింగైక్యము నొందిరి. వీరితమ్ముఁడు దానిని పూర్తిచేసి పేరూరు పురాణాదు లనేకములు స్వాయముగ రచించెను.

శివప్రకాశస్వామి, పిళ్లైతమిళ్, మొదలైన ప్రబంధములను శివజ్ఞానపాలయ స్వామి మీఁద రచించి పండితపరిష్కృతము చేయించెను. అణ్ణామలై రెడ్డిగారు పెండ్లి చేసికొమ్మనినను దిరస్కరించి కపటికాల మంతయు వేదాంతమార్గమునఁ గడపి ముప్పది రెండేండ్ల వయసున నల్లత్తూరులో శివైక్యముం జెందిరి.

(3) నేనఱవము నేర్చికొనుచు మన తెనుఁగులో సుమతిశతకమువలెఁ బ్రచారములోనున్న యీ మూఁడు పుస్తకము నుజదివితిని. ఇందుఁ గొన్ని సంస్కృతసహాయమున నాకుఁ బూర్వపరిచితములవలెఁ గనఁబడినవిగాని పెక్కులు క్రొత్తగాఁ దోఁచినవి. నే నెఱుంగనంతనే పండితలోకమునకుఁ దెలియక పోయియుండవు. సరళమని, కఠినమని యెన్నక నేర్చినట్లు మూలము ననుసరించి రచించితిని. నల్వజ్హిలోని ౩౮-వ పద్యమును విడిచితిని. ౪౦-వ పద్యమును, ద్రావిడ సంప్రదాయములను తెనుఁగున వివరింపఁజాలక, స్వతంత్రించితిని.

అవ్వగారి మవ్వపునీతుల మూలమును, ఇప్పటి మూఁడు గ్రంథములను నాకు వివరించిన బ్రహ్మశ్రీ హరి సేతురామయ్యగారికిని, జంబుకేశ్వరనివాసులు తలముడుపు రాజగోపాలశాస్త్రి గారికిని వందనశతము నర్పించెదను. ఈ మూఁడుపుస్తకములును "వెణ్బా" యను ద్రావిడ వృత్తములలోనున్నవి.

ఇట్లు సజ్జనవిధేయుఁడు
క్రొత్తపల్లి సూర్యరావు,
చెన్నపురము.

అమ్మణ్ణి

చింతా దీక్షితులు గారు బి. ఏ. ఎల్. టీ., (సాహితీసమితిసభ్యుఁడు)

గంధము మెడకూ పూసుకొని
పసుపూ కుంకుం రాసుకొని
కంటికి కాటుక పెట్టుకొని
ఆడవె ఆడవె అమ్మణ్ణీ! ౧

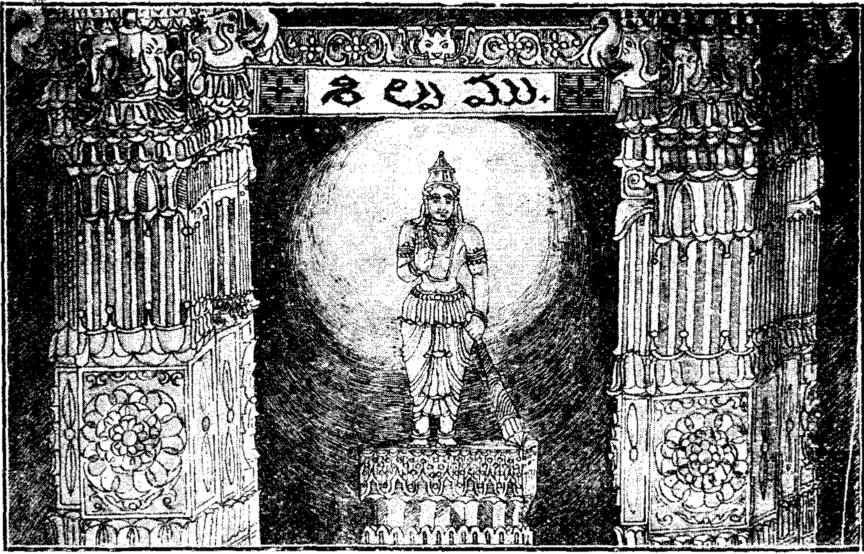
జడలో పువ్వులు తురుముకొని
తిలకము నుదుటా దిద్దుకొని
బుగ్గను చుక్కా పెట్టుకొని
ఆడవె ఆడవె అమ్మణ్ణీ! ౨

కాళ్లకు గజ్జలు కట్టుకొని
చేతికి గొలుసులు పెట్టుకొని
దండలు మెడలో వేసుకొని
ఆడవె ఆడవె అమ్మణ్ణీ! 3

నోట్లో బూరా పెట్టుకొని
చేత్లో ఢక్కా పట్టుకొని
పూవుల చొక్కా తొడుక్కొని
ఆడవె ఆడవె అమ్మణ్ణీ! ౪

గాజుల చేతులు తట్టుతును
బోసి నవ్వులూ నవ్వుతును
చిటపట అడుగులు తొక్కుతును
ఆడవె ఆడవె అమ్మణ్ణీ! ౫

ముద్దులు కులికే నీఆట
త్రిభువన మోహన కరమమ్మా!
సూర్య చంద్రులూ ఉండేదాకా
ఆడవె ఆడవె అమ్మణ్ణీ! ౬

ఆర్ష విచారము

కౌశిక

పూర్వపు పితృమందిరములు

గతసంచికలో 'డాల్మెను'లను చారిత్రిక పూర్వకాలపు కట్టడములనుగూర్చి ప్రస్తావన చేసియుంటిమి. ఈ 'డాల్మెను'లను నవియు వీటివలెనే చారిత్రకపూర్వకాలీనములయినట్టి కెయిర్నె, క్రామ్లెక్, కిస్ట్వేన్, అవెన్యూ, అనునవియు స్మారక మహాశిలల౧ జాతిలో చేరినవి. వీటినిర్మాణమున పెద్దశిలల నుపయోగించుటచేతనున్ను, కీర్తిశేషులయిన పూర్వీకులను స్మృతికి దెచ్చుటకుగాను నిర్మింపబడిన 'చిహ్నపుకట్టడములు'. ఇవి పలుతెరంగులయి యుండుకారణమున వీటికి పైన పేర్కొనబడిన నామభేదములు కలిగినవి.

చెన్నరాజధానిలోని పురాతనకట్టడముల యొక్కయు, శాసనముల యొక్కయు పట్టావళులను తయారుచేసిన సివెల్‌దొర యీ రాజధానిలో ననేకగ్రామములలో నిట్టికట్టడము లున్నట్లు వ్రాసియున్నాడు. అందునను యీ డాల్మెనులు బహుసాధారణముగ కానవచ్చుచుండును. తెలుగుదేశమున వీటికి 'రాకుసగళ్లు' అని వాడుక పేరున్నట్లు తెలియవచ్చు

౧ వీటిని ఇంగ్లీషుభాషలో 'మెగలిథిక్ మాన్యుమెంటు' అందురు. మెగలిథిక్ అనుపదము గ్రీకుభాషనుంచి వచ్చినది. 'మెగస్' అనగా 'గొప్ప' యనియు 'లిథొ' యనగా 'శిల' యనియు అర్థము. మాన్యుమెంటు'ను పదము లాటిన్ భాషలో 'జ్ఞాపకముచేయు' అను అర్థముగల 'మనీయో' అను ధాతువునుంచి యుత్పత్తి యయినది. స్మృతికిఁ దెచ్చునదిగాన దీనికి 'స్మారకము' అను సంస్కృతపదము సరియగుచున్నది. 'లిథొ' యను గ్రీకుపదము 'దృషద్' అను సంస్కృతపదమునుంచి వచ్చి యుండవచ్చును. ఈమార్పు యీక్రిందివిధమున వచ్చి యుండవచ్చును:—దృషద్, ద్లషద్, లిసద్, లిథ.

చున్నది. ఇవి చాల పురాతనమయిన కారణమున యీపేరు వచ్చినదో లేక వాటియొక్క ప్రత్యేకస్వభావమును బట్టియును, ఆకృతిని బట్టియును యీపేరు వచ్చినదో తెలియజాలకున్నాము. వీటిలో ప్రసిద్ధికెక్కినవి నీలగిరి, అనంతపురం, బళ్ళారి, గుంటూరు జిల్లాలలో గమనించబడియున్నవి. ఇవిగాక యితర జిల్లాలలోను ఇవి సామాన్యముగకనుబడుచుండును రాజధానియంతటను పదిగ్రామముల కొకగ్రామమునకైనను నివి గానవచ్చును. నైజాముసంస్థానమున ఆర్షవిచారాధ్యక్షులయిన యజ్దాని సాహెబులవారి రిపోర్టునుబట్టి యిట్టి స్మారక 'మహాశిలలు' గుల్బర్గ,కలుబరగి,రాయచూరు, నల్లగొండ, వరంగలు (ఓరుగల్లు), కరీంనగర్, నిజామాబాద్ జిల్లాలలో నున్నట్లు తెలియవచ్చుచున్నది.౧ ఇవి అన్నివిషయములలోను దక్షిణదేశములోనివాటిని బోలియున్నవి. వీటినిగురించి యిప్పటికి సుమారు ౭౦ సంవత్సరములనుంచియు కర్నల్ మెడోస్ టెయిలర్ మున్నగుపురాతనాన్వేషకులు చర్చలను సల్పుచు వ్రాసియున్నారు.

ఈకట్టడములన్నియు మృతినొందినవారికి గాను స్మారకములు కాబట్టి సమాధివర్గములోనివనియే చెప్పవచ్చును. డాల్మెనులనునవి. భూమిపైకి తెలియవచ్చునట్లు కట్టబడియుండును. తక్కినవి భూమిలోపలనే నిర్మింపబడియుండును. డాల్మెనులలో మూడుప్రక్కలున్ను పైభాగమున్ను రాతిబండలతోగాని చెక్కలతోగాని మూయబడియుండును. నాలుగవప్రక్క పూర్తిగ తెరువబడియైన నుండును. లేదా, అచ్చటి రాతిచెక్కలో ఒకరంధ్రము చేయబడియుండును. దీనిక్రింద మంటిలో చచ్చినవాని దేహము పూడ్చియుంచబడును. ఇచ్చట అతనిపేరు చెప్పి యపుడపుడో, లేక యేడాదికొకపర్యాయమో పూజాదులొనర్చబడి యాహుతులివ్వబడియుండవలెను. ఈయాచారమునుబట్టియే వీటికి గుడియొక్కపదవి తటస్థించి యివి జనులవలన 'రాక్షసగుళ్లు'అను నామమును పొందియుండవలెను. కాలక్రమేణ యీపూజలు నిల్చిపోయినమీదట తరువాతివారు యీ కట్టడములపూర్వమును తెలియక యనువైనగుడి యున్నదిగదా యని యందొకశివలింగమును పెట్టుకొని దానికి పూజాపునస్కారములు జేయసాగియుందురు. ఇట్లు శివాలయముగ మార్పుజెందిన డాల్మెనులను రెంటిని అనంతపురంజిల్లాలోని కంబదూరు గ్రామములోనివాటిని గతసంచికలో చిత్రరూపమున చూపియున్నాము.౨

ద్రావిడదేశపు దేవాలయములయాకృతికి యీ డాల్మెనే మార్గదర్శియనియును దీని ననుసరించి యీదేవాలయముల వాస్తున్ను ఆకారమున్ను నిర్ణయింపబడినవని కొందరి యభిప్రాయ మయియున్నది.3 ఇది యెంతవరకు రూఢియో మనము నిర్ణయింప నిపు

౧. ౧౯౧౫-౧౬ సం|| నైజాము ఆర్కియలాజికల్ రిపోర్టు పుట ౬. ౨. ఇవి మదరాసు ఆర్కియలాజికల్ డిపార్టుమెంటువారి ౧౯౧౫-౧౬ రిపోర్టునుంచి తీయబడినవి. 3. మదరాసు రాజధాని ఆర్కియలాజికల్ సూపరింటెండెంటు లాంగ్‌హర్సు దొరవారి యభిప్రాయమును తెలిపియున్నారు.

డవకాశము లేకున్నది. డాల్మెనుయొక్క ఆకృతిలో నసామాన్యమైన దెద్దియును కానంబడదు. నాలుగుమూలలుగల కట్టడమును నిర్మించుట కేవలము ప్రాకృతావస్థలోనుండువారికిని సహజము కావున డాల్మెనులును వాటికంటెను విశాలమును విచిత్రమునునైన ద్రావిడదేశపు దేవాలయములును పూర్వీకులవాసగృహముల ననుసరించియే నిర్మింపబడియుండవలెను. దేవాగారములు నరాగారముల కనుగుణములేను. ఆయాదేశములలోని దేవమందిరములు అచ్చటి నరమందిరములను బోలియుండుట తెలిసినవిషయమే. పితృపూజయొనర్చు సంఘములలో పితృమందిరములున్న వాని నరమందిరముల వలెనే కట్టబడియుండును. ఇజిప్టుదేశములోని 'పిరమిడ్' అను పితృమందిరములలోని గదులు మున్నగువానియేర్పాటు వారివాసగృహముల వాస్తువును అనుకరించియుండును. వానియొక్క శాశ్వతస్థితికిగాను అనశ్వరమైన శిలతోగాని శైలపార్శ్వములోగాని వానిని నిర్మించవలసినపుడు కేవలమవసరమైన మార్పులుమాత్రము చేయబడును. అట్లే శాశ్వతస్థితికై భూమిలోపల నీపితృమందిరము చేర్పరుచుటలో నది కొంతవరకైనను నరమందిరము ననుకరించియుండును.

ఇందుకు నిదర్శనము యింకను మనకు సాంచి, అమరావతి మున్నగు పురాతన బౌద్ధస్తూపములలో నుల్లిఖితబింబములను పరీక్షించినచో కానవచ్చును. అందు చూపించబడిన కాపురపుకట్టడములు తరువాతి దేవమందిరములకు మూలమని తెలియవచ్చును. సాంచిలోని గజపృష్ఠాకృతిగల దేవాగారములకు అచ్చటి వాసగృహములే మూలములు. అమరావతి స్తూపములోని ప్రతిమలలో చూపబడిన గృహపురోభాగములుతరువాతిపల్లవులకాలపు గుహాదేవాలయములకు మూలములుగ నున్నట్లు తోచుచున్నది. ఈపోలిక ముం దింకను విశదముగ జూపింపబడును. ప్రస్తుతమునకు దేవమందిరములును, పితృమందిరములును నరమందిరముల కనుగుణములని చెప్పవలసియున్నది.

మనదేశమునను యితరదేశములలోను పూర్వీకుల యాచారవ్యవహారములను తెలియుటకు దేవమందిరములకన్నను పితృమందిరము లెక్కుడు పూర్వీకములుగ నగుపడుచున్నయవి. కావున దేశపు ఆర్షవిచారమును లెస్సగ కొనసాగించుటకు పితృమందిరముల వాస్త్వాదిస్వభావములను పరిశీలించవలయును. అమరావతి మున్నగు బౌద్ధస్తూపములును పితృమందిరములజాతిలోనివే. వీనినిగురించి వ్రాయుటకుముందు పితృమందిరముల నొకింత వర్ణించ నెంచినారము.

మృతులైనవారిదేహశేషములను గాని దేహములనుగాని నిక్షిప్తములుగావించిన స్థలముల నన్నిటిని పితృమందిరములుగ భావింపవలెను. ఇవి పెక్కుతెరంగులై యుండును. 'డాల్మెను' జాతిని పైని వర్ణించియుంటిమి. తక్కినవి 'కెయిర్న్, కామ్లెక్, అవెన్యూ, కిస్ట్వే' అని యింగ్లీషుభాషలో వాడబడుచున్నవి. 'కెయిర్న్', అనుపదము యూరోపుఖండములోని గాలిక్, ఐరిషు, వెల్షు భాషలలో 'దిబ్బ'

లేక 'గుట్ట' యనునర్థముగల "కర్న్" అను పదమునుంచి వచ్చినట్లు చెప్పబడియున్నది. కాని వీటి కన్నిటికిని సంస్కృతభాషలోని "కూర్చు" యనునర్థము గల "కీర్ణ" (సంకీర్ణ) పదముగా నుండవలెను. ఇవి మన్నును విడి రాళ్లను కలిపి చేర్చబడిన గొప్పగుట్టలు. వీని యొక్క యెత్తులును, వైశాల్యములును భేదించియుండును. వీటిమధ్యభాగమున ననగా నాభియందు రాతితోగాని బంకమంటితోగాని చేయబడిన శవపేటిక (Coffin) గాని లేక శవావశేషములుగలిగిన యొకకుండగాని యుంచబడియుండును. ఇవి పలుచోట్ల పలులోతులలో నుండును. గుట్టచుట్టును వలయముగా నొకటిగాని లేక రెండుగాని రాళ్లవరుసలు ప్రాకారమువలె హద్దుకుగాను వేయబడియుండును. అవెన్యూ లనునవి చచ్చౌకముగా నాటబడిన రాళ్లవరుసతో కూడుకొని యుండును. దీని నాలుగుప్రక్కలు సరిగానైనను లేకమూలలకు మూలలకు నుండవచ్చును.

నిజాము రాజ్యములోని మాలా ఆలి యను ప్రదేశములో నీపురాతన మహాశిలోచ్చయములు గలవు. ఇవి రెండువిధములుగ నున్నవి. గ్రామమునకు ఉత్తరపుప్రదేశమున నుండునవి (కెయిర్న్) కీర్ణతరగతికి చేరినవియు పశ్చిమమున నున్నయవి క్రామ్లెక్ లుగాను నున్నవి. వీనిలో కొన్ని యిప్పటికి సుమారు 50 సంవత్సరముల క్రిందట డాక్టర్ బెల్ గారిచేత త్రవ్వించబడియుండినవి. వీటినిగురించిన సమగ్రవర్ణన మనకిపుడు దొరకలేదు. కాని వీటినిగురించి కర్నల్ మెడోస్ టెయిలర్ దొర బొంబాయి రాయల్ ఏషియాటిక్ సొసైటి వారిపత్రికలో ప్రచురించిన యొకచిన్న ప్రస్తావనమాత్రము దొరకియున్నది.

రాయగిరి, దోర్ణకల్లు ప్రదేశములలోని
కిస్తుకుండలపైని గీతలు

1　2　3　4

5　6　7　8

సం. 1, 2 రాయగిరి, దోర్ణకల్లులో పలుమారుదొరకినవి
,, 3, 4 దోర్ణకల్లులో విశేషము.
,, 6, 7 రాయగిరిలో ఒకగీర మాత్రము.
,, 5, 8 దోర్ణకల్లులో ,, ,,

ఇటీవల నిజాములోని ఆర్షవిచారణాధ్యక్షులైన యాజ్దానిసాహెబుగారు ఊరికి ఉత్తరపువైపున నున్న కీర్ణములను త్రవ్వించి పరీక్షించి వీనివిషయమున నీక్రింది వివరములను తమ ౧౯౧౫ సం॥ వార్షిక ఆర్షవిచారణ నివేదికలో వ్రాసియున్నారు:—

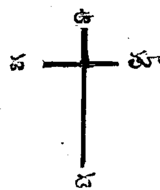
ఇవియుండు ప్రదేశము మెరకయైన రాతినేల. దీనివైశాల్యము 30 మొదలు ౪౦ యెకరములు కీర్ణముల విస్తీర్ణములు పలువిధములుగ నున్నవి. వీటిమధ్యకొలతలు ౮ అడుగులు మొదలుకొని 33 అడుగులవరకున్నయవి. ఎవ్విధమునను చెరుపబడని కీర్ణములు నేలమట్టమునకుపైన ౨ మొదలు ౪ అడుగులయెత్తు

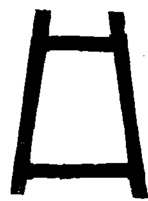
గలిగియుండును. చుట్టును నేలగా నాటియుండు రాళ్లు సుమారుగ చెక్కబడియున్నవి. సాధారణముగ నిరువదినాల్గురాళ్లుండును. కీర్ణము యొక్క వలయము చిన్నదిగనుండిన చోటులలో వేలికిపట్టినన్నిరాళ్లు వెలుపలివలయముగనమర్చబడి యధికమైనరాళ్లువలయము లోపలిభాగమున నుంచబడును. విడిరాళ్లు మన్ను కలిపిన పూడుపు సుమారు 5 లేక 6 అడుగుల లోతువరకు భూమిలోనికి పోయియుండును. దీనిక్రింద కిస్తుయొక్క పైమూతయైన రాతిచెక్క కనుబడును.

ఈ 'కిస్తు' అనునది కీర్ణముయొక్క మధ్యభాగమున నుండును. దీనిలో సాధారణముగ నుంచబడుకుండలు మున్నగునవి యీ మట్టమునకుపైన నుండవు. ఒకటిరెండు చోటులలో కొన్ని మంటికూజాలు, చిన్నకుండలు, గిన్నెలు, పేలాలు, యినుపవలయము, పైని వేయబడిన పూడుపుకు క్రిందనున్ను, కిస్తుకు పైనున్ను కనుబడినవి. చెన్నరాజధానిలోని కొన్ని కీర్ణములలో నీ కిస్తుకుపైన నొకశవమున్ను, క్రింద కిస్తులోపల మఱియొకశవమున్ను కనుబడియున్నవి.

మాలా ఆలీ కిస్తులో పైభాగమున శవమేదియును దొరకలేదు. ఈ కిస్తులలో దొరకిన కూజాలు మొదలగునవి నల్లనివర్ణమున్ను మంచి మెరుపున్ను కల్గియున్నవి. వాటి యాకృతులున్ను బాగుగనున్నవి. ఈ కూజాలు యిప్పటి కూజాలకంటె కొంత భిన్నరూపముతో నున్నవి.

లోపలికిస్తు ఒక రాతిచెక్కలతో చేయబడిన పెట్టెలవలె నుండును. నాలుగువైపులును నాలుగు రాతిపలకలున్ను క్రింద నొక రాతిపలకయున్ను పైన నొకమూతరాతిపలకయున్ను ఉండును. రెండు ప్రక్కలలో నుండు రాతిపలకలును క్రిందిపైపలకలను కొంత మించి వెలుపలికి వచ్చియుండును. వీనికి మధ్య నా క్రిందిపైపలకలు ఇముడ్చబడియుండును. [౧] ఈ ప్రక్కపలకల నిడుపు ౬ మొదలు ౧౦ అడుగులవరకు నుండును. యెత్తు ౫ మొదలు ౭½ అడుగుల వరకు నుండును. ఇవి వెలుపలికొలతలు. కిస్తుయొక్క లోపలిభాగములోని కొలతలు నిడుపు 3½ మొదలు ౬½ అడుగులు; వెడల్పు ౨ మొదలు ౪ అడుగులు; యెత్తుర మొదలు ౬½ అడుగులు. ఈ ప్రదేశములోని కొన్ని కిస్తులకు సాధారణముగ నుత్తరపువైపున వెడల్పు తగ్గియుండును. అవి యీ క్రిందివిధమున నుండును.

భూమిమట్టమునకు సుమారు ౮ - మొదలు ౧౩ అడుగుల లోతులలో కిస్తుకుచుట్టును అచ్చటినేలమట్టమున వివిధాకృతులుగల మంటిపాత్రలు వివిధ పరిమాణములతో దొరకియున్నవి. వీనిలో ఉంగరపుమెట్టుగల చిన్న,

---

౧. అనుబంధించబడిన కీర్ణపటములను చూచునది.

పెద్దకుండలు, గిన్నెలు, మూకుళ్లు, ధూపారతులు మున్నగునవి దొరికినవి. ఇవి దక్షిణదేశములో దొరకిన పాత్రలను చాలవరకును పోలియున్నవి. చాల పెద్దకుండలు కొన్ని ౫½ అడుగుల అడ్డకొలతనున్ను ౨½ అడుగుల యెత్తునున్ను కలిగియున్నది. మిక్కిలిచిన్నవాటిచుట్టుకొలత కొన్నియంగుళములు మాత్రమే యుండును. కొన్నికుండలకు మూతివద్ద నలంకారపుగీర పనిచేయబడియున్నది. కుండలలో కొన్ని నల్లగను మఱికొన్ని యెఱ్ఱగను నున్నవి. చిన్నకుండలకు వెలుపల నొకవిధమైన మెరుపున్నకానవచ్చుచున్నది. ఇవి తుత్తియను నొకవిధమైన యాకుయొక్క బందనగల రసముతోటి తోముటవలనవచ్చునని కొందరియభిప్రాయము. ఇప్పటికిని మనదేశమున యీరసము నిట్లుపయోగించుట వాడుకలో నున్నది. ఈమెరుపు వలన కుండకు చెమ్మ సోకజాలదు. కాని కత్తితోటి గీరినయెడల పెచ్చు సులభముగ లేచివచ్చును. ఈతుత్తియాకురసమును పూసి కుండను తిరుగ కాలిచినయెడల పైభాగమున పూతమెఱుగు యెక్కి యాపూతమెఱుగు కుండకుకవచమగుచున్నది. ఈపూతవలన కుండకు చెమ్మయెక్కకపోవుటయేగాక నది ఉష్ణరియుటయును లేకపోవుచున్నది. పగిలినకుండపెంకులను పరీక్షించినమీదట యీపూతమెఱుంగు లోపలగాని పైనగాని చాలమందముగ నున్నట్లు కానరాదు. కుండలు చాలవరకును ఈజిప్టు, ఛాల్డియా,౧ అస్సిరియా౨ దేశములలో దొఱకిన పూర్వీకపుకుండలను పోలియున్నవి. అయితే యీదేశములలో దొఱకినకుండలమున్న కొంత మృదువై శ్రేష్ఠతరమయి యున్నది. ఇదిగాక వాటి కుండినట్లు మనదేశములో దొఱకినపాత్రలకు చేతిపిళ్లు లేవు. అయితే పైన చెప్పబడిన ధూపారతి మాత్ర మచ్చటిధూపారతులను పోలియున్నది.

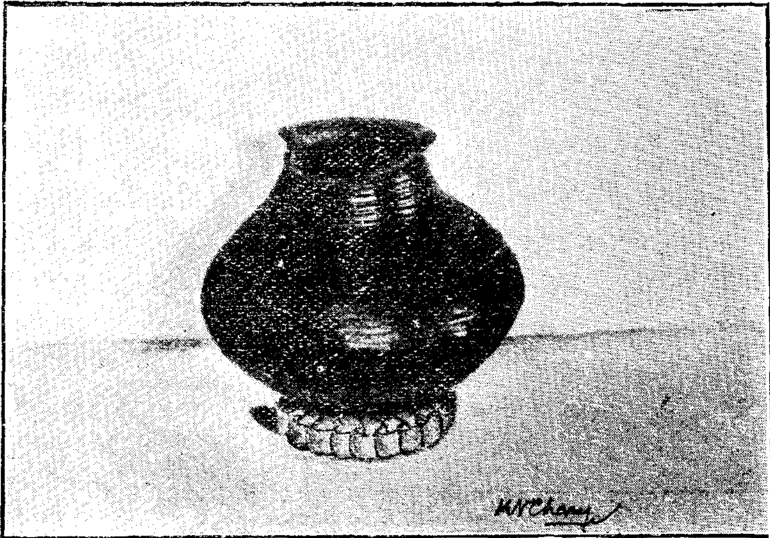
(సశేషము)

౧ పరిషియా దేశములోని పరిషియన్ గల్ఫు అను సముద్రాంగమునకు ఉత్తరమున నుండుదేశము. ౨. ఇది ఛాల్డియాకు ఉత్తరమునను వాయువ్యమునను వ్యాపించి యుండిన దేశము. యూఫ్రటీస్ టైగ్రిస్ అను నదుల చెంతనుండు దేశము. బాబిలను పట్టణము దీనికి ముఖ్యపట్టణము.

మాలా ఆలీ పశ్చిమకీర్ణముయొక్క రాతివేలి

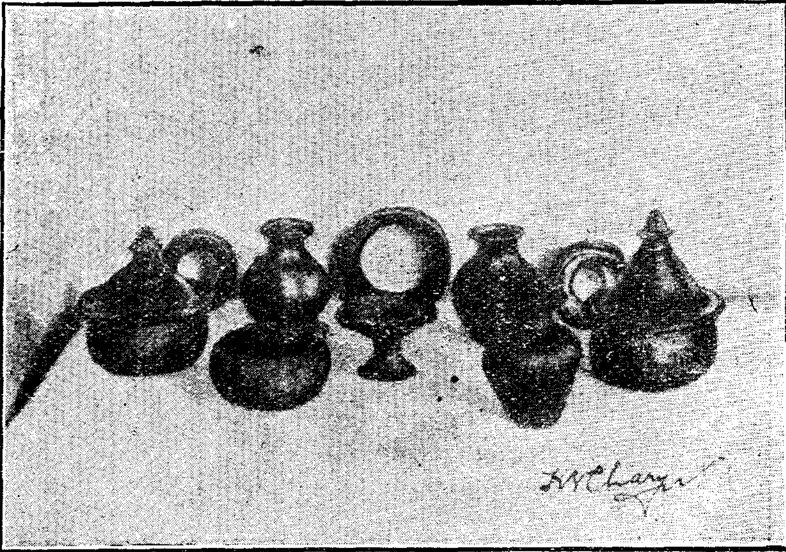

రాయగిరి కిస్తులోపలనున్న నల్లని కుండ-పటములోని 1, 2 సంఖ్యలుగల గీరలున్నవి

రాయగిరి కిస్తువెలుపలనున్న ఎఱ్ఱకుండలు

వీనిపైన గీరలున్నవి. వీనిలో గీరలపటములోని 1, 2 సంఖ్యలున్నవి.

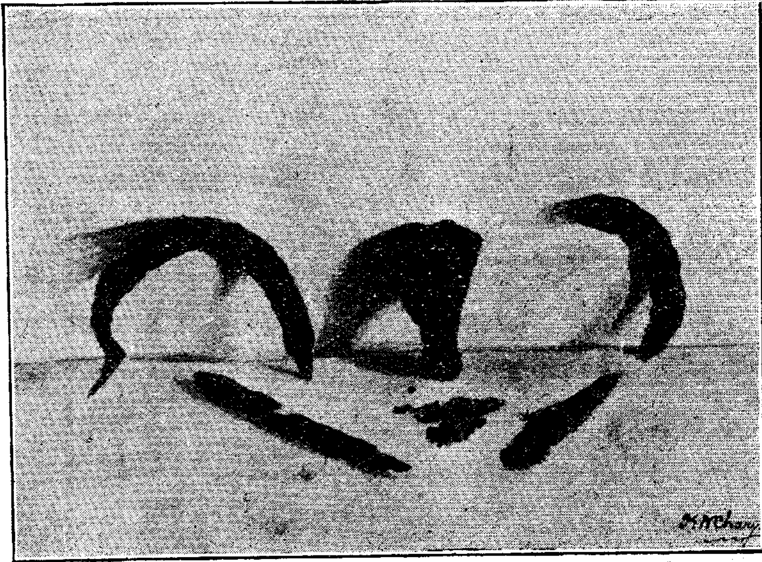

నునుపుగల నల్లని పలువిధములైన కుండలు ముందుతట్టున రెంటిలో మన్ను నిండియుండినది.

కుండల వెలుపలిపార్శ్వమున 1, 2 సంఖ్యగల గీరలున్నవి.

ద్రోణకల్లులో నొకకిస్తులో దొరకిన ఎఱ్ఱ నల్లని కుండలు.
ముందుతట్టు ఒకమూత వెల్లకిల త్రిప్పిపెట్టబడి యున్నది

దోర్ణకల్లుకీర్ణములలో దొఱకిన్న ఇనుపకొడవళ్లున్ను
హాలా ఆలీలో దొరకిన ఇతర ఇనుప ఆయుధములు

బ్రహ్మగీతము

చేవూరు సింహాచలము గారు

వరుణతనయుండుభృగువనుపాఱుఁ డొకఁడు
బ్రహ్మజిజ్ఞాసచేఁ దండ్రిపజ్జకేగి
బ్రహ్మ మెటువంటిదని వాఁడు ప్రశ్న సేయ
నాదరాయత్తచిత్తుఁడై యపుడు తండ్రి
"బుడుత! ఎందుండి లోకముల్ పుట్టినవియొ
దేనివలన నీ జగమంత స్థిరతఁ గనునొ
దేనిలో మఱల జగము లీన మగునో
అదియె బ్రహ్మంబు సుమి దానినరయు కొఱకు
నన్నమును బ్రాణమును మఱి కన్నుఁగవయు
వాఙ్మనశ్శ్రోత్రముల్ తగుద్వారము లగు"
నంచుఁ దెల్ప నతఁడు తపమాచరించి
యన్నమందున భూతమ్ము లన్ని పుట్టఁ
బుట్టి యన్నంబునను వృద్ధిఁ బొందుచుండె
మఱల యవియె యన్న బుగా మారుచుండె
పుట్టుటకుఁ బెఱుఁగుటకును గిట్టుటకును
అన్నమే మూలకారణం బగుటవలన
నన్నమే బ్రహ్మమౌ నంచపు డెఱింగి
తృప్తిలేమిని వాఁడు తండ్రికడ కేగి
బ్రహ్మమున్ దెల్పుమాయంచుఁ బ్రణుతిసేయఁ
"తపముచేఁ గాని వేఱొండు దారి గలదె
బ్రహ్మమున్ దెలియ?ట"కని పలికె నంతఁ
దనయుఁ డేగి నియతితోడఁ దప మొనర్చి
ప్రాణమే బ్రహ్మ మౌనని ప్రజ్ఞఁ దెలిసి
మఱల తండ్రితో దానిని మనవి సేయఁ
[illegible] తపము సేయుమనుచుఁ దెలిపెఁ దండ్రి
మనసు బ్రహ్మ మౌనంచును మరలఁ దపము
సేసి తెలిసిన దానిని జెప్పెఁ బితకు
మరల తపము సేయుమనుచు వరుణుఁ డనఁగ
నంత విజ్ఞానమే బ్రహ్మమం చెఱింగి
తండ్రికడ కేగి తెల్పినఁ దపము నింకఁ
జేయుమన నతఁడు మరల జేసె తపము
నప్పు డానందమే బ్రహ్మ మౌ నెఱింగె.
విద్యలందెల్ల శ్రేష్ఠమౌ విద్య యిదియె
వరుణదేవుండు దీనినే యొఱుఁగఁ బలికె
దీనినే మహాతపమునఁ దెలిసె భృగుఁడు
అదియె హృదయాంబరంబున నంత మొందు
నెవ్వఁ డీవిధిఁ దపమున నెఱుఁగఁ గలఁడొ
వాఁడె యానంద మందున్నవాఁడె యౌను
అనఁగ బ్రహ్మంబు నాతఁడే యౌట నిజము
వాఁడె యన్నంబు గలవాఁడు వాఁడె జఠర
మందు దీప్తాగ్నితోఁ గూడి బంధుమిత్ర
పుత్రపౌత్రాదికముచేతఁ బూజ్యుఁడగును
బ్రహ్మవర్చస్సుతో వాఁడు ప్రబలుచుండు
ప్రాణమన్నమే యౌనని బయలు పడియె
దేహమన్నాద మౌటయుఁ దేట పడియె
ప్రాణమందున దేహంబు ప్రబలియుండె
దేహమందునఁ బ్రాణంబు తిరుగుచుండెఁ
గాయమందునఁ బ్రాణంబు గలుగుకతనఁ
గాయమున కన్నమిట ప్రాణమౌనె నిజము
ప్రాణమునకై శరీరంబు పదిల మగుటఁ

ప్రాణమున కన్నమే శరీరంబు సుమ్ము
ప్రాణదేహంబులందు నేదైన నొకటి
కొక్కటన్న మన్నాదమై యొప్పుచుండె
భావమం దెవ్వఁడెఱుఁగు చుపాసనంబు
సేయుచుండును వానికి సేమ మొదవు
నన్నవంతుండు వాఁడె యన్నాదుఁడౌను
పుత్రపౌత్రాభివృద్ధిచేఁ బూజ్యుఁడగును
వాఁడె కీర్తియుతుండౌను వాఁడె బ్రహ్మ
అందు నన్నంబుఁ ద్యజియింప నధమవృత్తి
పండితున కెప్పు డన్నంబు వ్రతము వ్రతము
అన్నముదకంబు జ్యోతి యన్నాదమగును
ఉదకమందుననే జ్యోతియుంట నిజము
ఉదకమంతయు జ్యోతిలో నుంట నిజము
గాన నన్నమన్నాద మొకటి కొకటిమె
యిట్టి విషయంబు నెఱుఁగు వాఁడెవ్వఁడో య
తండె సకలంబు గలవాఁ డతండె బ్రహ్మ
అందు నన్నంబు నార్జింప నగును భువిని
వేదవేత్తకు నన్నంబు విధి విహితము.
అన్నమే భూమి యన్నాద మాకసంబు
భూమియం దాకసం బుండె, భూమియుండె
నాకసంబందు, నది దీని కన్నమగును
దీనికది యన్నమగుచుండె దీని నెఱుఁగు
వాఁడు సౌఖ్యాబ్ధిలో నోలలాడువాఁడు
వాఁడె యన్నంబు వాఁడెపో బ్రహ్మమగును
అందుచే నింటికెవఁడైన నతిథివచ్చి
నంతనే యిల్లు వీడి పొమ్మనఁగ రాదు
వాని కాతిథ్యమిచ్చుటే వ్రతము వ్రతము
గాన యన్నంబు ధర్మమార్గాను సరణిఁ
బాటుపడియైన నార్జింపవలయు భువిని
అతిథివచ్చి నంతనె సిద్ధమైనదన్న
మంచు వేదవేత్తలువాని నాదరింత్రు
అతిథిజనులకు గృహమందు నన్నమిడెడి
కాలమందున యన్నంబుగలుగు మరల
ననఁగవచ్చిన యతిథికి నాదరమున
వెంటనే భోజనంబును బెట్టు నతఁడు
భాగ్యయుతుఁడౌను శ్రమలేక బాల్యమందె
కొంచె మాలస్యమునుజేసి కూడు బెట్టు
వాని కన్నమబ్బును మధ్యవయసునందు
పూజ్యుఁ డభ్యాగతుఁడు రాఁగఁ బొమ్మటంచు
గొణిగి విధిలేక చివరకుఁ గూడుఁ బెట్ట
ముసలితనమున శ్రమలేక భుక్తికలుఁగు
వాక్కునందున క్షేమమే బ్రహ్మమౌను
ప్రాణమున నపానమునను బయలు వెడలు
యోగమున్ క్షేమమున్ బ్రహ్మమౌఁగదంత్రు
హస్తమునఁ గర్మరూపంబె యౌను బ్రహ్మ
పాదమందున్న గతిసుమ్ము బ్రహ్మమౌను
బాయువందు విముక్తిరూపంబు బ్రహ్మ
బ్రహ్మజిజ్ఞాసగలవాఁడు బ్రహ్మనిటుల
నాత్మదేహమునన్ ధ్యానమాచరించు
వర్షమందున్న తృప్తియె బ్రహ్మమౌను
మెఱుపునబలము బ్రహ్మమం చెఱుఁగవలయుఁ
బశువులందున్న కీర్తియే బ్రహ్మసుమ్ము
చుక్కలందున్న కాంతియే చూవె బ్రహ్మ
యోనియందు సుఖంబుఁ బుత్రోద్భవంబు
తండ్రి ఋణముఁదీర్చెడి యమృతంబు నదియు
బ్రహ్మమౌ మీఁదఁ జెప్పిన పంచకంబు
దైవికోపాసనములంచుఁ దలఁపవలయు
ఆకసంబందు లోకంబు లన్ని నిలుచుఁ
గాన నాకాశమే బ్రహ్మగాఁ దపంబు
సేయువాఁడె ప్రతిష్ఠను జెందు భువిని

నాకసంబందు నెవఁడు మహత్త్వ గుణముఁ
గాంచువాఁడె మహత్త్వము గల్గువాఁడు
ఆకసమున మననరూపమైన బ్రహ్మ
మెవఁ డుపాసించు వానికి నెల్ల కామ్య
వస్తువులు నశ్రమంబున వశములౌను
ఆత్మ నెవ్వఁ డుపాసించు నాకసంబు
విశ్వరూపంబె యంచును వేద మనుచు
వాఁడె విశ్వరూపుండౌను వాఁడె వేద
వేత్తయై కీర్తిగాంచును విశ్వమందు
ఆత్మవాయువుగాఁగల యాకసమును
బ్రహ్మమున కెవ్వఁడు "పరిమరంబు" గాఁగఁ
జేయుఁదప మట్టివాని ద్వేషించుచుండు
శత్రుజనమెల్ల మరణించు సత్యముగను
అప్రియంబుగా నుండెడి యన్నదమ్ము
లైన మరణించెదరు నిశ్చయంబుగాను

పురుషులందున్న యాత్మయుఁ బూజ్యుఁడైన
సూర్యునందున్న యాత్మయుఁ జూచు నొకఁటి
గాఁగ నెవఁడో యతఁడు లోకంబు వీడి
యన్నమయ మాత్మమాదిఁగా నున్నయాత్మ
లన్నియున్ బొంది లోకంబు లన్నితనదు
రూపమేయంచు భావించి లోపమింత
దనకు లేకయున్నను లోకమునకు బోధ
సేయవలెనంచు నెంచి నిశ్చింతతోడఁ
గోర్కెలెల్ల నన్నంబుగఁ గ్రోలుచుండి
కామగమనంబుతోడ లోకంబులెల్ల
"నాహా! యాశ్చర్య మాశ్చర్య! మహానుదెలియ
నేనె యన్నంబు నన్నార్థి నేనె" యంచు
బ్రహ్మగీతంబు హాయిగాఁ బాడుచుండి
సర్వరూపాత్మ కంబౌచు సంచరించు
ఓమ్ శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః

నిశీథము

"సౌదామిని"

చలి గడగడవడకించెను,
జగము గ్రమ్మె నంధకార;
మచ్చటచట మినుకు మినుకు
మనుదీపిక, లోనాథా!

ఈనిశిరాత్రిని నొంటిగ
నేకానని దేశాలను
గుందెదో? నిశ్శబ్దములో
విందువో నాయార్తగీతి?

గానము

కాశీనాథుని భైరవమూర్తి గారు

వీణారసానుషంగం వికచమదామోద మాధురీభృంగమ్,
కరుణాపూరతరంగం కలయే మాతంగకన్యకాపాంగమ్.

గత సంచికయందు గనబరచిన శ్రుతుల నియామకము మన పూర్వుల శాస్త్ర గూఢ రచనాసామర్థ్యమును వ్యక్తము చేయుచున్నది. వీటికి వాదరంగబలముల గనుగొనియో కనుగొనకయో తద్విషయిక మగు సాధనసామగ్రీ వైశేష్యము లేకయే ఆధునిక శాస్త్రానుసరణముగను మరియు నధికముగను నిరూపింపబడియుండు విధులను గమనించినచో దెల్లమగును. ఆధునిక ప్రకృతిశాస్త్రమున నయేశ్రుతి కెన్నెన్ని నాదతరంగములో వాటిని పరిగణించి బాగుగ సమవ్యవధిగల్గు శ్రుతులుమాత్రము చెవికింపగుననియు, సమవ్యవధి తగ్గినచో శ్రుతిసమ్మేళనము గాదనియు బొత్తుగ సమవ్యవధి గాకున్న శ్రుతికటువుగ నుండుననియు నిరూపించి యున్నారు. దీనిని మనపూర్వులును, వాది, సంవాది, వివాది, అను వాదీత్యాదికముల నిరూపించియున్నారు. దీని గమనించి చేయు గానమే శ్రోత్రపేయముగ నుదాహరించి యున్నారు. శ్రీ త్యాగరాజస్వామివారును నీ సందర్భమున నిట్లు నుడివి యున్నారు.

కళ్యాణవసంత—రూపకం

ప. నాదలోలుడై బ్రహ్మానంద మందవే మనసా!
అ. ప. స్వాదుఫల ప్రద సప్తస్వరరాగనిచయ
సహిత; నా.
చ. హరిహరాత్మభూసురపతి శరజన్మ గణేశాది,

వరమౌను లుపాసించరె! ధర త్యాగరాజు
తెలియు; నా.

ఇకను పాశ్చాత్యాధునిక ప్రకృతిశాస్త్రమున పరికించిన యీ నాదతరంగపరిగణన విషయము, సావర్ట్సు టూత్ డ్ పీల్, సైరెన్ బెల్లోస్, మొదలగుయంత్రసాయమున సాధ్యమగుట గమనింపనగును. వీటిలో మొదటి దానియందు, మనము సామాన్యముగ గడియారమునందు గాననగున ట్లొక పెద్దచక్రపు పండ్లలో నిమిడియుండు పండ్లుగలిగిన మరియొక చిన్నచక్ర మమరియుండును. పెద్దచక్రమునకు సమదూరస్థములగుపండ్లు నూరుగలవనుకొనుడు. అట్లే చిన్నదానికి నైదేపండ్లు. దీనికే మరియొక చక్రము (మూడవది) ఆయిరుసునకే యమర్పబడియుండుటచే, చిన్నచక్ర మొకసారి తిరుగుసరికిమూడవచక్రమును ఒకసారియే తిరుగునుగాని పెద్దదగుట జేసి దీనికి నేబదిపండ్లున్నవనుకొనిన ఏబదిపండ్లును నొకయావృత్తము చుట్టివచ్చును. మొదటి చక్రము (నూరుపండ్లది) ఒకపర్యాయము దిరుగుచో రెండవది (ఐదుపండ్లది) యిరువదిసార్లు, అట్లే మూడవది (ఏబదిపండ్లది) యు నిరువదిసార్లు తిరుగుటచే నొక్కొకపర్యాయము నేబది పండ్లను తిరుగురు. మూడవ చక్రపు పండ్లకు రాచుకొనిపోవున ట్లొక పల్చనిరేకు నొకదాని నమర్చి రెండవప్రక్కను కదలకుండ మేకుల బిగియించి మెల్లగ మొదటిచక్రమును త్రిప్ప నారంభించిన మూడవ చక్రమున నుండు పండ్లు రేకుపై గీచికొనుటచే టక్కుటక్కుమను శబ్దము విడివిడిగా విననగును. పిమ్మట చక్రమును క్రమముగ నెక్కుడు వేగముగ ద్రిప్ప కొలదియు పండ్లు తిరుగువేగమతిశయించుటచే టక్కుటక్కుమను మ్రోత త్వరితమై యొక శ్రుతిగ నేర్పడి మొదట మిక్కిలి బొంగురు, అనగ నతిమంద్ర శ్రుతులు, అతిమంద్రము అనగ మంద్రమంద్రము, మంద్రమధ్యమ, మంద్రతార, మధ్యమమంద్ర, మధ్యమ మధ్యమ, మధ్యమతార తారమంద్ర, తారమధ్యమ, తారతార యనగ నతితారము మొదలగు నిత్యాద్యనేకస్థాయీల నాదశ్రుతులు విననగును. ఇట్లే మనకు గావలసిన యేశ్రుతియేని దానికి సమమౌ శ్రుతి నీరేకు పలుకునంతవరకును త్రిప్పి యట సమవేగముతో ద్రిప్పుచు నిముషమున కెన్నిసార్లు మొదటిచక్రము ద్రిప్పుచుంటిమో లెక్కించి దాని కిరువదిరెట్లు చిన్నచక్రమును, ఇది యొకసారి దిరుగుచో మూడవదియును తిరుగుచున్నట్లు సులభవేద్యమే గనుక నన్ని ఏబదిసార్లు రేకుపై కొట్టుకొనుటచే నా శ్రుతి ఏర్పడినది గనుక నా శ్రుతికిన్ని నాదతరంగములని నిరూపించవచ్చునని గనిపెట్టబడినది.

ఇదిగాక ప్రతిశబ్దమును మన చెవి గ్రహించుట కేదియేని యొక మధ్యవర్తి (మీడియం) యనగా నాదతరంగపరంపరలను మన చెవి కందజేయు పదార్థ ముండిననే విననగును. లేనిచో వీలుగాదు. దూరపు ఘంటానాదము గాలివాటముగనున్న బాగుగను స్పష్టముగను విననగుటయు, పెడగాలిగనున్న క్షీణించుటయు సామాన్యముగ

గ్రహింపుచున్నాము. అట్లే గడియారమునకు నలారంగంట, కొట్టుటకు బీగము నిచ్చి దాని నొకబల్లపై నుంచి అడుగు లేని సీసా నొకదానిని దానిపై బెట్టి సీసామూతికి గట్టిగ మూత బిగియించిన కొంతమట్టునకు శబ్దము తగ్గుటయు, ఆసీసాలోనిగాలిని "ఎయిర్ పంపు" అను యంత్రసాయమున క్రమముగ దగ్గించిన గడియారపు ఘంటాధ్వనియు క్రమముగ క్షీణించి తుట్టతుదకు కొట్టినట్లు కనుపించుట మాత్రమే గాని బొత్తుగ వినవలవిగాకుండుటయు గానవగును. దీనినిబట్టి చూచిన నాదతరంగోద్భవస్థానమునుండి మన చెవికి నాదవీచీ పరంపరను ప్రసరింపజేయుటకు మధ్యవర్తియగు పదార్థమవసరమనియు తత్పదార్థ మెంత పల్చనైన, నాద మంత క్షీణముగ వినవగుటయు, అనతి దూరముమాత్రమే ప్రయాణము జేయునని యును, తత్పదార్థము చిక్కనైన కొలదియు వినబడు బలమును ప్రయాణముజేయుదూరమును వృద్ధియగుటయు దేలుచున్నది. ఇయ్యది ద్రవపదార్థమగుచో మాత్రమేగాక మృద్దారు శిలాలోహాదికములందునను క్రమముగ వాటి వాటి ఘనమును చిక్కదనమునుబట్టియు సందర్భముగ నుండును. ఇయ్యది పాశ్చాత్యులచే నిరూపింపబడినది.

జేబుగడియారపుమోత నీటియందున		౨౩	అడుగులు అనియు
,,	నూనెయందు	౧౬.౪	,,
,,	ఆల్కొహాలుయందు	౧౩	,,
,,	గాలియందు	౧౦	,,

ఉత్సవాదులందు నొట్లుపైన గాలిలో ప్రేలుట, మరియు తుపాకి పేలుట, గొడ్డలిచే చెట్లను నరుకుట, కంచరవాళ్లు సమ్మెటచే గొట్టుటయు ఇత్యాదికములు దూరమునుండి గమనించిన, ప్రథమమున నాయాక్రియలు గనవగును. పిమ్మట తజ్జనితమగు శబ్దము వినవగును. పర్వతప్రాంతముల నరచిన నట్లే మరల ప్రతిధ్వనితమై సరిగ వినబడుటయు సమదూరమున నెన్నిమారు లుచ్చరించినను సమవ్యవధిగ బ్రతిధ్వనిగల్గుటయు గమనింపనగును. దీనినిబట్టియు నాదోత్పత్తిస్థానమునుండి, అది వాయువు తనకు మధ్యవర్తిగ నుండినపుడు సెకండునకు ౧౧౨౫ అడుగులు అనగ సుమారు నాలుగు నిముషములలో నేబదిమైళ్ల దూరపు రేటుచొప్పున బ్రయాణమొనరింపగలదనియు నాధునిక ప్రకృతి శాస్త్రజ్ఞులు నిరూపించిరి. దీని ననుసరించియు, బైనుదాహరించిన టూత్ డ్ వీలు (పండ్లచక్రము) సైరెన్, బెల్లోస్ మొదలగు జంత్రసాయమునను మన చెవి వాయువు మధ్యవర్తి (మీడియం)గనుండునపుడు సెకండునకు ౧౬ నాదతరంగములు గల్గు శ్రుతికన్న తగ్గుదానిని, తొమ్మిదివేల నాదతరంగములు గల్గు శ్రుతికన్న హెచ్చుగుదానిని, గ్రహింపజాలదనిరి. మరియొకరు విన నసాధ్యములగు నీశ్రుతులను గూడ కొంతవరకు గాలికన్న నధిక ఘనమగు చిక్కనగు పదార్థమును మధ్యవర్తిగ నమర్చుటచేతను లేక యానాదమునే మిగుల బలముగ

(Intense) నుద్భవించునట్లుగాని చేయుటచే విన నగుననియు దెలిపియున్నారు. సావర్ట అనువారు సెకండునకు నేడెనిమిది మొదలు ఇరువది నాల్గువేల నాదతరంగముల వరకును గల్గిన శ్రుతులను విననగు నని వారి యంత్రసాయమున నిరూపించిరి. దీనిని ఖండించి డెస్ ప్రెట్జ్ అనువారు ౧౬ కన్న తక్కువ విన వీలుగాదనిరి. హెల్మ్హోలాజ్ అనువారు ముప్పదికన్న దక్కువగు శ్రుతి విననసాధ్యమనిరి. కనీసము నలుబది నాదతరగములైన గల్గిననే గాని యేశ్రుతియైనను గానప్రపంచమున పరిగణింపబడదనిరి. ౩౮౦౦౦ వేల తరంగముల శ్రుతివరకును వినవచ్చుననిరి. ఇదియునుగాక గానమున విననగు ప్రతిశ్రుతియు, ప్రత్యేకశ్రుతి గాదనియు మిశ్రమనియు నిరూపించియున్నారు. ట్యానింగు ఫోర్కు అనుదానినుండి జనితమగు నాదము మాత్రము ప్రత్యేకమనిరి (Simple) గాని ఇటీవల నదియు మిశ్రమే (Compound) యనిరి. అట్లేతంత్రీమూలకమగుశ్రుతులును మిశ్రములే యనిరి. వీనిలో స్థాయికి (Pitch) అనియు, బలమునకు (intensity) అనియు, శ్రావ్యతకు (timbre or Colour) అనియు నింగ్లీషున వాడుచున్నారు. అందు (౧) స్థాయి (Pitch) శ్రుతులనమరు నాదతరంగసంఖ్యనుగూర్చిన తారతమ్యముల దెల్పును. (౨) బలము (intensity) దీనసమరు నొక్కొక శ్రుతికి నేర్పడిన ప్రత్యేకనాదతరంగమున గల్గు వ్యాపకము లేక వైశాల్యము నుద్బోధించును. (3) శ్రావ్యత (timbre or Colour) అను దానియందు నాదతరంగములు సమవ్యవధిగలవిగ నుండుటవసరమనియు దానిచే చెవికింపుజనింపఁజేయుట కిది ముఖ్యమనియు దెల్పును. ఏ మూడు శ్రుతులైనను ౪. ౫. ౬ ఇట్టి నాదతరంగప్రమాణముగలవగు చో వినుటకు శ్రుతికటువుగ నుండుననియు ఆ శ్రుతులు ౧౦, ౧౨, ౧౫ ఇట్టిది గలదగునేని కొంతసొంపుగ నుండుననియు ౫, ౧౦, ౨౦ ఇటులుండిన మిగుల శ్రావ్యముగ నుండుననియు గలదు. మన శంకరాభరణమేళమునందుగల

స	గ	ప	౪	౫	౬
ప	ని	౨రి	౪	౫	౬
మ	ధ	౨స	౪	౫	౬

యీ స్వరశ్రుతులు పై నుదాహరించిన ప్రమాణ మనుసరించి యుండినట్లు గలదు. మఱియు నీరాగముననే

స కును రి కిని నాదతరంగప్రమాణము			౯/౮
రి	- గ	-	౧౦/౯
గ	- మ	-	౧౬/౧౫
మ	- ప	-	౯/౮
ప	- ధ	-	౧౦/౯
ధ	- ని	-	౯/౮
ని	- స	-	౧౬/౧౫

అనియు నిరూపించియున్నారు. ఇట్లే సమవ్యవధితోనే శంకరాభరణమున "స" అను దానికి నొక్కటియే ప్రమాణ మనుకొని పరిగణనముచేసినచో గ్రిందటిసంచికయం దుదాహరించిన తృతీయచక్రమున మూడవ కలమున నిరూపించిన నాదతరంగసంబంధ పరిమాణము వరుసగ దేలగలదు.

కోనిగ్స్ అపారటస్ అను యంత్రసాయమున నేదేనియొక శబ్దమును అనగా మిశ్రశ్రుతులు గలదానిని, దాని ప్రత్యేకశ్రుతులుగ విభాగించ నగుననియు గలదు. ఇటుల నిరూపించుటలో మరల నాయా ప్రత్యేకశ్రుతి సమ్మేళనమున బ్రథమముననున్న మిశ్రమే విన నగునట. హెల్ంహోల్ట్జ్ ఏ మిశ్ర నాదమైనను దానంగల ప్రత్యేక (Simple) శ్రుతులలోనికి విభాగించి నిరూపించుటయందు జయముగాంచిరట. ఈ శ్రుతులు మానవుని గాత్రమున నెంతవరకు సాధ్యమో నిరూపించియున్నారు. సామాన్యముగ మనుజుని గాత్రము రెండు స్థాయిలకుటె నెక్కుడుగ నుండదనియు గాయకులకు రెండున్నర మొదలు మూడువర కుండుననియు జెప్పియున్నారు. మనలోగూడ త్రిస్థాయి శారీరమనిన మిగుల శ్రేష్ఠమను ప్రతీతిగలదు. పాశ్చాత్యగాన నిపుణురాలగు కాటాలాని (Catalani) అను వారికి గాత్రము మూడున్నర స్థాయిలవర కుండెననియు నిరూపించిరి.

సామాన్యమనుష్యుని సామాన్యస్వరము గాలియందు సెకండునకు, ౮ మొదలు ౧౨ అడుగులు వరకుననియు స్త్రీలకును బాలురకును...... ౨ మొదలు ౪ అడుగులవరకు ననియు జెప్పిరి. గ్రామఫోనునుండి పుట్టుశబ్దము గొట్టము నెంబడి బయటకు వచ్చుటచే బలముగను స్పష్టముగను విననగునట్లే కంఠమున (larynx) జనితమగు నాదము స్పష్టముగను బలముగను వినబడుటకు ఊపిరితిత్తులు మొదలగునవి (Sounding box & Resonance box శబ్దోత్పత్తి స్థానములుగను ముఖగహ్వరము గొట్టముగను సృజింపబడినది. యంకార్టి యనువారు మనశ్రోత్రేంద్రియము బరీక్షించి దానియందు ననంతసంఖ్యాకములుగ నున్న నీ శ్రుతులకు బ్రత్యామ్నాయముగ నాయా శ్రుతి కనుగుణమగున ట్లొక్కొక సూక్ష్మనరతంతువు (fibre) ను సృజింపబడి యున్నట్లు గనిపెట్టిరి. ఏశ్రుతి మనశ్రోత పుటముల జేర వచ్చునో దాని కనుగుణమగుశ్రుతి నివ్వగల్గు సూక్ష్మ నరతంతువులు ప్రతిశ్రుతిగ చలింపబడుటచే మనకది నరముల ద్వారా మూలస్థానమగు మెదడునకు జేరుటచే మన మా శ్రుతిని గమనింప వీలగుచున్నదనియు నిరూపించిరి.

వీణాదితంత్రీవాద్యములందునను నాదతరంగపరిగణనము సానోమెటరను యంత్రసాయమున జేయనగును. దీనివివరము వీణాదివాద్యప్రకరణమున విపులముగ వ్రాయబడును. ఇట్లే తతవాద్యములనమరుశ్రుతులకేగాక సుషిరావనద్ధఘనాది వాద్యములందు గలుగు శ్రుతులకును లోహాదిదండములగల్గు శ్రుతులకునుగూడ నెట్లు నాదతరంగపరిగణనము సాధ్యమోదానినుదాహరించిరి.డహానల్ అనువారు ప్రతిశ్రుతికిని దాని యాకారమును (Graph) వివరించిరి. ట్యూనింగుఫోర్కు అను శూలమువలెనుండు దానినుండి నాదతరంగరూపలేఖనమగుచున్నది. వీనికి డహానల్ గారి పద్ధతియనియందురు. ఇట్లే లిస్సేజస్ అనువారి పద్ధతి ననుసరించియు గలదు. దీని వివరము గొంతవరకు గ్రామఫోను రికార్డును భూతద్దము

మాళవ కౌశిక రాగ విగ్రహము

శ్లో. ఆరక్తవర్ణో ధృతరక్తయష్టిః వీరః సువీరేషు కృతప్రవేశః।
వీరైర్వృతో వైరికపాలమాలీ మాలీమతో మాళవకౌశికోఽయం.

తోడి రాగిణీ విగ్రహము

శ్లో. తుషారకుందోజ్జ్వలదేహయష్టిః కాశ్మీరకర్పూర విలిప్తదేహా,
వినోదయంతీ హరిణం వనాంతే, వీణాధరా రాజతి తోడికేయం.

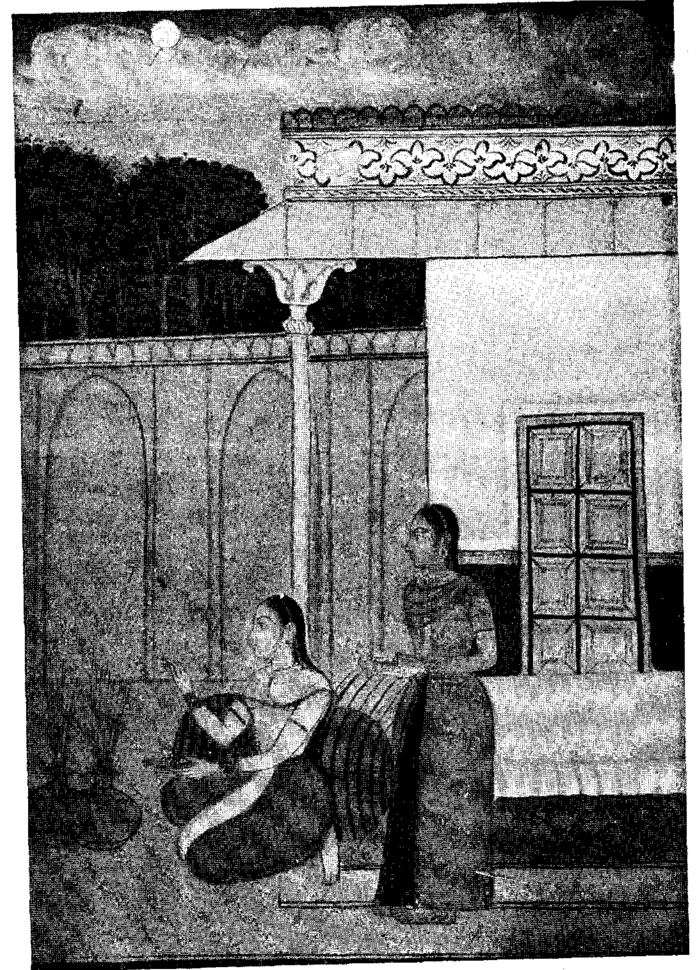
[illegible]

గౌరీ లేక గౌడీ రాగిణీవిగ్రహము

శ్లో. నివేశయంతీ శ్రవణేవతంసం, ఆమ్రాంకురం కోకిలనాదరమ్యా,
శ్యామా మధుస్యంది సుసూక్ష్మనాదా గౌరీయముక్తా కిలకోహలేన.

గుణకాలి లేక గుణకిరీ రాగిణీ విగ్రహము

శ్లో. శోకాభిభూతనయనారుణదీనదృష్టి ర్నమ్రాననా ధరణిధూసరగాత్రయష్టిః,
ఆముక్తనాయకబలీ ఽప్రియమారవృత్తా సంకీర్తితా గుణకిరీ కరుణోత్కళాంగీ.

ద్వారా జూచిన యెడల స్పష్టమగును. ఒక్కొక యక్షరమునకును శ్రుతికిని ఆయా యాకార ములే సమ వ్యవధిగను నెకేమాదిరిగను నుండుట గననగును. ఇట్లే వారు ప్రతిశ్రుతికి నాకారము నిచ్చిరి.

లియాన్ స్కాట్ అనువారు వారిచే గనిపెట్టబడిన ఫోనో ఆటోగ్రాఫ్ (శబ్దలేఖక యంత్రము) అను యంత్రసహాయమున నురము యొక్కయు మనుష్యునికంఠధ్వని మొదలగువాటికిని నాతరంగముల తెలుపగలిగిరి. ఆంగ్లమున ఆక్ అను అక్షరోచ్చారణమునకు ఆకారమును నిచ్చుటయేగాక దానికి సెకండునకు నైదువందల నాదతరంగములు లవనియు నిరూపించియున్నారు. ఈరీతిగ నొక్కొకయక్షరమునకు నాదతరంగములును వాటికి గల్గు లేఖక రూపములను కొన్నిటి గనబఱచి యున్నారు.

ఇంతేగాక కోనిగ్స్ అనువారు మానో మెట్రిక్ ఫ్లేంస్ (Monometric flames)అను యంత్రమును కనిపెట్టి దానిసహాయమున శ్రుతులు సమవ్యవధి (Regular) గలవగునో గావోయని యరయుటకు నాయా జ్వాలల రూపమున గననగునని యుదాహరించిరి. వీటిని బట్టి గమనించిన సమవ్యవధి గల్గు శ్రుతులే గానమున కర్హములనియు, వాటి కనుగుణము లగు రూపములు కలవనియు దేలుచున్నది. ఇట్లు సమ్మేళనము జేయబడిన రాగములలో బూర్వుల నాదిగ నేర్పఱచిన వాటిలో బ్రథమ సంచికయందు భైరవరాగమును ఆరాగమునకు భార్యలగు రాగిణులును తద్ధ్యానశ్లోకములననుసరించి యిటీవలివారు లిఖించిన రూపపటములును గలవు. మంత్రాధిదేవతా రూపములను ఋషీశ్వరులు దర్శించిన రీతి నాయారాగములకు నధిదేవతలును వాటిరూపములు గలవనుటకు తదనుభవవేద్యులగు శ్రీ త్యాగరాజస్వామివారిటుల నీసందర్భమున నుడివియున్నారు.

అఠాణా - ఆది

ప. శ్రీప్రియసంగీతోపాసన చేయవే ఓ మనసా!

అ. తాపసజనమానసధనమూర్తి తాప రహిత సప్తస్వరచారి. శ్రీ.

చ. రంజింపజేసెడు రాగంబులు మంజుళమగు యవతారములెత్తి

మంజీరము ఘల్లని నటించు మహిమ దెలియు త్యాగరాజనుతుడగు. శ్రీ.

అట్లగునేని మహామహులు రాగరూప దర్శనము గాంచిరే ఆరూపపటమేనా ఇపుడు ముద్రితమనగా నది దురూహ్యము. అనుభవైకవేద్యము. పూర్వులచే నిరూపింపబడిన తత్తద్ధ్యానశ్లోకముల ననుసరించి బుద్ధిమంతులగు వారలిటీవల రూపపటముల లిఖించిరి. ఆయారాగాలాపదులందున నేదేని తప్పానరించుచో నారాగమున కధిదేవతా సంబంధ మగు నవయవఖండనాది దోషము లుత్పాదితములగు ననియు గలదు. కనుక శుద్ధముగ చిత్తైకాగ్రతతో నారాధించిన రూప సందర్శనమగుటయు సాధ్యము. ద్వితీయపుం రాగమని నిరూపింపబడిన మాళవకౌశికయను రాగమునకును తద్రాగిణులకును పూర్వనిర్మిత

ములైన ధ్యానశ్లోకములు వాని కనురూపమగు రూపపటములు నిందుబొందు పరచబడినవి. మాళవకౌశికకు (1) తోడి (2) గౌరీ లేకగౌడీ (3) గుణకాలీ (4) కంభావతీ లేకఖమాయచి (5) కకుభా అను నైదుభార్యలగు రాగిణులు-

మాళవకౌశిక రాగధ్యానము:—శివతత్త్వరత్నాకరమున

శ్లో. ఆరక్తవర్ణో ధృతరక్తయష్టిః
వీరః సువీరేషు కృతప్రవీర్యః;
వీరైర్వృతో వైరికపాలమాలా
మాలీమతో మాళవకౌశికోఽయం.

దీనికి సంగీతదర్పణమున పాఠభేదముగ నిట్లుగలదు:—

శ్లో. ఆరక్తవర్ణోదితగౌరయష్టిః
వీరేరసేషు ప్రహితప్రవీరః,
వీరేద్ధితో వైరికపాలమాలా
జ్వాలావృతో మాళవకౌశికోయం.

దీనికిస్వరము:—"సరిగమపదనిస, సనిదపమగరిస ఇతిమధ్యమాంశగ్రహన్యాసా సౌవీరమూర్ఛనావతా." యీరాగరూపము తెల్లని వస్త్రముల ధరించి, చేతపుష్పములును, కంఠమున ముత్యాలహారమును ధరించి తన పంచభార్యలతోగూడియున్న సుందరపురుషుని నిరూపించుచున్నది. మధ్యరాత్రమున గానము సేయనగుననియుగలదు.

తోడి. శ్లో. తుషారకుందాజలదేహయష్టిః
కాశ్మీరకర్పూర విలిప్తదేహా,
వినోదయన్తీ హరిణం వనాన్తే
వీణాధరా రాజతి తోడికేయం.

దీనికే తోడికాయనియు నామాంతరము గలదు. "కుందాజల" యనుటకు "కుందోజ్వల" యని పాఠాన్తరము. దీనికి స్వరము మపధని సరిగమ, అథవా సరిగమ పదనిస, అనిగలదు. దీనికి రూపము ఎర్రనివస్త్రముల ధరించి, వీణాగానమును, పికము ననుసరించు గాత్రగానమును, వీటిచే నాకర్షింపబడిన లేళ్లను తట్టుచు వనాంతమందు విహరించుచున్నట్లు దాహరింప బడినది. దీనిని ప్రొద్దున పాడవలెననియు గలదు. సాయంసమయమందని కొందఱమతము.

గౌరీ. దీనికే గౌడియనియు గలదు.

శ్లో. నివేశయంతీ శ్రవణేవతంసా,
ఆమ్రాంకురం కోకిలనాదరమ్యా,
శ్యామా మధుస్యంది సుసూక్ష్మనాదా
గౌరీయముక్తా కిలకోహలేన.

"కిలకోహలేన" యనుటకు "అతికుతూహలేన" యని పాఠాన్తరము. ఈ రాగిణీ రూపమతి సౌందర్యముగలిగి షోడశవర్షప్రాయముగల్గి సుయౌవనముగలదై, నూత్నవస్త్ర భూషితయై, గాలిచే నెగురగొట్టబడు శిరోజములనుగల్గి, రెండుహస్తముల చేతను పుష్పగుచ్ఛములగొని యుపవనవిహారము సల్పుచున్నట్లుదాహరింపబడినది. సాయంసమయమున పాడదగినదనియు, దీనికి స్వరము, సగమదనిస, సనిదపమగస, యనియు గలదు.

గుణకాలి, లేక గుణకరీ, గుణకిరీ యనియు పాఠాన్తరము. ఇదియే ప్రస్తుతపు గుండక్రియా రాగమని పిలువబడుచున్నది.

శ్లో. శోకాభిభూతనయనారుణదీనదృష్టి
నమ్రాననా ధరణిధూసరగాత్రయష్టీ,
ఆముక్తచారుకబరీ ఒప్రియదూరవృత్తా
సంకీర్తితా గుణకిరీ కరుణోత్కృశాంగీ.

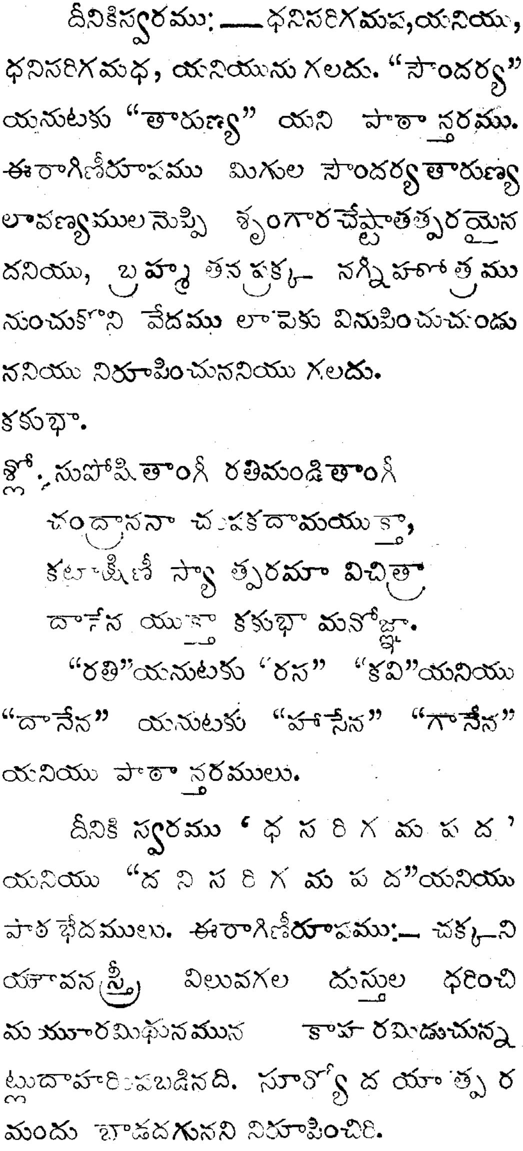
"దూరవృత్తా" అనుటకు "దూరవర్తీ" చివరను "కరుణోత్కృశాంగీ" ఇత్యాది స్వల్ప పాఠభేదములు మాత్రము గలవు.

దీనికిస్వరము:— "ఋధహీనా గుణకరీ" నిసగమపని, సగమపనిస, యనిగలదు గాని సంగీత దర్పణమందు, నిసగమపద నిదమగసని అథవా సగమధనిస యనియు గలదు.

ఈరాగిణిరూపము తన ప్రియస్తోత్ర పాఠముల చేడియలకు సదా వినువించుట యందాతురతగలిగిరక్తవర్ణాంబరముల ధరించి సర్వాభరణభూషితయై యున్నట్లును ప్రాతః కాలమున పాడవలెననియు గలదు.

కంభావతీ, ఖంభావతీ లేక ఖమాయచీ, ఖమాచి, కమాచి, తుదకు కమాసులోనికి దిగినది.

శ్లో. ఖంభావతీస్యాత్ సుఖదా రసజ్ఞా
సౌందర్యలావణ్యవిభూషితాంగీ,
గానప్రియా కోకిలనాదతుల్యా
ప్రియంవదా కౌశికరాగిణీయమ్.

దీనికిస్వరము:— ధనిసరిగమప,యనియు, ధనిసరిగమధ, యనియును గలదు. "సౌందర్య" యనుటకు "తారుణ్య" యని పాఠాన్తరము. ఈరాగిణీరూపము మిగుల సౌందర్యతారుణ్య లావణ్యములనొప్పి శృంగారచేష్టాతత్పరయైన దనియు, బ్రహ్మ తనప్రక్క నగ్నిహోత్రము నుంచుకొని వేదము లామెకు వినుపించుచుండు ననియు నిరూపించుననియు గలదు.

కకుభా.

శ్లో. సుపోషితాంగీ రతిమండితాంగీ
చంద్రాననా చంపకదామయుక్తా,
కటాక్షిణీ స్యాత్పరమా విచిత్రా
దానేన యుక్తా కకుభా మనోజ్ఞా.

"రతి"యనుటకు "రస" "కవి"యనియు "దానేన" యనుటకు "హాసేన" "గానేన" యనియు పాఠాన్తరములు.

దీనికి స్వరము 'ధ స రి గ మ ప ద' యనియు "ద ని స రి గ మ ప ద"యనియు పాఠభేదములు. ఈరాగిణీరూపము:— చక్కని యౌవనస్త్రీ విలువగల దుస్తుల ధరించి మయూరమిథునమున కాహరమిడుచున్నట్లుదాహరింపబడినది. సూర్యోదయాత్పరమందు పాడదగునని నిరూపించిరి.

ప్రభాత హృదయము

తురగా వేంకటరామయ్యగారు

శ్రీముళికంఠమెత్తి వెనుదీయక పాడవదేల!
బేల! కూ, కూయని యూరకే సణుగు
కోఫలమేమి రసప్రపంచజా, తీయలతావితా
నముల దేలి నవీనసుధాతరంగతా, శాశ్వతజీ
వగానమునఁ నాంధ్రవనమ్మున బాలకోకిలా!

కాలశాసనుఁ గాఱుచీకటి
కారలోఁబడి కనలి ప్రొద్దుపుం
గొంశకొమ్మలఁదేలునా బ్ర-
హ్మాండభానుని పెంపుఁ దెల్పఁగ
మేలుకొన వేలా కోకిల-జాల మింకేలా?

ఏటి యొడ్డుల-బీటిపొలముల
నాలమందలఁ దోలి పిల్లన
గ్రోవినూదుఁ దెనుంగుఁ గుఱ్ఱల-
భావవీథివయాళి వెలఁగ
మేలుకొన వేలా! కోకిల జాలమింకేలా?

తెలుఁగుఁ గన్నియ యలరుఁజేతుల
వలపుఁబూవ్రల సొలపు దండలు
వాడకుండఁగ మాధవుని మా-
వాడలకు రప్పింప వేగమె
మేలుకొన వేలా! కోకిల జాలమింకేలా?

తెలుఁగు వీణియ వలపుఁ దంత్రుల
తీయపదనిడి తేటపరచిన పీన రాగరసప్రపంచసు-
ఖానుభూతిఘటిల్లఁ జేయగ
మేలుకొన వేలా! కోకిల జాలమింకేలా?

చిన్ని సిగ్గులు వన్నెపూవులు
మూతిదాలిచి మాఱియుయ్యాల
నూగు కన్నెలభావవీథుల,
కేగి పెండిలిపాటఁ బాడఁగ
మేలుకొన వేలా! కోకిల జాలమింకేలా?

వలపెఱుఁగని పలుగుఁ గ్రోతుల
జాతిపూవ్రులఁ జేతదూసి, ల
యంబొనర్ప రసప్రపంచవి-
హారుఁ గరుణావీరుఁ బిల్వఁగ
మేలుకొన వేలా! కోకిల జాలమింకేలా?

ప్రణయ మెఱుఁగని ప్రళయలోకము
మాయమంటల మ్రగ్గుచుండ, సు
ధానిదాన ప్రణవగానవి-
ధానమునఁ బ్రతికింప నిత్తఱి
మేలుకొన వేలా! కోకిల జాలమింకేలా?

దుడుకు సంద్రపు టుడుకుఁ గెరటపు
సుడులఁ దడబడు తెలుఁగు పడవల
శాంతతీరముఁ జేర్ప దేవుని-
సామగానము లెత్తివేడఁగ
మేలుకొన వేలా! కోకిల జాలమింకేలా?

కత్తిపదునులఁ గమలనాళము
తెగడి వేళలఁ దేటతీయ వి
లాపరాగతరంగతాళిక-
లాపకరుణాగీతిఁ బాడఁగఁ
మేలుకొన వేలా! కోకిల జాలమింకేలా?

తే. ప్రేమపుష్పమరందాలఁ బ్రియుఁడు దన్పఁ
బ్రణయరాగతరంగసంభ్రమమ్ముదంగ
రవళి జగతికిఁ గల్యాణరామగీతి
పాడఁ గలవమ్మ! లెమ్మిక పరభృతమ్మ!

తెలుఁగుమాటల తెన్నులు

విద్వాన్ గరిమెళ్ల సోమన్న గారు, ఎం. ఏ, ఎల్, టి.

మనయాంధ్రభాషలోనిపదజాలముయొక్క స్వరూపము నొకించు కవలోకింతము.

నౌకరు, దమ్మిడి, చాకిరి, సలహా, బాకీ, బదులు, అసలు, తతిమ్మా, మరమ్మత్తు, లగాయతు, మున్నగు వందలకొలఁది మాటలు ఫారసీ, అరబ్బీ భాషలనుండి, తెలుఁగును జేరినవి.

ఆస్పత్రి, రసీదు, పేక, డైమాను, తువ్వాలు, కిరసనాయిలు మొదలగునవి ఇంగ్లీషునుండి వచ్చినవి. గోడ, చక్కిలము, బట్ట, వాకిలి, మంచము లోనగు వేలకొలఁది పదములు సంస్కృత ప్రాకృతములనుండి తెలుఁగున కెక్కినవి. చెట్టు పుట్ట, ఊరు పేరు, నల్ల తెల్ల, ఆడు పాడు మున్నగుమాటలు దేశ్యములు. అనఁగా భాషలో స్వతస్సిద్ధముగ నున్నవి.

ఇట్టి సంకీర్ణస్వరూపముగల యాంధ్ర పదజాలము నానాఁటికి వృద్ధిఁ జెందుచునే యున్నది. దీనిని నిరోధించుటకు వీలు లేదు; అవసరమును లేదు.

చేయి, కన్ను, ముక్కు, మున్నగు శరీర విభాగములు అయ్యవి చేయు వ్యాపారము లనుబట్టి పేర్కొనఁబడినవి. చేయునది చేయి, కనునది కన్ను, వినునది వీను, మూర్కొనునది ముక్కు, మిడియునది మెడ, అనఁగా ఎగయునది యని అర్థము. ఏమి మిడిసిపడుచున్నావు, మిడిసిపాటు, అనుట గలదు. మిడుత యను కీటకము కూడ మిడియునదియే. వ్రేలునది వ్రేలు; అనఁగా వ్రేలాడునది యని అర్థము. మడఁగునది మడమ. నాకునది నాలుక, అఱవములో నాలుకకు నాక్కు అని పేరు. (நாக்கு)

వీఁగునది వీఁపనియు, నూరునది నోరనియు, మూయునది మూతి (మూఁతి) యనియు, అడఁగునది అడుగనియుఁ బొడకట్టును. తలఁచునది తల.

మడి, మడుఁగు అను మాటలు శుద్ధవస్త్రమునకు పర్యాయములు. ధౌతవస్త్రమునే మడత పెట్టుదుము. 'మడుగుచీరయందు మసి దాకినట్లుల' అనుచో నిర్మాలిన్యమే అర్థము. మన వెట్టియాచార మిందు లేదు. అంటునది అంటు అగునుగాని తక్కినది గాదు.

పెదవి యను మాటకును పదరు లేక బెదరునకు సంబంధ ముండనోపును. చెక్కిలి తోఁక యనునవి చెక్కు (తోలు లేక) తూఁగు అను క్రియలకుఁ జేరియుండును.

మోయు మూపు, గీరు గోరు, నడుము నడచు, తల తలఁచు, అను జంటలకు సంబంధ మున్నట్లు తోఁచును. నడుమునకు మధ్యభాగమను నర్థము లాక్షణికము కానోపును. గోరునకును, ఖురశబ్దమునకును సంబంధము కల్పించుట సరియని తోఁపదు. తల యనునది

సంస్కృతములోని తలశబ్దమునకును అడుగు అనునది అధశ్శబ్దమునకును చేరువగునా? యను సంశయము పొడమును. తగులుట తాఁకుటయు త్వక్కునకును వాకొను వక్కాణించు వాఁగు అనునవి వాక్కునకును జేరియుండును. వాయి నోరు, చెవి శ్రవము, కడుపు గర్భము అను వ్యుత్పత్తులు ఒప్పినవే. కాలు అనునది క్రియను బోధింపక నాల్గవభాగమున కర్థమగును. కాలుపీసె కాలణా మున్నగు పదములలో నీయర్థమే సంస్కృతమునందు పాదశబ్దమునకు నాల్గవవంతు అనియు నర్థము గలదు. పల్లము చేయునది పల్లును దవ్వురునది దవ్వుడయు నని గోచరమగును. ఆవు దవ్వురుచున్నది. నీవు వాఁడియింటఁ బడి దవ్వురుచున్నావు. అని ఉత్తరప్రాంతములలో నందురు. దవ్వురు అనుమాట నిఘంటువులోనికి రాలేదు. దవ్వురు అనఁగ దవ్వుడలాడించితినుట.

మన భాషలో తిర్యగ్జంతువుల పేళ్లు కొన్ని బాగుగ నమరియున్నవి. "మేఁ"యను జంతువు మేఁక, అఁ యనునది ఆవు. క్రోయని జడిపించు జంతువు క్రోఁతి. కావుకావు మనునది కాకి. గుఱ్ఱ్ అని సకిలించునది గుఱ్ఱము. కోయని కూయునది కోడి. ఈ యని రొద చేయునది ఈఁగ. నక్కునది నక్క. కోవ్ కోవ్ అనునది కోవెల. పిచపిచలాడునది పిచ్చుక. చిలచిలమని పలుకునది చిలుక. తీతీయనునది తీతుగు. గూ గూయనునది గువ్వ. ఇట్టి పేళ్ల ఒప్పిదము ప్రాయికముగ ఇతర ద్రావిడభాషల లేని అచ్చ తెలుఁగుమాటలలోనే గాన్పించును.

ఇందుఁ గొన్నిమాటలు సంస్కృతపదములను బోలియున్నను వీనిని దద్భవము లనఁ బని లేదు. ధ్వన్యనుకరణములు గావున నివి తెలుఁగునను స్వతంత్రముగఁ బుట్టియుండును. కుందు జంతువు కుందేలు, ఏలు లేక ఏలువు మృగార్థకము, తోఁడునది అనఁగ కెల్లగించునది తోఁడేలు, పోటు ఏలు పొట్టేలు, అనఁగ పొడుచు స్వభావము గలది. తాఁపు ఏలు తాఁబేలు అని స్ఫురించును, తామేలు కాళ్లను దన్నుచు నీటిలోఁ దిగఁగుటను బట్టి యీపేరు గలిగెనా యన్నసంశయము పుట్టును. ఆమై (ஆமை) తాఁబేటికి అఱవపుఁ బేరు, ప్రాము లేక పాము అను క్రియనుండి పాము అను సర్పార్థకపదము పుట్టియుండునా? ఉరగమను పేరు ఇట్టి తలంపున కెడ మిచ్చును. పాము అధోభాగమును నేలపై పామి చరించుట విదితము గదా? నేలపై తేలి చరించునది తేలు ఆగునా? ఏడ్చుట ఊదుట ఓడు కూడు ఆవులిత గూండ్రించు గొఱ్ఱె బఱ్ఱె చీమ దోమ ఉడుత (పరుగిడునది) మిడుత (మిడియునది) తళుకు బెళుకు ఉఱుము మెఱుము ఉబ్బు మబ్బు దిబ్బ గుబ్బ కఱకు చుఱుకు పోటు పాటు పకపక దడదడ చరచర మున్నగునూర్ల కొలఁది మాటలను విమర్శించినచో పదార్థములకు దగిన స్వరసౌష్ఠవము తెలుఁగు మాటలకమరియున్నదని పొడకట్టును. ఈస్వరసౌష్ఠవమును ఈధ్వన్యనుకరణములును మన తెలుఁగు తేటగను శ్రావ్యముగను ఉండుటకు ముఖ్యకారణము లని యూహింపనగును.

దేశ్యపదములయందుఁ గొన్ని వాడుకలో లేని యర్థములతో నిఘంటువు (శబ్దరత్నాకరము) లోఁ జూపఁబడినవి. నింపాది,

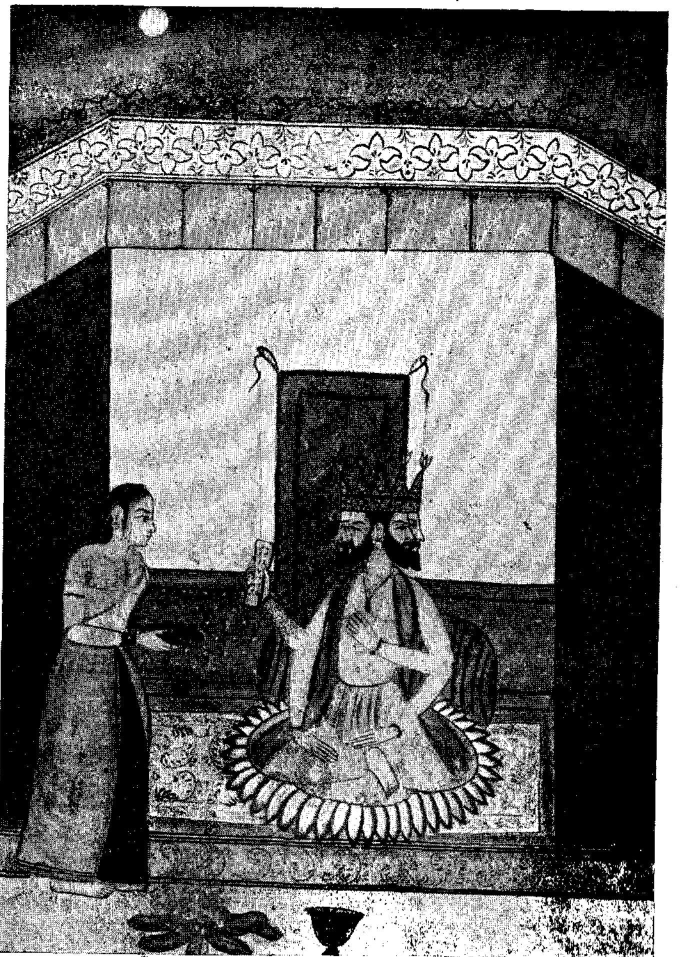
నింపు ఆది అనియు, సమ్మర్ధము అర్థమనియు దేశ్యవిశేష్య మనియు నిఘంటువు తెలుపును. కాని వాడుకలో నింపాదియన నిర్వ్యాకృతి యని గ్రహింపఁబడును. నింపాదిని నిర్వ్యాకృతితోఁ జేర్చుట సరి యని తోఁచును. పంచపాత్రమునకు పంచపాత్రముల సమాహార మని నిఘంటువునందు వ్రాయఁబడెను. 'పఞ్చ విస్తారవచనే' యనుటచే పంచపాత్రమున వెడలుపు మూతిగల పాత్రమగును. పంచాననము వెడలుపునోరుగల సింహము. కంగారునకుయుద్ధము అను నర్థము "కంగారు కంగిసగల నుదరము" అను ఆంధ్రభాషార్ణవము వాక్యము నుండి గ్రహింపఁబడెను. కాని వాడుకలో కంగారనఁగ కలంత, కలవరము గాభరాది గ్రభమ అని అర్థము. ఈ యర్థమున కనుగుణముగ కను కారు కంటికి నలుపు అను పదసందర్భ మమరియున్నది.

అసలు అనుమాట దేశ్యవిశేషముగను అసలు మూలధనము అను నర్థములతోను నిఘంటువుదాహరించును కాని అసల్ అను మాట అరబ్బిలో వేఱు. బున్యాద్ (పునాదు) అనునర్థములుగలది. అసలు అనుమాట కవిప్రయుక్తము కానట్టున్నది. బాకీ బదులును అన్యదేశ్యములే. అక్కసు అనుమాటకు, ఆగ్రహము అనునర్థమీయఁబడెను దేశ్యపదముగ గ్రహింపఁబడెను. కాని యీమాట అరబ్బీలో వైరము క్రోధము అనునర్థములు గలది. ఇది అన్యదేశ్యమే మంగలి యను మాట దేశ్యముగ చూపఁబడెను. కాని, శుభకార్యములయందు మంగళవాద్యములను సిద్ధపఱుచుటయు క్షురకర్మయు నీజాతివారియుద్యోగము లగుటచేతను మంగలి శబ్దము మంగళశబ్దభవము కానోపును. వాద్యవికారమే బాజా అయ్యెను. భూతభవిష్యత్తుల నెఱింగించు ఎఱుకలవాండ్రకు ఈపేరు సార్థకముగనున్నది. వస్తువుల వెలకు దరకు మాఱుగ ధర యందురు. దరయనుమాట హిందీలో వెల యను నర్థముతో నున్నది. ఇది ఆంధ్రదేశ్యము అగునా? పూచి యనుటకు నిఘంటువు తొలికూర్పునందు తృణవిశేష మన్నయర్థము మాత్రము ఈయఁబడెను. బాధ్యత, కార్యము అనునర్థము లిటీవల చెప్పఁబడెను. పూచీకత్తు పూచీదారు అనుమాటలఁ బట్టి చూడఁగా పూచీ అన్యదేశ్యముగఁ గన్పట్టును. పేచి యనుమాటతొలిముద్రణమందు లేదు. రెండవ ముద్రణమునందుకన్నడపుమాటగనుభారము, తంటా అనునర్థములతోను చూపఁబడెను. పేచీకోరు అని వాడుకలో (ఉత్తరప్రాంతములలో) నున్నది. అఱవములో పేచి యను మాట తమ్మళపేచి మున్నగుజంటలు వాడుకలోనున్నవి. తేడా యనుమాట తొలినిఘంటువులో లేదు; ఇటీవలికూర్పులో వైకృతముగను పెచ్చు అనునర్థము గలదిగను చూపఁబడెను.

ఇఁకఁ గేవలము వాడుకలో మాత్రము కనఁబడి గ్రంథస్థములు గానిమాటలను గొన్నిఁటిఁ జూతము. హక్కు బాకి నగదు బదులు మున్నగు అన్యదేశ్యము లెన్నియో వ్యవహారములో నున్నవి. ఆస్తి స్థిరాస్తి చరాస్తి మున్నగువానిలోని ఆస్తి తత్సమముగ వ్యవ

హరింపఁబడుచున్నను సంస్కృతమున ఆస్తి యనుమాట కానరాదు. ఆస్తిమాన్ (ధని) అనుమాటయున్నందున ఆస్తి ధనపరముగ తీసికొనఁబడెను. ఉడకబోయుట ఉక్కబోయుట అనునర్థములో ఘుమాయించుట అని ఉత్తర మండలములలో వాడఁబడును. ఇది గ్రీష్మము లేక ఘర్మముతో సంబంధించును. ప్రాకృతము ఘిమ్మాంధీనికాఁపురము సార్లా లేదు. వీనితో వ్యవహారము ఎన్నఁడు సార్లాగా నుండదు. ఇట సార్లా యనఁగా తిన్నగ అని యర్థము. ఇది సరళశబ్ధభవము. వానికి ఆటపై సరదా గాని చదువుపై సరదా లేదు. ఇట్లు సరదా అనుమాట అయిదాఉజిల్లాలలో వినఁబడును. ఇది శ్రద్ధ అనుమాటయొక్క వికృతిరూపము. పంచ పంచకచ్ఛము బట్ట పటము, వాశె ప్రావారము గామంచ గ్రామ్యవస్త్రము అగును. అసింటా జరుగు ఇసింటా రమ్ము అని తెలుఁగు దేశమం దెల్లెడల వినఁబడును. ఇందలి సింటా యనునది ఇంచుక అనునర్థముగల సుంత అను మాటయొక్క వికారమై యుండును. కసింత, కుసింత, కాస్త, కూస్త అనుమాటలలో ఈసుంత దాఁగియున్నదని తోఁచును. ఈసుంత యను మాట ఇసుమంత యనుమాటయొక్క మాఱు రూపముగ నున్నది. కాసంత, కాసు అంత అనియుఁ బొడకట్టును. వాఁడు బైతురా అన్నప్పుడు బైతు అనఁగ భీతుఁడని యర్థము. గామంచా యనుమాట హిందీలో వస్త్ర పర్యాయముగ నున్నది. కొల్లాయిగుడ్డ యెట్లు ఏర్పడెనో తెలియకున్నది. అఱవములో కొల్లాయిల్ అనఁగ పిరడు. కొల్లాయిసీరు అన్నప్పుడు కొల్లాయి అను మాట కుజ్జాయి (குழாய்) అను అఱవ మాటకు సంబంధించును. కుజ్జాయి అనఁగ గొట్టము. బుల్లివాఁడు బుల్లిబుట్ట బుల్లి అమ్మాయి మున్నగువానిలోని బుల్లి యనుమాటకు గతి కానరాకున్నది. ఈతనికి ఆసాహుకారు గొప్ప ఆసరాగా నున్నాఁడు అనునప్పుడు సాహుకారు అనఁగ సాధుకారుఁడు సంపన్నుఁడు అని అర్థము. ఆసరా అనఁగ ఆశ్రయము. ఎవ్వరిఆసరా లేకుండ జీవనము చేయుచున్నాఁడు. చిట్టిబాబు చిట్టితల్లి మున్నగువానిలోని చిట్టికిద్విత్వటకార మెట్లువచ్చెనో తెలియదు. ఇది చిఱుశబ్దవికారమే. వానిధాకాకు ఆగలేము అనునప్పుడు ధాకా అనఁగ దెబ్బ, ప్రహారము అని భావము. (Dacoity) అను ఇంగ్లీషు మాటకూడ డాకా అను హిందీమాటకు సంబంధించినదే; పాగ ఉష్ణీషార్థములో హిందీలో నున్నది. ఇది కేవలము ఆంధ్రదేశ్యము కానేరదు. ఏమి హామని పడుచున్నావు. అను చోట ఆము అహంభావమని కొంద ఱూహించిరి. కాని ఋహామని ఆమని యనియు వసంతోత్సవసంభ్రమము దెలుపు ననియుఁ దోఁచును. భోగట్టా యనుమాట వృత్తాంతార్థములో ఉత్తరదేశమున నెక్కువగ వినఁబడును. ఈ భోగట్టాకు వ్యుత్పత్తి గానరాకున్నది. భాగమను నర్థమిచ్చువాటా విదేశ పదము కాఁబోలును. కాటామీఁది బస్తాలు అనుచో కాటా బస్తా అనునవికూడ విదేశ పదములవలె నున్నవి. గందరగోళము అనునది గంధర్వకోలాహల మని కొంద ఱూ

ఖమాయచి, కంభావతీ లేక ఖంభావతీ రాగిణీ విగ్రహము

శ్లో. ఖంభావతీస్యాత్ [illegible]
[illegible]

కకుభా లేక కకుభా రాగిణీ విగ్రహము

శ్లో. [illegible] తాంగీ [illegible] తాంగీ [illegible]
[illegible] విచితా [illegible]
[illegible]

శ్రీ గాంధీ మహాత్ముఁడు

[illegible] దినమ్ములో తీయబడిన ఛాయాపటము

(బొంబాయి క్రానికల్ పత్రికాధిపతుల యనుమతితో ప్రకటితము.)

హించిరి. గాని కన్నడమందు గందరగోళి యను మాట దీనికి జేరును. భార్యాభర్తలకు సరిపడనపుడు "మనోవృత్తి"కి దావా వచ్చును. ఇట మనువృత్తిగోరుట యుక్తముగాని స్వైర వృత్తి కోరరాదు. పెందరాడె సాయంత్రము పెండ్లికి తల్లివచ్చుట అనుచో పెందలకడ, సాయంకాలము తరలివచ్చుట అనునవి శిష్ట రూపములు. ఆగిన్నె అక్కడపెట్టు అన్నప్పుడు అక్కడ వేసి పెట్టు అనుటకు అక్కడపెట్టు వచ్చెను. పితలాటకమనగ మోసము, పిత్తళము (ఇత్తడి) ను హాటకము (బంగారముగ) కట్టఁ బెట్టుట. తక్కిరి బిక్కిరి యన తస్కరవిక్రయము. దొంగ ఈమ్మువస్తు న్యాయార్జితము కాదు గదా. తవ్వాయి అని వివాదార్థములో వాడఁబడు మాటకు మూలము తెలియదు. పునాదు, ఉజ్జాయింపు, పురమాయింపు, బెత్తాయింపు మరమ్మత్తు, అఘోరించు, అత్తకోడలిని సాధించును. విస్సాటము, విస్సారము, కిచ్చాట్లు, ఎక్కములు, అపసోపములు, అడపతడప, అవకతవక, అమాంతము, అంచనా, కసాలా, టూకీ, అనాడి, అపసంతి, నిర్ఘాంతపడు, హైరాణ, హేమాహేమి మున్నగు పలు మాటలు వ్యవహరింపఁబడు చున్నవి. కాని వీని స్వరూపములును గోచరములు గావు. సాదారకము తెమ్ము అనుమాట సాదా సాధారణశబ్దసంగ్రహరూపము. భరోసా అనఁగ ధైర్యము చెప్పుట. భద్రాశయు మనుదానితో సంబంధముపై యనుమాట ఉపరి, ఉపర్ అను మాట వికృతిగ హిందీలో వ్యవహరింపఁబడు చున్నది. ఈమాట అఱవములోఁ గాన్పింపదు. తద్భవమని తోఁచును. అశ్లీలపరిహారార్థము శబ్దగతి చిత్రచిత్రమార్గములం బోవును. చనిపోవుటలో చావు లేనేలేదు. చనుట పోవుటయు గమనార్థకములు తగులఁబెట్టుటలో నిప్పు లేనేలేదు. తగులునట్లు పెట్టుట అని మాత్రము పదములవల్ల స్పష్టము. నిప్పు ఊహ్యము. దీపము ఘనమయినది. బియ్యము నిండుకొన్నవి. తద్దినము దినవారములు. వానిపెద్ద దినము. రోజు మున్నగునవియు అశ్లీలమును వదలుట కేర్పడినరూపములు. నిజము సంతర్పణ, సంభావన, దాహము మున్నగుపదములు విపరీతార్థములతో తెలుఁగున వ్యవహరింపఁబడుచున్నవి. సంగతిసమాచారములు నిట్లే నడుచు, జరుగు, చెల్లుపడు మున్నగు క్రియలు తద్భవములునుకించిద్భిన్నార్థములును అయినట్లున్నవి.

ప్రపంచములోని యితరభాషలయందు వలెనే మన తెలుఁగునందుఁగూడఁ బదజాలము వృద్ధిక్షయములకును వ్యత్యయములకును లోనగుచున్నది. సజీవమగుభాష యెల్లప్పుడు నేకరూపముగ నుండదు. పదజాలమందే గాక ప్రత్యయాదిసందర్భములయందును గూడ మార్పులను జెందుచుండును.

భాష నదివంటిది. నదీజలములచే నానావిధసస్యములు పండునటులు భాషాపదసామగ్రిచే భౌతికజ్యోతిషాదినానావిధశాస్త్రములు వృద్ధికి రావలెను. లేనిచో పదసామగ్రి వలన నేమిలాభము? చరిత, కృషి, వాణిజ్యము పరిశ్రమలు, నూర్లకొలఁది భౌతికశాస్త్రములు, ఇట్టి వేమియు మన ఆంధ్రవాఙ్మయమున లేవు. ఇది ఘోరమగు వాఙ్మయ దారిద్ర్యము. ఇది తీఱిన గాని మనకు మేలు గలుగదు. దీనికి ముఖ్యమగువిధానము ఏమనఁ;

తెలుఁగు దేశమునం దన్నితరగతుల విద్యయు తెలుఁగున నేర్పఁబడవలయును. ఇదియే మృతప్రాయముగనున్న ఆంధ్ర వాఙ్మయమునకు సంజీవి.

భాషానది శాస్త్రసస్యములనే గాక కవితారామములను బెంచును; జనులవైభవాభిలాషాపిపాసం దీర్చును; స్వవర్తనవశ్యం బగుచుండు లక్షణతటములకు లోనై అవాంతరములును బాహ్యములునగు వాగుపనదులసంగముచేఁ బొంగుచు జగద్జ్ఞానాబ్ధిమార్గముగ సర్వకాలము చనుచుండవలెను.

"మనగోదావరి కృష్ణ పెన్నలకు సామ్యం బొప్ప నీ యాంధ్రభా
షనయు జ్యోతిషవైద్య వాస్తు ముఖ శాస్త్రజ్ఞాన సస్యంబులం
దనసంబాధ వచఃప్రణాళికలచేఁ బెంచుచుం గీర్తిపా
ర, నవప్రాభవ భావదీప్తకవితారామంబులం దన్పుచున్."

"జనతాగౌరవ వైభవైషణ పిపాసం దీర్చుచుం బూర్తిగా
ననయాలస్యమలాపనోదనపటుస్యందాత్మయౌచున్ స్వవ
ర్తన వశ్యంబగుచుండు లక్షణ తటాంతర్వ్యాప్తిచే నొప్పుచున్
స్వనదావాంతర బాహ్యవాగుపనదీ సంగంబునం బొంగుచున్
జనుచుండ న్వలె సర్వకాలము జగద్జ్ఞానాబ్ధి మార్గంబునన్.

ప్రణయమూర్తి

వేదుల సత్యనారాయణ శాస్త్రి, శతావధాని, (సాహితీసమితి)

ప్రణయ మోహన గగనాంతరాళమందు
ఱెక్కలల్లార్చి శుభ్రవారిదముతోడ
ధన్యవాదంబు లాడు చాతకలతాంగి
నాకడనె నేర్చుకొనియె ఆనందగీతి.

ప్రణయ హృదయాను రాగ విభ్రమము వోలె
అమల తరమైన కాచపాత్రాంతరమున
వెలుగు దీపిక నల్లాడు శలభకాంత
నాకడనె నేర్చె ఆత్మార్పణంబు సుంత.

అని యానని ప్రణయ పుష్పామృతంబు
ఆర్ద్రహృది కన్నెమరుల తీవ్రాగ్ని గొలుప
తెలిసికొనలేని ప్రేమకై తేటి కలికి
నాకడనె నేర్చె విధురగాన ప్రసక్తి.

పలుక తెలియంగ తలపగా వలనుగాక
ఆత్మను దహించు ప్రణయ దుఃఖాగ్ని కొదిగి
నీలమై వంగి వాపోవు నింగినెలత
నాకడనె నేర్చె ప్రణయ ప్రణామనిరతి.

అరుణరాగోదయోన్మీలితాంబుజంబు
చారుచంద్రకరస్మేర కైరవంబు
పవన పరిరంభపులకిత ప్రసవచయము
నాకడనె నేర్చె ప్రణయసంధానరక్తి.

గున్న క్రొమ్మావి చిగురాకు గుడిసెలోన
జిలుగుటెండలనును తెరం జీల్చివైచు
జీవతంత్రుల హృద్విపంచిక నదించి
వలపురాగాల దీయుకోయిల పడంతి
నాకడనె నేర్చె ఎడబాటునాటిపాట

నా ప్రణయగాన ఝురిణీనినాదములకు
విశ్వమె చలించి నిట్టూర్పు విడిచెనోయి!

భర్తృహరి

చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహము గారు

మొదటి ప్రకరణము

ఇతఁ డొకసంస్కృతమహాకవి. నీతిశృంగారవైరాగ్యములను గూర్చి గీర్వాణభాషయందు మూఁడుశతకముల రచియించి కవిశిఖామణియై యమితప్రఖ్యాతిగాంచెను. ఏ రసము వర్ణించినప్పు డారసము మూర్తి దాల్చి చదువరుల మనోరంగములందు తాండవమాడున ట్లు చేయఁగల యద్భుతశక్తి యీ కవిసార్వభౌమునియందుఁ గలదు. నీతిబోధకమగు గ్రంథముగాని శృంగారవైరాగ్యములను మనోరంజకములుగాఁ దెలుపు గ్రంథముగాని సంస్కృతభాషయం దేదియని యడిగిన పక్షమున వ్రేలుమడిఁచి భర్తృహరి విరచితమైన సుభాషితరత్నావళి యొక్కటియని చెప్పవలెను. ఇటీవల మహాకవు లనేకులు నీతిశాస్త్రములు రచించిరి గాని భర్తృహరి గ్రంథము ముందఱ నవి యంతగాఁ బ్రశంసనీయములుగావు. ఈ మహాకవి యేకాలపు వాఁడో తెలిసికొనుటకుఁ దగిన యాధారములు గానరావు. ఊహాలపై నూహాలఁ బన్ని పలువురు పలు తెఱంగుల వ్రాసిరి. ఆకారణమునఁ గాల నిర్ణయము చేయుట కష్టము. అయినను ఈతని జన్మమునుఁ గూర్చియు, ననంతరవృత్తాంతమునుఁ గూర్చియు మనోహరమైన కథ యొకటి గలదు. అది వ్రాయుటయే ముఖ్యోద్దేశ్యము.

జన్మవృత్తాంతము

యమునానదీతీరమున మధురయను పట్టణము గలదు. ఇది దక్షిణదేశముననున్న మధుర గాదు. ఈ మధురానగరము త్రేతాయుగమున రఘురాముని తమ్ముఁడైన శత్రుఘ్నునకు రాజధానియై ద్వాపరయుగంబున శ్రీకృష్ణుని మేనమామయగు కంసునకు రాజధానియై నారాయణావతారమని కొనియాడఁబడుచున్న వాసుదేవునకు జన్మస్థానమై మోక్షదాయకములైన యేడుపుణ్యక్షేత్రములలో నొకటియై యిప్పటికిని లక్షలకొలంది తీర్థవాసులచే సేవింపఁబడుచున్నది. పూర్వకాల మాపట్టణమును శృంగారశేఖరుఁడను రాజు పాలించుచుండెను. అతఁ డొకనాఁడు సచివులు, సామంతులు, దౌవారికులు, దండనాయకులు, చారులు, శూరులు, నటులు, భటులు, విదూషకులు, విద్వాంసులు, కవులు గాయకులు, పరిజనంబులు, బంధువులు పరివేష్టింప నిండుకొలువుండెను. ఆసమయమున శంకరునియనుగ్రహమున మరల రూపముఁ దాల్చి వచ్చిన మన్మథుఁడో, భూతలంబునఁ జరియింపవచ్చిన జయంతుఁడో, కాలుసేతులు మొదలగు నవయవములఁ గైకొని వచ్చిన చక్కదనంపుముద్దయో యన్న ట్లొకబ్రాహ్మణుఁడు సభామంటపమునం బ్రవేశించి రాజున కభిముఖుఁడై నిలిచెను ఆ మేనిచెలువము,

నా సౌకుమార్యము, నాలావణ్యము, నా తారుణ్యముం గని సభాసదు లచ్చెరువొందిరి. అందఱిమొగములు వాని మొగమున కభిముఖము లయ్యెను. అందఱికన్నులు వాని కన్నుల వైశాల్యమును తనివిసనక చూచుచుండెను. అందఱిచెవులు వానినోటిమాట వినుటకుఁ దత్తరపడుచుండెను. అందఱి వాక్కులు వానితోఁ బ్రసంగింప ముచ్చటఁబడఁ జొచ్చెను. గద్దియమీఁద రాజునకు నట్టికుతూహలమే జనియింప నతఁడిట్లనియె. "విప్రకుమారా! మారసమానుఁడవైన నిన్నుఁ జూచినకొలఁది కడుంగడుఁ జూడ బుద్ధియగుచున్నది. నీముఖచంద్రమండలమునఁ గాయు వెన్నెలలచే నీసభాసదుల మొగంబు లనియెడు కలువలు విచ్చినవి. కొన్ని ప్రశ్నలు నిన్నడుగుటకై నామనంబు తత్తరపడుచున్నది. నీవాలకము నీవు బ్రాహ్మణోత్తముఁడవని చాటుచున్నది. నీ దేదేశము? ఈ మధ్యమలోకమన్మథుని గని లక్ష్మీనారాయణులట్లు ధన్యులయిన దంపతు లెవ్వరు? ఏకారణంబున మమ్మును మానగరమును ననుగ్రహింప నిందు వచ్చితివి? దాఁపక నీచరితంబు మా కెఱిఁగించి తత్తరపడుచున్న మా శ్రవణంబులకు విందు సేయుము." అనవుఁడు నాభూసురకుమారుఁ డిట్లనియె. "రాజా! భగవంతుఁడగు వాసుదేవునకు జన్మస్థానమై కొంతకాలము మధ్యమలోకవైకుంఠమై వాసికెక్కిన మధురాపురము నేలుచు ధన్యుఁడైన రాజన్యుని నిన్నుఁ గాంచి చరితార్థుఁడ నగుటకై వచ్చితిని. నాకుఁ దలిదండ్రులు లేరు. ప్రస్తుత మేకాకిని. వివాహ మింకను గాలేదు. నాపేరు చంద్రగుప్తుఁడు. మీరన్నట్లు నేను బ్రాహ్మణుఁడనే. చిన్ననాఁటనే కావ్యనాటకాలంకారగ్రంథములఁ జదివి కుశాగ్రబుద్ధియని గురువులచేఁ బేరువడసితిని. అనంతర మాఱుశాస్త్రముల నధిగమించితిని. అఱువదినాలుగు కళలయందు నధికపరిచయము సంపాదించితిని. వేదాధ్యయనమునందు వినుతిఁ గాంచితిని. రసవంతమగునో కాదో కాని కవిత్వముఁగూడఁ జెప్పఁగలను. బంగారు పళ్లెరమునకైనను గోడచేర్పు కావలయునన్నట్లు కవిజనకల్పకంబై, పండితజనపారిజాతంబై, శ్రితజనచింతామణియై, కరుణాసముద్రుఁడై, కీర్తివెన్నెలలు దిగంతములయందుఁ బ్రవహింపఁజేయుచున్న నిన్నుఁ జేరి నీయాస్థాన పండితుఁడనై కవినై గౌరవంబుగఁ గాలక్షేపముఁ జేయ వచ్చితిని. అనుగ్రహించి నన్నుఁ జేకొనుము." అని విన్నవించుటయు రాజు పరమానందభరితుఁడై యాతనిం దగినయాసనంబునఁ గూర్చుండఁబనిచి నూతనవస్త్రాలంకారముల నిచ్చి యాస్థానపండితుం జేసి దైన్యహీనమగు జీవనము కలుగునట్లు చేసెను. కవి పండితులకు మిక్కిలి దగ్గఱచుట్టమై యెల్లయెడల వారి నెడబాయక తోడునీడయై చరియించుదారిద్ర్యదేవత వానిని విడువలేక విడువలేక యెట్టెటో విడనాడి రాజాశ్రయములేని తక్కినపండితుల యొక్క యండ నుండుటకై పోయెను.

అతఁ డావిధమున సకలసౌఖ్యము లవ్వారిగాఁ బొందుచు సుఖించుచునుండ నొక్కనాఁ డొక ముసలిది వానికడకుఁ బోయి దండము పెట్టి యాతనితో నిట్లనియె: "మహానుభావా!

నాదొక్కమనవి కలదు. ఆగ్రహింపక యాల
కింపుము. ఈ పట్టణమేలుచున్న శృంగార
శేఖరమహారాజుగారి సేనాపతియగు వీర
వర్మకు మదనరేఖయను గారాపుఁగూఁతురు
గలదు. నే నాబిడ్డదాదిని. నీవు మొన్నసా
యంకాలమున నీ చెలికాండ్రతోఁగలసి సరస
సల్లాపము లాడుచుఁ బోవుచుండ నాబాలిక
కనుల పండువుగా నిన్నుఁ గాంచి వీనులవిం
దుగా నీ మాటలను విని మోహపరవశ యై
నది. అదిమొదలుకొని యాకలి యనదు.
అన్నము దినదు. నీరుఁ ద్రావదు. నిదురపో
వదు. నీ నామమే స్మరియించును. నీ రూపమే
ధ్యానించును. నీ కథలే వినఁగోరును. కును
కొకవేళఁ బట్టినను నిన్నుగురించియే కలవరిం
చును. వెయ్యేల? ఆమెప్రాణము నీదిగా భావిం
చుచున్నది. కావున గుణమణియగు నా బాలి
కను నీవు వివాహమాడి ప్రాణరక్షణముచేసి
వీరవర్మకుఁ బుత్రికాభిక్షము పెట్టవలెను" అని
వేఁడుకొన నా చంద్రగుప్తుఁడు కొంచెము
కోపము విస్మయము మొగంబునం దోఁప
నిట్లనియె. "మూర్ఖురాలా! పెద్దదాన వగు
టచే నీమతి పోయినట్లున్నది. కాకచో నిట్టి
మాట లాడవు. నేను బ్రాహ్మణుండను. వేదా
ధ్యయన తత్పరుండను. సకలశాస్త్ర కోవిదుఁ
డను. విశేషించి నైష్ఠికుఁడను. ఇట్టి నన్ను
భయభక్తులు లేక మంచిచెడ్డలు విచారింపక
శూద్రకన్యను వివాహమాడమని పురికొల్పు
టకు నీకు నోరెట్లాడెను? పడుచుఁదనంపు
గర్వమున నీ మదనరేఖ నిన్ను నాకడకుఁ
బొమ్మని ప్రోత్సాహము చేసినఁ జేయుగాక!
వయస్సు మళ్లినదానవు. లోకానుభవము
గలదానవు. తగుదు నని నీ వెట్లువచ్చితివి?
చాలుఁజాలు. ఇంకఁ బ్రేలక యవ్వలకుఁ బొమ్ము"
అని కఠినముగా మందలించుటయు నామె
మాఱు మాటాడక చిన్నపోయిన మొగ
ముతో నంతకన్న చిన్నపోయిన మనస్సుతో
నీ మాటవినిన బాలిక యేమగునో యను
భయముతో వచ్చినదారిం బోయి మదనరే
ఖకు జరిగిన వృత్తాంతమంతయు విన్నవించెను.
ములుకులవంటి యాపలుకులు చెవినిబడినతో
డనే మబ్బుగప్పిన చంద్రరేఖవోలెఁ గాంతి
దొఱఁగి విహ్వలచిత్తయై చంద్రరేఖ యన్న
ముఁ గుడువక, యలంకారములఁ దాల్పక,
నిదురవోవక, నెచ్చెలులతోఁ బలుకక జలక
మాడక చందనమొల్లక, నెండకుశోషిల్లినకలువ
పూవవలె నుండెను. చెలికత్తెలామెయవస్థను
వీరవర్మ కెఱిఁగించిరి. వీరవర్మ పుత్రి మృతి
నొందునేమో యని భయంపడి తనయందు
మిక్కిలి దయగల శృంగారశేఖరమహారాజు
కడ కరిగి తనకూఁతుకథయంతయు నాతని
కెఱిఁగించి బిడ్డను బ్రదికింపుమని ప్రార్థించెను.
అది తనచేతిలోనిపనిగావగచి మధురాపుర
మహారాజు వాని కభయమిచ్చి పంపి బ్రాహ్మ
ణకుమారుని రావించి గౌరవించి మదనరేఖను
వివాహమాడుమని చెప్పెను. బ్రాహ్మణుఁడు
కటకటంబడి చెవులుమూసికొని తనస్వాతంత్ర
భావము తేటపడ వినయగర్భితముగా నిట్ల
నియె "రాజా! సకలధర్మాధర్మవిదుఁడవైన
నీవు పరమపవిత్రుఁడనైన నన్ను నిట్టిపాపకార్య
మునకుఁ బనుచుట న్యాయమా? వర్ణాశ్రమ

ధర్మపరిపాలనము చేయవలసిన నీవే వర్ణసాం
కర్యము చేయఁదలఁచుకొన్నప్పుడు చెప్పెడువా
రెవరు? కంచెయే చేనుమేసినప్పుడు, తల్లియే
విషముఁ బెట్టినప్పుడు, రాజే ధర్మవిరుద్ధముఁ
గావించునప్పుడు నివారించువా రుండరు. నిరు
పమాననిష్ఠాగరిష్ఠుఁడనైన నేనెక్కడ? శూద్ర
కన్యాపరిణయ మెక్కడ? ఈవిషయమున
మీరు మహారాజులైనను నాకన్నవస్త్రము
లిచ్చి పోషించు ప్రభువులైనను ధర్మభంగ
సమస్య కలుగుటచే నేను సరకుచేయను. నన్ను
మీయాస్థానమునుండి వెడలఁగొట్టినను సరే.
శిరచ్ఛేదము చేయించినను సరే. నేనుమాత్రము
ధర్మపథంబు దప్పను. ఇది త్రికరణ
శుద్ధిగాఁ జెప్పినమాట" అనుటయు రాజాతని
మనోధైర్యమునకును, ధర్మపరాయణత్వము
నకును, విమలాంతఃకరణమునకును, స్వాతంత్ర
భావమునకును విస్మితుండై లోలోన మిక్కిలి
మెచ్చి యితనిపరిశుద్ధ జీవనముఁ జెఱుపఁగూడదని
నిశ్చయించుకొని యాతని నింటికిఁ బొమ్మనిసెల
విచ్చి మదనరేఖను జన్మనాఁటనుండియుఁ దన
కూఁతురైన రాగమంజరితో సమానముగాఁ
బెంచుటం జేసి యామె మనోరథము నెఱవేఱ
కుంటకు మిక్కిలి వగచి యెట్లయిన నామె
కోరిక సఫలము చేయఁదలంచి మంత్రులతో
నాలోచించి యొట్టకేల కొక్క వ్యవస్థనేర్ప
ఱిచి బ్రాహ్మణకుమారుని మరల రావించి
యిట్లెఱంగున భాషించెను. "విప్రకుమారా!
నీవు ధర్మము దప్పకుండునట్లు నామనోరథము
నెఱవేఱునట్లు చేయుటకు మంచియుపాయ
మొకటి కలదు. అది యుభయకారకము.
కావున నీ వట్లుచేసి నాముద్దు చెల్లింపుము.
బ్రాహ్మణుఁడు మొదట బ్రాహ్మణకన్యను వివా
హమాడి పిదప క్షత్రియ, వైశ్య, శూద్ర
కన్యలను వివాహ మాడవచ్చునని శాస్త్ర
ములు చెప్పుచున్నవి. అందుచేత నా పురో
హితుఁడైన విష్ణుశర్మకూఁతురు శీలవతిని
ప్రథమభార్యగాఁ బరిగ్రహింపుము.
నాగారాపు బిడ్డయైన రాగమంజరిని ద్వితీయ
భార్యగాఁ బాణిగ్రహణముఁ జేయుము. నాదు
కోశాధ్యక్షుఁడైన ధనగుప్తుని ప్రియపుత్రిని
సుమతిని తృతీయకళత్రముగాఁ స్వీకరింపుము.
వీరవర్మగారాలపట్టియగు మదనరేఖను జతుర్థ
పత్నిగాఁ జేకొనుము. దీనం జేసి నీకు ధర్మ
భంగమును నా కాశాభంగమును గలుగదు.
బహుకుటుంబికత్వముచే సాంసారికబాధలుసం
భవించునని భయపడకుము. నాయల్లుఁడవైన
నీకుఁ గొదవయుండునా? కావున మాఱు
మాటాడక నావిన్నపము సఫలము చేయుము"
అని ప్రార్థించిన రాజుపలుకులు ధర్మవిరుద్ధములు
గాకపోవుటం జేసి మంచిదని రాజానుమతంబున
శుభముహూర్తములయందు బ్రహ్మ, క్షత్రియ
వైశ్య, శూద్రకన్యకలను వివాహమాడి వారి
తో నిరుపమాన సౌఖ్యముల నందుచు భూలోక
స్వర్గసౌఖ్య మనుభవించుచుండెను.

కాలక్రమంబున నలుగురు పడంతులు
గర్భవతులైరి. పురోహితపుత్రియగు శీల
వతికి వరరుచియను కుమారుఁడు జనియిం
చెను. రాజనందనయగు రాగమంజరికి విక్ర
మార్కుఁడు ప్రభవించెను. కోశాధ్యక్షుని
కూఁతురగు సుమతికి భట్టియనుసుతుఁ డుద

యించెను. మదనరేఖకు భర్తృహరి పుట్టెను. వారు క్రమక్రమంబునం బెరిగి విద్యాభ్యాసము చేసి సకలలోకవంద్యులైరి. వరరుచి వ్యాకరణశాస్త్రవేత్త యయ్యెను. విక్రమార్కుఁడు మాతామహుని యనంతరమున రాజై విశ్వంభరాభారము వహించెను. భట్టి విక్రమార్కుని మంత్రియై విఖ్యాతుఁడయ్యెను. భర్తృహరిసాహసవిక్రమార్కుని సేనాపతియై విశేషించి మేటిపండితుఁడై సుభాషితరత్నావళియను గ్రంథము రచియించి నాశనము లేని కీర్తికాయముఁదాల్చి నేఁటికిని సహృదయుల హృదయములందు సంచరించుచున్నవాఁడు.

రెండవ ప్రకరణము

అనుమానము

భర్తృహరి భానుమతియను కన్యను వివాహమాడెను! ఆమె గుణసంపదచేతను లావణ్యతారుణ్యవిలాసములచేతను కులశీలములచేతను భర్తృహరికిఁ దగినకాంతయై మగనిమీఁద మేరమీఱిన మక్కువ గలదై, చక్కఁదనంపు దీపమై, పుట్టినయింటికి మెట్టినయింటికి నిరుపమానమైన కీర్తిని దెచ్చుచుండెను. భర్తృహరియుఁ బతివ్రతాలలామమైన యాపడంతియందు గాటమైనవలపు గలిగి సంసారసుఖంబు లనుభవించుచుండెను. విక్రమార్కుఁడు తన యాస్థానపండితుఁడును తన కన్నివిధముల నగ్రజన్ముఁడునైన వరరుచియొక్క పాండిత్యమును మెచ్చుచుఁ బెద్దతమ్ముఁడైన భట్టియొక్క సమయోచితబుద్ధికుశలతకు మిక్కిలి హర్షమొందుచుఁ గడగొట్టుతమ్ముఁడైన భర్తృహరి రసములఁ గుమ్మరించు కవిత్వము చెప్పునప్పుడు మహానందమొందుచుఁ బ్రకృతిజనరంజనమే ప్రధానకర్తవ్యముగాఁ జేసికొని భట్టియొక్క బుద్ధిబలము భర్తృహరియొక్క బాహుబలము తనకుఁ బెట్టనికోటలై, వజ్రకవచములై, రక్షరేఖలై ప్రవర్తింప మహీమండల మేలుచుండెను. భర్తృహరి విక్రమార్కుని యొక్క వెలుపలి శత్రువులను శౌర్యసంపదచేత జయించినట్లే తనలోపలి శత్రువులను జ్ఞానవైభవముచేఁ జయించి, గంటముపట్టిన చేతనే ఖడ్గముపట్టుచు, ఖడ్గము పట్టినచేతనే గంటము పట్టుచు, తనజన్మము చరితార్థము చేసికొనుచుండెను. అట్లు కొంతకాలము గడచెను. ఒకనాఁడు భర్తృహరి భానుమతీ సమేతుఁడై తనమేడపై సుఖాసీనుఁడై సరససల్లాపము చేయుచుండెను. అది ప్రాతఃకాలము. దగ్గఱఁ జేరి మెల్లఁగ మీఁదఁ జేయివైచి రాత్రి సుఖనిద్ర పట్టినదా యని పరామర్శచేయు ప్రాణమిత్రుఁడువలె మందమలయానిలుఁడు దేహంబులు స్పృశియించుచుండెను. భానుమతీదేవి నెమ్మొగముమీఁది కుంకుమబొట్టు చందంబున పొడుపుకొండమీఁదఁ బ్రొద్దు పొడిచెను. పరాజితుఁడై పారిపోవుటకు సిద్ధముగా నున్న శత్రురాజు ముఖమువలెఁ కాంతిహీనమై యస్తమించుటకు సిద్ధముగానున్న చంద్రమండలము వెలవెలఁ బాఱుచుండెను. అప్పుడా దంపతులకు దూరమునుండి భేరీరావము వినఁబడెను. అది యంతఃకాంతకు సమీపించెను. ఎట్ట[illegible]

జనసమూహ మొకటి వారికంటఁ బడెను. ఆసమూహమునకు ముందుభాగమునఁ జెవ్రులు చిల్లులుపడునట్లు భేరీలు మ్రోగుచుండెను. ఆ మేళము వెనుక నొకశవము కనఁబడెను. ఆపీనుఁగు వెనుక ముఖమునిండఁ బసుపురాచుకొని కుంకుమబొట్టు పెట్టుకొని పసుపువన్నె చీర కట్టుకొని మనసులోనున్న దుఃఖమునంతయు దెలియఁజేయుచు రెండు కన్నులనుండి కాలువలై పాఱుబాష్పములతో నొకయంగన కనఁబడెను! అడుగులు తడబడ నడువలేక నడువలేక పోవుచున్న యామెను బంధువులు పట్టుకొని నడపించుచుండిరి. ఆమె వెనుక హరినామస్మరణ చేయుచున్న బంధుమిత్రుల బలగము కనఁబడెను. వీధి కిరుప్రక్కలనున్న గృహంబుల యరుగులమీఁద నుండియు మేడమీఁద నుండియు, నుజ్జయినీపురవాసులు గుంపులు గుంపులు కూడి యాయుత్సవముఁ గనుగొనుచుఁ గన్నుల నీరునించుకొనుచు నిలిచియుండిరి. అదియేమో చూడవలయునని కుతూహలము జనియింప భానుమతియుఁ దన పీఠమునుండి లేచెను. ఆమెతో భర్తయు లేచెను. భార్యాభర్త లాయూరేగింపు కనుఁగొనిరి. అది యేమో భానుమతికి దెలియనందున "అయ్యా!" యిది యేమి యుత్సవమని భర్త నడిగెను. "కళ్యాణి! యిది యేమో యెఱుఁగవా? ఇట్టి దెన్నఁడు చూడలేదా? మగఁడు మృతినొందగ మహాపతివ్రతయైన యతనిభార్య భర్తతో సహగమనముచేయుటకై శ్మశానభూమి కరుగుచున్నది. బంధుమిత్రులుగూడఁ బోవుచున్నారు" అని భర్తృహరి యామెప్రశ్న కుత్తరము చెప్పెను. చెప్పుటయు భానుమతి విస్మయగర్భితమయిన చిఱునవ్వుతో "భర్త మృతి నొందినచో సహగమనముచేయుటకై భార్య శవముతోఁ గూడ వెళ్లవలయునా?" యని యడిగెను. "ఏమి? వెళ్ల నక్కఱలేదా" యని భర్తృహరి పలికి యూరకుండెను. అంతట భానుమతి గృహకృత్య నిర్వాహణమునందు సేవకులను నియోగించుటకై మేడదిగి క్రిందికరిగెను. భర్తృహరిమనస్సు కలఁతఁజెందెను. భార్య తనకడనుండి లేచి వెళ్లుచుండ నామె వాలకము నతఁడు తెప్పవాల్చక యొక్కనిమేషము చూచెను. ఆమె మేడమెట్లు దిగుచుండ నతని మన స్సగాధమైన యనుమానసముద్రమున దిగిపోవఁ దొడఁగెను. సముద్రతరంగములవలెఁ దలంపులపై తలంపులు తెంపులేక పరంపరలై పొడమి యడఁగఁజొచ్చెను. అతిగంభీరమయిన యాతని మనస్సాగరమందు మున్నడుగునఁబడియున్న క్రోధమాత్సర్యములనెడు మకరతిమింగిలములు పైకివచ్చి యథేచ్ఛముగా సంచరింపఁజొచ్చెను. ప్రశాంతమయిన యాతనిమనస్సు మంచిచెడ్డ తలంపులు పోరాడు రణరంగ మయ్యెను. మాటిమాటికి నిట్టూర్పులు మొగమునుండి వెడలఁజొచ్చెను. ఒకమా రాసనమునుండి లేచి యిటునటు దిరుగును. వెంటనే యాసనమునఁ జదికిలఁబడి పైకిఁజూచును. కాలితో నేలరాయును. అఱచేతితోఁ దలఁబాముకొనును. తలయూఁచును. పెదవికఱచును. పండ్లుకొఱుకును వెయ్యేల? ఆతఁడున్మత్తునివలె నుండెను. కొంతసేపటికి ధైర్యము దెచ్చుకొని తనలో నిట్లు తలపోసెను.

"భానుమతి మహాపతివ్రతయని నేనింతకాలము తలంచుచుంటిని. నేటిమాటవలన నీయామె సాధ్వికాదని తెల్లమైనది. భర్త మృతినొంది నప్పుడు భర్తతో సహగమనము చేయుటకై భార్యపోవలెనా యని యీయామె యడిగినది కదా! ఉత్తమజాతి స్త్రీలక్షణ మీయామె యెఱుంగదా! ఎఱుంగకపోవుటకుం గారణమేమి? సత్కులమందు జననమొందినది. కొంత చదువుకొనినది. లోకజ్ఞానముకలది. ఈమాత్ర మెఱుంగదా! ఉత్తమవంశ సంజాతలయిన కాంతలు మగని మరణానంతరమున భయము లేక చిచ్చుఱికి ప్రాణత్యాగముచేసి యిహలోకము నందుం గీర్తిని బరలోకమునందు మోక్షమును బడయుట సదాచారమని యీయామె యెఱింగియు నింతనిర్భయముగా నాయెదుట నట్లాడుట నరసిచూడ నిది యెంతకైనను సాహసురాలని తోంచుచున్నది. అట్లే కాకున్నచో మగండైన నాకట్టియుత్తర మిచ్చునా! అభిప్రాయము లనేకము లుండవచ్చును. కొన్ని వెలిపుచ్చవచ్చును. కొన్ని వెలిపుచ్చరాదు. ఆయుక్తాయుక్త వివేచనజ్ఞానమే దీనికి లేనట్లు తోంచుచున్నది. ఈ సాహసురాలు నామరణానంతరమున సహగమనము చేయునా? చేసిన నాకేమి? చేయకున్న నాకేమి? నే నది చూడంబోవుదునా? ఈమె యభిప్రాయము నిరంకుశమై విశృంఖలమై యున్నది. ఉండుగాక! దీని మన స్సెంత లోతున్నదో యారయవలయును".

మూఁడవ ప్రకరణము

పరీక్ష

అని మది నిశ్చయించుకొని యాపూఁట సరిగా నన్నము దినక పరధ్యానముగానుండి సేవకులతోడంగాని భానుమతితోడంగాని సంభాషింపక యడిగిన ప్రశ్నములకుం దగిన యుత్తరమీయక విచారగ్రస్తుండై యుండెను. అది కనిపెట్టి సేవకులు భానుమతిని సమీపించి "అమ్మా! అయ్యగారేలాగుననో యున్నారు. బొందిమాత్ర మిచ్చట నున్నది. గాని మన స్సెచ్చటనో యున్నది. కారణ మారయలేకున్నాము. హేతువు మీ రెఱుంగుదురా" యని యడిగిరి. అప్పలుకులు విని యామె మిక్కిలి యక్కజపడి ప్రాణనాయకుని సన్నిధి కరిగి మృదుమధుర భాషణంబుల నిట్లనియె. "ఎందుచేతనో మీమనస్సు మనసులో లేదు. చిత్తము పరాయత్తమై యున్నది. నేను కారణ మూహింపలేక యున్నాను. శ్రీవిక్రమార్కమహారాజు గారికి మీమీఁద నెందుకైన నాగ్రహము గలిగినదా? లేక మీకాప్తులైన చుట్టములు నెచ్చెలులు మృతినొందిరా? అట్లుగాకున్న నే నేదైన మీ యెడల నపచారము గావించితినా? పరిజను లెవరైన మీయాజ్ఞం దిరస్కరించిరా? అదియుం గాదేని మీదేహమునందు స్వస్థత లేకయున్నదా? నాయెడల నపచార మున్నపక్షమున క్షమియింపుండు. సేవకులు తప్పుచేసిన శిక్షింపుండు. ఇతర కారణమున్న నాకెఱింగింపుడు. మీ రెప్పటివలె మనసిచ్చి మాటాడకున్నారు. ప్రేమతోం బలుకరింపకున్నారు. చిఱునవ్వులతో నెల్ల

ప్పుడు కలకలలాడు మొగము నేఁడు చిన్నవోయి యుండుటచే నామన స్సెంతో చిన్నవోయినది. ఇల్లంతయు చిన్నవోయినది. కావున మీవిన్నదనమునకుఁ గారణంబు నాకెఱిఁగింపుఁడు" అనవుడు భర్తృహరి, "మహారాజునకు నామీఁద నాగ్రహము లేదు. బంధుమిత్రులు మృతినొందలేదు. నాయెడ నెవ్వరపరాధముఁ జేయలేదు. నావిచారమునకుఁ గారణము నే నితరులకుఁ దెలియఁజేయఁ దలఁచుకొనలేదు. కాలక్రమంబున నీవే యెఱుంగఁగలవు." అని యుత్తరమిచ్చి పీఠమునుండి లేచి సేవకులలో నొక్కనిని బిలిచి వేటకుఁబోవుటకు సన్నాహముఁ జేయుమని యాజ్ఞాపించెను. పరిజనులు, తెరలు, నురులు, నుచ్చులు దీమములు వేటకుక్కలు మొదలగువాని నన్నిటిని సిద్ధము జేసి సకలకళ్యాణలక్షణలక్షితమైన గుఱ్ఱముమీఁద జీనువైచి ప్రయాణమున కాయత్తముచేసి సన్నాహము సంపూర్ణమైనదని స్వామి కెఱిఁగించిరి. అది విని భర్తృహరి మృగయాక్రీడకుఁ దగిన వస్త్రాలంకారములను దాల్చి యాయుధములను సమకూర్చుకొని మునుపటియట్లు ప్రియురాలిని బిల్చి మాటాడక యామెతో నేమియుఁ జెప్పక యశ్వారూఢుఁడై సపరివారముగా వెడలిపోయెను. పూర్వము తనపై నింతింత యనరాని యనురాగముగల జీవితేశ్వరుఁడు నిష్కారణముగా నాఁ డంతయనాదరణము తనయెడఁ జూపినందుకు భానుమతి దుస్సహమైన వేదనం బొంది గుఱ్ఱముపై నెక్కి పోవుచున్న భర్తృవిగ్రహము కన్నుదోయికి గనఁబడినంత సేపు చూచుచు నతఁడు దృష్టిపథము దాఁటిపోయిన వెనుక శయనాగారము ప్రవేశించి పానుపుపైఁ బవ్వళించి తనయవస్థను గూర్చి చింతింపఁ దొడఁగె. పరిచారికలామెను పలుతెఱంగుల నూరడించిరి. మనోవ్యాధులకు మాటలు మందులగునా? ఆమె విషాదము లేశమైన మందగింపలేదు. అట్లు నాలుగుదినములు గడచెను. అయిదవనాఁడు భానుమతి తనకిష్టదైవతమై పలుమారు తన మొఱ లాలకించి తనమనోరథములు సఫలముగావించిన జగన్మాతయగు పార్వతీదేవిని సమారాధనము జేయవలెనని నిశ్చయించి స్నానాదివిధులఁ దీర్చి పరిశుద్ధమైన యంతఃకరణముతో దేవిని బూజించి నానావిధములఁ గొనియాడి తన యెట్టయెదుట నామె నిజరూపముతో నున్నట్టు భావించి తనమనోవేదన యిత్తెఱంగున నెఱింగించెను. "అమ్మా! జగజ్జననీ! నీవు సకలలోకములలోఁపల వెలుపలను వ్యాపించియుండి యెల్లవారి యభిప్రాయముల నెఱుఁగుదువు. అయినను నామనోవ్యథ నానోటనే నీకు విన్నవింపవలయునని కుతూహలము గలదు. దేవీ! సావధానవై యాకర్ణింపుము. మనోవాక్కాయకర్మములచేత నాప్రాణేశ్వరునియెడల నే నపరాధముఁ జేసియెఱుఁగ. ఆయనమాట జవదాఁటియెఱుఁగ. ఆయన కనుసన్నలనే మెలఁగుచుంటిని. అమ్మహాత్ముఁడే నాపాలిటిదైవమని, నాపున్నెముల పంటయని, నాభాగ్యరాశియని భావించుకొని యాయన చరణంబులు శరణంబుగాఁ గాలక్షేపము సేయుచుంటి. ఇటులున్నను నాలుగుదినముల క్రిందట నాయనకు

నామీఁదఁ గారణములేకయే బిట్టలుక పుట్టి
నది. నాచరిత్రమును నే నెన్నివిధములఁ బరి
శోధించిచూచినను నావలన నేరములేదనియే
నానమ్మిక. కాని యొక్కసందియంబు మా
త్రము నామనంబును బాధించుచున్నయది.
అయిదుదినములక్రిందట నొకపతివ్రత తన
మగనిశవముతో సహగమనము చేయవలెనని
యుత్సవముతోఁ బోవుచుండఁగా నే నది
చూచి మొదట నదేమో తెలిసికొనలేక భర్త
గారివలన విని 'పతివ్రతయైనస్త్రీ భర్తశవము
తో సహగమనముచేయుటకుఁ బోవలయునా'
యంటిని. ఆమాటలు నానోటనుండి వెడలి
నదిమొదలు భర్తగారు విచారాక్రాంతచిత్తు
లై యుండిరి. ఈమాటలనుబట్టి యాయనకు
ననుమానము కాఁబోలును. నేను బతివ్రతను
గానని యాయన తలంచెను గాబోలు. నా
పలుకులకై యాయన కలుక పుట్టినదేమో
యని యాయన వేఁటకువెళ్లినతఱువాత నా
కనుమానము కలిగినది. వెళ్లకమునుపు తోఁ
చినపక్షమున నాయభిప్రాయ మాయన కెఱిం
గించి సంశయము నివారించియుందును. ఆయన
యిచ్చట లేఁడు. కావున నాయాశయము నేను
నీకు విన్నవించుచున్నదానను. పతివ్రతయైన
యంగన భర్తృమరణవార్త వినినతోడనే
ప్రాణములు వాయక మఱికొంతసేపు బ్రతికి
యుండి సహగమనముచేయుటకు నగరజనుల
యెదుటనుండి పోవలయునా యనునర్థముతో
నట్లంటినిగాని పతివ్రతలు సహగమనముచేయఁ
గూడదని నాయభిప్రాయము కాదు. పిడుఁగు
వంటి భర్తృమరణవార్త వినినతోడనే పతి
వ్రతమైన ప్రాణము లుండునా? యని నాసంశ
యము. నేను సత్యమే పలుకుచున్నానో యస
త్యమే పలుకుచున్నానో సకలభూతహృదయ
వర్తిని వైన నీవెఱుఁగవే? తల్లీ! సత్యమిప్పుడు
నీకు విన్నవించితిని. నాభర్తమనంబునఁ బ్రవే
శించియాయనకునాయం దెప్పటియనుగ్రహము
గలుగునట్లు, నిరపాయముగా నామహాత్ముఁడు
వేఁటనుండి గృహంబునకు మరలివచ్చునట్లు
కటాక్షింపుము. నావందనములు చేకొనుము.
అని విన్నవించుకొని పూజాగారము విడిచి
యావలకుఁ బోయెను. అంతలో నొకసేవకుఁడు
పరుగుపరుగున వచ్చి రోదనముచేయుచు నామె
యెదుట నిలిచెను. భానుమతి యాతనిని జూచి
వెలవెలఁబారుమొగముతో వణకుచున్న నెమ్మే
నితో గద్గదమైనకంఠముతో "ఓరీ, విజయా!
ఏల యేడ్చుచున్నావు? కుశలమా భర్తగారికి?"
అని వానినోటనుండి ప్రత్యుత్తరము రాకునికి
మఱలమఱల రెండుమూఁడుసారు లడిగి వాని
వలన నేయుత్తరముఁ బడయలేక శరీరము కం
పించుటఁ జేసి నిలువజాలక, "అమ్మా! ఆస
నముఁ దెచ్చుచున్నాను. క్రిందఁగూర్చుండ
వలదు" అని పరిచారిక పలుకుచున్నను సరకు
సేయక కటికినేలఁ జదికిలఁబడి వెండియు "విజ
యా! విజయా! చెప్పుము. ఏల యేడ్చెదవు?
కుశలమా భర్తగారి" కనియడిగెను. విజయుఁడు
కన్నీ రుత్తరీయమునఁదుడుచుకొని చేతుల
జోడించి హీనస్వరముతో నిట్లనియె. "అమ్మా!
యేమని విన్నవింతును? మేమందఱము మంద
భాగ్యులము. ప్రభువువారు భీకరాటవులకుఁ
జని క్రూరమృగంబుల వేఁటాడుచుండ నేమూ

లనుండియో యతిభయంకరమైన పెద్దపులి యొకటి వచ్చి గాండ్రుగాండ్రుమని గుండె లవియునట్లు మహాటవి మారుమ్రోగునట్లు వెల్లఁబడెను. అమానుష శక్తిగల ప్రభువు క్రూరమృగముతోఁ గొంత సేపు పెనఁగులాడెను. కాని తుదకు మనుష్య బలముకంటె జంతుబలమే యధికమయ్యెను. స్వామిశరీరమునిండ నెత్తురు వఱదలై ప్రవ హించెను. ఒక లెఱఁగక స్వామి పడిపో యెను. అది మూర్ఛయనుకొంటిమి. హా! యేమి చెప్పుదును? అదిమరణమే కాని మూర్ఛ కాదు.” అని వెండియు నేదో చెప్పఁబోవు చుండ “హా! పరమేశ్వరా” యని భానుమతి నేలఁబడెను. “అయ్యో! దేవి! అయ్యోదేవి! యెంతకష్టి! మెంతకష్టి!” మని పరిచారిక లా క్రందనముచేయుచుఁ జన్నీళ్లు పన్నీరు మొద లగు చల్లనిపదార్థములఁ దెచ్చి సముచితోప చారములు చేసిరి. కాని భానుమతికి స్పృహ రాలేదు. పరిచారికలు పెద్దపెట్టున నేడువసా గిరి. విజయుఁడు తొమ్మమోఁదుకొని యేడ్చు చు “హా! నేనెంత పాపాత్ముఁడను? ఈపాడు వార్త చెప్పిన దురాత్ముఁడను నేనేకదా! ఈమె నిజముగా మరణించియుండునా! అట్ల యిన నీపరమసాధ్వి బలవన్మరణమునకు నేనే కారణముగదా! ఈపాపము వేయిజన్మముల కైన హరించునా? నాబ్రతుకేల? ఇచ్చటనే నిలువఁగూడదు.” అని ఖేదపడుచు నచ్చోటు విడిచిపోయెను.

నాల్గవప్రకరణము

వైరాగ్యము

విజయుఁడు శక్య మైనంత వేగముతో భర్తృహరి వేటకై విడిసిన యడవికిఁ బో యి భయము, దుఃఖ ము మనమునఁ బెనఁ గొన స్వామిసన్నిధిని నిలిచెను. భర్తృహరి వాని మొగముఁజూచి “విజయా! ఏమి జరిగి నది? నీ మొగము మిక్కిలి విచారమును సూచించుచున్నది. అప్రియము చెప్పవచ్చి తివా?” యని యడిగెను. విజయుఁడు భయ సంభ్రమములు గదుర నాతని కాళ్లు విన్నప ముచేసుకొనెను, “దేవా! నేను మిక్కిలి

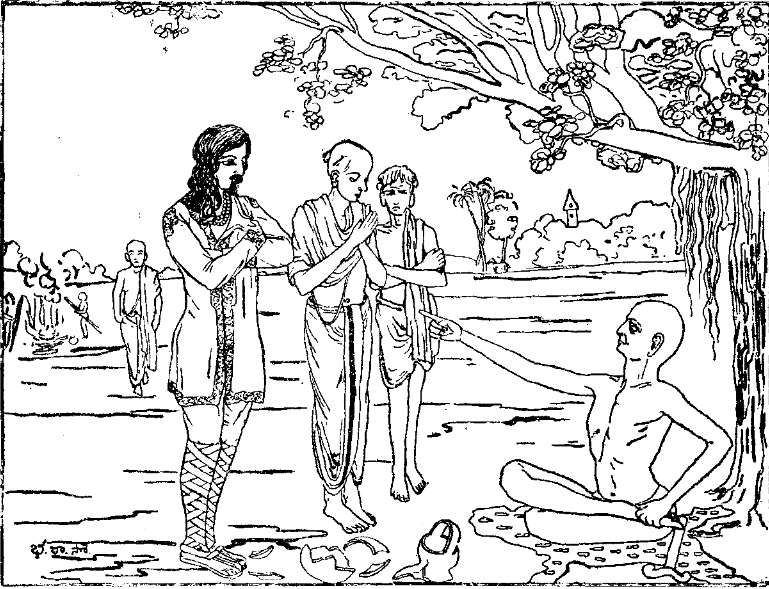
అసత్యపు భర్తృ మరణవార్తనువిని భానుమతి నేలఁబడుట

పాపాత్ముఁడను. నాచేసిన పాపమునకు నరకమేగాని వేఱొకప్రాయశ్చిత్తము లేదు. దేవరవారియాజ్ఞ శిరసావహించి మీయబద్ధపు మరణవార్తను నేను దేవిగారికి తెలియఁగించినందుకు నిజమైన మరణవార్తనే మీకు మఱల నెఱిఁగింపవలసి వచ్చెను. స్వామీ! యిట్టిపంత లెన్నఁడు కని విని యెఱుంగము. భార్యయొక్క పాతివ్రత్యము నీవిధముగా శోధించినవా రెందును లేరు. ఇది మీకే తగియున్నది. పతిమరణవార్తను వినఁగానే యాయిల్లాలు పెద్దగాలిపెట్టిన కూఁకటివ్రేళ్లతోఁ గూలిపోవు చెట్టువలె నేలంబడెను పరిచారికలు కొన్ని శైత్యోపచారములు చేసిరి. కాని నేను బయలుదేరునప్పటికి తెలివి రాలేదు. ఆపరమసాధ్వి మృతినొందెనని చెలికత్తెలు భయపడుచున్నారు. ఈ దారుణవార్త నెఱిఁగించుటకై నాపాపుజీవనమును విడువలేక సిగ్గుమాలి మఱల మీకడకు వచ్చితిని. మీఁద దేవరచిత్తము."

అని విరమించుటయు, భర్తృహరి యాశ్చర్యవిషాదములతో 'విజయా! యెట్టెటు! దేవి మృతినొందినదా? అంతపని జరిగియుండునా? కర్ణకఠోరమైన యావార్త శ్రవణగోచరమైనతోడనే దేవి శోకభారముచేత మూర్ఛిల్లియుండును. తెలివి నీవు వచ్చునప్పటికి రాకపోయినను నీపాటికైన వచ్చియుండును నీవు వెంటనే పోయి నాగుఱ్ఱమును బయనమున కాయత్తముఁ జేసికొని రమ్ము. ముందు నేను బోవుచుండెదను. వేఁట చాలించి పరివారమంతయు వెంటనే ప్రయాణమై నగరమునకు రావలయునని చెప్పుము. ఆలస్యము చేయకుము. నామన స్సిప్పుడు దేవిసన్నిధికే పోయినది" అని యానతిచ్చి తన మనంబున నిట్లు వితర్కించెను. "ఏమి? కుడిచి కూర్చుండి మహాపద తెచ్చుకొంటినే? అది మూర్ఛయైన పక్షమున సరే, కాక, మరణమే యైన పక్షమున హానియు లోకనిందయుఁ బొందినవాఁడ నగుదును. అది మూర్ఛయే యైనచో నెంతబాగుండును! పరమేశ్వరా! రక్షింపుము రక్షింపుము, నీ నామస్మరణమే సంజీవని యగుగాక! నీవే గతివి. నీ పాదద్వయమే నన్ను విపత్తునుండి దాటించుతెప్ప" అని తలపోయుచుండ నంతలో హయరత్నము ప్రయాణమునకు సిద్ధమై వచ్చెను. అతఁడు వెంటనే వారువము నెక్కి బయలుదేరెను. పరివారముగూడ నాతని వెనుకనే బయలుదేరెను. తనమనస్సు తన గృహము మీఁద వ్రాలినంత వేగముగాఁ దనగుఱ్ఱము గూడ తన యింటిముందఱ వ్రాలవలయు నని యతఁడు కోరి యశ్వమును తఱుటుచేసియుఁ, జేతితోఁ దట్టియు, మాటలచే నుత్సాహపఱచియు, నప్పుడప్పుడు కశాఘాతంబుల నొప్పించియు సాధ్యమైనంత వేగముగా నడపించెను. ఎట్టకేలకు గుఱ్ఱము శిప్రానదీప్రాంతమున నున్న శ్మశానభూమి సమీపమునకుఁ బోయెను. అక్కడ వేలకొలఁది జనులు గుమిగూడి యుండిరి. భర్తృహరి గుఱ్ఱము నాపి యొకపురుషుని బిలిచి యాసందడి యేమని యడిగెను. అతఁడు భర్తృహరియని యాపురుషుఁ డెఱుఁగక యిట్లు చెప్పెను.

"అయ్యో! భర్తృహరి వేటకుఁబోయి పెద్దపులిచేతఁబడి చచ్చిరట. ఆ వార్తవిని యాతనిభార్య మృతినొందినది. భర్తశవము వ్యాఘ్రము మ్రింగికొని పోయినందున నామెను మాత్రమే దహనముచేయుటకు బంధువులు శవమును గొనితెచ్చిరి." అమాటలు తిన్నగా ముగియకమునుపే భర్తృహరి గుఱ్ఱము నుండి దిగి నేలఁబడెను. సేవకు లాయనను లేవనెత్తిరి. అవయవముల పటుత్వము తప్పెను. అంగము వడఁకెను. చిల్లిపడిన కుండలోనుండి జలమువచ్చునట్లు కనులనుండి నీరు కారఁజొచ్చెను. భార్యశవము కడకుఁ దీసికొని పొమ్మని యతఁడు సేవకులతోఁ జెప్పెను. మఱియొకచేయి పట్టుకొని యిరువురు సేవకులాతని నచ్చోటికిఁ గొనిపోయిరి. ఎట్టఁగినవా రందఱునాతనిఁ జూచి నిశ్చేష్టులై కొంత వడికిఁ దెలివి దెచ్చుకొని "భర్తృహరి వచ్చె భర్తృహరి వచ్చె"నని కేకలు వైచిరి. అందఱాశ్చర్యము నొందిరి. తిన్నఁగా నతఁడు భానుమతి కళేబరమునొద్దకుఁ బోయి యాశవమును చూచి మూర్ఛపోయెను. చల్లని యుపచారములచేత మెలఁకువ గలిగి యిట్లు విలపించెను. "ఓమహాపతివ్రత! నేను నీకు భర్తను గాను, నీపాలిటి యముఁడను. నీమాటల యర్థముఁ దెలిసికొనలేక నిన్నుఁ బరీక్షింపఁదలఁచి యబద్ధపుమరణవార్త యనుశూలముతో నిన్నుఁబొడిచి చంపితిని. మగని మరణవార్త వినినతోడనే పతివ్రత యచ్చటఁ జావవలెఁ గాని సహగమనము చేయుటకై నడచిపోవలయునా? యని నీ యభిప్రాయము. ఆహాహా! ఎంతగొప్పయాశయము? ఎంత యున్నతభావము? ఎంత పరిశుద్ధజీవనము? ఎట్టి యమానుషవర్తనము? నీయాశయములు దెలియ దేవతలకునైన శక్యము గాదు. నీ మహోదారభావములు నేను గ్రహియింపలేక మందమతినై చేతులార నినుఁజంపుకొంటిని. క్షణకాలములో నీశరీర మాహుతిగాఁ జేసికొనఁదలఁచిన యీ యగ్నిహోత్రముకంటె నీవు పవిత్రురాలవు. మందభాగ్యుఁడనగు నాకు నీ వెట్లు దక్కుదువు? నాయబద్ధపు మరణవార్త విని నీవు ప్రాణములను విడిచితివి. నీనిజమైనచావుఁ జూచి నేను బ్రతికితిని. నాహృదయము దారువో, శిలయో, వజ్రమో కానోవు. మగనిమేనితోడఁ బతివ్రతయైన మగనాలు చిచ్చుఱుకుట సాంప్రదాయముగదా! నే నిప్పుడు కళేబరముతో నిప్పులదుమికి భార్యాసహగమనసాంప్రదాయము నెలకొల్పెదను. కళ్యాణి! మొగముమీఁద కళ పోలేదు. ఇంకను జీవించి యుంటివేమో యని యాశ కలుగుచున్నది.- కాని నాది వట్టి యాశ!" అని వగచివగచి దుఃఖము పట్టలేక ప్రాణత్యాగము చేయఁదలచెను. బంధుమిత్రులు ఆతని వారించి కొంచెము దూరము తీసికొని పోయి భానుమతీకళేబరమునకు నగ్నిసంస్కారము జేసిరి. ఆమె శరీరమువలెనే యాతని మనస్సుకూడ మండి పోవుచుండెను. ఆత్మహత్యగావించుకొని శోకము నివారించుకొనుట కతఁడు యత్నింప నాప్తబంధువు లట్లు చేయనీరైరి. అగ్ని నీటిచేత జల్లారునుగావున బాష్పజలముచే నతఁడు శోకాగ్ని నార్పుకొనుచుండెను.

ఆసమీపమున మఱ్ఱిచెట్టు కలదు. దానినీడ నొక సన్న్యాసి కూర్చుండి కొంతసే పిటునటు చూచి తన కమండలము ముక్కముక్కలుగాఁ బగులగొట్టి యాతునియ లన్నియు నొకచోటఁ జేర్చి యిట్లు వాపోవఁ దొడఁగెను. "హా కమండలమా! భూమండలమంతయు ధారవోసినను నిన్ను నే నెవరికి నీయఁజాలను. అయ్యో! నీవు చెఱకురసమునకంటె తియ్యని నీరిచ్చి దాహము తీర్చి తల్లి వలెఁ గాపాడితివి. ఎండకాలమున గొడ్డులు కాచునప్పుడు తాపమునకోర్వలేక చల్లఁదనమునకై నేను నిన్నుఁ గౌఁగిలించుకొనువాఁడను. ఇఁక నాకెవ్వరు దిక్కు? నాదాహ మెవ్వరు తీర్చెదరు? నేనెవ్వరిఁ గౌఁగిలింతును? అయ్యో? నీవు లేకపోవుటచే నాచేతులు చిన్నవోయినవే? సూర్యుఁడు వెలుఁగుచున్నను లోకము చీకటికొనయైనదే! నీమీఁద యెంత సుందరముగా నుండెనే? నీకడుపుచలువ యేమని వర్ణింతునే? నీలోనుండి నీళ్లు తొళుక్కు తొళుక్కుమని పైకి వచ్చినపుడు స్వర మెంత మనోహరముగా నుండెనే? అయ్యో! నాకనుల చందమామా! నాపాలిటి పారిజాతమా? నాముద్దులమూటా! నాచింతామణీ! నా కామధేనువా! యెందుఁబోయితివే? నిన్నువిడిచి నే నెట్లుండెదనే!" అని బొమ్మ మోఁదుకొని మొత్తుకొని యతఁ డేడ్చుచుండ నెల్లవారికి నది వింతగాఁ దోఁచెను. తోఁచుటయు ననేకులు కాలక్షేపము నిమిత్తమై మఱ్ఱికడ కరిగిరి. బంధువులు భర్తృహరిని గూడఁ నచ్చుటకేఁ గొని పోయిరి. సన్న్యాసి పిచ్చివాఁడని కొంద ఱనిరి. కాదుకాదు. గంజాయిమత్తుచే నట్లు ప్రేలుచున్నాఁడని కొందఱు వాదించిరి. పిశాచము పట్టినదని కొందఱు వచించిరి. లేదు లేదు; సన్న్యాసి గొప్పజ్ఞాని యని కొందఱాడిరి. పలువురు పలుతెఱంగుల భాషింపుచుండ భర్తృహరి తనదుఃఖము కొంతమరల్చుకొని సన్న్యాసితో నిట్లనియె "స్వామీ! మీరు యతీశ్వరులు. జ్ఞాన సంపన్నులు. విశేషించి వయోవృద్ధులు. లోకానుభవము గలవారు. అట్లయ్యు మీ యాశ్రమధర్మవిరుద్ధముగా లోకవిరుద్ధముగా మట్టిపాత్రకై యింత విచారించెద రేల? మీముఖము బ్రహ్మతేజస్సుతో వెలుఁగుచున్నది. కావున మీకు వెఱ్ఱియని నేననఁజాలను. మహానుభావులైన మీ సమీపముననే పిశాచములు రావు. మీరు కోరిన యెడల నిట్టి కమండలములు నూఱు మీకు క్షణములో రాఁగలవు. కావున నిట్టి దుఃఖమునకు హేతువెద్దియో నే నూహింపఁజాలకున్నాను. అదియునుగాక మీచేతితో మీరు పగులఁగొట్టుకొని యేడ్వఁదగునా? నావుడు సన్న్యాసి మొగమునఁ జిఱునవ్వు సంధిల్ల నిట్లనియె. "నాయనా అడుగవలసిన ప్రశ్న మడిగితివి కాని నాప్రశ్నమునకు ముందు నీవుత్తరముచెప్పుము. నీవు నీభార్యను చేతులారఁ జంపుకొని యామెకొఱకై యేల యేడ్చుచున్నావు? నాకమండలఘట మెట్టిదో నీభార్యఘట మట్టిదే. ఈకమండలపు ముక్క లతుకుట యెట్లుసాధ్యము కాదో నీకళత్రమును బ్రతికించుటయు నట్లేసాధ్యము కాదు. కావలసిన యెడల నీకు నూఱుగురు

సన్న్యాసి భర్తృహరికి దత్త్వము నుపదేశించుట

యెను. దుఃఖము పటాపంచలై యెగిరిపోయెను. జ్ఞానసూర్యమండలము మనోగగనమునఁ దోఁచెను. శోకాంధకారము విచ్చు మొగ్గయ్యెను. అగుటయు నతఁడు సన్న్యాసి పాదములకు జాగిలంబడి మ్రొక్కి యిట్లు విన్నవించెను. "మహాత్మా మీకు పిచ్చిలేదు. పిశాచపీడ లేదు. నాకు జ్ఞానోపదేశముఁ జేయుటకై మీరీపన్నుగడఁ బన్నితిరి. నేను ధన్యుడ నైతిని. భార్యలు దొరకరా? ఆమాటలు శ్రవణగోచరములు కాఁగానే భర్తృహరి మనస్సు మాఱిపో జ్ఞానోదయమైనది. నేఁటి మీశిష్యుఁడను. నే నిప్పుడే సన్న్యసించుచున్నాను!!

ప్రణయోన్మాదము

(పాణిని)

నేను వేసిన ప్రశ్నల కేల నీవు
చెప్పవుజవాబు అదియేమిచెడ్డతనము
తెలతెలం బోవునింగిని తారలేల
కలికి నీకన్నులమెఱుంగుకాంతిముందు?
వెన్నెలలజేడు రాతిరి వచ్చుటేల
పడతినీముఖబింబంబుపగలుగూడ
స్ఫురితరుచులను వెదజల్లు సురుచిరముగ?
కవులుమెచ్చిన కోకిలారవముకంటె

మధురిమలజిల్కు నీకంఠమంజురవము.
తేటవెన్నెలలలోఁగల నీటుకంటె
కలికినవ్వులు తేనెలజిల్కుగాదె!
బాలచంద్రుని వేడుకన్ బట్టితెచ్చి
చంద్రవంక చేయింతునే చెలియ నీకు!
తరుణి, నీకౌగిటనుజేరి తనుశ్రమరతు;
నభమువిరిగి పైబడినను భయములేదు!

శ్రీశైలక్షేత్రము

(గత సంచిక శేషము)

ఆఱవ శతాబ్దమునందు కాదంబరాజు మయూరవర్మ శ్రీశైలప్రాంతమునుస్వాధీనముచేసికొనినటులితిహాసములు తెలుపుచున్నవి. తేవార మను ద్రవిడకావ్యమునందు శ్రీశైల మాహాత్మ్యమువర్ణింపబడినది. తేవారమునుండి క్రీస్త్రముపండ్రెండవశతాబ్దమునందు హైహాయ వంశరాజులుపాతాళగంగనుండి లింగశిలలను తెప్పించినటుల శాసనములు తెలుపుచున్నవి. కాకతీయరాజు ప్రతాపరుద్రదేవునకుసంబంధించిన శాసనములు దేవాలయమునందుఁ గలవు. ఆ రాజన్యునికాలమునందు ఆరసి మఠాధిపతి విశ్వేశ్వరశివాచార్యుడును ధర్మకర్తలును గలిసి శ్రీశైలక్షేత్రపాలనమున కేర్పాటులను జేసినటులు శాసనములు దెలుపుచున్నవి. ఆకాలమునందు క్షేత్రపాలనమునకు ౭౦ గ్రామము లుండెడివి. ఆ గ్రామములను నాంధ్రదేశమునందు గల రాజులు భక్తులు శ్రీమల్లికార్జునస్వామివారికి సమర్పించిరి. ప్రతాపరుద్రదేవుడు దేవాదాయమును క్షేత్రపాలనమునకై వినియోగపడునటు లేర్పాటును జేసెను. పదునాల్గవ శతాబ్దారంభమునందు వేమారెడ్డి భూపాలుడు పాతాళగంగకు సోపానంబులను గట్టించెను. ఈ సోపానంబులను పదునాలవశతాబ్దాంతంబున కాదంబరాణి విఠలాంబ బాగుచేయించెను. అనవేమారెడ్డి తండ్రి యనంతరము వీరశిరోమండపమును నిర్మించినటులు శాసనములు తెలుపుచున్నవి. వీరశిరోమండపమునందు కొందఱువీరులు భక్తిపరవశులై తమశిరములను బాహువులను జిహ్వాలను బలిచేసి శివసాయుజ్యమును బడసినటులు గాథలు కలవు.

విజయనగరరాజులు శ్రీశైలక్షేత్రమును బాగుచేసినటులు శాసనములు తెలుపుచున్నవి. రెండవ హరిహరరాయుడు ౧౪౦౫ సంవత్సరమునందు ముఖమండపమును గట్టించెను. వీరప్రతాపప్రౌఢదేవమహారాజు సకుటుంబముగ శ్రీ మల్లికార్జునస్వామిని సేవించెను. పదియైదవ శతాబ్దమునందు సాలువరాజులు పర్వతముమీదను నూతులను కోనేరులను గట్టించిరి. కృష్ణదేవరాయులసోదరుడు వీరనరసింహరాయడు శ్రీశైలయాత్రను జేసెను. కృష్ణదేవరాయలు ప్రాగ్దేశవిజయయాత్రానంతరము విజయనగరాభిముఖుడై వెడలునపుడు శ్రీశైల మల్లికార్జునస్వామిని సందర్శించి భజియించెను. స్వామికి నగ్రహారంబుల నిచ్చెను. రథవీథియందిరుపార్శ్వములందును యాత్రికులకు సత్రములను గట్టించెను. శ్రీశైలమునకు బోవు మూటలమీదను సుంకమును దీసివేసెను. కృష్ణదేవరాయలసామంతుడు చంద్రశేఖరరాయడు బంగారునంది భృంగీశ్వరుల విగ్రహములను శ్రీశైలక్షేత్రమునకు

సమర్పించెను. ఆకాలమునందే శాంతలింగమను శివభక్తుడు రథమును గట్టించెను. యాత్రికుల సౌఖ్యమునకై నీటికాలువను నిర్మించెను. శాంతలింగము శ్వేతాంబర జైనుల శిరచ్ఛేదనము చేసినటులు శాసనములు తెలుపుచున్నవి. శాంతలింగము లింగధారి బ్రాహ్మణుల కగ్రహారంబుల నిచ్చెను. గోపురములను గట్టించెను. శిథిలములైన మంటపాదులను బాగుచేయించెను. ముఖమంటప తోరణంబులకు బంగారుపూతను పూయించెను. మల్లికార్జునస్వామి కమూల్యములైన యాభరణములను సమర్పించెను.

రెడ్డిప్రభువులును, అక్కన్న మాదన్న మంత్రివర్యులును మల్లికార్జునస్వామి దేవళంబునకు బంగారుపూతను పూయించిరి. శ్రీశైలక్షేత్రమునకు నాలుగుదిశలనుండియును సోపానంబులను గట్టించిరి. అనాదినుండియును కులసంఘములు వృత్తిపన్నును వసూలుచేసి ఏటేటను మల్లికార్జునస్వామి కర్పితము చేయుట యాచారముగనుండెను.

శ్రీశైలరాజ్యము విజయనగర సామ్రాజ్యమునం దొకభాగముగ నుండి సామంతరాజులపాలనమునందుండినటులు శాసనములు తెలుపుచున్నవి. తాలికోటయుద్ధముతో విజనగరసామ్రాజ్య మస్తమించినపుడు శ్రీశైలక్షేత్రభాగ్యమును నస్తమింపచుట కుపక్రమించినది. శ్రీశైలప్రాంతమునకు మహమ్మదీయు లేలికలైరి. మల్లికార్జునస్వామికిని జంగమమఠములకును రాజులు భక్తులు సమర్పించిన యగ్రహారంబులను మహమ్మదీయ ప్రభువులు స్వాధీనము చేసికొనిరి. భోగభాగ్యవిజ్ఞానసహితమైన శ్రీశైలక్షేత్రము పాడుపడి జీవచ్ఛవమైనది. మహమ్మదీయుల వైరము శ్రీశైలమును నిర్మానుష్యముగ జేసినది. పదునెనిమిదవశతాబ్దమునందు మునవరుఖానుకాలమునందు శేషించిన ప్రజలు శ్రీశైలమును విడిచి ప్రాణములను దక్కించుకొనిరి. రోహిలాలు మహారాష్ట్రులు దేవాలయమును కొల్లబెట్టినటులు గాథలు తెలుపుచున్నవి. నాయకరహితమైన క్షేత్రమునకు చెంచులు రక్షకులైరి. చెంచువాండ్ల చేతికిచిక్కిన బంగారుపూత రేకులను విగ్రహములను నగలను తస్కరించి విక్రయించుట కుపక్రమించిరి. శేషించిన చిత్రలిఖితమైన రేకులను విగ్రహములను గాపాడుటకై వానిని నూజవీటికి కర్నూలునందేలము వేసినపుడు బ్రిటీషుప్రభుత్వాధికారులు పుష్పగిరిస్వామినుండి కొని చెన్నపురిమ్యూజియమునందు భద్రముచేసిరి. బ్రిటిషుప్రభుత్వాధికారులు ౧౮౪౧వ సంవత్సరమున దు పుష్పగిరి స్వాములవారిని శ్రీశైలక్షేత్రధర్మకర్తనుగ నియమించిరి. పుష్పగిరిస్వాములవారు శ్రీశైలక్షేత్రపాలనమును సంపూర్ణముగ బరిత్యజించినవిధము దేవాలయముల దుర్దశ చెప్పకచెప్పుచున్నది. మహావైభవము ననుభవించిన శ్రీశైలక్షేత్రమిపుడు పరమదుర్దశపాలైనది. క్షేత్రమునందు త్రాగుటకు నీరు లేదు. నిలుచుటకు స్థలము లేదు. క్షేత్రమంతయును నరణ్యమయమై పాడుపడినది. మహావైభవము ననుభవించిన శ్రీశైలనగర మిపుడు నిర్జనముగ నున్నది. మహర్షులకును యోగుల

కును సిద్ధులకును బౌద్ధులకును భక్తులకును నారాధ్యులకును జంగములకును వాసస్థలమైన మహాక్షేత్ర మిపుడు ఘూకవ్యాఘ్రములకు వాసమై కృశించియున్నది. శ్రీశైలయాత్ర దుర్గమంబై భీకరంబై దురారాధ్యంబై దుస్సహంబుగ నున్నది. రాజులు భక్తులు కట్టించిన సోపానములు శిథిలములై ప్రయాణము దుస్తరమైనది. మార్గములు చెడినవి. మార్గమునందు నీటివసతులులేవు. విశ్రాంతి గృహములులేవు. ఆహారము పుట్టదు. అయినను వేలకొలది యాత్రికులు శివరాత్రికినివసంతనవరాత్రులకును సకల కష్టములను సహించుచు శ్రీ భ్రమరాంబా మల్లికార్జునులను భజించి తరించుటకై శ్రీశైలయాత్రను జేయుచున్నారు. అంబారాధకులు శివభక్తులు ధర్మాత్ములు శ్రీశైలక్షేత్రోద్ధరణమునకై వారిసంపదలను వినియోగించి శ్రీ భ్రమరాంబా మల్లికార్జునుల యనుగ్రహమునుబడయుదురుగాక!

తూర్పు ప్రాకారమునందు గల దేవళము

శ్రీశైలయాత్ర

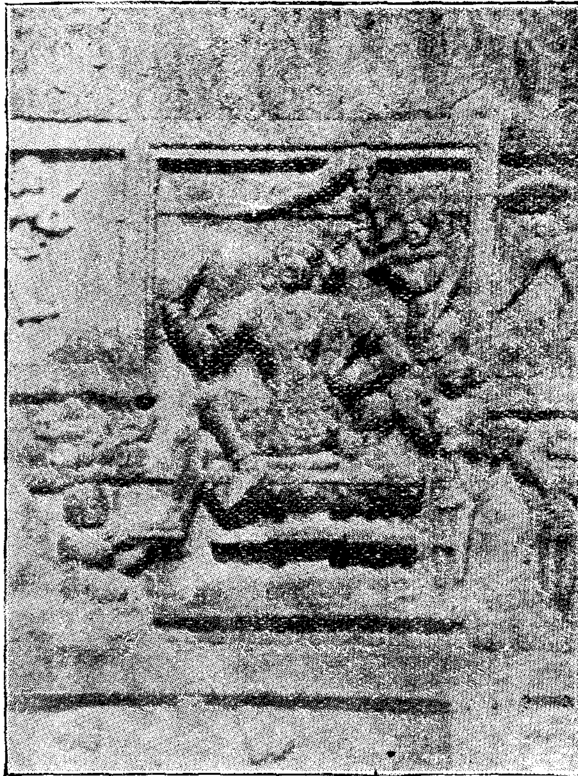
శ్రీశైలక్షేత్రము ౨౦౦౦ అడుగుల ఎత్తు గల నల్లమలకొండలలోయయందు గలదు. క్షేత్ర ప్రస్థమును జేరుటకు ౩౦౦౦ అడుగులు ఎత్తుగల నగద్వారములు గలవు. శ్రీశైలక్షేత్రము మంచి దశయందుండిన కాలమునందు ద్వారములు మార్గములు యాత్రికులకు సౌఖ్యప్రదములై యుండియుండును. స్వధర్మానుష్ఠాన మపురూపమై పరధర్మ ప్రాబల్యముగల వర్తమానకాలమునందా కాలపు సౌకర్యము లంతరించుటయందు విచిత్రము గనుపడదు. ఇపుడు శ్రీశైలయాత్రాసేవనము దుఃఖభూయిష్ఠ మని శ్రీశైలమునకు బోయినవారలకు స్వానుభవమువలనదెలిసియున్నది. శ్రీశైల క్షేత్రమునకు త్రిపురాంతకము ప్రాగ్ద్వారము. ప్రాగ్దేశస్థులు సామాన్యముగ నీమార్గమున యాత్రను జేయుదురు. యాత్రికులు బెజవాడయందు రైలుబండి నెక్కి వినుకొండ స్టేషనునందుగాని గుండ్లకమ్మ స్టేషనునందుగాని గాజులపల్లి స్టేషనునందుగాని దిగవలయును. గుండ్లకమ్మయందు ప్రాతఃకాలమునందు సుస్నాతులై భుజియించి విశ్రమించుదురు. అచటనుండి పాదచారులైగాని బండ్లనెక్కి

గాని శివపురము సాయంత్రము చేరుదురు. శివపురమునందు శివుని నారాధించుచు రాత్రిని గడుపుదురు. వేకువ లేచి జాముప్రొద్దెక్కు సరికి త్రిపురాంతకము చేరుదురు. త్రిపురాంతకమునందు గల పెద్దచెరువునందు స్నానము చేసి త్రిపురాంతకేశ్వరుని సేవించుదురు. కొండమీదగల దేవాలయము గోపురమును మంటపములను గలిగి సంసేవ్యముగ నున్నది. ఈక్షేత్రము నాంధ్రదేశచరిత్రకు సంబంధించిన పెక్కు శాసనములు గలవు. తటాకతీరమునందు గల విశాలాక్షీ దేవిని యాత్రికులు సేవించుదురు. ఈ యాలయ నిర్మాణము పల్నాటి వీరచరిత్రమునందు ప్రసిద్ధిని బడసినది. వీరనాయడు చిరకాలము త్రిపురాంతకమునందు నివసించుచుండెను. ఈశ్వరుడు త్రిపురాంతకమునుండి త్రిపురాసుర సంహారమును జేసినందున నీస్థలము త్రిపురాంతక క్షేత్రమని యొప్పుచున్నది. ఈ త్రిపురాంతకుని మహిమను శ్రీపర్వతపురాణమున

కం॥ త్రిపురాంతకు దర్శించిన
నపరిమితాశేషపాతకాదులు తొలఁగున్
విపులశుభంబులు పొందును
నపవర్గసుఖానురాగ మపుడే కలుగున్.

అని శేషనారాధ్యుఁడు పేర్కొని యున్నాఁడు. త్రిపురాంతకమునందలి తటాక తీరమునను త్రిపురసుందరిఆలయము గలదు. ఆ యాలయ ప్రాంతమునందు, చెరువునందు నీరు లేకపోయినను, నీరు నిలిచి యుండును. త్రిపురసుందరి ఆపోలింగమైన జంబుకేశ్వరుని వలె నీటియందు తేలుచుండును. యాత్రికు లాతల్లి దర్శనమును జేసి పయనమునకుపక్రమించుదురు.

యాత్రికులు భుజించి విశ్రమించి తిరిగి పయనమున కుపక్రమించుదురు. సాయంత్రము దిగువమెట్టయను గ్రామము చేరి యచట శంకరుని సేవించి రాత్రిని గడుపుదురు. వేకువ లేచి శివనామస్మరణను జేయుచు మల్లికార్జునసందర్శనాభిలాషతో బయలు దేరుదురు. పదిగడియల ప్రొద్దెక్కిన వేళకు రెం

తూర్పు ప్రాకారమునందు గల రాజవిగ్రహము

డవమకాము చేరుదురు. ఇచట నొక మంచి శివాలయము గలదు. ముఖమంటపములు ప్రాంగణములు ప్రాకారములు గతవైభవమును జాటుచున్నవి. పరస భోజనానంతరము పర్వతారోహణోన్ముఖులయి సాయంత్రమునకు జంగాలపల్లి చేరి చింతలతోపునందు బసచేయుదురు. జంగాలపల్లి వరకును సామాన్యులు పాదచారులై పోయినను శ్రీమంతులు బండ్లమీాద పయనము చేయుదురు. జంగాలపల్లి నుండి క్రమమైన శ్రీశైలయాత్ర యారంభమగును. జంగాలపల్లియందు యాత్రికులు శ్రీశైలమును జేరువరకును గావలసిన తినుబండారమునుగొని సామగ్రిని మోయుటకు పనివాండ్ర నేర్పాటు చేయుదురు. మార్గమధ్యమున నేమియును దొరకదు. శ్రీమంతులు, పేదలు, వృద్ధులు, బాలురు, స్త్రీలు, పురుషులు, భక్తులు, భిక్షుకులు కలిసి మెలసి సరససల్లాపములాడుచు పదములను బాడుచు పాదచారులై శ్రీపర్వతారోహణమున కుపక్రమించుదురు. పదిగడియలవేళకు పేతముబావియను ప్రదేశమునకు జేరుదురు. ఇచట నొకబావిమాత్రమే గలదు. జనులు నీటికై పెనగులాడుదురు. పరీతినో బిందెడు నీటినిదెచ్చి తోచిన చెట్ల క్రిందను వంటకములను జేసి భుజించుదురు. జాతివర్ణభేదమును దృష్టిదోషమును పాటింపక యాత్రికు లనుకూలమైన స్థలములందు వండుకొని తిని విశ్రమించుదురు. చెంచు లన్నకబళములను వేడుచుందురు. వారి యెదుటను బ్రాహ్మణులు భుజించుదురు. స్వకులస్వకులరక్షితములైన యాచారములను నన్ని జాతులవారును మఱచి శ్రీశైల యాత్రాచారముల నవలంబించుదురు. నిజమైన వనభోజనమునకు శ్రీశైలయాత్ర ముచ్చటగ నుండును. ఆచారములు మడులు మాటునడును. ఆకలిదప్పులయుద్రేక మాత్మారాముని వేధించుచుండును. భారత నారీమణుల యప్రతిమానమైన సహనశీలము విస్మయమును గలిగించును. కోమలాంగులు మార్గాయాసమును పాటింపక యన్నపానాదులను నతిశీఘ్రముగ సిద్ధముచేసి సతీధర్మమును సార్థకము చేయుదురు. భోజనానంతరము వెంటనే పరస పయనమగును. సూర్యాస్తమయ సమయమునకు మొల్లచెరువను మకామును జేరుదురు. ఈ తటాకమునకు నాలుగువైపులను నెత్తయిన కొండలు కట్టలుగ నున్నవి. ఒక దిక్కునమాత్రము మొల్ల గలదు. శాపగ్రస్తమైన ఈపెద్దచెరువునం దొక బొట్టునీరైనను నిలువదు. యాత్రికులు పెద్ద నెగడులను మంటబెట్టి వానిచుట్టును గుంపులుగ విశ్రమించుదురు. యాత్రార్థులు పద్యములను జదువుచు పాటలను బాడుచు పురాణములను బఠించుచు భజనలనుచేయుచు నిద్రాపరవశులై రాత్రిని గడుపుదురు.

'వేకువను లేచి కాలకృత్యములనుదీర్చి పర్వతయాత్రకు బూనుకొందురు. శ్రీశైల యాత్రయందు పూర్వద్వారమార్గమునందు చుక్కలపర్వతారోహణపుమకాము క్లేశభూయిష్ఠము. నల్లమలకొండ లిచటను ౨౭౦౦ అడుగులఎత్తును గలిగియున్నవి. కొండయందు

గట్టినమెట్లు ఎత్తుగ నేటవాలుగనుండి యాత్రికులభక్తిని భరీక్షించుట కేర్పడినటులున్నవి. కొండనెక్కుటకు రెండుగంటలు పట్టును. యాత్రికులు కొండనెక్కునరికి యలసి సొలసి దప్పిగొని విశ్రాంతి నభిలషించుదురు. నక్షత్ర పర్వతముమీద నేవిధమైన పానీయములును దొరకవు. ధర్మాత్ము లిచటను చలివందిరులను బెట్టించి యాత్రికులకు తాపోపశమనమును జేయుట యవసరము. పండితారాధ్యచరిత్రము నందుపాల్కురికి సోమనాథకవిచేసిన నక్షత్ర పర్వతారోహణవర్ణనము యాత్రావర్ణనము రమణీయముగ నున్నది.

సురుచిరాభ్రంకషచూడాగ్రతతుల
వఱలు నక్షత్రపర్వతమంత నెక్కు-
తఱిఁ బరివత్కోటి దాఁదిగసాగి
కమనీయసురదీర్ఘకానిత్యసంగ
మమునకానదిదేఁగు మాడ్కి నొప్పారె
భోరన నేఁగుచోఁ బొంగుచు బింక
మారయఁగొంతద వ్వలరి పారుచును

* * * *

తప్పక యప్పురాతనతీర్థచరులు
చొప్పారు నుజ్జ్వలసోపానములుగఁ
ద్రొక్కుచు నక్కుచుఁ దొట్రిల్లుకొనుచుఁ
జిక్కుచుమోకాళ్లఁ జేతు లూఁదుచును
వంగుచుఁ వ్రాలుచుఁ దొంగుచుఁజనుచుఁ
జెంగుచునొండొరుఁ జేయూఁదికొనుచుఁ
జేదుకోచేదుకో శ్రీగిరినాథ!
చేదుకోమల్లయ్య! చేదుకొమ్మనుచుఁ
జేదుకోచేదుకో శ్రీశైలనిలయ!
చేదుకోమల్లయ్య! చేదుకొమ్మనుచుఁ
జేదుకోచేదుకో చేఁజేత నెడయ!
చేదుకోమల్లయ్య! చేదుకొమ్మనుచుఁ
గనికరపపాటలు గట్టిపాడుచును
జనిచనిచిందుల జతులాడుచును
బరమోత్సవామృతపరిపూర్ణపుణ్య
తరపరిషద్భావతతులు సంధిల్ల
శూలి శ్రీమల్లికార్జునుఁడు దయాను
కూలరజ్జులఁ జేదుకొనవెడల్ క్రియను
గట్టురువడి నగాగ్రంబెక్కెఁబరస
యట్టిదకాకిట్లు హరుకృపలేక
చెచ్చెర యోజనో త్సేధమెట్లెక్క-
వచ్చు నక్షత్రపర్వతమునా నంత
నంతంతఁ దత్పథశ్రాంతులై పరస
కొంతవిశ్రమమంది గొబ్బునఁజెలఁగి.

* * * *

జయజయజయజయ శరణమూ! యనుచు
పరగలిగొనకిట్టు లఖిలదేశముల
పరసయు నానందభరితమైనపువ
నరుదొంద నందులో నాంధ్రదేశంబు
పరసబంతులుగట్టి పాడుచెట్లనిన
నల్లవో! నల్లవో! నగరాజరాజ!
మల్లయా! మల్లయా! మహనీయతేజ!
పరమపాతకకోట్లు భస్మమైపోలు
సిరిగిరి మల్లన్న! శరణన్నఁజాలు
రాఁబోవ నెంతదూరంబైన నడవ
నేఁబోదుమల్లయ్య నేఁటేటఁగొలువ

* * * *

పాతాళ గంగాప్రవాహ మెంతైనఁ
జూతునే మల్లికార్జున దేవదేవ

* * * *

సిరిగిరిశరణు శ్రీగిరినాథశరణు
సిరిగిరిమల్లయ్య శరణుశరణు
లనుచు నీకీర్తి యనుచ్చు యాడుచుఁ బాడు
చును బేర్చి పేర్చి యుత్సుకత మైనడువ
చెన్నారమజెయట్లు కన్నడపరస
పన్నని కర్ణాటభాష సాంగముగ
అజగమదేవయ్య బిజమాదిరయ్య
నిజభావిదేవయ్య నీచిత్తబన్ని

* * * *

సిరిగిరిమల్లయ్య శరణన్నిరయ్య
పరమపాతకగళు పరిహారిసువను
మంగళమూరితి మల్లయ్యనాళు
సంగదబసవయ్య శరణన్నిరయ్య
బసవన్న యిష్టార్థ ఫలకె హుంబిగను
పసరిసిమాడిభో బత్తిమల్లయగె
అనియిట్లుపాడుచు నాడుచుఁ బ్రీతి
పనుగొని కన్నడ పరస యేతేర
నరుదుగానట్ల తానారెదేశంపు
పరసమహారాష్ట్రి భాష పెంపార
మాఁరగొనకోన మజభావుమణాత
భాగవతేసతే భక్తితేమణాత
పురహరకెతదూరి పురహాతేమణాత

* * * *

ఆలానిబద్ధనతానిగీతాచే
మాలాసమర్పణ మల్లయ్యరాణ

* * * *

అంసిమహాభక్త యఖనెనమ్మెళ
యనుచుఁ జిందులు వెట్టి యాడుచుఁ బాడు
చునునారెవరసయుఁ జనుదేర మఱియు
నరుదొందనట్టుల నరవదేశంబు
పరుసయు ద్రావిడభాష సాంగముగ
అరుగులుగిరితెన్నె అరనెబిరానె
సిరిగిరిసిలయనే చిరనెఆండవనె

* * * *

యేరేరుపీళనే యెల్లమల్లయనె
వేదియే దిన దిక్కు మాదియే చివనె
చోదియే మల్లికార్జుననె యున్నవనె
యనుచుఁ జిందులువెట్టి యాడుచుఁ బాడు
చును నర్వపరస యుత్సుకత నేతేర
అరవిరిగాక యిట్లఖిలదేశముల
పరసయు సంస్కృతభాష పెంపార
ఆయాత పరిషదాయాహి సఖి! త్వ
మాయాహి సన్మార్గ మతిరభసేన
ఆతపక్లాంతాసి హా మమరమణి

* * * *

శ్రాంతాసి కిం సఖి శైలశిఖరేషు
శ్రాంతిర్గతా పూర్వసంవీక్షణేన
జలబాష్పీ! యది పిపాసా తవ భవతి
కలశస్థపాదోదకం పిబస్వాదు

* * * *

మల్లికార్జున యశోమండితాశాంత
మల్లికార్జునదేవ మామేవపాహి
యనుచు సంస్కృతభాష నంతంత నెరపి
యనురక్తిఁ బాడుచు నాడుచు నంత

* * * *

.........మల్లికార్జును పురము
కడునొప్పి ముదటఁ గానంగనయ్యె
(పండితారాధ్యచరిత్రము-పంచమప్రకరణము)

చుక్కలపర్వతమునకును నీటివసతి గల యరట్లకోన మకామునకును రెండుక్రోశముల

దూరముగలదు. కడుకస్సిన పరస పదెనిమిది గడియల ప్రొద్దెక్కునరికి మకాము చేరి స్నానము జేసి వంటకములను జేసి భుజించుదురు. పూర్వ మీలోయయందు కదళీవనముండి యుండినను నిపుడు వంశవనము చూతవృక్షములు మాత్రముకలవు.

అరట్లకోననుండి యాత్రికులు సులభముగ శిఖరేశ్వరమునకు సాయంత్రికి జేరుదురు. శిఖరేశ్వరమునందు విభూతికుండమను చెరువు గలదు. శిఖరేశ్వరమునుండి మల్లికార్జున దేవాలయ శిఖరమును సందర్శించి యాత్రికులు పరమానందభరితు లగుదురు. "శ్రీశైల శిఖరం దృష్ట్వా పునర్జన్మ నవిద్యతే" యను ప్రమాణ వాక్యము శిఖరేశ్వరమున కన్వయించుచున్నది. ఇతరమార్గములద్వారా శ్రీశైల యాత్రను జేయువారందరును శిఖరసందర్శనమును జేసి యానందించుటయును సనుశ్రుతాచారముగ నున్నది. శిఖరేశ్వరమునందు పరసకు నీటివసతి బొత్తిగ లేదు. ధర్మాత్ములు పూర్వకాలమునం దిచట సుందరమైన మహాతటాకమును నిర్మించి నాలుగు దిశలను సోపాములను మండపములను నిర్మించిరి. ఇపుడా తటాకము మట్టిపూడికతో నిండియున్నది. మెట్లు శిథిలము లగుచున్నవి. ధర్మాత్ములు శిఖరేశ్వర తటాకమును బాగుచేయించి యాత్రికులకు నీటిసదుపాయమును గలుగజేసి పుణ్యమును గట్టుకొని శ్రీశైలమల్లికార్జునుని దయకు బాత్రులగుదురుగాక!

శ్రీ శై ల యా త్ర

యాత్రికులు శిఖరేశ్వరమునందు ప్రాతఃకాలమున శిఖరసందర్శనమును జేసి శ్రీశైలమునకు బయనమగుదురు. ఇరువదేండ్ల పూర్వమువరకును బంగారుపూతతో మెఱయుచుండెడి శ్రీశైలమల్లికార్జునాలయశిఖరమును శిఖరేశ్వరమునుండియును జూచుట సాధ్యముగ నుండెను. ఇపుడా బంగారుపూతగల శిఖరముపోయి సున్నము పూతగల తెల్లశిఖరమేర్పడినది. శిఖరసందర్శనము నామమాత్రావశిష్టముగ నున్నది. శిఖరేశ్వరమునుండి శ్రీశైలము చేరుట సులభముగ నుండును. దూరము అయిదుమైళ్లు మాత్రమే యుండును. యాత్రికులు చేరినవెంటనే ధూళిదర్శనమును జేసి ఏచెట్టునీడనో జీర్ణమంటపమునందో బసలనేర్పరచుకొని కాలయాపనముచేయుదురు.

శ్రీశైలమునకు దక్షిణద్వారము సంతె మంగలము. ఆ మార్గమునను వెళ్లెడియాత్రికులు గాజులపల్లి స్టేషనునందుగాని నంద్యాల స్టేషనునందుగాని దిగి బండ్లమీద గాని నడచిగాని వెల్గోడు, ఆత్మకూరు, కృష్ణాపురము మీదుగ నాగలూటి చేరుదురు. అక్కడనుండి పాదచారులై పెద్ద చెరువు భీమునికొలనులందు మకాములను జేయుచు శ్రీశైలము చేరుదురు. నక్షత్రపర్వతారోహణమువలె భీమునికొలను పర్వతారోహణమును మిక్కిలి ప్రయాసముగ నుండును కాని ఈ మార్గమునం దరణ్యమునందు నడిచెడి కాలము మూడు మకాములతో ముగియగలదు. ఇది మొత్తముమీద సుకరముగ నుండును.

పశ్చిమద్వారమునుండి వెడలెడివారు కర్నూలు మార్గమున యాత్రను జేయు

దురు. కర్నూలునుండి యాత్మకూరు నకు జట్కా-బండ్లమీదను బోవుటకు మంచిబాట గలదు. ఈమార్గమున బోయెడివారు సయితము నాగలూటి మార్గముననే పర్వతారోహణమును జేయవలసియుందురు.

ఉత్తరద్వారము మార్గమున నైజాము రాష్ట్రమునుండి వచ్చెడివారు కృష్ణానదిని దాటి రెండు మకాములలోనే శ్రీశైలమును జేరగలరు. కాని దుర్గమమైన యీ మార్గమున యాత్రికులు విశేషముగను శ్రీశైల యాత్రను జేయరు.

పూర్వ దక్షిణద్వారములకు నడుమగల మార్కాపురము మీదుగ శ్రీశైలమునకు బోవుట కొంతసుకరముగ నుండును. ఈమార్గస్థులు జంగము మిద్దెల, అరట్లకోనమీదుగ శిఖరేశ్వరము చేరుదురు. ఈమార్గము చక్కని పర్వతమును భీమునికొలనును బోలిన పర్వతారోహణక్లేశము లేక సుకరముగ నుండును.

శ్రీశైలయాత్రను జేయుట కష్టభూయిష్ఠముగ నున్నది. శ్రీశైలక్షేత్రము పర్వతారణ్యముల నడుమను గలదు. ఏమార్గమునను బోయినను 24 మైళ్లదూరమైనను పాదచారులై పోవలసిన యవసరము గలదు. అన్ని మార్గములందును పుణ్యక్షేత్రములు, దేవాలయములు చూడతగినవి కలవు. త్రిపురాంతకము, ఓంకారము, మహానంది, అహోబలము, ఆలంపురము మొదలగు పుణ్యతీర్థములు దివ్యవిభూతి విలసితములై సేవ్యములుగ నున్నవి. నాలుగు దిశలందును కొండల నెక్కుటకును, దిగుటకును సోపానము లమర్చబడినవి. యాత్రికులు నివసించుటకు మంటపములు, తటాకములు నిర్మింపబడినవి. ఇపుడు సోపానములు, మంటపములు, తటాకములు శిథిలములై శ్రీశైలయాత్రాసేవనము దుర్భరముగ నున్నది. శ్రీపర్వత పురాణమును, శ్రీశైల మాహాత్మ్యమును, కవుల వర్ణనలును, భక్తుల స్తోత్రములును, శాస్త్రజ్ఞుల ప్రశంసలును, శ్రీశైలక్షేత్ర ప్రతిభను, సంస్మరింప జేయుచున్నవి.

శ్రీశైలయాత్రను జేసినవారలకీ విషయ మనుభవసిద్ధము. వర్తమాన కాలమునందు యాత్రికులు సౌకర్యము లేవియును లేక మార్గమునందును పడెడి శ్రమ వర్ణనాతీతముగ నున్నది. అయినను ప్రతియేటను వేలకొలది యాత్రికులు మహాశివరాత్రికి శ్రీశైలయాత్రను జేసి కృతార్థు లగుచున్నారు. వర్తమానస్థితియందు శ్రీశైల క్షేత్రోద్ధరణము దుస్తరముగ గనిపించుచున్నను శ్రీ మల్లికార్జునస్వామి యనుగ్రహము వలనను కాలాంతరమందీ మహత్కార్యము సాధ్యము కాగలదు.

శైవలిని

మక్కపాటి వేంకటరత్నము గారు

శ్రీకరంబు మహానందశేఖరంబు
సకలలోకసమారాధ్య మకలుషంబు
సత్వసంయుత మోంకారతత్త్వ మెప్డుఁ
బ్రమదసంధాయి యగుగాత పాఠకులకు.
తమభవంబులు సార్థకత్వంబుఁ జెంద
భారతావనిఁ బుట్టొంది బహుళగ్రంథ
కర్తలై కీర్తిఁ గాంచిన కవిజనాళి
ప్రతిభలకుఁ గేలుమోడ్తు సంతతము భక్తి.
మంజులంబగు నొకనాఁటి సంజవేళ
బాలుఁ డొకఁడు భాగీరథీప్రాంతమందు
నీటు దళుకొత్తు లేమావితోఁటలోన
నిలిచి వినుచుండెఁ దన్మృదు నిస్వనంబు.
పశ్చిమాశాగతుం డైన పద్మబంధు
బంధురారుణసాంధ్యప్రభామనోజ్ఞ
విమలసౌవర్ణలేపపృథ్వీతలంబు
కనులపండువుగాఁగను గానిపించె.
తాకినంతన నూత్నచైతన్య మొసఁగు
విమలగంగాతరంగవీచికార్ద్ర
శీకరాంబువు లల్లలఁ జేరవచ్చె
బ్రణయలోలాత్ముఁ డాపిల్లవాని పదము.
అతనిపాదప్రదేశంబు నంటియున్న
ప్రకృతిసుకుమారమగు లేఁతపచ్చికపయి
బాలిక యొకర్తు సాగిలఁబడి తదీయ
ముఖముఁ దిలకింపుచుండె సమ్మోదముతోడ.
రమణులకుఁ జూడ్కు లతిచంచలములు గాన
నా హరిణనేత్ర యొకసారి యాకసంబు
నొకఁట వనమంజులతయు వే ఱొకఁటఁ దిరిగి
యతనిముఖమున దృష్టుల నాపుచుండె.
అప్డు గలకంఠుఁ డెఱక లల్లార్చుకొనుచు
గుజ్జు లేమావికొమ్మపైఁ గూరుచుండి
మృదుమధురనిస్వనంబున మెల్లమెల్ల
గీతములు పాడఁజొచ్చె సంగీతసరణి
చిగురు లేమావికొమ్మపై మొగమువాంచి
ప్రణయమోహనశుభగతిఁ బాడి పాడి
యంతఁ దన చిన్నిఱెక్క లల్లార్చుకొనుచు
గూడుఁ జేరంగఁ జనె నా దకోకిలంబు.
ఆధ్వనుల ననుకరించి కన్యాలలామ
శైవలిని యచ్చు గాంగనిస్వనముతోడ
మృదుల మాతృస్వరంబును మేళవించి
సలలితంబుగఁ బాడె మోదులు చిగుర్ప.
పాటఁ బాడుచు నా బాల పరమమృదుల
కరమునను దత్సమాద్రశీకప్రకుసుమ
తతులతోఁ బాగుగా నొకదండఁ గూర్చి
ముఖముఁ బైకెత్తె నా జగన్మోహనాంగి.
ప్రణయలోలాత్ములైన యాపడుచువారి
యవిరళప్రేమపూర్ణవాక్యామృతంబుఁ
గొంతయేనియుఁ దాఁ జవిగొనుట కేమొ
పరువులెత్తుట మాని నాతరుణమందు
విమలరసనిధి శ్రీజాహ్నవీస్రవంతి.
అప్పుడుముద్దులుగారు నిజాననాబ్జ

మును బయికెత్తి కను లఱమోడ్చి యేమొ
యోజనముసేయుచుండె నాయువకుఁ డౌర
యనుసరించిన చిన్నారి నైనఁ గనక.

పిల్లగాలికిఁ జివిపొంత మెల్లమెల్ల
లలితముగ నాడుకొను కిసలయ మొకండు
ఘనతరాలోచనంబున మునిఁగియున్న
యతనివృత్తికి నంతరాయంబొనర్చె.

చిత్తవృత్తికి భంగంబుఁ జేసినట్టి
కిసలయంబును గొనగోటఁ గిల్లివైచి
పాదతలముననున్న యాభవ్యమూర్తి
కమ్రవదనాంబుజంబుఁ గ్రేగంటఁ గనియె.

కనుటతోడన బాలికామణి ముఖాన
దివ్యమగు మందహాసచంద్రిక వెలార్చి
క్షోణితలమునఁ గేలూఁదుకొనుచు లేచెఁ
గుసుమదామ మొండొకచేత గునిసియాడ.

బాలకునియాత్మగతమైన భావమేమొ
తెలియరాదేరికినిఁ గాని తలనుఊఁచి,
వచ్చియునురాని మీసపువరుసతోన
నేమియో నవ్వునవ్వె నొక్కింతతడవు.

లేచి తనమోహనాకారలేఖఁ జూచి
చెలువచిన్నారిమోమునఁ గళలు దేర
ముద్దుఁగారెడి బాలునిమోము గాంచి
పూలమాలికతోఁ గరపుటము లెత్తి.

అశ్రుజలములు రాలఁ గన్యాలలామ
కన్నులరమోడ్చి యాతనికంఠసీమఁ
దానుగూర్చిన మందారదామ మెట్లో
జాఱవిడచెను మెల్ల హస్తములువడఁక.

బాలికాబాలకులు బరస్పర మదేమొ
కదలమెదలకయుండిరి క్షణముసేపు
చలనమెఱుఁగని నిర్వాతసమయమందు
లలితనవమాధవీరసాలములువోలె.

తోడనే వానిమెడ నూఁగులాడుచున్న
కుసుమదామంబుఁ దనమెడఁ జుట్టుకొనియె.
నుత్తరక్షణంబునదాని నూడఁదీసి
మఱల నాతనియుఱుత మేల్పఱచె నపుడు.

ఆకుసుమదామ మెవ్వరి యఱుతనుండఁ
దగినదియు నిర్ధరింపఁగాఁ దెగక దరిని
బృథుతరానందమున నెమర్వెట్టుచున్న
గోవుకొమ్ములఁ జుట్టె నాపూవుదండ.

హృద్గతంబగు భావంబదేమొ కాని
బాలికామణి రెప్పవాల్పకయ వానిఁ
జూడసాగెను సోగవాల్చూపుతోడఁ
చిన్నవారిమనోవృత్తు లెన్నఁదరమె?

బాల్యయౌవనసీమావిభాగమైన
ప్రాయమున విలసిల్లెడివారి నడుమఁ
బ్రేమబీజంబులకు సమావేశకములఁ
దఱచుగా నిట్టి కలహముల్ జరుగుచుండు.

అమృతశైత్యమాంద్యంబుల ననఁగిపెనఁగి
పుష్పాదుల సౌరభంబున దొప్పదోఁగి
యభినవానందజనకమందానిలంబు
లలసగతి వీవఁజొచ్చె సంధ్యాప్రశాంతి.

భారతదేశపరిశ్రమలు

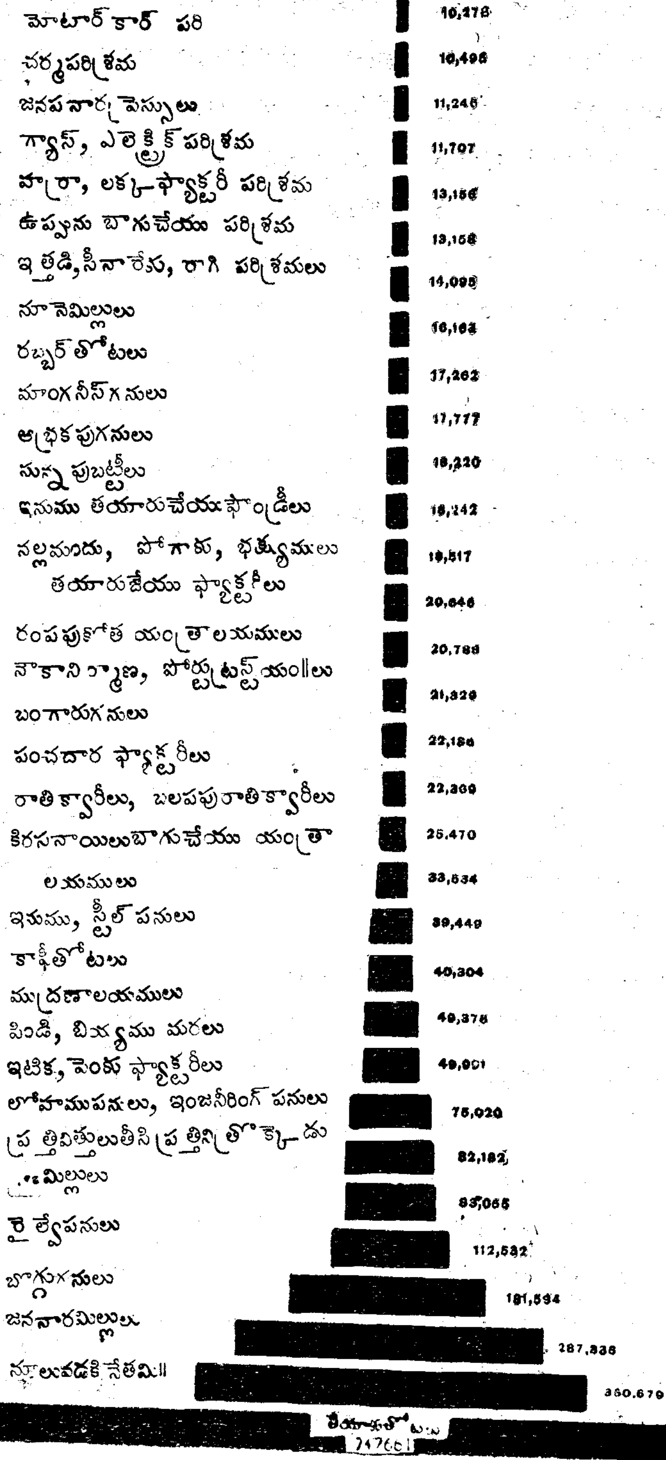
భారతఖండమునందు గల 31,60,56,183 ప్రజలయందును వ్యవసాయపరిశ్రమాదులవలనను జీవించెడివారి క్రింది సంఖ్యలను బరిశీలించినపుడు రాటపుపరిశ్రమ ప్రయోజనము విశదముగాగలదు.

	భరతవర్షము	చెన్నరాష్ట్రము
వ్యవసాయవృత్తి	22,41,09,190	302,93,165
పరిశ్రమలు	33709071	4822059
వ్యాపారము	22445678	3290798
ఉద్యోగములు	5020571	589838
ఇతరవృత్తులు	30770723	3798298

అన్నివృత్తులందును వ్యవసాయము ప్రధానమైన వృత్తిగనున్నది. దేశమునందు 1000 యందును 709 మందికి వ్యవసాయము జీవనాధారముగనున్నది. 10,000 యందును 1049 మందికి పరిశ్రమలు జీవనాధారములుగ నున్నవి. పరిశ్రమలయందు 10,000 యందును సగటున 270 మందికి చేతిపరిశ్రమ జీవనాధారముగ నున్నది. వ్యవసాయవృత్తి విశాలమైన భరతవర్షమునకు సహజమైనవృత్తిగ నున్నది. ఆవృత్తియందును సగముమందికి పనివారలు జీవనాధారముగ నున్నవి. ప్రధానమైన వ్యవసాయవృత్తియందైనను ఆవృత్తినవలంబించెడి వారలకు బూర్తిగ పనిలేదు. సగటునను వ్యవసాయము చేసెడివారు $2\frac{1}{4}$ యకరముల భూమిని సాగుచేయుచున్నారు. ఈ పనిని చేయుటకుగాను సగటున సంవత్సరమునందు 150 దినములుమాత్రమే వినియోగపడుచున్నవి. ఆ దినములందైనను నిండుగ పనిజేసెడి దినములు 30 కి మించియుండవు. ఈ స్థితియందు నిత్యదరిద్రము ననుభవించెడి రయితులకును వారిమీద నాధారపడి యుండెడివారికిని దారిద్ర్యోపశమనమునకు సాధనములను నిర్ణయించుటయె ప్రభుత్వ ధర్మమైనను అధికారుల దృష్టి ఆ విషయమునందు లగ్నముగాకున్నది. అధికారుల దృష్టియును శ్రీమంతుల దృష్టియును యూరపు రాజ్యముల కలహములకు మూలాంకురమైన మహాపరిశ్రమలమీదనె లగ్నమగుచున్నది.

[illegible] జనాధారత్వము [illegible] విశదము చేయుచున్నవి. అన్నివిధముల పరిశ్రమాలయములు చేరి భరతఖండమునందు 15,603 కలవు. వానియందు 19,94,314 పురుషులు,6,86,81 స్త్రీలు, మొత్తము26,81,125 జనులు పనిచేయుచున్నారు. పరిశ్రమలపరిమితి వివరములును దీనియందు ప్రకటించిన పటము బోధించుచున్నది.

10,000 ను అధికముగను పనివాండ్లు గల పరిశ్రమలను దెలుపు పటము 1921

ఈ పటము భారత ప్రభుత్వపు 1921 సంవత్సరపు జనాభా లెక్కల రిపోర్టునుండి సంగ్రహింపబడినది.

పరిశ్రమలయందు మొదటి పరిశ్రమ తేయాకు మొదలగు తోటల పరిశ్రమ. రెండవది దూది నేతపరిశ్రమ. ఇపుడు దేశమునందు 2889 దూదిపరిశ్రమకు సంబంధించిన యంత్రాలయములు గలవు. ఆ యంత్రాలయములయందు 6,16,019 జనులు పనిజేయుచున్నారు. యంత్రాలయములందు 1409 ప్రత్తిమరలు గలవు. నేతపరిశ్రమాలయములు 613 కలవు. వానియందు 251 పరిశ్రమాలయములు యంత్రాధారమునను 362 సామాన్య విధమునను పనిజేయుచున్నవి. దూది యంత్రాలయస్వాములు ఫిబ్రవరి నెలయందు ప్రచురించిన లెక్కలీవిషయ పరిజ్ఞానమును విశదము చేయుచున్నవి.

భరతఖండమునందు 1923 వ సంవత్సరమునందు ఏప్రిలునుండి సెప్టెంబరు మాసాంతమువరకును 31,80,00,000 రతుల నూలు, 192000000 రతుల బట్టలు తయారుచేయబడినవి. తయారైన నూలునందు సగముభాగము 1—25 నంబరు వరకును జెందియున్నది. ఈ రకము నూలును రాటములందు సులభముగ తయారగుచున్నది. ఒక సెప్టెంబరు నెలయందు భరతఖండమునందు తయారైన సరుకుల విలువ రూ 5,05,0[illegible] లదియును, దిగుమతియైన సరుకుల విలువ రూ 532,00,000 లదియును గలదు. ప్రతిసంవత్సరమును రూ 65,00,00,000 విలువగల బట్టలసరుకులు విదేశములనుండి దిగుమతి యగుచు దేశదారిద్ర్యమును వృద్ధిచేయుచున్నవి. ఈ ధనప్రవాహము నరికట్టుట యె భారతదేశపరిశ్రమల యభ్యుదయమునకు మొదటి సాధనముగనున్నది. ద్రవ్యము పరదేశముల పాలుగాకను దేశమునందు నిలిచియున్నప్పుడు పరిశ్రమ లప్రయత్నముగను వికసింపగలవు. ఈ ఫలప్రాప్తి కుపచరించెడి ప్రయత్నములన్నియును ప్రజాప్రభుత్వముల యాదరణమునకు పాత్రములగుచున్నవి.

విదేశములపాలగుచున్న ధనప్రవాహము నరికట్టుటకు వస్త్రయంత్రాలయములు సాధనములైనను యంత్రాలయముల నిర్మాణమునందును నిర్వాహణమునందును గల సాధక బాధకములను పరిశ్రమచరిత్రమనంతముఖములను ఘోషించుచున్నది. మహాయంత్రాలయములు గలుగజేసిన యార్థికదుర్నయములను ధర్మాత్ములు గ్రహించి ప్రతీకారముల నరయుచున్నారు. ధనస్వాములకును కర్మకారులకును ప్రవర్ధమాన మగుచున్న సంరంభము పాశ్చాత్యదేశములందు విప్లవరూపమును దాల్చిన విధమును రుష్యాసామ్రాజ్యమునందలి సోవియటుపరివర్తనము విశదము చేయుచున్నది. ధనస్వాములకును కా[illegible]కును ప్రవర్ధమాన మగుచున్న సంరంభమునకు ఫలమును నిర్ణయించుట యసాధ్యమైనను కాలము కార్మికపక్షమునకు విజయమును సమకూర్పగల విధమును వ్యవహారములు రుజువు చేయుచున్నవి. ఇపుడు బొంబయియందు వ్యాపించియున్న బట్టల యంత్రముల పనివాండ్ర సమ్మెకట్టు యంత్రాలయపద్ధతియందలి యనర్థములను విశదము చేయుచున్నది. మానవులు బొమ్మలవలె పనిజే

యుచు నాత్మస్తంభనమును జేసికొనుచున్నారు. కలహకారణము పుట్టినపుడు వేలమంది పనిపాటులు లేకను పరితపించుచుందురు. వీనికి దోడుగను ప్రజలకు సంప్రాప్తమగు దుర్నయములును ననంతములు. అన్నిలోపములను నంగీకరించినను సకల జనులకును జీవనాధారము యంత్రాలయ పరిశ్రమలవలనను గలుగుట యసంభవము. ఇప్పు డింగ్లాండునందు 20,00,000 ప్రజలు పనిపాటులేకను పరితపించుచున్నారు. పరిశ్రమాయత్తములైన యూరపురాజ్యములకు పరిశ్రమలే జీవనాధారములని యంగీకరించినను వ్యవసాయాధారముగల భరతఖండమునకు పాశ్చాత్యవిధానమును బలవంతముగను నంటగట్టుట యనర్థదాయకము. ఈ విషయావలోకనమును జేయగల గాంధిమహాత్ముడు రాటపు ప్రయోజనము నైకకంఠ్యముగను లోకమునకు వెల్లడిచేసి యజ్ఞుల పరిహాసమునకు బాత్రుడగుచున్నాడు. కాని బాగుగ విషయమును విమర్శించినవారలకు మహాత్మునియుపదేశమునందలి సత్యము తెలియుచున్నది. అన్నము లేకను మాడుచున్నవానికి కొంత యాకలియైనను తీరుట యుక్తముగదా? ఏవృత్తియును లేకను ఆరుమాసముల కాలమును వ్యర్థముగను గడపెడి నిరుపేదలయిన 20 కోట్ల ప్రజలకు సహజమైనట్టియును అవసరమైనట్టియును రాటపు పరిశ్రమ తరణోపాయము గాదా ? పదికోట్ల ప్రజలు నెలకు నాలుగు రూప్యములవంతునను సంవత్సరమునకు 24 కోట్ల రూప్యములను గడించుట దేశాభ్యుదయమునకు మూలము గాదా? బట్టలకు నూలునకు పరదేశములకు బోవు ధనప్రవాహమునం దెంత దేశమునందు నిలిచిన దేశమున కంతయెలాభము. గతించిన మూడేండ్లయందును వేలకొలది జనులు రాటముల వలనను బ్రతుకుచు గాంధిమహాత్ముని సంకీర్తనమును జేయుచున్నారు. ఆంధ్రదేశమునందు గావించిన మూడేండ్లయందు 15 లక్షల రూప్యముల ఖద్దరు నూలుబట్టలైనను సిద్ధమైయుండును. అందైదులక్షలు కూలికై వ్యయమైయుండును. ఇతరపరిశ్రమ లేవియును నిట్టి ప్రయోజనమును సమకూర్చి యుండవు. అయినను పాశ్చాత్యాధికారులకును వారి యనుచరులకును రాటపు పరిశ్రమను హేళనము చేయుట యాచారమగుచున్నది. అధికారవర్గపు హేళన మెటులున్నను గత జనాభా లెక్కలయందు వెనుకటి జనాభా లెక్కలందు లేని గాంధి చరకమును మగ్గములను జేర్చుట గొప్ప విశేషముగ నున్నది.

గతించిన జనాభా లెక్కలను వేసెడి సమయమునందు చేతిమగ్గముల లెక్కలు సయితము కొంతవరకు వేయబడినవి. ఆ లెక్కల ననుసరించి భిన్నరాష్ట్రములందు గల మగ్గముల సంఖ్య యిటులు తేలుచున్నది.

అజ్మీరు-మార్వార	1,587
ఆసాము	421,367
బెంగాలు	213,886
బీహారు అండు ఒరిస్సా	164,592
బరాత్ర	479,637
ఢిల్లీ	1,067
మదరాసు	169,403

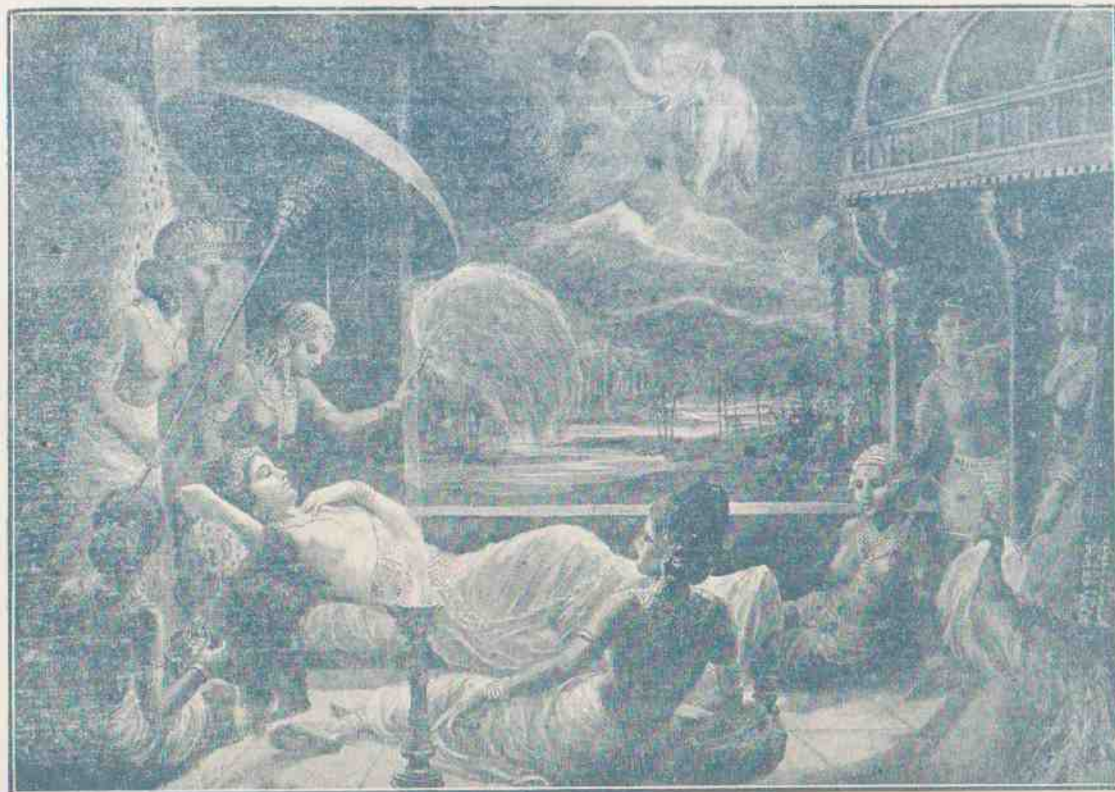
పంజాబు	270,507
బరోడా సంస్థానము	10,851
హైద్రాబాదు ,,	115,434
రాజపుటానా (ఏజెన్సీ)	89,741
	1938,072

దేశమునందు 300 దూది యంత్రాలయములు పనిజేయుచున్నను 20,00,000 చేతి మగ్గములు నయితము పని జేయుచున్నవి. యంత్రాలయములు 19,28,07 ప్రజలకును, మగ్గములు కోటిమందికిని పనిని గల్పించుచున్నవి. రాటపు పరిశ్రమను నిరసించిన లెంట్సు ఏక్లై గారులు నయితము కొన్ని ప్రయోజనములుగలవని యంగీకరించుచున్నారు. పనిలేని కాలమునందు ప్రజలు నూలును వడుకుటవలనను బట్టలు కుటుంబమునకు కొనకుండ చేలభించుచున్నవనిటా లెంట్సుగారు నయిత మంగీకరించుచున్నారు. ఏక్లై గారును నేతపరిశ్రమయొక్క ప్రయోజనమును కొంతవర కంగీకరించుచున్నవిధము నీ క్రిందిభాగములు తెలుపుచున్నవి. రాటపు నేతపనులను వీలైనపు డారంభింపవచ్చును. చాలింపవచ్చును. పరిశ్రమకు పెట్టుబడి యక్కరలేదు. నేసిన బట్టలను స్వయముగ వాడుకొనవచ్చును; లేక యితరుల కమ్మవచ్చును...కాని ఈ పరిశ్రమవ్యాపనమునకు కొంత పెట్టుబడియును వ్యాపారాభినివేశమును గావలయును...... స్వరాజ్య ప్రచారకులు గతించిన రెండేండ్లయందును జేసిన యాందోళనము సంయుక్తరాష్ట్రమునందు సఫలముగా లేదని దేశస్థితి తెలియజేయు చున్నది. కారణ మువన్యా సములందు జూపినపట్టుదల కార్యవిధానమునందు జూపకుండుటయని తేలుచున్నది.

జనాభా నివేదికయందలి ఖండన మెటులున్నను గాంధిచరకము మగ్గములు 1921-వ జనాభాయందు చేరుటయే యొక విశేషము. గతించిన మూడేండ్లయందును రాటము మగ్గముల యనుభవముగల వారలకు వీని ప్రయోజనము తెలిసియున్నది.

చెన్నరాష్ట్రపు పరిశ్రమల పరిశీలనము భారతదేశ పరిశ్రమలస్థితినే విశదము చేయుచున్నది. చెన్నరాష్ట్రమునందుగల 4,23,18,985 ప్రజలందును 3,06,69, 813 ప్రజలకు వ్యవసాయము దానికి సంబంధించిన పనులు జీవనాధారముగ నున్నవి. నేతపరిశ్రమ యంత్రాలయములు 15 మాత్రమే యున్నను చేతి మగ్గములు విశేషముగ గలవు. రమారమి ప్రతియేటను 30,000 టన్నులదూది [illegible] చున్నది. మూడుకోట్ల రూప్యముల దూది యెగుమతి యగుచున్నది. చేతిమగ్గములకుగాను ప్రతియేటను 5,42,20,500రతుల నూలు వాడబడుచున్నది. పూర్వముకంటెను ఈ మొత్తము 50 లక్షల రతులుతగ్గినది. కారణమును నిర్ణయించుట సాధ్యము గాదు. ఈరాష్ట్రమునందు 1900 సంవత్సరమునందు 1,67,806 వేల మగ్గము లున్నటులు నిర్ధారణ చేయబడినది. ఇపుడు 1,69,403 ఉన్నటులు నిర్ణయింపబడినది. చేతి మగ్గములవలనను జీవించెడివారి సంఖ్య ఇరువదేండ్లలో రెండులక్షలు తగ్గినటులు జనాభా నివేదికయందు నిర్ణయింపబడినది. కాని ఈ

మాయాదేవి స్వప్నము

[illegible]

లక్ష్మీ ఆర్టు (ప్రెస్)—బొంబాయి

బుద్ధుని ప్రథమ నగర ప్రవేశము

ఆహా! [illegible]

[illegible]

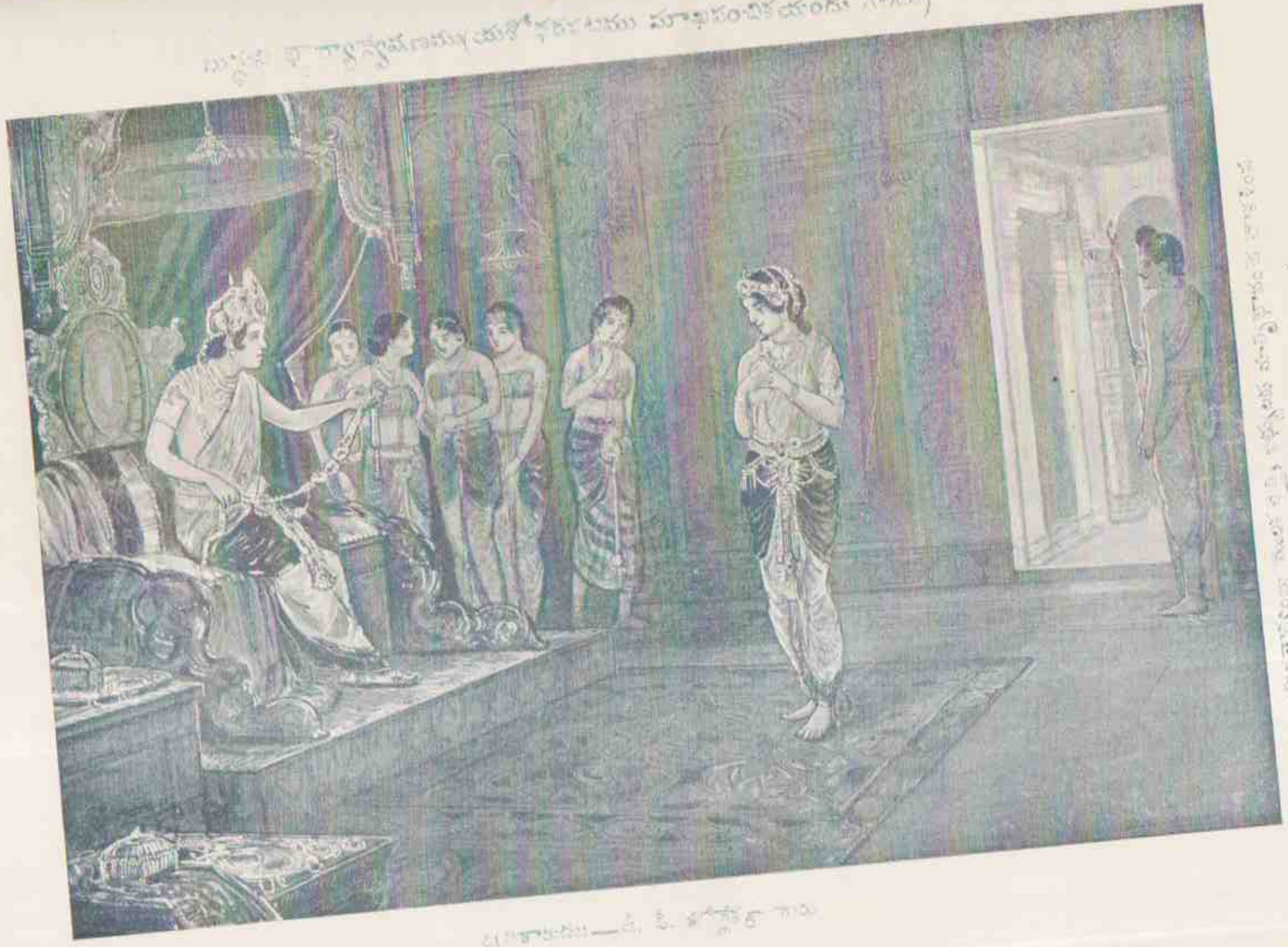
బుద్ధచరిత్రము. ఆ. ౧ [illegible]

పే ౧౭

అసితముని భవిష్యత్కథనము

[illegible]

చిత్రకారుడు: ఏ. కె. ముల్లిక్ గారు. బుద్ధచరిత్రము. పు. [illegible]

మూడేండ్లయందును గలిగిన వ్యాపకమును నిర్ణయించుట కాధారములు లేవు. కాంగ్రెసు సంఘములన్నియును రాటముల లెక్కలను, మగ్గముల లెక్కలను, నేతగాండ్ర లెక్కలను, వెంటనే తయారుచేసి ఖద్దరు ప్రచారమునకు గల సాధకబాధకములను నిర్ణయించుట కార్యసాధనముగ నుండగలదు. ఇతరులవలెను చెన్నరాష్ట్ర నివేదికను తయారుచేసిన బోగుగారు మనరాటమును హేళనముచేసిరి. కాని విషయపరిశీలనముచేసినవారి యనుభవము రాటముల ప్రయోజనమును నిర్ధారణచేయుచున్నది. వేలకొలది ప్రజలకు జీవనోపాధిని గల్పింపగల పరిశ్రమను సర్ కూర్మ రెడ్డినాయుడుగారివంటి విద్యావంతులు నిరసించుచున్నపుడు దాని వ్యాపకమునందు గల బాధకములు విశదమగుచున్నవి. చెన్నరాష్ట్ర పరిశ్రమశాఖాధికారులు చేతిమగ్గముల శాలలను బెట్టుటకు జేసిన ప్రయత్నము సఫలము గాకపోవుట సహజముగనున్నది. గాంధిమహాత్ముని లక్ష్యము రాటపు పరిశ్రమచేయుటగాని వ్యాపార పరిశ్రమచేయుటగాదు. వేలకొలందిరూప్యములను బెట్టి ఏర్పాటుచేసిన పరిశ్రమశాలలు వడ్డి లాభములేక నడువజాలవు. ఈ శాలలు పెద్దయంత్రశాలలందుగల యనర్థములనే గలుగజేయుచున్నవి. ఆ యనర్థములను పోగొట్టి సర్వజనసామాన్యమైన పరిశ్రమను వెంటనే వ్యాపింపజేయుటయె రాటపు పరిశ్రమకు ప్రయోజనము. రాటము పరిశ్రమవలన గలుగగల లాభము స్వల్పమైనను ప్రజల కవసరమైన బట్ట నీపరిశ్రమ సమకూర్చుచు దేశాదాయమును వృద్ధిచేయుచున్నది. పరిశ్రమశాఖవారు చేయుచున్న నిరర్థక వ్యయమునకీ పరిశ్రమయందవకాశములులేవు. పండ్లతాండ్ర పరిశ్రమాలయమునందును సర్వేసు యంత్రాలయమునందును సబ్బుయంత్రాలయమునందును నితర యంత్రాలయములందును వ్యర్థముచేసిన యెనిమిదిలక్షల రూప్యములును రాటము నేతపరిశ్రమల కుపయోగపడి యుండిన ప్రజల దుర్భరదారిద్ర్యమును నిసుమంతయైనను తగ్గించుటకు సాధన మేర్పడి యుండును. సర్ రెడ్డినాయుడుగారివంటి పాశ్చాత్య పూజారు. లేమిచెప్పినను ప్రజలైనను గాంధిమహాత్ముడు ప్రఫుల్లచంద్రరాయిబోధించిన రాటపు సందేశమును సఫలము చేయుదురుగాక.

అఱవభాషయొక్క యుత్పత్తి

తేకుమళ్ల రాజగోపాలరావు గారు బి. ఏ., యల్. టీ.

ప్రాచీన ద్రవిడముయొక్క సరిహద్దులు

పందొమ్మిదివందల యిరువదిరెండవ సంవత్సరము జనవరినెలలో కలకత్తానగరములో ప్రాగ్దేశపండితుల మహాసభయొక్కటి జరిగినది. దక్షిణహిందూదేశమునకు సంబంధించిన భాషావిషయములనుగూర్చి చర్చించుటకు నాకును అందు అవకాశ మీయఁబడినది. అట్లు నే నాసభ యందుపన్యసించిన విషయములలో అఱవభాషయొక్క యుత్పత్తి యనునది యొక్కటి. ఈవిషయమునుగూర్చి ఆసభయందు నే నుపన్యసించుటయే కాక ఆవ్యాసము ప్రతులను ముద్రించి నే నాసభకు వచ్చినవారి కందఱకును పంచిపెట్టితిని. భాషాశాస్త్రజ్ఞులు పెక్కండ్రు ఆంగ్లభాషయందు వ్రాయఁబడిన యావ్యాసమును జదివి ఆవిషయమునుగూర్చి దాక్షిణాత్యు లనేకులతో వాదప్రతివాదములు చేసిరి. కొంద ఱఱవవారికి నాపై పట్టరాని కోపము వచ్చెను. కాని నేను దానిని లక్ష్యము చేయలేదు. చేతనైనచో నావ్యాసమును ఖండించి దోషములు చూపినయెడల దిద్దుకొనుటకు నేను సిద్ధముగా నున్నానని మాత్రము చెప్పితిని. ఎవ్వరును ఆపనికి పూనుకొనలేదు.

మహాసభ ముగిసెను. ప్రతినిధులు వారివారి గ్రామములకుఁ బోయిరి. మహాసభలోని వ్యాసములను బ్రచురించుటకు ఉపసంఘములు ఏర్పడెను. దక్షిణదేశమునకు సంబంధించినవ్యాసములలో ఏవి ముద్రింపఁబడవలసినవో యేవి కావో నిర్ణయించు నుపసంఘములో నా పేరు చేర్పఁబడలేదు. అఱవవారు అందు చాలమంది యుండిరి. అందేమి జరిగినదో అది బ్రహ్మరహస్యము. కొన్నిమాసములు కడచినవి. దక్షిణదేశపుభాషలలో అఱవమే ప్రాచీనమని, అఱవమునందే లోకోత్తరములైన పుస్తకములు కలవని, తక్కినభాషలకు అఱవము తల్లివంటిదని, అఱవలే వ్రాసికొని, అధికారపదవులయం దుండుటచేత అఱవమునకే ప్రాముఖ్యమునిచ్చి మసిఁబూసి మారేడుగాయ చేయుచున్న యింద్రజాలతంత్రములతోనే యిప్పుడును వారు తమతలను గాచుకొనిరో యేమో. పైసభయొక్క చర్యలును అందు చదువఁబడినవ్యాసములలోని విషయములును నుండు పుస్తకములో నావ్యాసమును చేర్చుటకు తావులేకపోయినదఁట. అందువలన నావ్యాసమును నాకు తిరిగి పంపవలసివచ్చినదఁట. ఇది అఱవతంత్రమో బంగాళీమంత్రమో బుద్ధిమంతు లూహించుకొనవచ్చును. తమభాషనుగూర్చి తా మేమి వ్రాసికొన్నను తప్పులేదుగాని అన్యభాషలను తక్కువపఱచు సిద్ధాంతములు తేల్చి అధికారకారణమున లోకవ్యాప్తి చేయుచు ఎన్నాళ్లు నెగ్గఁగలరు?

అఱవముయొక్క యుత్పత్తినిఁగూర్చిన కొన్ని నమ్మకములు

వేదములందు వివరింపఁబడిన ఋషులలో అగస్త్యుఁ డొక్కఁడు. కాశీపట్టణములోని సంస్కృతపండితులతో వాదప్రతివాదము లొనర్చి యీఋషి సంస్కృతమునకు మించిన నూతనభాష నొకదానిని మధురతరమైనదానిని తనకు నయచేయు మని భగవానుఁడైన కందసామిని ప్రార్థించెను. వరము సిద్ధించెను. సిద్ధిసూచకముగా నగస్త్యునియింట నాకస్మికముగా గుమగుమలాడుపరిమళములు క్రమ్ముకొనెను. ఇంటిలోనియొకమూలను వెదకు మని కందసామి తనభక్తుని కాజ్ఞాపించెను. అగస్త్యుఁ డటు వెదకుచుండఁగా నొకమూలఁ గొన్ని భూర్జపత్రముల సంపుటములు పరిమళములీనుచు పడియుండెను! వాని మధురసౌరభముల కలరుచు నగస్త్యుఁడు "తమిళ్", "తమిళ్" (మధురము, మధురము) అని యఱచెనఁట! ఆసంపుటములలోనిభాషనే అగస్త్యుఁడు దక్షిణదేశమున వ్యాపింపఁజేసెనఁట! అందువలననే దానికి తమిళ్ లేక తమిళము అనుపేరు కలిగెనఁట!

మఱియొకసిద్ధాంతము:— అగస్త్యుఁడు ఉత్తర హిందూదేశమునుండి కొంత ఆర్యమహర్షులతో దక్షిణ దేశమునకు వచ్చుచుండెనఁట! అప్పటి కప్పుడే దక్షిణమున నఱవభాష యున్నతదశలో నుండెనఁట! అగస్త్యుఁ డాభాషను చంపివేయవలె నని విశ్వప్రయత్నములు చేయఁగా అఱవలు ఆతనిధాటికి నిలువలేక ఇంకను దక్షిణభాగమునకు బాఱిపోయి యందు స్థిరనివాస మేర్పఱచుకొనిరఁట!

ఇంకొక సిద్ధాంతము:— హిమవత్పర్వతాగ్రము మీఁద గిరిజాకల్యాణము జరుగువేళ ఋషులును మునులును దేవతలును నెల్లరును కోటానఁగోట్లు గుమిఁగూడినప్పు డా బరువువలన నచ్చటి భూమి క్రుంగిపోయి, దక్షిణప్రాంతములందు నేల పైకి లేచెనఁట. విట్టపల్లములుగా నిట్లు లేచిన యీభూమిని చదునుచేయుటకు నగస్త్యుఁ డొక్కఁడే సమర్థుఁ డని తలఁచి యీశ్వరుఁ డితనికి విశ్వేమంత్రము లుపదేశించి గంధమాదనమున కంపెనఁట! అగస్త్యుఁ డిట్లు గంధమాదనమును స్థిరనివాసము చేసికొని అచట తమిళమును వెలయించెనఁట!

వేఱొకసిద్ధాంతము:— రవ మను సంస్కృతపదమునకు చప్పు డని యర్థము. శ్రావ్యమై మధురస్వరములు కలదిగాన నీభాష నుచ్చరించునప్పుడు రవము రాదనియు, రవములేనిదగుటచే శ్రోత్రపేయమైన యీ భాషను మాటలాడునప్పుడు వినువారు దీనిని అరవమందు రనియుఁ గొందఱిమతము.

కడపటిసిద్ధాంతము:—అఱవభాషలో రకారము ఆదియందుఁ గలమాటలు లేవు. సంస్కృతములోని రకారాదులగుమాటలు అఱవములోనికి వచ్చునప్పుడు వానికి మొదట నొక యచ్చు చేర్తురు. ఉదా: సం. రాజన్ అఱవము. అరసన్. ఇట్లే సం. రవము. అఱవము-అరవము. కాఁబట్టి అరవమునది రవమను సంస్కృతపదము నుండి పుట్టినదనియు, చప్పుడు చేయునది యని దాని యర్థ మనియు మఱికొందఱిమతము.

పైరీతి పిట్టకథలవలన నిజమైన సిద్ధాంతములు తేలవు. మన యాంధ్రమునకును నట్టి సిద్ధాంతములు కలవు. వారికి సముద్రోదకము నంతను ద్రావిన యగస్త్యుఁ డొక్కఁడే వేదర్షి. బ్రహ్మసృష్టికి ప్రతిసృష్టి చేసినవిశ్వామిత్రుఁడు మనకు పితామహుఁడు. వేదకర్మలను శాసించిన యాపస్తంబుఁడు మనకు సూత్రగురువు. వేదములోని బ్రాహ్మణములు మన పవిత్రజన్మస్థానములు. కృతయుగమునందు మనల నుద్ధరించిన మహర్షిసత్తములు. ఐన నేమాయె. వారెట్లు తమభాషకు పవిత్రత నొసఁగిరో మనవారును నాంధ్రమున కంతకంటె ఎక్కుడు పవిత్రతనే యొసఁగజాలిరి.

అఱవదేశమునకు ప్రాచీనపు సరిహద్దులు

“వడవేంగడన్ తెంకుమరియాయిడై త్తమిఴ్కురు నల్లులగుమ్”

ప్రాచీన వైయాకరణియగు తొల్కాపియరు “తమిళకము” (అఱవదేశము)నకు సరిహద్దు లొసఁగుచు తొల్కాపియ మను తన మహాగ్రంథమునందు దానికి ఉత్తరమున వేంకటాచలమును (తిరుపతి) దక్షిణమున కుమారియు (కన్యాకుమారియు) హద్దులుగాఁ జెప్పుచున్నాఁడు. అతని గ్రంథములోని దీనికి సంబంధించిన యఱవ వాక్యము పైన “వడవేంగడ” అనునది.

తొల్కాపియర్ చాల ప్రాచీనుఁడు. కొందఱఱవలు ఈతనిని క్రీస్తుకు పూర్వము వేయవసంవత్సరము వఱకును (౧౦౦౦బి.సి.) తీసికొనిపోవ నుంకించుచున్నారు. ఆంధ్రులకంటె అఱవలకు స్వదేశాభిమానమును స్వభాషాభిమానమును హెచ్చు. మేమే ప్రాచీనులమను వారి పట్టుదలవలన ఇంతవఱకును అఱవకవుల కాలముగాని పాండ్యాది రాజ్యముల రాజుల సరియైన వంశావళులుగాని బయలుపడలేదు. అట్టి విపరీతాభిమానము లేనందుననే మనము మనకవుల కాలములను కృష్ణరాయాదిరాజేంద్రుల చరిత్రములను సరిగా దెలియఁజాలితిమి. అఱవల యభిమానమునకీ తొల్కాపియమే ఒక్క దృష్టాంతము. తమ ప్రాచీనగ్రంథములలో సంస్కృతమే లేదనియు, అన్నియు దేశ్యపదములే యనియు నొక విద్వాంసుఁడు నాకు ఎంతయో నొక్కినొక్కి వక్కాణించెను. “మీ ప్రాచీనగ్రంథరాజమైన “తొల్కాపియము” అను పుస్తకము పేరులోనే కావ్యశబ్దము కాపియముగా మార్చబడలేదా. తొల్కావియ మన్న తొలికావ్యమే కదా?” యని నేనడిగితిని. కాపియము శుద్ధదేశ్య మనియు అఱవములోని కాపియ మను పదమును సాంస్కృతికులు కావ్యముగా మార్చి తీసికొన్నారనియు

ఇప్పుడు సాంస్కృతికములుగా నెన్నఁబడు వందలకొలది పదములు అఱవమునుండియే సంస్కృతములోనికి వచ్చిన వనియు నాతఁడు చెప్పెను. కాపియమనునది కావ్యశబ్ద తద్భవము కాదనుటకు వారొక విచిత్రమైన సిద్ధాంత మును గూడఁ గొని తెచ్చినారు. మధురకు దక్షిణమున తొల్కాపియకుడి యను నొకగ్రామము కలదఁట. ఆ గ్రామ వాస్తవ్యుఁడగుటచే నాతనికి తొల్కాపియరను పేరుకలిగినదఁట! ఆతఁడు వ్రాసినదగుటచే నాతని పుస్త కమునకు తొల్కాపియ మను పేరు కలిగినదఁట! అఱవ ములోని పుస్తకములన్నింటిలో తొలికావ్యము తొల్కాపి యమే యట కాని అందలి "కాపియ" మనుమాట సంస్కృతమునుండి మాత్రము అఱవవారు స్వీకరించినది గాదఁట.

ఈ తొల్కాపియరునుగూర్చి చిత్రములైన కథలు అనేకములు కలవు. అగస్త్యుని ప్రియశిష్యులలో నొక్కఁ డైన యీ కవి సమదాకినీగోత్రోత్పన్నుఁడు నూతన ముగా లేచిన దక్షిణదేశమునందు అఱవమును స్థాపించు టకై పరమేశ్వరుని ఆజ్ఞను పొంది హిమవత్పర్వతశిఖ రమునుండి అగస్త్యుఁడు హుటాహుటిని గంధమాదనమున కేగునప్పుడు శిష్యుఁడైన తొల్కాపియరునుజూచి "శిష్యోత్తమా! విదర్భరాజపుత్రియగు నాభార్య లోపా ముద్రకు నాలుగుగజములదూరమున నిలిచి" ముక్కునకు సూటిగా గొనిరమ్మనెనట. శిష్యుఁడును గురునియాజ్ఞను యథావిధిగా నిర్వర్తించనందున అగస్త్యుని కతనిపైఁ గోపము వచ్చెనఁట! ఇట్టికథలవలన తొల్కాపియరును అఱవలు మిక్కిలి ప్రాచీనకవినిఁగా భావించుచున్నారని మనము నమ్మనచ్చును.

తొల్కాపియరు చాల ప్రాచీనకవి యనుటకు అఱవలే మఱియొక దృష్టాంతమునొసఁగుచున్నారు. ప్రసిద్ధములైన మధురసంఘములను గూర్చి యాంధ్రులును వినియే యుందురు. ప్రాచీనకాలమున తమిళమును ఉద్ధ రించిన ఇట్టి సంఘములు మూఁడు. సంఘమని నేను వ్రాసినందుకు పాఠకులు మన్నింతురు గాక. సంగమని అఱవవారు వీని కిడిన దేశ్యపదము. ఈమూఁడు సంగము లును చేరి ౧౦౦౦౦ పదివేల సంవత్సరములు భాషావిమ ర్శనము చేసినవి. ౧౮౭ గురు రాజులు ఒకరివెనుకనొకరు ఈకాలములో వీనికి అగ్రాసనాధిపత్యము వహించిరి. అనఁగా సగటున ఒక్కొక్కరాజు ౫౦ సంవత్సరములు అగ్రాసనాధిపతియై యుండెను. ఈ సంగముల క్రింద ౬౫౭ ఉపసంఘము లుండెను. వీరు ఇంచుమించుగా ౮,౭౦౦ కవుల గ్రంథములను పరిశీలించిరి. అందు మొదటిసంగము మధురానగరమున కూడినది. అందు ౫౪౯ కవు లుండిరి. అందులో అగస్త్యుఁడు, శివుఁడు, మురుగుఁడు- ప్రధానమైనవారు. ఈ సభ ౪౪౪౦ సంవ త్సరములు జరిగెను. ఒకరివెనుక నొకరుగా ౮౯ మంది రాజులు దీనికి అగ్రాసనాధిపతులైరి. రెండవసంగము కపడపురమున కూడెను. అగస్త్యుఁడును తొల్కాపి యరును ఇందలి ముఖ్యవిమర్శకులలోని వారు. వీరు 3౭00 సం||రములు సభచేసి 3౭00 కవుల గ్రంథము లను పరిశీలించిరి. మూఁడవసంగము ౧౮౫౦ సం|| రములు పనిచేసెను. ఈ గ్రంథరచనమంతయు క్రీస్తు శకాబ్దమునకు ముందే జరిగినది. కాఁబట్టి తొల్కాపి యరు మిగుల ప్రాచీనుఁడని యఱవలమతమైనట్లుగా మనము గ్రహింపవచ్చును.

వేంకటాచలము (తిరుపతి) నకును, కన్యాకుమారి కిని మధ్యనుండుభూమి తమిళకమని తొల్కాపియరు చెప్పినమాటనే యితర కవులుకూడఁ జెప్పియున్నారు. "శిలప్పడికారము" అను మహాప్రబంధమును రచించిన ఇలంగో వడిగళ్ అను మహాకవీంద్రుఁడు.

నడియోళ్ కుండ్రముణ్ తొడియోళ్ పెణ్వముణ్
తమిళ్వరంబరుత్త తణ్పుననాడు

అని తమిళకమునకు వేంకటాద్రిని ఉత్తరపు సరి హద్దుగాను, కన్యాకుమారిని దక్షిణపు సరిహద్దుగాను చెప్పుచున్నాఁడు. క్రీ|| వె|| రెండవశతాబ్దములో జరిగిన విషయమొక్కటి యీతని గ్రంథములోనికథకు సంబం ధించి యున్నది. కాఁబట్టి యీతఁడు అంతకు తరువాత నెప్పటివాఁడైన కావచ్చును. కొందఱు అఱవలు ఈత నిని రెండవశతాబ్ద కవినిఁగా భావించుచున్నారు. క్రై స్తవులు కొందఱు ఈతనిని ఏడవశతాబ్దములోని కవి నిఁగా తలంచుచున్నారు.

అగస్త్యశిష్యులలో నొక్కఁడని కొందఱిచే తలంపఁబడెడి శిఖండియర్ అను నొక కవి.

వేంగడక్ కుమరతీం పునల్ పెణవమెళ్ (డిణ్ణక్
కల్లెతమిఴ్గురువఱ్కే.

అని తిరుపతికన్యాకుమారిలకును, రెండుసముద్రములకును నడుమనుండుదేశము తమిళకమని చెప్పుచున్నాఁడు.

కర్ణాటకరాజ్యమును మలయాళమును దీనినుండి తప్పించినయెడల ఇప్పటికిని పైనిచెప్పఁబడినవి అఱవదేశమునకు ఇంచుమించుగా సరిహద్దులే యని మనము అంగీకరింపక తప్పదు.

"హళగన్నడము, నవీనకన్నడము" నని కాలభేదము ననుసరించి కన్నడములో ప్రాచీనకన్నడమును, ఇటీవలి కన్నడమును వెలసినట్లే అఱవమును కాలభేదమువలన మార్పుచెందినది. అందు ప్రాచీనకాలపు అఱవమునకు సెన్తమిఴ్ అనిపేరు.

పరిశుద్ధమైనయఱవదేశమునకు సరిహద్దులు

తొల్కాప్పియరు రెండవసంగమునకుఁ జెందినవాఁడని యిదివఱకే చెప్పఁబడియున్నది. మఱియు మొదటి సంగమునందు ౫౪౯ మంది అఱవకవులుండిరనికూడ మనము తెలిసికొనియున్నాము. తొల్కాప్పియ మెట్లు నిలిచియున్న గ్రంథములలో తొలికావ్యమో అట్లే తత్పూర్వమునఁగూడ అఱవగ్రంథములు అనేకము లున్నవన్నమాటకూడ పై కథవలన మనకు తెలియుచున్నది. తొల్కాప్పియము లక్షణగ్రంథము. ఈగ్రంథకర్త తన సూత్రములకు లక్ష్యముగా ననేక ప్రాచీనగ్రంథముల నుండి యుదాహరణము లిచ్చియున్నాఁడు. కాఁబట్టి తొల్కాప్పియరు ప్రాచీనకవి యగుటయు అతనికి ముందు అనేకకవులుండుటయు సత్యమని తేలుచున్నది. తొల్కాప్పియరు కాలమునాఁటికే, అఱవము తిరుపతి వఱకుఁగూడ మాటలాడఁబడుచున్న దనుటకు ఆతని గ్రంథమే ప్రమాణము. కాని యాభాషయంత శుద్ధమైనది కాదు. పాండ్యమండలముననే అనఁగా మధుర చుట్టు ప్రక్కలనే కవు లనేకులు విలసిల్లిరి. అచ్చటిభాష పరిశుద్ధమైన యఱవము. అఱవము తిరుపతివఱకు వ్యాపించిన దన్నమాట యతిశయోక్తి కాకపోయినను, అతిశయోక్తులకు అఱవములో మితిలేదు. నచ్చినార్ కినియార్ అనువాఁడు మిగులప్రాచీనుఁడు. ఇతనివ్రాఁతలు అఱవమునకు **పరమప్రమాణములు.** తొల్కాప్పియమునకు ఈతని వ్యాఖ్యానము ప్రసిద్ధమైనది. సరిహద్దులను గూర్చిన పై వాక్యమునకు వ్యాఖ్యవ్రాయుచు ఈతఁడు ఈక్రింది హద్దుల మధ్యగతమైనది అఱవదేశమని చెప్పుచున్నాఁడు.

౧ సింహళము   ౫ కొంకణము   ౯ కుడము [భూమి)
౨ లక్షద్వీపములు   ౬ తుళువము   ౧౦ వడుగు (ఉత్తర
౩ కొల్లాపురి   ౭ కొడగు   ౧౧ తెలుఁగు
౪ కుప్పము   ౮ కర్ణాటకము   ౧౨ కళింగము

కర్ణాటకమునకు పైన వడుగేదియో తెలుఁగునకు పైన కళింగమెట్లు ఆఱవదేశమునకు ఉత్తరపు సరిహద్దయ్యెనో యెట్లు విశదమగును? దేశములను సరిగా గుర్తెఱుఁగుటకు అవకాశములు లేని ఆకాలమున నిది యంత యతిశయోక్తి కాకపోవచ్చును గాని యీక్రిందిపద్యమును జూడుఁడు మఱియొకకవి.

"సింహళమ్, శోణకమ్, సవకమ్, చీనమ్, తుళుక్కుడగమ్.
కొంగణమ్, కన్నడమ్, కొల్లమ్, తెలుంగమ్,కళింగమ్, వంగమ్, కంగమ్, మగధమ్, కడారమ్, కవడమ్,
కరుమ్, కుసలన్, తంగమ్ పుహాఴ్ త్తమిఴ్ సాల్ పువిదామివయే

అని వంగము, మగధము, చీనా మున్నగు రాజ్యములనుగూఁడ జేర్చుచున్నాఁడు.

ఏది యెట్లున్నను సెన్తమిళ్, సెన్తమిళ్, అని ప్రాచీనపు అఱవమునకు అత్యంతగౌరవమును వారు ఒసఁగుచున్నారు. ఆ సెన్తమిళ్ భూమి యెయ్యది యని పలువురు తర్కములు చేసికొన్నారు. ఒక్కరొక్కరే, తమతమ భూములకు ఆగౌరవము నీయఁదలఁచినారు. కాని పాండ్యభూమికి మాత్రమే ఆమాట దక్కినది. పవిత్రమైన సెన్తమిఴ్ భూమి తిరుపతివఱకు వ్యాపించినది కాదు. పరిశుభ్రమైన యఱవము దక్షిణమున మధుర భూమిననే యుండెను. తక్కినతావులకు అఱవము సెన్తమిఴ్ భూమినుండి వ్యాపించినది. ఇది అఱవవారు ఏకగ్రీవముగా నంగీకరించిన సిద్ధాంతము. తొల్కాప్పియము వ్యాఖ్యానములోనే నచ్చినార్ కినియారు అఱవభూమికి పైపండ్రెండు సరిహద్దులను ఇచ్చి, అందు సెన్తమిఴ్కు ప్రత్యేకపు హద్దుల నొసఁగుచున్నాఁడు.

ఉత్తరమున మరుదయారు.
తూర్పున మరువూరు

పడమట కరువూరు
దక్షిణమున వైఘానది.

సెందమిఴ్ నిలమావదు
వైఘాట్రిళ్ వడక్కుం
మరువయాట్రిళ్ తెర్కుం
కరువూరిళ్ కిఴక్కుం
మరువూరిల్ మేర్కుమామ్

శేనావరియరును సెన్తమిఴ్భూమికి పై సరిహద్దులనే యొసఁగియున్నాఁడు.

కాఁబట్టి అఱవవారి ప్రాచీనభూమి, పరిశుద్ధమైన సెన్తమిఴ్భూమి, వైఘానది కుత్తరమున నున్నది.

ఇప్పుడు మనకు అఱవదేశముయొక్క సరిహద్దులు తెలిసినవి. ఇప్పటియఱవమునకు మాతృకయైన ప్రాచీన ద్రవిడము యొక్క ప్రదేశమును మనకుఁ దెలిసినది. ప్రాచీనద్రవిడము మధురజిల్లాప్రాంతములలోనిదని ఇప్పుడు మన మెఱిఁగియున్నాము. దీనితోఁబాటుగా తెలుఁగుభాషయు తెలుఁగు నాఁటిలో వ్యాపించియుండి నట్లు మనయాంధ్రభాషకు అఱవమునుండి నివర్తనములు కూడ దొరికినవి.

తిశైచ్చొల్ లేక అన్యదేశ్యములు

అఱవ లిపికంటె సంపూర్ణమైనలిపి మఱియొకటి లేదని మాణిక్యనాయకరుగారును మరికొంద ఱితరులును, ఎంతవాదించినను, సంస్కృతపదములు అఱవములోఁజొఱ లేదని మఱికొంద ఱెంత చెప్పినను, సంస్కృతములోని దిశ యను శబ్దము అఱవ వ్రాఁతలో తిశై యైనదనుటకు సందేహము లేదు. తిశైచ్చొల్ అనఁగా దిక్కులలో మాటలాడఁబడు మాటలు అన్యదేశ్యములు. ప్రాచీనద్రవిడము (సెన్తమిఴ్, రెండువిధములైనది. స్వచ్ఛమైనయఱవము, తిశైచ్చొల్ అని.

సెన్తమిఴ్ నిలమ్సేర్ పన్నిరునిలత్తినుం
ఒండదిత్తిరెండినిల్ తమిఴొళి నిలత్తినుం
తంకురిప్పినవె దిశైచ్చొల్ ఎన్బా.

అన్యదేశ్యములు చుట్టుప్రక్కలనుండు పండ్రెండు దేశములనుండియు దూరముననుండు పదునెనిమిది దేశములనుండియు సెంతమిఴ్ ప్రాచీనద్రవిడములోనికి అన్యదేశ్యములుగా వచ్చినవని పైసూత్రము చెప్పుచున్నది. చుట్టుప్రక్కలనుండు నేపండ్రెండు దేశముల భాషనుండి ప్రాచీనద్రవిడములోనికి అన్యభాషాపదములు వచ్చినవి?

దేశములు	ప్రాచీనద్రవిడములోనికి వచ్చిన యన్యదేశ్యముల కుదాహరణములు.
౧ దక్షిణపాండ్యరాజ్యము.	పెర్రం-ఆవు; సొట్టి-బియ్యము.
౨ కుట్టనాడు	తల్లై-తల్ల
౩ కుడనాడు	అచ్చన్-తండ్రి
౪ కర్కనాడు	కయ్యర్-మోసగాండ్రు; కయ్య మాడువారని భావము
౫ వేనాడు	కిఴల్-తోఁట
౬ పులినాడు	పఴి-చిన్న చెఱువు
౭ పన్రినాడు	సై-శేరిషాలము
౮ అఱువనాడు	కెని-చిన్న చెఱువు
౯ అఱువావడదలైనాడు	ఏహిన్-చింతపండు
౧౦ శీతంనాడు	ఎలువన్-స్నేహితుడు; ఇహుళై-మిత్రురాలు
౧౧ మలైనాడు	వెళ్ళం-వెల్లువ, నీరు
౧౨ పుననాడు	అఎయ్ తల్లి

కొన్ని దూర దేశములు

౧ తెలుంగు	సెప్పుదల్-చెప్పుట; అయ్యో-అయ్యో హెచ్చరిక

అవసరము లేనందున తక్కిన దేశముల కుదాహరణము లీయలేదు.

దీనినిబట్టి దక్షిణ పాండ్యరాజ్యముగూడ ప్రాచీన ద్రవిడభూమిగాదు. కావున అఱవభాషాశాస్త్రజ్ఞులమతము ననుసరించి ప్రాచీన ద్రవిడభూమి యెద్దియో తేలినది.

కావ్య మనుశబ్దముయొక్క వికారమే కాపియమని చెప్ప నిష్టములేక, తొల్కాపియకుడి యను గ్రామమున కాకవిని కట్టిపెట్టినరీతిగానే ఆంధ్రమునకు సంబంధించిన జన్యభాషయే యఱవమని యంగీకరింప నిచ్ఛలేమిచే, ప్రాచీన ద్రవిడమును వారు మధురమండలములోని వైఘానది గట్టునకు దూరముగాఁ గొనిపోయినారు. పై వ్యాసమునందు అఱవము ఆంధ్రేతరమైన భాష గాదని నిర్ణయింపఁ బోవుచున్నాను. ఆంధ్రము నందీ విషయమును చర్చించునప్పుడు అనేకములై నూతన విషయములనుగూడఁ దెలుపవలసి యుండుటచే, నా యాంగ్లభాషలోని వ్యాసమునందు లేని పెక్కువిషయము లిందుఁ జేర్పవలసి వచ్చినది.

బుద్ధచరిత్రము

దశావతారములందును బుద్ధావతారము తొమ్మిదవ యవతారము. మహత్తరమైన బుద్ధావతారచరిత్రము హిందూపురాణములందు శ్రీరామకృష్ణాద్యవతారచరిత్రములవలె విశేషవ్యాపకమును బొందియుండలేదు. ఒకవేళను బుద్ధయుగమునందు విశేషమైనవ్యాపకమును బొందియున్నను కాలాంతరమునందు క్షీణించినది. శ్రీ శంకరాచార్యస్వాములు బౌద్ధజైన మతములను నిర్మూలముచేయుటకు బూనుకొనినపుడు బౌద్ధగ్రంథములను సయితము నిర్మూలము చేసియుండును. ప్రపంచమతములందు మొదటి మతముగనున్న బౌద్ధమతము జన్మస్థానమునందు నామమాత్రావశిష్టముగనున్నను మతసిద్ధాంతములందును సాంప్రదాయాచారములందును కళావికాసమునందును గలుగజేసిన మహత్తరమైన పరివర్తనము భరతఖండమునందు సర్వత్ర ప్రత్యక్ష మగుచున్నది. పురాణములందును కావ్యములందును నాటకములందును బౌద్ధధర్మసాంప్రదాయాచారములు సమ్మిళితములై హిందూమతధర్మ సాంప్రదాయాచారములకు నవజీవము నొసంగినవి. బౌద్ధమతము దేశభాషలకును ప్రజాజీవనప్రవాహమునకును నుత్తేజమును గలిగించినవి. వర్తమానమునందు గాంధివిజయఘోషమువలె బుద్ధుని కాలమునందు బుద్ధవిజయఘోషములు దిగంతములందు నిండినవి. గతించిన మూడేండ్లయందును గాంధివిజయప్రభాలీలలను సందర్శించుచు నానందవిషాదముల ననుభవించిన వారలకు బుద్ధావతారలీలలను సంభావించుట కొంతవరకు సాధ్యము. గాంధినాదము సర్వత్ర ప్రతిధ్వనించుచున్నది. కావ్యములందును కళలందును, నాటకములందును ప్రసంగములందును గాంధినామరూపములు గోచరంబగుచున్న విధమున బుద్ధయుగమునందు బుద్ధుని నామరూపములు సర్వత్ర ప్రతిబింబములయి యుండును. బౌద్ధమతగ్రంథములు చీనా జపాను సింహళము త్రివిష్టపముల నాశ్రయించినను బౌద్ధస్తూపములు విహారములు విగ్రహములు దిగంతములందు వ్యాప్తమైన బుద్ధదేవుని ప్రతిభను విశదముచేయుచున్నవి. మ్యూజియములందును విహారములందును స్తూపములందును సంరక్షితములైన బుద్ధవిగ్రహాదులు బౌద్ధమతము శిల్పవికాసమునకు జేసిన మహోపకారమును విశదముచేయుచున్నవి. అజంతాచిత్తరువులు సంచిస్తూపశిల్పము బౌద్ధమతముగాథలు, శిల్పవికాసమునకు దోడ్పడిన విధమును విశదముచేయుచున్నవి. అజంత చిత్తరువుల సౌందర్యము అమరావతి సంచి స్తూపముల శిల్పనైపుణ్యము కళాభిజ్ఞులకు విస్మయమును గలుగజేయుచున్నవి. స్వస్తికాసీనుడైన బుద్ధుని దివ్యమంగళవిగ్రహము స్వరూపప్రదర్శనమునందు దివ్యవిభూతులను విశదము చేయుచున్నది. బుద్ధుడు తన తపఃప్రభావ

మున బడసిన బోధిసత్త్వమునే బుద్ధవిగ్రహములు విశదము చేయుచున్నవి. బుద్ధవిగ్రహములందు పాశ్చాత్యలక్ష్యమునకు మూలమైన అంగవిన్యాసవిస్ఫురణములు గుప్తములై ప్రాచ్యజీవనసంవిధానమునకు లక్ష్యమైన ఆత్మోద్ధత్యము జితేంద్రియత్వము సుప్రకాశములగుచున్నవి. ముఖపటముగ బ్రచురింపబడిన బుద్ధవిగ్రహమును వేరొకచోట బ్రచురింపబడిన వివాహోత్సవ ప ట ము ను ప్రాచ్యకళకు లక్ష్యములైన అజంతాయందలి చిత్రములు. బుద్ధచరిత్రను విశదముచేయుటకు బ్రచురించిన పటముల పరిశీలనము లక్ష్యభేధమును విశదము చేయుచున్నది.

బుద్ధచరిత్రపటముల భావములను విశదముచేయుటకు శ్రీ తిరుపతివేంకటేశ్వరకవులు రచియించిన బుద్ధచరిత్రమునందలి పద్యములు సందర్భానుసారముగ ముద్రింపబడినవి.

* * * *

మా యా దే వి స్వ ప్న ము

గీ. షట్కిరణయుక్తమైన నక్షత్ర మొకఁడు; పాటలప్రభ దిక్కులఁ దీటుకొనఁగ
నాకసమునుండి కుడిప్రక్కఁ దాఁకి తనదు, గర్భమునఁ జొచ్చినట్టు లక్కలఁ దెలిసెంగు.

వ. ఇట్లుత్తలోదరి కలగాంచి యల్లన మేల్కని యక్కల నిక్కము తనపతికిం జెప్పి పద పడి బంధుజాతమ్మున కెఱింగించిన శుభసూచకం బనుచు నెల్లరు నానందించి రదియునుం గాక.

* * * *

బు ద్ధు ని ప్ర థ మ న గ ర ప్ర వే శ ము

గీ. సురలు మోయు కలాచికోపరితలమున, జనని యొడికట్టులోపలఁ దనరునిసువు
సంజకెంజాయచాటునఁ జనులచేతఁ, జూడఁబడు బాలశశిరేఖ జాడఁ జెందె.

వ. ఇట్లు దిక్పాలనీతం బగుయానంబు కపిలవస్తుపురవీథిం జనుదెంచుసమయంబున నబ్బురంపడుపౌరు లంద ఆకస్మికంబగు తదుదంతంబు సాంతంబుగా విని ముందుఁ జని శుద్ధోదనున కెఱింగించిరి.

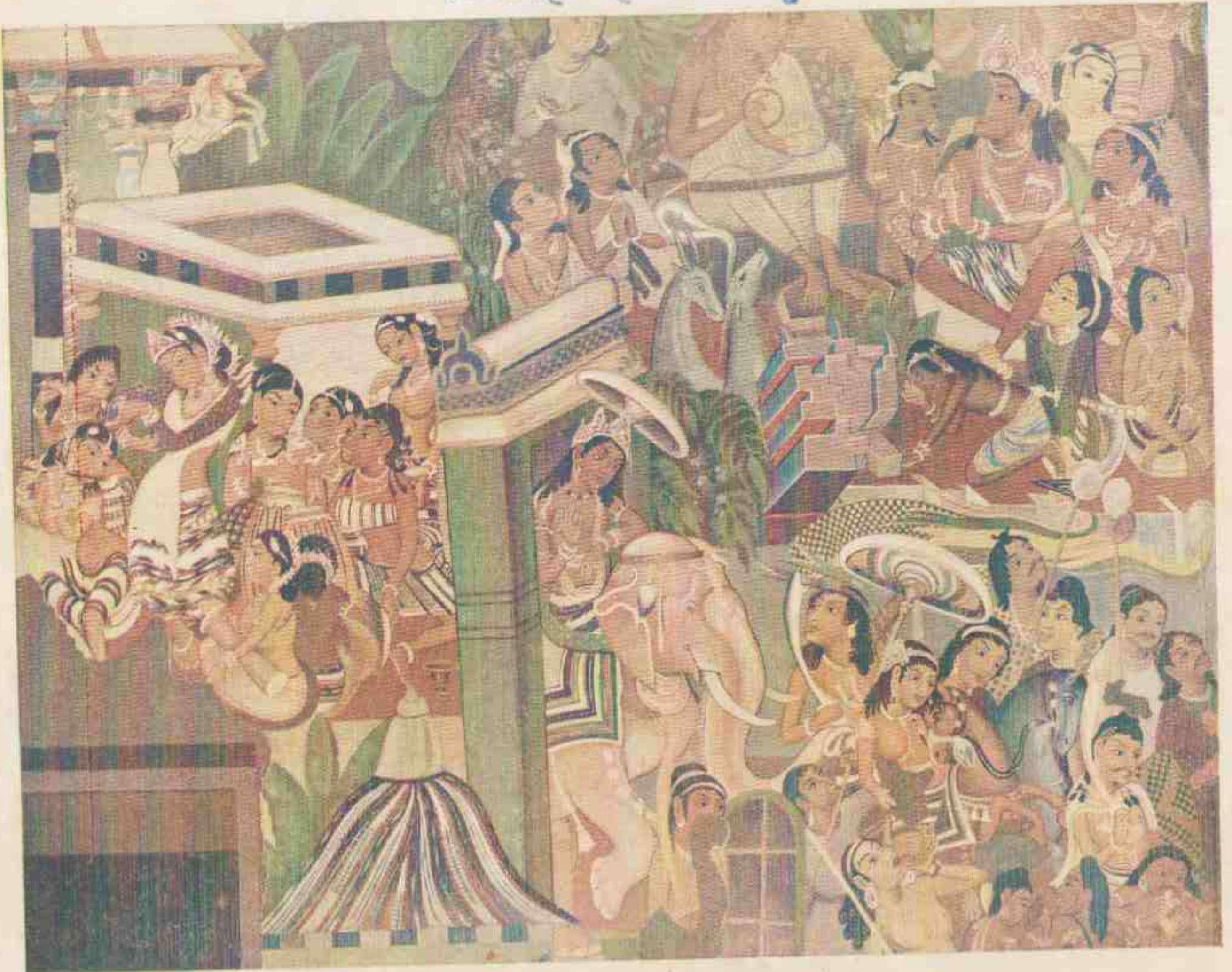
క. కని శుద్ధోదనుఁ డానం, దనిమగ్నుండయ్యె దేవతలు మనుజులు నాఁ
గను భేద మించుకయు లేక నియతమోదాతిశయము నందిరి పౌరుల్.

* * * *

బు ద్ధు ని భ వి ష్య క థ న ము

ఉ. నాపుడు రాజచంద్రుఁడు మనంబున నుబ్బుచు లేచి వెంటఁ గొం
పోవఁగఁ బోయి కాంచె మునిముద్దుల బాలు దయావిశాలు నీ
రావసితాంగుఁ జక్రకములాంకితపాదుఁ గళావినోదు దం
తావళవ స్తికేసు జనతానుతరూపు నిరస్తపాపునిన్.

అజంతాచిత్రము. శ్రీ బి॥ కే.వి. శర్మకృతము

వివాహోత్సవము

సీ. అలసయానమునన్ను విలాసమూర్తి లట్టిట్టు, జననీని పంకిల [illegible], [illegible] సునమురాగంబు, [illegible] కారంబు [illegible]
సంజకస్తము లై నపగులు రేవసాటి, బంధుల నుద్ది [illegible] జయుదుగాటిలం బోని, [illegible] బ్రకొనులకు [illegible]

అజంతాచిత్తరువు - స్వర్ణపంజరబంధము

ఆ. [illegible] బనిరి సేర్చి, [illegible] నల్పముల యున్నవిన్నములైన జూచి, [illegible] పడకటిల్లు.

చ. తొలఁగి భయమ్ము భక్తియును దోరముగాఁ గనుపట్ట, "నవ్వరో!,
తెలియఁగలేవు గా కితని తేజము సర్వజనాభివంద్య, మి
య్యలఘుఁడు నమ్ముఁ డెల్లరకు, నారయ నీతని కెంత పెద్దవా
రలును నవమ్ము" లంచును గరమ్ములు మోడ్చి నమస్కరించుచున్.

చ. ఎనిమిదిసార్లు ధూళి గదియించి శిరమ్మున సంతఁ జోక య
య్యనఘుని యంఘ్రులందుఁ జెలువారెడు చిహ్నములెల్లఁ జూచి యిం
తని యనరానిమోదమున నమ్మహనీయుఁ గుఱించి దైవభా
వన దనరంగ నిట్లనె నవార్యములై పులకల్ జనింపఁగన్.

క. "బుద్ధుఁడవై జగముల కవి,రుద్ధంబగు జ్ఞాన మిచ్చి ప్రోచుచును నసం
బద్ధపుమతములఁ ద్రుంచుచు, సిద్ధచరిత నెగడ బుట్టితీవు మహాత్మా!

చ. నరవర యొక్క కారణమునన్ భవదీయగృహంబు దృష్టవ
త్తరమనియు న్వచించుట కెదం గడు సందియమందుచుంటి నె
వ్వరికిని జన్మ మన్నది ప్రపంచమునం గడు దుఃఖదం బటం
చరసినవారికి న్మరణమన్నను జంకు జనింపకుండెడిన్.

శా. ఏతాదృక్షమహానుభావునకు మాతృత్వంబు చేకొన్న స
త్వాతిప్రత్యగుణాభిరామవగు నీ భాము ల్చ్యుతిం బొందు టే
లా తప్పున్? విను నేఁటి కేడవదినం బందున్ భవత్కాయసం
పాతంబౌ నిఁక సౌఖ్యదుఃఖముల సంబంధంబు నీ కేటికిన్"?

మ. అని యయ్యోగి తనంతఁ దాఁ జనియె, మాయాదేవియున్ యోగిచె
ప్పినకాలంబునకున్ మృతిం గని జగద్వేద్యంబుగా దేవతాం
గన లెల్లం దనుఁ గొల్వ స్వర్గమున వేడ్కల్ మీఱఁగా నొప్పె స
త్యనిధుల్ యోగులు సెప్పువాక్యము లవంధ్యమ్ము ల్గదా యేరికిన్.

*　　*　　*　　*

వధూనిరీక్షణము

శా. ఆసిద్ధార్థుఁడు తండ్రియానతిని శాంతాకార మేపార మే
లౌ సింహాసనమందు సౌరలర సద్ధ్యాసీనుఁడై వచ్చు క
న్యాసంఘంబులవంకఁ గన్గొనక యొయ్యద్దాని నొక్కొక్కతెం
దా సత్కారము చేయఁ జీరలును రత్నాల్మున్నుగా నిచ్చుచున్.

ఉ. ఆతనియొద్ద కేగి వినయమ్మున భీతకురంగులో యనం
గాతరరీతి సత్కృతులు గైకొని వెన్కకు నేగుకన్నెలం
జేతము పల్లవింప నృపు చెంతవసించుజను లున్నతింత్రు గా
నీ తనచిత్తమం దయిననించుక రాసుతుఁ డెంచఁ డొక్కతేఁ.

సీ. భ్రమరసమూహంబు పజ్కగట్టినరీతి, జడ మడమలదాఁక సాగి యాడఁ,
బద్మేషుచాపంబుపై మణుల్తాఁపిన, సౌరున మేన భూషలు చెలంగ,
నిసుముతిన్నియలపై నివము వొల్చినభంగిఁ, గటిసీమఁ బావడ కళలసీనఁ,
జక్రమ్ములకు నిత్యసంగతికై యుపాయ మొనర్చె నన రైక యటనెసంగ,
గీ. మోమునఁ బతివ్రతాత్వంబు మొలక లెత్త, సభ్యులకు మాతృభావంబు చాకళింప,
ధ్యాననిశ్చలుఁ డైన యతని యెదుటకు, వచ్చి నిల్చె యశోధరా వారిజాక్షి.

ఉ. పచ్చలహారమిట్లు నరపాలసుతుం డవలగ్నసీమపై
నచ్చపలాక్షి కిం పొదవ నట్టులు చుట్టిన యంత నామెకుఁ
హెచ్చె నృపాలసూతిపయి నింతనరాని మనోరథంబు పే
రచ్చెరువంది రందఱు నరాధిపుఁడు న్విని సంతసింపఁగఁ.

శా. ఆరామమ్మునఁ గేలికాభవన మాహర్మ్యంపుఁగుడ్యంబునం
దారఁ వ్రాసిన బంధచిత్రములు నాయాచోట్ల మారాగమ
శ్రీ రాణింపఁగఁ జేయు కీరముఖపక్షిశ్రేష్ఠముల్ నృత్తగీ
తారూఢిం గడు నాతతేటఁ దగు వేశ్యల్లల సంధింపుచుఁ

సంసారస్వర్ణపంజరము

క. ఆ కేళీసదనమునకుఁ, బ్రాకారము లొక్కమూఁడు పచరించి యయ
శ్శ్రీకకవాటదృషద్వా, రాకలితమ్ములుగఁ జేయున ట్లొనరించెఁ.

* * * *

నగరసందర్శనము

చ. సిరిచెడి బిట్టువంగిన కసేరుకయుం గనుఱెప్పలుం బర
స్పరము గదించు మైవళులు పాతరలాడు శిరంబు సర్వము
న్నరసిన కర్ణలోమము లణంగినపిక్కలబల్మి మోమునం
దొరఁగెడిలాల గల్గుముది తొక్కను గాంచెఁ గుమారుఁ డొక్కెడన్.

* * * *

ఉ. రూప మడంగు బుద్ధియును రూపఱు దేహబలంబు క్రుంగు సం
తాపము హెచ్చు నాశలును దామరతంపర లై జనించు వి

ద్యాపటిమంబు తగ్గు విష।యంబులఁ బొల్పటు దేనిప్రాపునం
దాపరమయ్యెనా జరయ।నందగు రోగ మొకండు వీనికిన్

*　　　*　　　*　　　*

క. చవి యెఱుఁగమి నింద్రియపా, టవమును లేకుంట పంక్తఁ।డంగుటయును ము
న్నవు విధములు దలఁపఁగ రెం,డవబాల్యము సుమ్ము ముదిమి। యవనీంద్రసుతా!

ప్రబోధము - విషాదము

క. అన విని బుద్ధుఁడు చిత్తం, బునఁ గూరిన వంత పేర్మిఁ।బొరిఁబొరి నాలో
చన మొనరుచుచుం జనిమె స,దనమునకుం బనివి పనివి।తత్తర మొలయన్

*　　　*　　　*　　　*

మ. తరుణీపాశముసం దగుల్కొనక స।త్యజ్ఞానసంపన్నుఁడై
తరణోపాయముఁ జూడఁగావలయుఁ దత్త్వం బింతియే కాని యి
క్కరణిం దండముఁ గాపచేలములు నే।కాలంబునం దాల్చుచున్
శిరముం బోడి యొనర్పఁ గారణ మొగిం। జెప్పంగదే నాస్త్రడున్.

*　　　*　　　*　　　*

గృహభార్యావిసర్జనము

క. వెనుదీయు మనము జ్ఞాన, మ్మునకుం దానకము చేసి।పూర్ణస్థైర్య
మ్మును జెంది యశోధరవం, కను దృష్టి నిగిడ్చి మిగులఁ। గరుణార్ద్రుండై.

గీ. ఆమె యవయవసౌష్ఠవ।మరసి యరసి, తనివిఁ జెందఁగలేక।నితాంతరాగ
గాఢవిజ్ఞానములు మదిఁ।గడిసి పోరఁ, దుదకుఁ బోనెంచి తద్రద।చ్ఛదము గాంచి.

మ. మృదులం బంచు నెఱింగియు న్నిను సము।న్మీలన్మనోజాగ్నిదా
హదశ న్నిర్దయబుద్ధినై ప్రతిపద।బత్యార్తి నొందించు నా
యదయత్వంబు సహించి స్వీయ మగు రా।గాఢ్యత్వము న్వీడ కో
యధరంబా సెల విచ్చి పంపుము కృపా।యత్తైకచిత్తంబునన్.

గీ. మదినహింసయ పరమధ।ర్మంబటంచు, గుఱు తెఱింగియు నిను గోన।గోటిపోటు
లం గలంచితి నన్నచ।లంబు విడిచి, సెల వొసంగుము మోహచ।సీమ నాకు.

గీ. ఎప్పు డేరస ముచితమై।యొసఁగు నప్పు, డారసమ్మున నాహృద।యమ్ముఁ గరఁచు
నీకు నాకు ఋణము తీఱె।నేఁటితోఁ గ,నుంగనా యానతిమ్ము చ।నుటకు నాకు.

క. అని తత్తదవయవమ్ములఁ, గనికర ముట్టిపడ నడిగి కాంత విడిచి శ
య్యను డిగ్గి ప్రదక్షిణముం, బొనరించె న్మూఁడుసార్లు పూర్వాభిరతిన్.

క. నెయ్యంబునఁ దగుమామా, కయ్యములం దొదవుగాఢకష్టంబులు నీ
వెయ్యెడ నోర్చితి వీఁకనో, శయ్యా! నిను వీడెదను నొసంగుము సెలవున్.

సీ. అనవరతంబుఁ దియ్యనిపల్కులం బల్కి, ముదము గొల్పెడి కీరముఖ్యులార!
గాఢాంధకారంబు గలఁచి సంతతదీప్తిఁ, బరఁగించు రత్నదీపంబులార!
యనుపదంబును మమ్ము నంతరమ్మున దాల్చు, తలతలనిల్వుటద్దమ్ములార!
పరిచారికలభంగిఁ బరిచర్య సల్పుచుఁ బొల్పారు జంత్రంపుబొమ్మలార!
గీ. యరమర యొకింత లేక కాయమున మైత్రి, దనర వాసించు మేల్సుగంధమ్ములార!
తక్కుఁ గల్గిన యోపదార్థమ్ములార! పనివి దయయుంచి నన్నింకఁ బంపుడమ్మ!

* * * *

వ స్తు వా హ న వి స ర్జ న ము

ఉ. ఈవలయమ్ము లెంతకును హెచ్చు లనం దగదే ప్రశస్తస
శ్రీ వెలుఁగొందు నీమణుల చేరులు గాంచితె? వేయు నేల నా
నావిధభూషణంబు లివి నా కిడె మజ్జనకుండు పిన్ననాఁ
డీవు ధరింపు మీ యిఁక మఱేటికి నా కిట సన్న్యసించితిన్

క. ప్రాణమునకంటె హెచ్చిది, దీనిం దీసికొని వేగ దెరలిచను మటం
చానృపనందనుఁ డశ్వము, పై నెంతయుఁ బేర్మిఁ జూపి పదపడి యనియెన్.

శా. చెన్నా! మజ్జనకుండు నాకయి కడుం జీర్ణించు శోకంబు నా
పన్నేరం బెటులేని శీఘ్రముగ నేవత్తున్ బరిజ్ఞేయమై
యెన్నంగాఁ దగువస్తువ్రం దెలిసి నీవీమాటలే తెల్పి త
ద్వృన్ని రేజము సంతసంబుఁ గనున ట్లెల్లెని సంధింపుమా.

మ. అటులా చెన్ననిఁ బంపి చేరె నటసిద్ధార్థుండు స్వర్గంబు మా
ఱట నాఁ జెన్నగు బింబిసారుపురికిం బ్రాంతంబునందుం గురు
ట్పటలీ పక్వఫల ప్రసూననిచయ ప్రచ్ఛాయధారాలల
త్తటరమ్యోన్నతరత్ననామకకుభృ ద్దర్యంతరాళస్థలిన్

గ్రంథస్వీకారము

సోమనాథవిజయము

నోరి నరసింహశాస్త్రి గారు బి. యే. (సాహితీ సమితి) తెనాలి.

ఈగద్య నాటకమున మహమ్మద్ గజ్నవీ సోమనాథాలయమును ముట్టడించి నాశనముచేసిన కథ వర్ణింపబడినది. వ్యావహారిక భాష అంతటను ఉపయోగింపబడినది. సోమనాథుడు, మహాంతు, గజ్నవీ మొదలగుపాత్రములను నాటకరచయిత చక్కగ పోషించెను. ఇస్లాం మతము యొక్క యౌత్కృష్ట్యమును ఆర్యమతమునందలి భక్తిని రసవంతముగ గ్రంథకర్త యభివర్ణించెను. రవీంద్రునిఛాయ లప్రయత్నముగ గ్రంథమున దొరలినవని గ్రంథకర్త భయపడ నవసరము లేదు అట్టిఛాయలు మాకు గోచరింపలేదు. గ్రంథముద్రణము ముద్దులు మూటగట్టుచున్నది.

*　　*　　*　　*

భారతీయకళాసంప్రదాయసంగ్రహ చరిత్రము

ఆనందకుమారస్వామిపండితవిరచితము. దివ్యజ్ఞాన ప్రచురణాలయము,అడయార్,మద్రాస్ వెల రూ 0-8-0

ఈ చిన్నిపొత్తమునందు భారతీయకళాసంప్రదాయముల చరిత్రగసంగ్రహము తెలుపబడినది. ఆనంద కుమార స్వామిపండితులవారు భారతీయకళలపై రచించిన యుద్గ్రంథముల సారాంశము సంగ్రహముగ నిందు బొందుపరుపబడినది. భారతీయకళాభిజ్ఞులమతమున భావనివేదనమే కళల పరమార్థమనియు, ప్రకృత్యనుకరణ మెన్నటికిని కానేరదనియు భారతీయశిల్పి యెల్లప్పుడును నిజానుభవసాక్షాత్కారము నాశ్రయించియే శిల్పసృష్టికావించుననియు, ప్రకృత్యనుకరణసంప్రదాయము పాశ్చాత్యసంసర్గజనితమనియు స్పష్టముగ నానందకుమారపండితులు నిరూపించిరి. గ్రంథమునందు శిల్పచిత్రకళలకే యెక్కువ ప్రాధాన్య మొసగబడినది. భారతీయకళలనుగూర్చిన యుద్గ్రంథములను చదువ నెంచువారికి చిన్ని పొత్త మెంతయు సహకారి కాగలదు.

పత్రికాస్వీకారము

శారద

కాశా శ్రీరామశాస్త్రిగారిచే మచిలీపట్టణమున ప్రకటితము.

శారద ఈ సంచికతో "ప్రథమవత్సరము నతిక్రమించి ద్వితీయవర్షమున బదార్పణం బొనర్చు" చున్నందు కెంతయు సంతసించుచున్నాము. అమితవ్యయప్రయాసల కోర్చి ఈపత్రికను ఉత్తమాదర్శానుగుణముగ నడుపుచున్న శ్రీరామశాస్త్రిగారెంతయు నభినందనార్హులు. పత్రిక చిరస్థాయి గను గాక యని యాశించుచున్నాము. ఈసంచిక మణీంద్రభూషణగుప్తగారిచేరచింపబడిన "పూజ" యను, చిత్రముతోడను, రమేంద్రనాథ చక్రవర్తిగారిచే రచింపబడిన "తాటిచెట్లు"అను చిత్రముతోడను, గాంధారశిల్పమునకుసంబంధించిన బొమ్మలతోడను, విజ్ఞానవిషయకములగు చిత్రములతోడను, ఆర్మీనియనుల జీవిత వ్యవహారములను బ్రదర్శించు చిత్రములతోడను నొప్పుచున్నది.

వివిధవిషయములకు సంబంధించిన వ్యాసము లనేకములు కలవు. ఉన్నవానిలో నెల్లనడింపల్లి జగన్నాథరావు పంతులు గారిచేరచింపబడిన "వేజర్ల చరిత్ర"మను సచిత్రవ్యాసమును, కాశీభట్ల బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారిచే రచింపబడిన "నన్నయకుపూర్వము పద్యములుకలవా?" యను వ్యాసమును, మామిడిపూడి వేంకటరంగయ్య యం.యే. గారిచే రచింపబడిన "ఆర్యులు, దస్యులు, ఆంధ్రులు"అను వ్యాస

మును, వేమూరు దుర్గా నాగేశ్వరరావు గారుబి.యే.యల్.యం. యస్ గారిచే రచింపబడిన "మహోదరము కడుపులోబల్ల Liver Enlargement" అనువ్యాసమును, కవిపురపు వేంకటఅప్పారావు గారిచే రచింపబడిన "భారతలోహపరిశ్రమ" అను వ్యాసమును, బుర్రా శేషగిరిరావు పంతులు యం. యే. గారిచే రచింపబడిన "జైనదర్శనము ముక్తితత్త్వము" అనువ్యాసమును ప్రత్యేకప్రశంసార్హము లు. ఈసంచికయందు బ్రకటితములైన పద్యకావ్యములలో నెల్ల నీ క్రిందిఖండకావ్యములు రసవంతములై యొప్పుచున్నవి: (1) "బాలతోనె కాలమును గడపేదురా" అధికార్ల సూర్యనారాయణరావు గారు (2) "బాటసారి" జంధ్యాల వేంకట శివకవులు (3) "ఆహ్వానము" వేలూరి చంద్రశేఖరశాస్త్రి గారు (4) "స్వాగతము" పెమ్మరాజు లక్ష్మీపతి గారు (5) "హేమంత యాత్రికుడు" శేషాద్రిరమణ కవులు. పత్రికాముద్రణము క్రొత్తముద్రణశాలయందు జరుగుటచే కాబోలు ప్రూఫ్ తప్పులు విశేషముగ దొరలియున్నవి. పత్రికాధిపతు లీవిషయమున తగినంత శ్రద్ధవహించినచో పత్రికయొక్క విలువ అతిశయింపగలదని మా విశ్వాసము.

చెన్నపురి రాజధానియందు 1923 వ సంవత్సరము ఏప్రిల్, మే, జూను నెలలో ముద్రితములై ప్రకటింపబడిన

ఆంధ్ర గ్రంథముల పట్టిక

నాటకము

అహల్య:—మల్లాది అచ్యుతరామశాస్త్రి
స్త్రీసాహస నాటకము:—
నిరంకుశ నాటకము:—రాళ్ళ బండి ఉనకోటమరాజు
విశ్వనాథ విజయము:—భూతపురి నారాయణస్వామి
శాకుంతల నాటకము:—
రోషనారా శివాజీనాటకము:—ధర్మవరం రామకృష్ణమాచార్యులు
దుర్గాదాసు:—జే. శివన్న శాస్త్రి
కాశీవిజయము:—సుసర్ల రామమూర్తి
శ్రీకృష్ణలీలానాటకము:—కొంతి గంగాధరరామశాస్త్రి
సావిత్రి నాటకము:—శ్రీరాముల సచ్చిదానందశాస్త్రి
రామదాసునాటకము:—డి. గోపాలాచార్య
తులసీదాస్:—కొడాలి సత్యనారాయణరావు
సంపూర్ణ రామాయణము:—మల్లాదిగోపాలకృష్ణశాస్త్రి
గోవిందం:—ద్రోణంరాజు సీతారామరావు
సుమతీదేవి:—బద్దిరెడ్డి కోటేశ్వరరావు
మాయ సన్న్యాసి:—
వైరాగ్య చింతామణి (మొదటిభాగము):—
రాజలక్ష్మి:—
హరిశ్చంద్ర మహారాజు నాటకము:—టి. లక్ష్మణాచార్య
సీతాకల్యాణము:—కోలాచలము శ్రీనివాసరావు
సత్యాబాయి:—బాలకవి జమ్ములమడ్క
ప్రహ్లాదనాటకము:—బి. సుబ్బకవి
సంగీత గులోబకావళి:—చక్రావధానుల మాణిక్యశర్మ
రోషనార:—కొప్పరపు సుబ్బరావు
వారకాంత:—శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి
గర్వభంగము:—అయినపురపు సుందరరామయ్య
ప్రతిజ్ఞాయౌగంధరాయణము అను సాంబవిలాసము:—
జానకీ పరిణయ నాటకము:—గుండుపూండి సుందరరామయ్య
సంపూర్ణ భారతము:—పింగళి వెంకట నరసయ్య
ఉర్వశీసుతోద్వాహము:—ఇక్కుర్తి తిరుపతిరాయుడు
పాండవాజ్ఞాతవాసము:—గూడూరు వెంకట శివకవి
డంకాపలాస్:—కే. వెంకట సుబ్బరావు
టోపి
సభాభంగము:—కుండేరు వేంకటేశ్వరరావు

జీవిత చరిత్రము

కబీరుదాసు చరిత్రము:—సీరిపి ఆంజనేయులు

(భద్రగిరి) రామదాసు:—వెలగపూడి దాసయ్య

శ్రీరామ తీర్థ స్వామి:—చెరువు రామకృష్ణరావు

క్రైస్తుచరిత్రము:—గోదావరి సత్యనారాయణ

శతకకవులచరిత్ర:—వంగూరి సుబ్బారావు

హిందూదేశ చరిత్రము రెండవపుస్తకము:—వి. నటరాజన్

కథ

బేతాళ పంచవింశతి కథలు:—

మాలపల్లి (సంఘువిజయం):—రెం. సం. ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణ

డిటో   మూ. సం.

[illegible]:—వి. యన్. శర్మ

జయచంద్ర విజయము:—నిడమర్తి వెంకటనరసింహారావు

[illegible]:—మహాకాళి వేంకటేశ్వరరావు

జ్యోతిషము

[illegible] మార్తాండము:—ఆకెళ్ల వేంకటశాస్త్రి

[illegible]:—(సంస్కృతము) ప్రతిపదార్థ సహితము

[illegible]కామృతసారము (సంస్కృతము) తెనుగర్థము:—చక్రవర్తుల శ్రీనివాసాచారి

భాష

[illegible]:—హసన్ బిన్ వాసుదేవరావు

[illegible] భారతవచనము:—ధూళిపాళ యజ్ఞనారాయణశాస్త్రి

[illegible]:—యమ్. యస్. హరిహరయ్యరు

[illegible]:—యన్. నరసింహము

[illegible]:—నూతలపాటి పేరరాజు

Notes on Telugu Grammar:—పి. యన్. రామశర్మ

1924 స సం॥ మార్చినెలలో జరుగబోవు లోయర్ ఎలిమెంటరీ గ్రేడుటీచర్సు సర్టిఫికేటు పరీక్షకు నియమింపబడిన డిటైల్డు తెలుగు పుస్తకముల టిప్పణాదులు—యస్. రామయ్య

సావిత్ర్యుపాఖ్యానముసటీకము-(మహాభారతములోనిది)

బాలగీతావళి, మొదటితరగతి:-వేంకటపార్వతీశ్వరకవులు

రెండవ తరగతి పుస్తకము:—మ. వెంకటరత్నం కే. వీరేశలింగముగారులు

వైద్యము

రసప్రదీపిక:—సత్యవోలు అప్పారావు

ధన్వంతరి విజయము:—చినబైరాగియోగి

ఇతర గ్రంథములు

సనకసనందనోపాఖ్యానము:—కదలి ఆదినారాయణ

చిన్నమ్మకథ:—కే. చెంగల్వరాజు

నల్లదొరతనము:—కుసుమధర్మన్న

హాస్యపుపాటలు:—నల్లూరి జగన్నాథరావు

కామమ్మకథ:—

వ్యభిచారిణి:—బద్దిరెడ్డి కోటీశ్వరరావు

లక్ష్మణమూర్ఛ పదము:—

ప్రహ్లాదనాటకమునందలికీర్తనలు:--పాపట్లలక్ష్మీకాంతము

నమ్మకురామ్:—మామిడాల రాఘవాచార్య

మహనీయ చరిత్ర, శ్రీగిరి, కట్టెల తిప్పన్న:—పి. రామచంద్రశర్మ

తప్పుడు స్వాళీపాకాలు:—చ. పి. యమ్. రావు.

సర్వేశ్వర నిర్యాణము:—

సత్యభామాసరసము:—

చిప్పకత్తి:—(గొంటెపుల్లయ్యగారి ప్రత్యుత్తరం నెం. 6.

శ్రీమదాంధ్రాంగ్ల వేదమాతృకా విజ్ఞప్తి:—యం. సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

వేశ్యామరందము:—పెద్దింటి వేంకటశాస్త్రి

నాచికేతోపాఖ్యానము:—తోలేటి వేంకటసుబ్బరావు

కలిమహిమ:—పి. వేంకటసుబ్బరాయశర్మ

ఆదిమాంధ్ర కీర్తనలు:—సుంద్రు వెంకయ్య

చంద్రకాంత చరిత్రము:—అయ్యగారి వీరభద్రదాసు

మగపోతు:—శోభనాద్రి వీరరాఘవులు

స్త్రీభూషణము:—గుండాల వీరాస్వామినాయుడు

మానవధర్మ చంద్రిక:—(సంస్కృతము) ఆంధ్ర టీకా సహితము

వాస్తుసంగ్రహము:—(సంస్కృతము)   డిటో

వేదాంతము

వైరాగ్య తత్వములు:—బద్దిరెడ్డి కోటీశ్వరరావు

పద్యకావ్యము

పరమార్థ దర్పణ మను గురువర్య శతకము:—కదలి ఆదినారాయణ

వేశ్యామృతము:—ద్దిరెడ్డి కోటీశర్వరావు

అలర్కోపాఖ్యానము:—బత్తు లలక్ష్మయ్య

శ్రవణానందము:—వరదా మంగయ్య

పాండురంగ మాహాత్మ్యము:—తెనాలి రామలింగకవి

చిత్రాశ్వనిచరిత్రము:—సరికొండ రామరాజు

చెప్పుదెబ్బ:—గోడాలి సత్యనారాయణరావు

శ్రీమదాంధ్రవాల్మీకిరామాయణము ద్వితీయసంపుటము:- వావిలికొలను సుబ్బరావు

సుమతి శతకము:—

డిటో సటీకము

కర్ణామృత మను శృంగార పద్యావళి, ప్రథమభాగము:-

కలికాల సంసారసుఖము:—మాడభూషణం వేంకటనరసింహాచార్యులు

కృష్ణవేణి:—కొలచలీడు వేంకటరమణాచార్యులు

శాకుంతల:—త్యాడి వేంకటశాస్త్రి

కవిసూక్తి సుధానిధి:—

బాలరామాయణము (సంస్కృతము-సటీకము)

రా జ నీ తి

సకల నీతి సమ్మతము:—మడికి సింగనార్యుడు

మ త ము

ఏకాంతసేవా కథా నామకం బగు యక్షగానము:— కుందుర్తి ఆదినారాయణశర్మ

అమృతాధారము:—ఏలెక్ జోకాసు

స్తుతిరత్నమాల:—శృంగారం అయ్యమాచార్య

ఆంజనేయ చరిత్రము, నూతన దండకమును, అర్థమును గలది:—బేతపూడి భగవంతరావు

శ్రీమన్నందీశ్వర శతకము:—కణితి భాస్కరము

శ్రీకాశీవిశ్వనాథ శతకము:—శ్రీపతి భాస్కరశాస్త్రి

మీనాక్షీస్తవము:—ములుగు చంద్రమౌళిశాస్త్రి

శ్రీరామనామ మాహాత్మ్యము:—చెంచురామకవి

దత్తాత్రేయ శతకము:—పి. చిదంబరశాస్త్రి

దేవమాత పూజిత నెల:—

భక్త విజయము:—నాలుగు భాగములు (సంపూర్ణగ్రంథము) కోయిల్ ధనాల దేవరాజదాసు

గంగానమ్మ దండకము:—

దేవకీనందన శతకము:—బాపట్ల హనుమంతరావు

చతుర్వాటీమాహాత్మ్యము:—బమ్మెరా జుజానకిరామశర్మ

గజేంద్రమోక్షము (హరికథ):—ధూళిపాటి కృష్ణకవి

భక్తార్తి ప్రకటనము:—కందుకూరు లక్ష్మీప్రసాదరావు

మతిబోధిని:—

మదనగోపాల విలాసము:—పోష్నూరు మృత్యుంజయ, సువిత్రాంబ

నోముల కథలు:—ఆరుభాగములు.

ఉత్తరరామాయణము (హరికథ), ముష్టి రాజ్యలక్ష్మమ్మ

మిూలోకము, మాలోకము:—చిట్టమూరు రామయ్య

రెండవమైలు:—జే. జి. బెన్నెట్, కే. డేవిడు స్వాంసను

శ్రీమదగస్త్యేశ్వరదండకము:—చింతపెంట శంకరనారాయణబ్రహ్మ

కృష్ణశతకము:—మాదేటి సన్న్యాసయ్య

సీతారామస్వామికల్యాణదండకము:—వద్దిపర్తి సన్న్యాసిరాజు

భద్రాచల మాహాత్మ్యము, వచనము:— పి. సీతారామానుజాచార్యులు

శివపురాణము, రెండవ సంపుటము, (వచనము):— వేంకట పార్వతీశ్వరకవులు

శ్రీశైలమాహాత్మ్యము (వచనము), స్కాందపురాణాంతర్గతము:—యన్. వి. రాఘవయ్య

గోపాలశతకము:—[illegible]

కృష్ణశతకము:—[illegible] బ్రహ్మేశ్వరకవి

శ్రీరామహృదయము:—దూర్వాసుల వరాహనరసింహము

ఆంజనేయశతకము:—పంతుల వేదమూర్తి

శతకత్రయము (రామకృష్ణ):—తాడంకి వేంకటదాసు

శ్రీరామచంద్రశతకము:—నేమూరు వేంకటకృష్ణశర్మ

పార్థసారథిశతకము:—మేడేపల్లి వేంకటరమణాచార్యులు

శ్రీకృష్ణలీలా తరంగిణీ, ప్రథమస్తరంగః, (సంస్కృతము):—చాకిచర్ల బ్రహ్మామాత్య.

నీతిశాస్త్రము:-(సంస్కృతము)ఆంధ్రతాత్పర్యసహితము

నిత్యపితృతర్పణము:—(సంస్కృతము):—డిటో

సంధ్యావందనము (సంస్కృతము)—డిటో

శ్రీలక్ష్మీనృసింహస్తోత్రము (సంస్కృతము)—శ్రీ శంకరాచార్య, సాంధ్రతాత్పర్యము

శ్రీమత్కన్యకాపురాణము:—భాగము, తెనుగు టిప్పణి

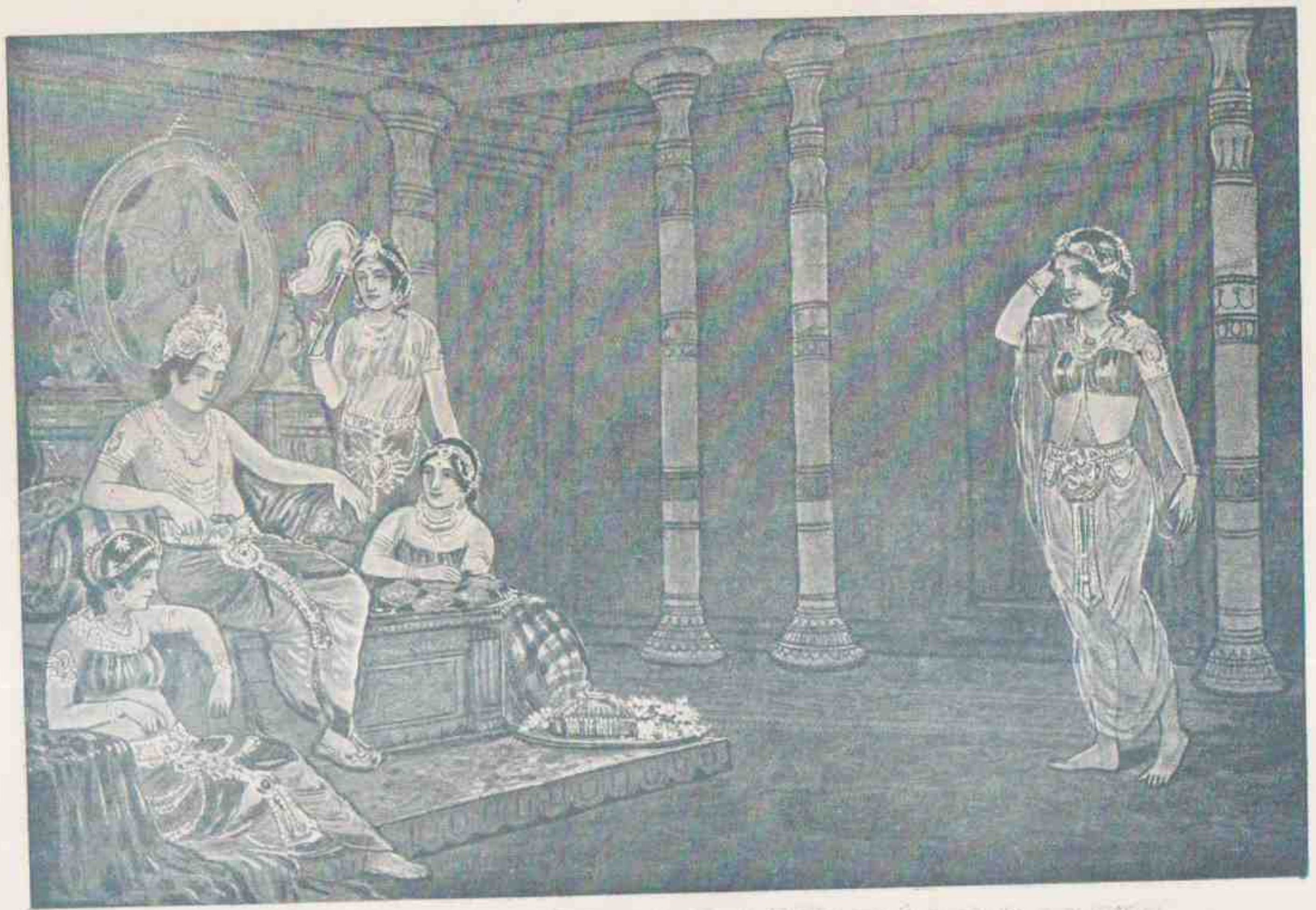
ప త్రి క లు

శ్రీశైలపత్రికా:—పీర మల్లికార్జునలింగయ్య

బుద్ధుని నగర విహారము

[illegible] —బుద్ధచరిత్రము [illegible]

మ. ఒక్కింత తేనను సంశయించును సమున్నత్కర్షుడుం జెందు నే, ఒక్కింత తేని యుక్తాస్థితిం గను నిమనోత్సాగమ్ము వాటించు న
న్యూనం గో కెందును కిర్తికిందు నవ వాత్య ద్రాత్రితో బాముగా, కరుణా సౌందర్యలేని శిశువుతో యథాంత నటించునో? —బుద్ధచరిత్రము ఆ. ౩. ప. ౬౯.

బుద్ధుని మహాత్యాగము

సాభిప్రాయ విశేషములు

భగవదనుగ్రహమువలన గాంధిమహాత్ముని యారోగ్యము దినదినాభివృద్ధిని జెందుచున్నటులు వారి ప్రియపుత్రులు దేవదాసు గాంధి గారు తెలుపుచున్నారు. మహాత్ముడిపుడు లేచి తిరుగుచున్నాడు. వారు కొన్ని దినములలో సాసూను వైద్యాశ్రమమును వదలి విశ్రాంతికి బొంబయిదగ్గరనున్న అంధేరికి బోవుచున్నారు. గాంధిమహాత్ముని ప్రాణములనుగాపాడిన కర్నలుమాడకు పుణ్యాత్ముడు. మహాత్మునకు నివాసాశ్రయమైన సాసూనువైద్యాశ్రమము పుణ్యక్షేత్రము. గాంధిమహాత్ముని సాంగత్య సంభాషణముల లాభము ననుభవించిన వీరి పుణ్యమే పుణ్యము. జనవరి 17 వ తేదిని మహాత్ముడు సాసూను వైద్యాశ్రమమునందు ప్రవేశము గాంచెను. ఫిబ్రవరి 5 వ తేదిని మహాత్మునకు బంధవిమోచనము గలిగినది. మహాత్ముడు ప్రవేశించిన శుభముహూర్తము నుండియును సాసూనువైద్యాశ్రమము పుణ్యక్షేత్రమైనది. ప్రపంచదృష్టి సాసూను వైద్యాశ్రమమునందు లగ్నమైనది. ఈ వైద్యాశ్రమమునందు నివాసమును గైకొనిన దుర్బల కల్యాణమూర్తిమీదను ప్రేమ కాంతులు ప్రసరించినవి. మహాత్ముని యారోగ్యప్రాప్తికి ప్రార్థనలు చేయబడినవి. అభిషేకార్చనలు సలుపబడినవి. దానధర్మము లొసంగబడినవి. ధర్మమూర్తికి ప్రజలు జాతిమతభేదము లేక ప్రేమాంజలులను సమర్పించిరి. నాయకులు, సామాన్యులు, సాసూను వైద్యాశ్రమవాసియైన గాంధిమహాత్ముని సందర్శించిధన్యులైరి. దేశభక్తకొండవెంకటప్పయ్యగారనుకంపాయత్తచిత్తులై సందర్శనసమయమునందానందాశ్రువుల సమర్పించిరి.ఆలిసోదరులు నెహ్రూ, దాసు, శాస్త్రి, లాలా, కిచ్లు, కెల్కారు, బ్యాంకరు, బజాజు, ఆండ్రూసు, ఆచారి, మొదలగు మహానుభావులు మహాత్ముని సందర్శించి కృతార్థులైరి. మూలమూలలనుగల భక్తులు ప్రేమాంజలుల నర్పించి బ్రహ్మానందము ననుభవించిరి. లోకమంతయును గాంధి విజయధ్వానములతో నిండినది. విశ్వవ్యాప్తములైన విజయధ్వానములకు ఫలమవశ్యము ప్రపంచమునకు గలుగగలదు. ఆ మహాఫలము ననుభవింపగల సాధనము సాధకుల హస్తములందే గలదు.

గాంధిమహాత్ముడు ప్రపంచ శాంతికిని ఆత్మకల్యాణమునకును సనాతనమైన యహింసాధర్మము ననుగ్రహించెను. త్రికరణశుద్ధిగ నహింసాధర్మానుష్ఠానమును జేయగలభారము సాధకులమీద గలదు. లోకకల్యాణప్రదమైన స్వరాజ్యానుభోగముసకలరాజ్యములకునుసకల జాతులకును వ్యక్తులకును సంఘములకును అహింసాధర్మానుష్ఠామునందే సాధ్యముగాగలదు, అహింసాధర్మ సంస్కారముగల భరత

ఖండమునందునయుత మీధర్మము లుప్తమైనది. ఆయుధబలమున కభ్యస్తమైన రాజ్యమునం దీస్థితి గలుగుట సహజము. బ్రిటిషు ప్రభుత్వాధికారు లనవరత మాయుధములను మెఱపించెడి దేశమునందు ప్రజల హింసాధర్మానుష్ఠానమును జేయుట దుస్తరము. దుస్తరమైన యహింసాధర్మారాధనమును జేయుటకు నిర్మాణకార్యక్రమ మవసరం బగుచున్నది. రాట్నపు యోగమునం దహింసాయోగాభ్యాసమున కవసరమైన సాధనములు గలవని యనుభవజ్ఞులకు దెలిసియున్నది. గాంధి మహాత్ముడు మౌలానా మహమ్మదాలీగారి ద్వారా ప్రజలకంపిన సందేశమునందును అకాలి జథాకు బంపిన సందేశమునందును చిరకాల పరిచితమైన ధర్మమునే మహాత్ముడు తిరిగి ప్రజలకుపదేశించెను. అధికార హృదయమునందు మార్పుగలుగ లేదని నిత్య వ్యవహారములు విశదము చేయుచున్నవి. మహాత్ముని విమోచనము, శాసనసభల చర్యలు, అకాలీల మీద గుండ్ల ప్రయోగములు, అధికారుల ప్రసంగములును, ప్రభుత్వహృదయమును విస్పష్టము చేయుచున్నవి. ఈ స్థితియందు దేశ విమోచనమునకు సహాయయోగము శరణ్యమో అసహాయయోగము శరణ్యమో మహాత్ముని హృదయమునకు సహజముగను దెలిసియున్నది. ఆ ధర్మమునే పండిత మోతిలాలు నెహ్రూగారికిని లాలా లజపతిరాయిగారికిని మహాత్మునకును జరిగిన సంప్రతింపులందు మహాత్ముడు సమర్థించినటు లూహింపదగియున్నది. మహాత్ముని యభిప్రాయములు స్వరాజ్యపక్షనాయకుల కనుకూలములైనను ప్రతికూలములైనను స్వరాజ్యపక్షవ్యవహారములు దారి తెన్నులేకనున్న విధమును శాసనసభా వ్యవహారములు తెలుపుచున్నవి.

* * * *

శాసనసభలు

మధ్యరాష్ట్ర శాసనసభయందు ప్రభుత్వము సంపూర్ణముగను పరాజయము నొందినది. స్వరాజ్యపక్షము నాలుగుబిల్లులను నిరాకరించి ప్రతిష్టంభనమార్గము నవలంబించుచున్నది. స్వరాజ్యపక్షము పదవులను స్వీకరించి ప్రభుత్వరథమును నడుపుటకు దోడ్పడుటకు నిరాకరించినది. కార్యనిర్వాహకవర్గము ప్రభుత్వమును యథాప్రకారము నడుపుచున్నది. గవర్నరు శాసనసభను నుపసంహారమును జేయునను వార్తలు వ్యాపించినవి. శాసనసభ నుపసంహారము చేసినను చేయకున్నను ప్రభుత్వరథము కుంటువడియైనను నడువగలదు. వంగరాష్ట్రమునందు రాజకీయ ఖైదీల విడుదలయందును ఇతర విషయములందును ప్రభుత్వము పరాజయము నొందినది. స్వరాజ్యపక్షబలము విశదమైనది. గవర్నరు దేశబంధు దాసుగారితో సంప్రతించిరి. దాసుగారు కొన్ని షరతులతో ప్రభుత్వరథమును నడుపుటకు సాయపడుట కంగీకరించిరి. ప్రభుత్వము దుర్బలయుతమైనను యథాప్రకారము సాగుచున్నది. బొంబయిరాష్ట్ర శాసనసభయందు జరిగిన యభిప్రాయవిభజనమునందు ప్రభుత్వమునకు నాలుగుసారులును సభ్యుల కయిదుసారులును విజయము

గలిగినను ప్రభుత్వము యథాప్రకారము నడుచుచున్నది. శాసనసభాప్రవేశానంతరము దాసుగారు ప్రకటించిన ప్రతిష్టంభనము సాధ్యము గాదని సభావ్యవహారములు విశదము చేయుచున్నవి. ధర్మబద్ధముగాని నిరంకుశాధికారవర్గము సభలప్రమేయము లేకనే ప్రభుత్వమును నడుపగలదని విశదమగుచున్నది. బహిష్కారమొ సహకారమొ సాధ్యముగాని సహకారాసహకారము సాధ్యము గాదని విశదమయినది. రాష్ట్రీయశాసనసభలయందువలె సామ్రాజ్యశాసనసభయందును వ్యవహారములు యథాప్రకారము నడుచుచున్నవి.

* * * *

సామ్రాజ్యశాసనసభ

సామ్రాజ్య శాసనసభయందు విచిత్ర స్థితి యేర్పడినది. స్వరాజ్యపక్షము స్వతంత్ర పక్షముతో గలిసినది. పండిత మోతీలాలు నెహ్రూగారు ప్రతిపాదించిన రౌండుటేబిలు కాన్ఫరెన్సు తీర్మాన మధికసంఖ్యాకులచే నామోదింపబడినది. సర్ మాల్కము హెయిలీ ప్రభుత్వపక్షమున నసమ్మతిని దెలిపెను. స్వరాజ్యపక్షమువారిచే నామోదితమైన తీర్మానము నాచరణయందు బెట్టుటకు శక్తి లేదు. సామ్రాజ్యశాసనసభయందు 78మంది సభ్యులు రౌండుటేబిలు కాన్ఫరెన్సు కావలయునని నిర్ణయించిరి. ఈ విజయము స్వరాజ్యపక్షమునకును స్వతంత్రపక్షమునకును గలిగిన సంయోగము మూలముననె సమకూడినది. ఈసంయోగమే స్వరాజ్యపక్షసిద్ధాంతములను శిథిలము చేసినది. స్వరాజ్యపక్షనాయకులు చాటిన సంపూర్ణప్రతిష్టంభనోపాయము పదచ్యుతిని బొందినది. సమయోచితమైన సహకారాసహకారోపాయము ప్రబలుచున్నది. స్వరాజ్యపక్షమువారు రాజప్రతినిధి విందులను నిరాకరించినను శాసనములను ప్రతిఘటించినను నిరంకుశప్రభుత్వ మడ్డులేక సాగుచున్నది. శాసనసభలయందు ప్రవేశించుటవలనను స్వల్పలాభములు లభించుచున్నను కాంగ్రెసు కోరెడి స్వరాజ్యముమాత్రము సన్నిహితమగుటలేదు. స్వరాజ్యపక్షమునకును స్వతంత్రపక్షమునకును నేర్పడిన సంయోగము క్రమముగ శిథిలమగుచున్నది. రాజ్యాంగసంస్కరణముల దౌర్బల్యము విదితమైనను హెయిలీగారును ఆలివియరుగారును వానినే పట్టుకొని స్వర్గము నెక్కవలయునని బోధించుట విపరీతముగనున్నది. అసహజమైన పక్షముల సంయోగమును చెడగొట్టుటకు గారణములును వెడలినవి. ఆ కారణములందు భారతమంత్రి ప్రసంగమును బడ్జెటునిర్ణయములును ప్రముఖములు.

* * * *

భారతమంత్రి

భారతమంత్రి మోర్లిప్రభు వైనను మోంటేగుగారైనను పీలుప్రభువైనను సర్ సిడ్నీ ఆలివియ రయినను భారతదేశమునకు సమానఫలమే గలుగుచుండును. విక్రమార్కుని సింహాసనపు కథయే వ్యత్యస్తముగ జరుగుచుండును. విక్రమార్కసింహాసనాధిష్ఠానమూదార్యమునకు సాధనమయినటులు మంత్రి

పదానుష్ఠానము సంకుచితమునకు సాధన మగుచున్నది. తత్త్వజ్ఞుడైన మోర్లీ ప్రభువు మంత్రియైనను ఫేబియనుసంఘసభ్యుడైన సర్ సిడ్నిఆలివియరు మంత్రియైనను నిరంకుశబంధనములు హృదయబంధనమును జేయుచున్నవి. ఈ స్థితిని మార్చుటకు మంత్రికి శక్తిలేదని ఆలివియరుగారి ప్రసంగము విశదముచేసినది. శాసనసభాంగీకృతమైన రెండు బిలులు కాన్ఫరెన్సు అసంభవమని మంత్రి విస్పష్టము చేసెను. శాస్త్రిగారపేక్షించిన రాయలు కమిషను సయితమసంభవమైనది. హెయిలీగారు సూచించిన యధికారవిచారణమె స్థిరపడినది. ఆలివియరుగారి నిర్ణయము శాసనసభ్యులకు రోషావేశమును గలుగ జేసినది. కాని చేయునదేమియు లేకపోయినను ఆశాపాశము మాత్రము విడువ లేదు. బెజంటమ్మగారి హోమురూలు కన్వెన్షను యెండమావులను జూచి భ్రమించుచున్నది. మితవాదులు బెజంటమ్మగారి భ్రమయందు మునుగుటయును సహజముగ నున్నది. స్వరాజ్యపక్షమువారి యావేశము బడ్జెట్టు నిర్ణయములందు గనుపట్టునని ప్రబలమైన వదంతి గలదు. నిరీక్షణభేదము గల స్వరాజ్యపక్షమునకును స్వాతంత్ర పక్షమునకును బడ్జెట్టు నిర్ణయములందు సంయోగ మెంతసాధ్యమో కాలము తెలుపగలదు. బడ్జెటునిర్ణయములందు సర్ బేసిలు బ్లాకెటు ప్రయోగించిన సమ్మోహనాస్త్రము సభ్యులయందు సంభ్రమమును గలుగజేయుచున్నది.

*   *   *   *

బడ్జెటు అంచనాలు

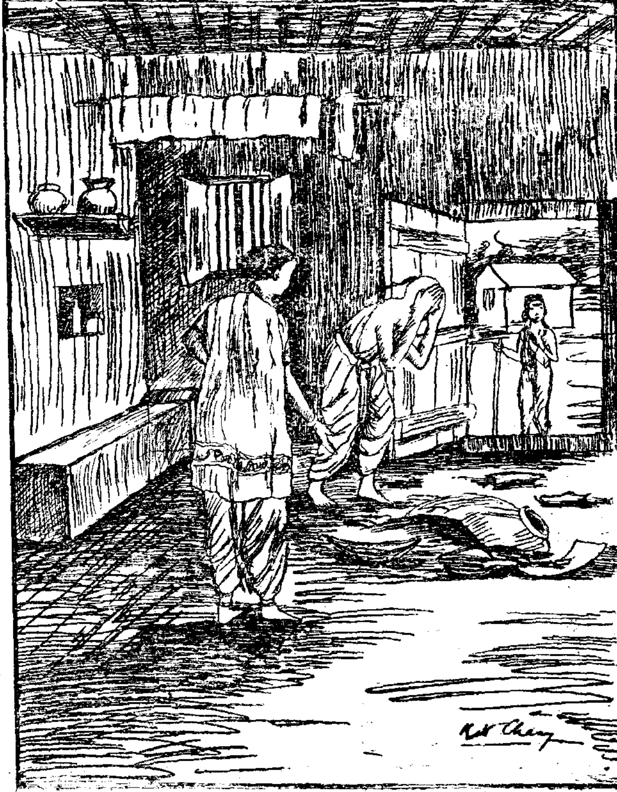
ఆర్థికమంత్రికి బడ్జెటు అంచనాలను సరిపెట్టుట ఇంద్రజాలముగ నుండును. నిర్ఘుడు ఉప్పుపన్ను లేక సరిపోని యాదాయవ్యయము లీయేడు ఉప్పుపన్ను తగ్గినను సరిపోవుచున్నవి. బ్లాకెటుగారుప్పుపన్నును2-8-0నుండి 2-0-0కుతగ్గించుట కంగీకరించెను. బ్లాకెటుగారు నిర్ణయించినపన్ను నిలిచియున్న రాష్ట్రముల మొత్తమునుండి తగ్గింపబడునని అభయహస్తమొసంగి యున్నారు. చెన్నరాష్ట్ర మొసంగెడి మొత్తమునుండియును 80లక్షలు తగ్గుటకు గల యవకాశ మెవరికి సంభ్రమమును గలుగజేయదు? ఈ యుప్పుపన్ను రాష్ట్రముల ప్రతినిధులందు భేదాభిప్రాయమును గలుగజేయగల విధమును సర్ చార్లెసు టాడుహంటరుగారి దీర్ఘప్రసంగము విశదము చేసినది. చెన్నరాష్ట్ర యాదాయవ్యయములందు విశేషములేదు. ఆదాయవ్యయములను సరిపెట్టుటకు జేసిన ప్రయత్నములనే కోశాంగమంత్రి విశదము చేసెను. గతసంవత్సరనికరాదాయము౧౬౯౯ లక్షలు. వ్యయము ౧౬౪౦ లక్షలు. రాగలసంవత్సరము ఆదాయము ౧౬౭౯ లక్షలు, వ్యయము ౧౬౬౦ లక్షలుఅని మదింపు వేయబడినది. అన్ని శాఖలును పోషణము లేక కృశించిన విధమును బడ్జెటుపరిశోధనము విశదముచేయుచున్నది. కాని మందుమాత్రము ఉప్పుపన్నును గాపాడుటయందు గనుపడదు. దుర్భరమైన సామ్రాజ్యప్రభుత్వవ్యయమునందే దేశప్రాణమును కృశజేయుచున్న జాడ్యము గలదు. గత సంవత్సరమునందు 129.52 కోట్ల

యాదాయము 192.90 కోట్ల వ్యయము. రాగలసంవత్సరమునందు 106.93 కోట్ల యాదాయము, 104.57 వ్యయము సామ్రాజ్యాదాయవ్యయములుగ మదింపు వేయబడినది. గత సంవత్సరము సైన్య వ్యయమునకు 65 కోట్లు మదింపు వేయబడినను 62 కోట్లు మాత్రమె వ్యయమైనది. రాగల సంవత్సరమునకు 60 కోట్ల సైనిక వ్యయము మదింపు వేయబడినది. బ్లాకెటు గారి ఇంద్రజాలమంతయును సైన్యవ్యయము లెక్కలయందు గనుపడుచున్నది. రాగల సంవత్సరపు 107 కోట్ల యాదాయమునుండియును 63 కోట్ల సైన్యవ్యయమునకు వినియోగపడనున్నవి. ఈ యంకెలు చెప్పక చెప్పుచున్న విషయమువిూదను వ్యాఖ్యానమనవసరము. పాశ్చాత్యసభ్యత్వము ప్రపంచమునకు ప్రసాదించిన నవసరములందాసుర సంపద్భాగ్యము ప్రధానముగ నున్నది. ఈ యాసురప్రసాదము సుందోపసుందవరముగ నాత్మవినాశనమునకు దోడ్పడుచున్న విధమును యూరపురాజ్యములచరిత్రము తెలియ జేయుచున్నను ఆ రాజ్యములందు జ్ఞానోదయము గలుగలేదు. పాశ్చాత్యరాజ్యాధిపత్యము క్రిందను క్రుంగుచున్న భరతఖండమునకును నీదుర్దశ గలిగినది. భారతప్రభుత్వమున కగుచున్న యపారమైనసైన్యవ్యయమును నాసురబలాదాధనఫలమునె విశదము చేయుచున్నది. భారతప్రభుత్వము నిరీక్షణమును మార్చనంతవరకును ఉప్పుపన్నును తగ్గించినను ఇతరపన్నులను తగ్గించినను దేశమునకు శాంతిసుఖములు గలుగజాలవు. గాంధిమహాత్ముడీదృష్టి మారుటకె అసహాయోద్యమయోగమును అహింసాతత్త్వమును బోధించెను. రెండేండ్ల కారాగృహవాసానంతరమైనను ప్రభుత్వ నిరీక్షణము మారలేదని గాంధిమహాత్ముడు కనుగొనెను. జెయిటో ప్రాంతమునందు సంభవించిన అకాలీమరణములు జలియన్వాలాబాగుహత్యలను సంస్మరింప జేయుచున్నవి. జలియన్వాలా బాగు హత్యలకువలె జెయిటో హత్యలకును ప్రతీకారము లేదు. ఈదుర్దశయందు సహకార మసంభవమని తెలియుచున్నను ప్రాత మార్గమునె యవలంబించుట దేశమోక్షణమునకు ప్రయోజనకరముగాదు. ఆలివియరు రెడింగు హెయిలి బ్లాకెటుగారు లీపాటను పాడుటయందు విచిత్రము లేదు. దుఃఖానుభవము గల భారతనాయకు లీమార్గము నవలంబించుట విచిత్రముగనున్నది. ఇప్పుడైనను నాయకులు ప్రజలు గాంధిమహాత్ముని యాదేశముల నారాధించి దుఃఖనాశనమునకు సాధనమైన స్వరాజ్యవిజయమును బడయుటకు బ్రయత్నించుదురుగాక!

గయ్యాళి యిల్లాలు

కో. నరసింహాచారిగారు

శ్లో. అనేక శతభాండాని భిన్నాని మమ మస్తకే,
అహో! గుణవతీ భార్యా భాండమూలం న యాచతే.

పాట:—

బుంగంటె బుంగకాదురా, బాపడా! బుంగ కరీ దివ్వరా॥
బుంగ కరీ దిచ్చి పోకుంటె నిన్నొక్క, అంగైన సాగనివ్వరా! బాపడా!
బుంగ కరీ దివ్వరా॥ బుంగంటె॥

రంగులమారి బుంగ, రాయివంటి గట్టి బుంగ
శృంగారమైన బుంగ, చేతి కింపైన బుంగ॥ బుంగంటె॥
బుంగ బుజాన బెట్టి పుక్కిట తమ్మ బెట్టి
ఠింగురింగు మని పోతే ఖంగుఖంగు మనునట్టి॥ బుంగంటె॥

Edited and Published by K. NAGESWARA RAO, at the Andhra Patrika Press, No. 7. Thumbu Chetty Street, G. T. Madras.

9-4-24

విషయానుక్రమణిక

చిత్రపటముల వివరము

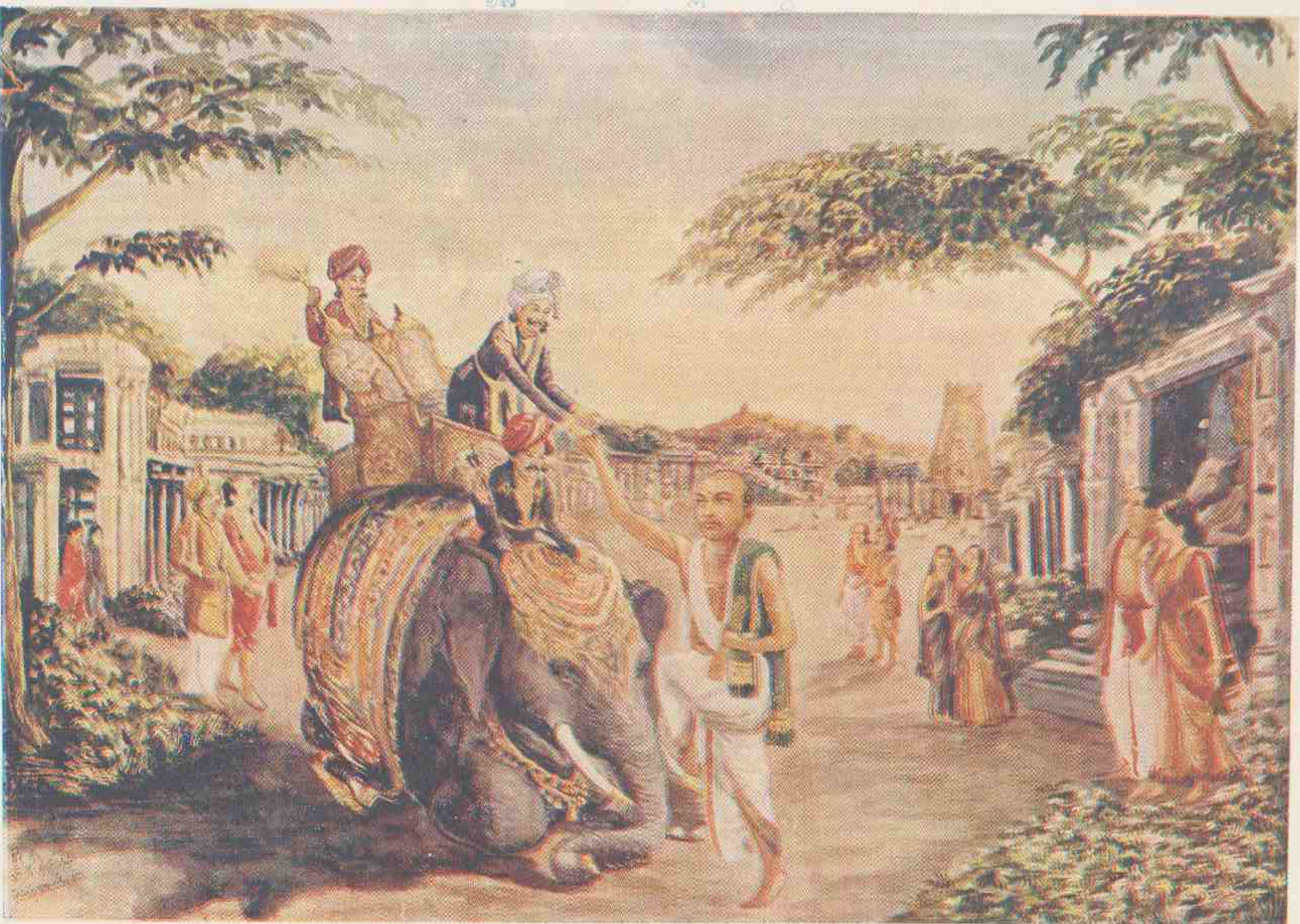
రంగులపటములు— కృష్ణదేవరాయలు - అల్లసాని పెద్దన కవి, చిత్రకారుడు:—యస్. కే. వి. గోపాల్‌గారు; పశ్చిమకనమలు - జలపాతము, చిత్రకారుడు: దా. రామారావుగారు, * మౌలానా ఆలి - ఉత్తర కీర్ణము 1, రాయగిరి కీర్ణము 1.

ఇతరపటములు—స్వామివివేకానంద, మధుకలశము, శ్రీశైలమునందలి శిల్పచిత్రములు, ఇతరచిత్రములును.

☞ పుట 92 "కృతార్థుడు" ఈపద్యము రెండవపాదములో 'సంతాన మిత్రబాంధవసమృద్ధి' అనుటకు మఱుగా 'సంతానహిత బంధుజన సమృద్ధి' అని చదువుకొనునది.

---

* ఈచిత్రము భారతి 3-వ సంచిక ఆర్ష విచారమునకు సంబంధించినది.

"ఎదురైనచోఁ దన మదకరీంద్రము నిల్పి, కేలూఁత యొసఁగి యెక్కించుకొనియె, ..." —అల్లసాని పెద్దన - ఆంధ్రకవితాపితామహుఁడు.